

in de architectuur

curiosa

Prof. dr. Nico Nelissen

curiosd

in de architectuur

Prof. dr. Nico Nelissen

Voorwoord

Architectuur: daar kunnen we niet omheen. Overal in steden en dorpen worden we door architectuur omringd. Of we willen of niet, we kunnen ons er niet of nauwelijks aan onttrekken. Over wat architectuur met ons doet, daarover lopen de meningen uiteen. De een beweert met stelligheid dat architectuur van grote invloed is op ons geluksgevoel, terwijl de ander daaraan volkomen twijfelt. Van sommige architectuur kan men echter met zekerheid zeggen dat die ons niet onberoerd laat. We worden erdoor geraakt. We worden er blij van, aangenaam verrast, een beetje verdrietig of soms ook wel door gechoqueerd.

In dit boek gaat het om curiosa in de architectuur: zaken in de architectuur die ons opvallen, ons frapperen, onze sympathie wekken, ons een gevoel van warmte geven, ons nieuwsgierig maken, respect bij ons afdwingen, ons de wenkbrauwen doen fronsen, ons tegen de borst stuiten of onze afschuw oproepen. Nu eens gaat het om de curieuze vorm van een gebouw, ook wel een 'gek' gebouw genoemd. Dan weer om een 'raar' detail, een 'vreemd' materiaalgebruik of een 'merkwaardig' hergebruik van een gebouw. In ieder geval worden we door curiosa in de architectuur gedwongen tot een standpuntbepaling: we vinden ze geweldig, we vinden ze maar niks of iets wat er tussen ligt.

We maken in dit boek een virtuele reis door een vijftiental landen van Europa. We bezoeken 220 architectuurprojecten verspreid over niet minder dan 118 verschillende steden. Alle projecten die ik bespreek kunnen naar mijn mening, als 'curieus' worden aangemerkt. Het gaat om allerlei typen gebouwen: kerken, musea, bibliotheken, universiteiten, raadhuisen, stationsgebouwen, concerthallen, congrescentra, hotels, woonhuizen, wolkenkrabbers, studentenhuysvesting, kantoren, winkelcentra, begraafplaatsen, parken, bruggen, binnenhoven en dergelijke, die allemaal één ding met elkaar gemeen hebben, namelijk dat ze iets curieus, iets aparts, iets 'merkwaardigs' hebben.

Bij het afronden van deze publicatie kreeg ik van mijn dochter Miranda het boek 'Het oor van Vincent; merkwaardige feiten uit de kunstgeschiedenis' [2011] cadeau. Zij had die keuze mede gemaakt op basis van het feit dat zij het woord 'merkwaardig' zo vaak uit mijn mond hoorde. Merkwaardig dat haar dat is opgevallen. Het boek leek wonderwel aan te sluiten bij de thematiek waar ik mee bezig was op het gebied van de architectuur. De aanpak van de auteur Antoon Erftemeijer is echter heel anders. Hij gaat in op allerlei merkwaardige zaken van kunstenaars, zoals hun al dan niet aangeboren talenten, hun lichaamskenmerken, dan wel -gebreken, hun opleiding en vorming, de plek waar ze werken, hun familierelaties, de onderwerpen die in hun kunstwerken aan de orde komen, et cetera. Al met al een verrassend en leerzaam boek over merkwaardige feiten op het gebied van de kunstgeschiedenis. De auteur heeft er zeer veel bronnenstudie voor verricht en trakteert ons op talrijke citaten en verwijzingen. Zoals bij het lezen ervan zal blijken, is het al met al toch een heel andere aanpak dan die waarvoor ik heb gekozen.

Ik nodig u uit om met mij mee te gaan op een tocht langs 'curiosa in de architectuur'. Ik zal daarbij uw 'archiguide' zijn. Ik zal u vertellen wat ik onder curiosa in de architectuur versta, hoe ik de architectuurprojecten heb geselecteerd, welk beeldmateriaal ik heb gebruikt en op welke manier ik de projecten heb beschreven. Ik neem u mee naar gebouwen die u mogelijk wel kent, maar niet op de hoogte was wat er nu zo curieus aan is. Ik neem u ook mee naar gebouwen en plekken waarvan u misschien nog nooit gehoord hebt en waarbij u zich afvraagt wat daar in hemelsnaam zo bijzonder aan is. Het wordt een reis langs architectuurprojecten die iets curieus hebben, zo merkwaardig dat we er toch even bij stil moeten blijven staan. Ik ben benieuwd of u mijn mening over de curiosa in de architectuur deelt. Hopelijk stimuleert dit boek tot het maken van een eigen overzicht en eigen beoordeling van curiosa in de architectuur!

Graag spreek ik een woord van dank uit aan degenen die de concepttekst hebben gecontroleerd en van waardevolle suggesties hebben voorzien: Maurice Bogie, Piet Nelissen, Theo Oostdijk, Andrea de Pont en Wouter Jan Verheul. Ik wens u veel plezier bij het lezen en bekijken van dit 'curiosaboek'.

N.N.

Maastricht / Nijmegen, najaar 2015.

Inhoud

Voorwoord 6

Curiosa in de architectuur 14

- Architectuur is ‘in’ 15
- Meer of minder ‘in’ 15
- Curiosa in de architectuur 16
- Curiosamuseum? 16
- Subjectief versus objectief 17
- Tijd en plaats 18
 - Normaliteitsdiscussie 18
 - ‘A-normale’ architectuur 19
 - Curieus in allerlei opzichten 19
 - Geen ‘waaninnige architectuur’ 20
 - Curieuze architectuur maakt nieuwsgierig 20
 - ‘Mijn’ curiosa in de architectuur 21
 - Selectief en niet uitputtend 21
- Woord- en beeldcollage 24
- Illustratieve voorbeelden 24
- Het postmoderne tijdperk 25
- Ode en relativering 26
- Differenties in denken en doen 26
- Waar op te letten? 27

1. België 28

- 01. Antwerpen, Gerechtsgebouw 30
- 02. Borgloon, Transparante kerk 31
- 03. Brussel, Cauchie-huis 31
- 04. Hasselt, Kunstoversteekplaats 32
- 05. Hornu, Le Grand Hornu 32
- 06. Kortrijk, Frietkot Grote Kring 33
- 07. Leuven, Campusbibliotheek Arenberg 33
- 08. Leuven, M-Museum 34
- 09. Leuven, Stationsgebouw 35
- 10. Louvain-la-Neuve, Hergé Museum 35
- 11. Luik, Cité Miroir 36
- 12. Luik, Cour Saint-Antoine 37
- 13. Luik, Gare Liège-Guillemins 37
- 14. Oostende, Koninklijke Gaanderijen 38
- 15. Oostende, Residentie Marina Mercator 38
- 16. Tongeren, Gallo-Romeins Museum 39

2. Denemarken 40

- 01. Kopenhagen, Bellevuetheater 42
- 02. Kopenhagen, Christiania 43
- 03. Kopenhagen, Frøsilos 43
- 04. Kopenhagen, Grundtvigskerk 44

- 05. Kopenhagen, Koninklijke Bibliotheek 44
- 06. Kopenhagen, Nationale Bank 45
- 07. Kopenhagen, Ordrupgaard Museum 46
- 08. Kopenhagen, VM Houses 47

3. Duitsland 48

- 01. Berlijn, Denkmal für die ermordeten Juden Europas 50
- 02. Berlijn, Humboldt-Box 51
- 03. Berlijn, Jüdisches Museum Berlin 51
- 04. Berlijn, Nederlandse Ambassade 52
- 05. Berlijn, Reichstagsgebäude 52
- 06. Berlijn, Sony-Center 53
- 07. Chemnitz, Stadtbad 53
- 08. Dachau, Neubau Besucherzentrum der KZ-Gedenkstätte 54
- 09. Darmstadt, Mathildenhöhe 55
- 10. Dortmund, Konzerthaus Stubengasse 55
- 11. Duisburg, Museum Küppersmühle 56
- 12. Essen, Margarethenhöhe 56
- 13. Essen, Ruhrgebiet 57
- 14. Frankfurt am Main, Städel Museum 57
- 15. Hagen, Karl Ernst Osthaus-Museum 58
- 16. Hamburg, Bürogebäude Dockland 59
- 17. Herford, MARTa Herford 59
- 18. Karlsruhe, Infopavillon K 60
- 19. Keulen, Büro Hartmut Gruhl 60
- 20. Keulen, Dropped Cone 61
- 21. Keulen, Kolumba Kunstmuseum 61
- 22. Kleef, Museum Kurhaus Kleve 62
- 23. Mannheim, Gastronomiegebäude Strandbad Mannheim-Neckarau 63
- 24. Mannheim, Gemeindezentrum Neuhermsheim 63
- 25. Marbach am Neckar, Literaturmuseum der Moderne 64
- 26. München, Allianz Arena 65
- 27. München, Brandhorst Museum 65
- 28. München, Herz Jesu Kirche 66
- 29. München, Ohel Jakob Synagoge 66
- 30. München, Olympiapark 67
- 31. Münster, Stadtbücherei 68
- 32. Neurenberg, Neues Museum Nürnberg 68
- 33. Neurenberg, Straße der Menschenrechte 69
- 34. Osnabrück, Felix-Nussbaum-Haus 69
- 35. Osnabrück, Rathaus 70
- 36. Potsdam, Einsteinurm 71
- 37. Stuttgart, Mercedes-Benzmuseum 71
- 38. Trier, Thermen am Viehmarkt 72
- 39. Völklingen, Völklinger Hütte 72
- 40. Wachendorf, Bruder-Klaus-Kapelle 73

- 41. Weil am Rhein, Konferenzpavillon 73
- 42. Weil am Rhein, Vitra Museum 74
- 43. Worpswede, Käseglocke 74
- 44. Xanten, LVR-RömerMuseum 75

4. Engeland 76

- 01. Cambridge, American Cemetery and Memorial 78
- 02. Cambridge, King’s College 79
- 03. Cambridge, King’s College Chapel 79
- 04. Londen, Barbican 80
- 05. Londen, British Museum 81
- 06. Londen, Covent Garden 81
- 07. Londen, Kleurrijke Kantoren 82
- 08. Londen, Swiss Re Building 82
- 09. Londen, Tate Modern 83
- 10. Oxford, Ashmolean Museum of Art and Archaeology 84
- 11. Oxford, Bodleian Library 85
- 12. Oxford, Sheldonian Theatre 85

5. Finland 86

- 01. Helsinki, Finlandiahuis 88
- 02. Helsinki, Hvitträsk 89
- 03. Helsinki, Kaapeli 90
- 04. Helsinki, Stationsgebouw 91

6. Frankrijk 92

- 01. Aix-en-Provence, Fondation Vasarely 94
- 02. Aix-en-Provence, La Cité du Livre 95
- 03. Calais, Cité Internationale de la Dentelle et de la Mode 96
- 04. Colmar, Maison Haute 97
- 05. Desvres, Musée de la Céramique 97
- 06. Firminy, L’église Saint-Pierre 98
- 07. Guise, Familistère 98
- 08. Le Havre, Docks Vauban 99
- 09. Le Havre, L’église Saint-Joseph 99
- 10. Le Havre, Les Bains des Docks 100
- 11. Le Havre, Le Volcan 100
- 12. Le Havre, Résidence Universitaire 101
- 13. Lens, Gare de Lens 102
- 14. Lens, Louvre-Lens 103
- 15. Lille, Le Polychrome 103
- 16. Lille, Palais des Beaux-Arts 104
- 17. Lille, Tour de Lille 104
- 18. Marseille, Mensonge Urbain 105
- 19. Marseille, Musée des Civilisations de l’Europe et de la Méditerranée 106
- 20. Marseille, Pavillon M 107

21. Metz, Centre Pompidou-Metz 107

22. Metz, Parking 108

23. Parijs, Espace Citroën 108

24. Parijs, Les Grandes Tables 109

25. Parijs, Musée du Quai Branly 109

26. Parijs, Piscine Lutetia 110

27. Parijs, Promenade Plantée 110

28. Parijs, Quartier du Trapèze 111

29. Parijs, Tower Flower 111

30. Roubaix, La Piscine 112

31. Straatsburg, Gare de Strasbourg-Ville 112

32. Straatsburg, Hoenheim Nord Terminus 113

33. Straatsburg, Louise Weiss Building 113

34. Thiepval, Thiepval Memorial 114

35. Troyes, La Médiathèque 114

36. Villeneuve d’Ascq, Lille Métropole Musée d’art moderne 115

7. Italië 116

01. Milaan, Galleria Vittorio Emanuele II 118

02. Milaan, Torre Velasca 119

03. Palermo, Porta Nova 119

04. Ravenna, Basilica di Sant’Apollinare in Classe 120

05. Rome, MAXXI 121

06. Rome, Pantheon 121

07. Syracuse, Santa Maria del Piliero 122

08. Triëst, Risiera di San Sabba 122

09. Turijn, Lingotto Hotel 123

10. Venetië, Cimitero San Michele 124

11. Venetië, Goldoni Museum 125

12. Venetië, Tetrarchen 125

8. Luxemburg 126

01. Luxemburg, Hoofdkantoor HypoVereinsbank 128

02. Luxemburg, HypoVereinsbank 129

03. Luxemburg, MUDAM 130

04. Luxemburg, Philharmonie 131

9. Nederland 132

01. Alphen aan den Rijn, Stadhuis 134

02. Amsterdam, Het EYE Film Instituut Nederland 135

03. Den Haag, Gemeentemuseum 135

04. Enschede, Ketelhuis Essent 136

05. Enschede, Roombeek 136

06. Groningen, Linnaeusborg 137

07. Groningen, Wall House #2 137

08. Haarlem, Stadsschouwburg 138

09. Halfweg, Suikersilo’s 139

10. Heerenveen, Skoatterwâld 139

11. Helmond, Brandevoort 140

12. ’s-Hertogenbosch, Armada 140

13. Hilversum, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid 141

14. Hilversum, Sanatorium Zonnestraal 142

15. Houthem-Sint Gerlach, Ronald McDonald Kindervallei 143

16. Lemiers, Abdij Sint Benedictusberg 144

17. Maastricht, De Hoeg Brögk 144

18. Maastricht, Dominicanenkerk 145

19. Nijmegen, Carolus van ROC 145

20. Nijmegen, FiftyTwoDegrees 146

21. Oudeschild, Kaap Skil 146

22. Rheden, De Posbank 147

23. Roermond, Munsterkerk 147

24. Rotterdam, De Rotterdam 148

25. Rotterdam, Kubuswoningen 148

26. Rotterdam, Markthal 149

27. Tynaarlo, Gemeentehuis 150

28. Utrecht, Dom 151

29. Utrecht, Winkel van Sinkel 151

30. Veenhuizen, Gevangenis­museum 152

31. Zaandam, Intellhotel 153

32. Zwolle, Museum De Fundatie 153

10. Noorwegen 154

01. Oslo, Operahuis 156

02. Oslo, Staafkerk van Gol 157

03. Oslo, Stadhui 158

04. Oslo, Vigeland-Aanleg 159

11. Oostenrijk 160

01. Graz, Kunsthaus 162

02. Innsbruck, Bergisel Sprungschanze 163

03. Wenen, Haas Haus 164

04. Wenen, Secessionsgebäude 165

12. Spanje 166

01. Barcelona, Els Encants Vells 168

02. Barcelona, Suites Avenue 169

03. Barcelona, Torre Diagonal Zero Zero 169

04. Bilbao, Alhóndiga 170

05. Bilbao, Artklass 170

06. Bilbao, Departamento de Sanidad y Osakidetza 171

07. Bilbao, Iglesia Santa María Josefa 172

08. Bilbao, Museo Guggenheim Bilbao 172

09. Bilbao, Palacio Euskalduna 173

10. Bilbao, Puente Vizcaya 173

11. Elciego, Bodegas Marqués de Riscal 174

12. Laguardia, Bodegas Ysios 175

13. Madrid, Aeropuerto Adolfo Suárez Madrid-Barajas 175

14. Madrid, Hotel Puerta América 176

15. Madrid, Mirador 176

16. Madrid, Villaverde 177

17. Malaga, Bar 178

18. Malaga, El Palmeral de Las Sorpresas 178

19. San Sebastian, Aiete: Centro Cultural e Instituto de Derechos Humanos 179

20. San Sebastian, Cathedral Buen Pastor 180

21. Santa Cruz, Auditorio de Tenerife ‘Adán Martín’ 181

22. Santa Cruz, Tenerife Espacio de las Artes – TEA 182

23. Segovia, Casa de los Picos 183

24. Valencia, Baños del Almirante 183

25. Valencia, Hemisfèric 184

26. Valencia, Museu de les Ciències Príncepe Felipe 185

27. Vitoria Gasteiz, Ataria 186

28. Vitoria Gasteiz, Museo di Archeologia di Álava 187

13. Tsjechië 188

01. Karlsbad, Wandelgang 190

02. Praag, Atlanten 191

03. Praag, Dansende Huis 191

04. Praag, Grand Hotel Europa 192

05. Praag, Incheba Expo Praha 193

06. Praag, Laterna Magica 194

07. Praag, Oude Joodse Begraafplaats 194

08. Praag, Trdelníkverkooppunt 195

14. Zweden 196

01. Ekerö, Drottningholm 198

02. Malmö, Turning Torso 199

03. Stockholm, Skogskyrkogården 200

04. Stockholm, Vaasamuseum 201

15. Zwitserland 202

01. Basel, Fondation Beyeler 204

02. Basel, Schaulager 205

03. Dornach, Goetheanum 206

04. Luzern, Kultur- und Kongresszentrum 207

Curiosa in de architectuur nader beschouwd 208

Terugblik op de reis 212

Vragen en antwoorden 214

De rekbaarheid van het begrip 214

Curiosa in de tijd 215

Curiosa naar land 215

Curiosa naar bevolkingsgroep 216

Curiosa: gebouw versus omgeving 216

Typologie van curiosa 217

Typen curiosa nader beschouwd 217

Curiosa in de architectuur: iets van deze tijd? 218

Dichotomieën in veelvoud 219

Architectonische pluriformiteit 219

Weg van de ‘opgelegde’ architectuur 220

De productie van curiosa 220

Sterarchitecten 221

Slow architecture 221

Typen gebouwen curiosabevorderend? 222

Curiosa in de architectuur: wenselijk of noodzakelijk? 222

Zou niet elk gebouw curieus moeten zijn? 223

Appendix 224

Curieus overzicht van typen curiosa in de architectuur 228

Typen curiosa per land 230

Opdrachtgevercuriosa 232

Architectencuriosa 232

Vormcuriosa 233

Constructiecuriosa 237

Materiaalcuriosa 238

Detailcuriosa 239

Functiecuriosa 242

Functiewijzigingcuriosa 245

Duurzaamheidcuriosa 245

Procescuriosa 246

Literatuur 250

Verantwoording 252

Verschenen van dezelfde auteur 254

Foto’s: wat en waar? 260

Colofon 261

Contribuanten 264

Curiosa in de architectuur

Architectuur is ‘in’

Architectuur is een onderwerp waar veel mensen tegenwoordig belangstelling voor hebben. Mogelijk hangt dat samen met de reislust die velen aan de dag leggen. Zij gaan op weekendreis naar Barcelona om het werk van Gaudi te bekijken. Ze gaan naar Praag om over de Karlsbrücke te lopen. Ze bezoeken de Biënnale in Venetië en genieten van het Dogenpaleis en de San Marco. Ze gaan naar de Europese Culturele Hoofdstad van dat jaar om te zien wat er aan nieuwe architectuur is bijgekomen. Ze gaan op pad naar Valencia om in de rivierbedding van de Turia naar de megalomane projecten van architect Santiago Calatrava te kijken. Ze reizen met de Thalys naar Parijs om daar nieuwe gebouwen te ontdekken: de Fondation Louis Vuitton in het Bois de Boulogne of de Philharmonie in het Parc de la Villette. Ze vliegen voor een paar dagen naar Rome om het Forum Romanum en het Colloseum te aanschouwen. Ze gaan op cruise naar de Middellandse Zee of de Oostzee en bezoeken de fascinerende steden rondom deze zeeën. Ze kiezen voor een busreis naar Londen en kijken met verbazing naar The Shard of het Re-building. Ze prefereren een fietstocht naar een bestemming niet al te ver van hun woonplaats en zijn tevreden met bescheiden kerken, kloosters en kastelen die ze onderweg tegenkomen. Naar welke plaats ze ook gaan en wat hun motieven ook mogen zijn, ze bezoeken in al die plaatsen de ‘architectonische highlights’. Als ze weer thuis zijn, kijken ze naar de foto’s die ze hebben gemaakt en geheid staan daar ‘opvallende’, ‘vreemde’, ‘rare’ en soms ook ‘gekke’ gebouwen op. Het tonen van die foto’s aan anderen gaat vaak gepaard met de mededeling [of bevel]: ‘daar moet je naar toe’ of ‘dat moet je gezien hebben’. Kortom: architectuur is populair; architectuur is ‘in’! Steden met een rijk verleden en dito cultureel erfgoed, maar ook steden met veel hedendaagse architectuur mogen zich in een grote belangstelling verheugen. Er zijn zelfs nieuwe termen uitgevonden, zoals ‘erfgoedtoerisme’ en ‘architectuurtoerisme’.

Meer of minder ‘in’

Wie belangstelling heeft voor architectuur let in principe op alles wat met architectuur te maken heeft. Dat zijn niet alleen de grote bouwwerken uit het verleden of de grootse gebouwen die recent tot stand zijn gekomen, maar ook alle andere gebouwen, hoe klein, onbeduidend of betekenisloos ze ook zijn of lijken te zijn. De belangstelling gaat niet alleen uit naar de vorm en het uiterlijk van het gebouw, maar ook naar de ligging, de functie, de constructie, het materiaalgebruik, de kleuren en bijvoorbeeld de lichtinval.

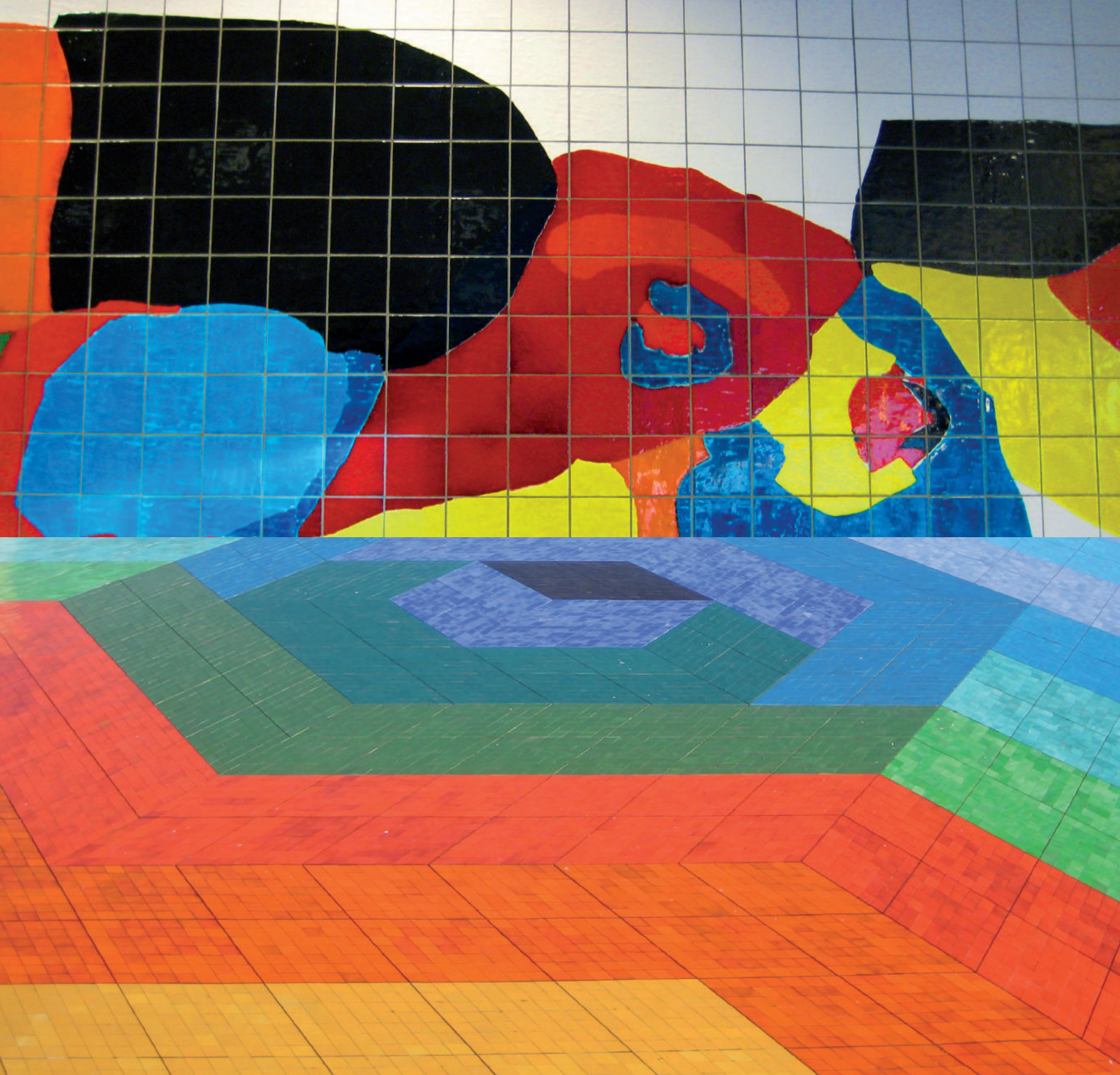
Toch blijkt dat sommige gebouwen extra aandacht krijgen van in architectuur geïnteresseerden. Dat zijn gebouwen die op de een of andere manier tot de verbeelding spreken, die de aandacht vragen, die iets bijzonders hebben. Gebouwen waar je niet zo maar om heen kunt en waar je niet zo maar aan voorbij loopt. Deze opvallende architectuur is meer ‘in’ dan de architectuur waarvan er dertien in een dozijn bestaan. Een bijzondere categorie binnen deze opvallende architectuur zijn gebouwen die iets ‘merkwaardigs’ hebben, die op de een of andere manier ‘curieus’ zijn of tot de verbeelding spreken. Waarom ze dat doen is niet altijd even gemakkelijk onder woorden te brengen. Het is architectuur die iets met je doet, maar als je moet aangeven waarom en wat het precies met je doet, dan blijken woorden vaak te kort te schieten. Het nietszeggende, en zo vaak gebruikte toverwoord ‘interessant’ is dan ongeveer het enige dat mensen kunnen uitbrengen. Interessant zeg!

Curiosa in de architectuur

In dit boek gaat het om ‘curiosa’ in de architectuur, maar wat zijn dat eigenlijk? Wanneer is een gebouw curieus en waarom is het dan curieus? Kun je wel spreken van curiosa in de architectuur? Immers, curiosa zijn toch vreemde voorwerpen die je in een museum tegenkomt en wel bij uitstek in een curiosamuseum. Dat laatste klopt, maar de betekenis van het woord is wel ruimer. Het betekent namelijk ook zeldzame, rare, merkwaardige, onverwachte, wonderlijke, originele, geheimzinnige en verrassende dingen. Wat heeft dat dan met architectuur te maken? Ik kom nu bij hetgeen ik in dit boek wil behandelen, namelijk vreemde, zeldzame, spannende, verrassende, originele, kortom curieuze dingen in de architectuur. Gebouwen zijn immers ook dingen, ook voorwerpen. Zo wordt het al wat begrijpelijker dat ik ook op het gebied van architectuur van curiosa spreek. Maar laten we het thema ‘curiosa in de architectuur’ iets meer problematiseren en uitdiepen.

Curiosamuseum?

Om te beginnen: met ‘curiosa in de architectuur’ wil ik niet in de voetsporen treden van Antoon Vanneste [1915-2001], die de geschiedenis is ingegaan als de stichter van het eerste curiosamuseum, althans in Nederland en misschien ook wel van de hele wereld. Vanneste ruimde in 1963 de zolder op van zijn woning aan de Peperstraat 24 te Heule. Daar vond hij merkwaardige voorwerpen uit de herberg ‘Au Lion d’Or’ die vroeger op dit adres gevestigd

was. Hij poetste deze stukken op, combineerde ze met zijn verzameling opgezette vogels en vulde alle kamers van zijn woning met vreemde voorwerpen en vreemde dingen. Op die manier werd het eerste curiosamuseum geboren. Je wil niet weten wat er allemaal in zijn ‘Wunderhaus’ stond, en niet te vergeten, ook in zijn tuin. Om een idee te geven: militaire helmen, sabels, geweren, uniformen, accordeons, muziekdozen, klokken, horloges en zelfs draaiorgels, motorfietsen en legervliegtuigen. Hij zou absoluut niet hebben misstaan in de vroegere tv-serie Showroom, een programma dat aandacht schonk aan excentrieke figuren met soms zeer bizarre hobby’s en bezigheden. Mogelijk dat hij ooit een uitzending heeft gevuld, maar dat staat mij niet bij. Hij kon geen afstand doen van al die vreemde spullen, dus kreeg alles uiteindelijk een plaats in zijn ‘rariteitenkabinet’.

Subjectief versus objectief

Als ‘curiosa in de architectuur’ niet als een rariteitenkabinet, niet als een curiosamuseum, niet als een ‘Wunderkammer’ moeten worden gezien, dan is de vraag hoe dan wel? Een eerste verkenning van het begrip ‘curiosa in de architectuur’ roept al meteen talrijke vragen op, vragen waarop het antwoord bepaald niet eenvoudig te geven is, zo die antwoorden überhaupt mogelijk zijn. Zo is in de eerste plaats de vraag wat ‘curiosa in de architectuur’ dan wel zijn? Hoe zou je het begrip ‘curiosa’ omschrijven? Hoe zou je het definiëren? Vervolgens is dan de vraag of het begrip ‘curiosa in de architectuur’ een strak omlijnd, dan wel een diffuus begrip is? Is het meteen helder wat een architectonisch curiosum is of vraagt dat om een verheldering, om een noodzakelijke toelichting? Waar ligt precies de grens tussen wel of niet een curiosum? Zijn er vaste maatstaven om te bepalen of iets een architectonisch curiosum is of niet? Omdat het bij curiosa om een oordeel gaat van wat er nu wel of niet toe gerekend moet worden, rijst uiteraard ook de vraag wie dan bepaalt of iets een architectonisch curiosum is. Is dat de architect zelf of juist niet? Is dat een architectuurcriticus of een kunsthistoricus? Is dat de gewone burger, de persoon die naar een gebouw kijkt en die het curieus vindt? Daarmee komt de kwestie aan de orde van de mogelijkheid om objectief vast te stellen of iets curieus is, of dat dit onmogelijk is, omdat het een puur subjectieve zaak betreft. Zelfs als het een kwestie van subjectieve oordelen is, dan rijst de vraag of er eventueel sprake kan zijn van intersubjectieve overeenstemming over wat curieus is. Het zou ook zo kunnen zijn dat het oordeel over of iets curieus is, zo persoonlijk is dat het eigenlijk geen zin heeft om te veronderstellen dat er onderlinge overeenstemming over kan bestaan.

Tijd en plaats

Maar, er zijn nog meer vragen, bijvoorbeeld of de opvattingen over wat curiosa in de architectuur zijn per cultuurperiode verschilt, of die in de negentiende eeuw verschilt van die in de eenentwintigste eeuw? Dat roept de vraag op of er vaste, tijdloze standaarden zijn, of dat het daarentegen om steeds wisselende standaarden gaat? Als dat laatste het geval is, zouden dan de opvattingen hierover in de loop der jaren kunnen veranderen? Zo zou wat vroeger curieus werd gevonden, nu bijvoorbeeld niet meer als zodanig worden gezien. Of wat wij nu curieus vinden, morgen de gewoonste zaak van de wereld zal zijn. Als de opvattingen over wat curieus is in de loop der tijd veranderen, is het dan misschien mogelijk om ‘generaties curiosaopvattingen’ te onderkennen. Niet alleen naar tijd, maar ook naar plaats kan er verschil in opvatting bestaan over wat curiosa in de architectuur zijn. Vinden wij in het Westen de architectuur van het Oosten curieus? Is Japanse architectuur in onze ogen curieus en noemen Japanners onze architectuur curieus? Met andere woorden, verschillen de opvattingen per continent, per land, per regio en zelfs per plaats?

Normaliteitsdiscussie

Al deze vragen, hoe elementair ook, voeren ons in de richting van een meer algemene wetenschapsfilosofische en sociologische discussie over wat ‘normaal’ en ‘abnormaal’ is, wat gewoon en ongewoon is, wat doorsnee en wat uitzonderlijk is, wat zich voegt en wat afwijkt. In feite gaat het dan om een ‘normaliteitsdiscussie’, de discussie over normen: de universaliteit van normen en de uniformiteit van normen. Maar daarbij hoort dan ook de discussie over normafwijking en normoverschrijding, over deviatie, over etikettering en over stigmatisering. Men zou kunnen zeggen: tegen de achtergrond van ‘heersende normaliteit’ wordt het curiosum geboren. Curiosa zijn afwijkingen van ‘het normale’, van ‘het gewone’, van ‘het gebruikelijke’, van ‘de standaard’. Ze getuigen van ‘het andere’, van ‘het mogelijke’, van ‘het denkbare’, van ‘het experiment’, van ‘het nieuwe’, van ‘de droom’ en van ‘de durf’. Curiosa in de architectuur zijn illustraties van het afwijken van ‘het alledaagse’, van ‘het voor de handliggende’. Het zijn pogingen van het ‘denken van het ondenkbare’, van het ‘ontwerpen van het onontwerpbare’, van ‘het realiseren van het onrealiseerbare’.

‘A-normale’ architectuur

Curiosa in de architectuur zijn merkwaardige, verrassende, afwijkende architectuuruitingen. Het zijn originele, vindingrijke, maar ook bizarre en vreemde architectuurexpressies. Het zijn ongebruikelijke antwoorden op gebruikelijke architectonische opgaven. Met andere woorden, curiosa in de architectuur zijn voorbeelden van wat men ‘a-normale architectuur’ zou kunnen noemen. Architectuur heeft een dienende functie en wordt [doorgaans] gemaakt in opdracht van een persoon of instantie die iets met een gebouw wil doen, het wil gebruiken voor een bepaald doel. Maar een architect wil van een gebouw iets meer maken dan alleen een ‘platte vertaling’ van een programma van eisen. Hij wil ook een esthetisch doel dienen, hij wil iets moois maken, hij wil iets origineels tot stand brengen, hij wil iets maken dat bijzonder is. De architect streeft er in veel gevallen zelfs naar dat iets anders en origineel is, dat iets van de standaard, van de norm afwijkt, dat iets opvalt, dat iets de aandacht vraagt, dat iets verrassend is, dat het de grenzen van het normale overschrijdt. Daarbij is hij niet alleen, want ook zijn opdrachtgever kan dat willen. Deze laatste zoekt zelfs naar een architect die iets apart, iets anders, iets bijzonders, iets afwijkends van het normale wil ontwerpen. Ook anderen, zoals de gemeente, de belegger of ontwikkelaar kan aandringen op iets bijzonders, op iets afwijkends, op iets wat nog niet vertoond is. Met andere woorden, zou het zo zijn dat eigenlijk letterlijk gevraagd wordt om a-normale architectuur? Is het voorkomen van curiosa in de architectuur het gevolg van de aspiraties van ontwerpers en anderen om iets apart, iets bijzonders, iets deviants, iets curieus te realiseren? We gaan het zien en zullen na afloop van onze curiosa-verkenningreis op deze en andere vragen terugkomen.

Curieus in allerlei opzichten

In welk opzicht kan architectuur dan curieus zijn? Om het heel simpel te stellen: in alle opzichten. Dat kan te maken hebben met de opdrachtgever, met het programma van eisen, met de architectonische stroming, met de architect zelf, met de architectonische vorm, met het proces dat doorlopen wordt, met de constructie die wordt toegepast, met de inpassing in de context, met het materiaalgebruik, met de toepassing van kleuren, met de lichtinval, met de technische installaties, met de kosten[overschrijding], met de achterliggende gebeurtenissen en met veel, heel veel andere zaken. We zullen het zien en lezen. We maken melding van curieuze gebouwen, van curieuze vormen, van curieuze architecten, van curieuze opdrachtgevers, van curieuze typen gebouwen, van curieus kleur- en materiaalgebruik. Kortom, van allerlei ‘curi-

euze’ aspecten, dimensies, elementen die met architectuur te maken hebben en die gevoelens van verrassing, respect, achting en bewondering oproepen, maar soms ook wel gepaard gaan met verbazing, hoon, minachting en verwerping. Hoe dat ook zij, gemeenschappelijk is dat het op de een of andere manier een beetje merkwaardig is [veelal in positieve zin en een enkele keer in negatieve zin].

Geen ‘waaninnige architectuur’

Voor de goede orde: dit boek gaat over ‘curieuze, merkwaardige of soms ook wel ‘bizarre’ architectuur. Het boek gaat dus niet over ‘waaninnige architecten’, zo die er al mochten zijn. Het is ook geen overzicht van producten van manisch-depressieve, psychotische, hysterische, paranoïde, claustrofobische of agorafobische architecten. Het gaat evenmin over ‘waaninnige architectuur’, duizelingwekkende projecten waar geen touw aan vast te knopen is. Van dit laatste soort zijn er ongetwijfeld boeiende voorbeelden te vinden, maar die laat ik voor wat ze zijn. Het gaat soms wel om wat ‘gekke’ architectuur, ontsproten aan de geest van misschien wel ‘knotsgekke architecten’, maar dan van het plezierige ongevaarlijke soort. Ik stel mij hier content met mijns inziens curieuze architectuurprojecten. Die zijn er, zonder dat we ons dat misschien realiseren, in voldoende mate, in verschillende soorten en vaak veel dichterbij huis dan we denken.

Curieuze architectuur maakt nieuwsgierig

Wat ‘curieuze architectuur’ extra interessant maakt, is dat er nieuwsgierigheid mee wordt opgewekt. Als we het adjectief ‘curieus’ gebruiken, dan roept dat bijna automatisch de vraag op: hoezo curieus? Wat is dat dan? Waarom is dat curieus? Waar ligt dat gebouw dan? Ken ik dat? Ben ik er zelf wel eens geweest? Deel ik die mening? Heb ik daarover een heel ander oordeel? Wees ervan overtuigd, dat het eigen oordeel in een aantal gevallen van het mijne zal afwijken. Als ik ermee bereik dat er nagedacht wordt over het feit of iets ‘curieus’ kan worden genoemd, dan beschouw ik mijn missie als geslaagd. Met andere woorden: het is een, of moet ik juist zeggen géén curieuze zaak dat wat de ene persoon curieus vindt, voor de ander absoluut niet curieus is. Hopelijk kan over dit meningsverschil een serieus debat worden gevoerd. Ik hoop dus dat dit curieuze boek bijdraagt aan een debat over wat normaal en abnormaal is, wat gewoon en ongewoon is, wat normbevestigend en nor-

moverschrijdend is, wat voor de hand liggend en wat vernieuwend is in de architectuur!

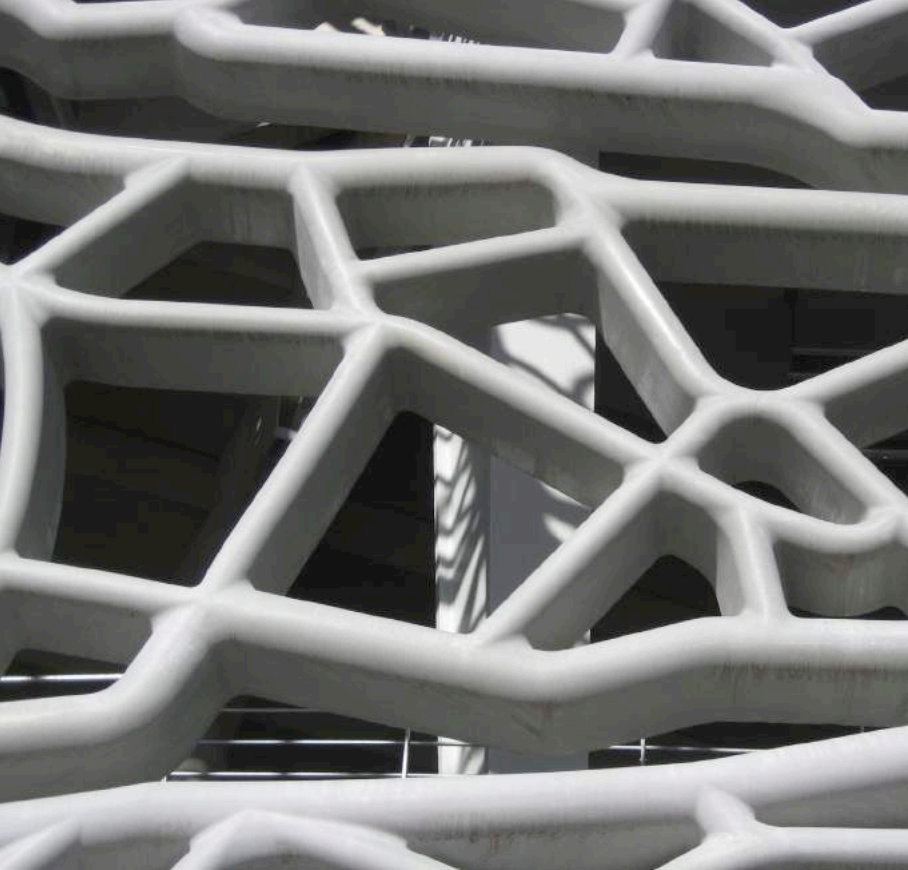
‘Mijn’ curiosa in de architectuur

Laten we het meteen duidelijk stellen. Er is mijns inziens geen universele, voor alle tijden en plaatsen geldende haarscherpe grens tussen wat wel of niet curieus is. Dat wordt door iedereen persoonlijk, maar ook wel een beetje collectief bepaald. Iedereen heeft zo zijn eigen maatstaven en criteria, zonder dat iedereen zich daarvan bewust is. Bovendien wordt iets wat persoonlijk lijkt, toch ook weer bepaald door de groep en de samenleving waartoe iemand behoort. Met andere woorden, persoonlijk is minder persoonlijk dan wel wordt gedacht. Wat zijn dan ‘mijn’ standaarden? Wat zijn ‘mijn’ criteria? Ik kijk in dit boek vanuit een specifiek perspectief naar architectuur. Ik kijk hier niet in de eerste plaats naar de verschillende bouwstijlen of stromingen in de architectuur. Ik kijk hier ook niet primair naar het oeuvre van sterarchitecten, van vedetten of van klassiekers. Ik kijk evenmin naar de ontwerptheorie of naar de ideologische achtergronden. Ik besteed daarentegen aandacht aan zaken die mij tijdens mijn vele architectuurreizen en -excursies zijn opgevallen. ‘Mijn’ standaarden, ‘mijn’ criteria liggen bij wat ik bij architectuur ervaar als zijnde opvallend, verrassend, merkwaardig, grappig, origineel, extravagant, mysterieus, kortom door wat ‘ik zie als curieus in de architectuur’. Ik ben er door gefascineerd, door getroffen, door verbaasd, door verrast. Het gaat om architectuur die bij mij een meer dan gewone belangstelling heeft gewekt. Het zijn ‘mijn curiosa’ in de architectuur. Daarbij neem ik op de koop toe dat deze selectie soms misschien meer zegt over mijzelf dan over de architectuur die ik bespreek.

Selectief en niet uitputtend

Ik heb de voorbeelden beperkt tot Europa, het werelddeel dat ik het beste ken. Binnen Europa valt het accent vooral op de ons direct omliggende landen. Het beperkt zich [met de uitzondering van een enkel land] tot het Europa van vóór de val van het IJzeren Gordijn. Ook binnen de landen die ik wel behandel, is representativiteit geen criterium. Ik heb een bewuste selectie aangebracht waarbij representativiteit absoluut geen criterium was. Daar komt bij dat bij de curiosa die ik bespreek het accent ligt op de hedendaagse architectuur. Natuurlijk zijn er [vele] curiosa in de ‘oude’ architectuur te vin-

de architectonische kijk. Deze beschrijving en analyse heeft de vorm gekregen van een ‘woord- en beeldcollage’, een weergave van wat architectuur in feite is, gematerialiseerde cultuur ontsproten aan de geest van ontwerpers die zich voor een specifieke ontwerpogave zagen gesteld. De curiosa in de architectuur zijn de unieke en originele antwoorden van creatieve geesten die hun denkbeelden in hout, steen, beton, staal en glas weten om te zetten en die onze aardbol voorzien van curieuze architectonische getuigenissen. Er is geen discipline die zo concreet onze cultuur in beeld weet te brengen als architectuur. Fotografen en cineasten zullen daar waarschijnlijk anders over denken, maar het kan niet worden ontkend dat architectuur dominant aanwezig is in en het materiële kader vormt van onze dagelijkse woon- en leefwereld. Architectuur kan simpel en sober zijn, maar ook complex en weelderig. Ze kan saai en weerzinwekkend zijn, maar ook boeiend en adembenemend. Maar bovenal: ze kan ook heel ‘curieus’ zijn.

Illustratieve voorbeelden

Bij de curiosa die ik bespreek, leg ik, zoals gezegd, de nadruk op recente architectuur van pak weg de laatste 50 jaar. Onder de curiosa komen weliswaar ook voorbeelden uit de Antieke Oudheid [Rome, Syracuse], de Middeleeuwen [Ravenna, Maastricht, Cambridge], de Renaissance [Venetië, Segovia], de negentiende [Hornu, Brussel, Oostende, Bilbao, Helsinki, Guise] en Vroeg Twintigste Eeuw [Kopenhagen, Chemnitz, Worpsswede, Helsinki, Wenen, Dornach, Thiepval] voor, maar in de meeste gevallen gaat het dan om aanpassingen, uitbouwen, herbestemmingen of recente ontwikkelingen van die gebouwen. Het accent ligt overduidelijk op de laatste decennia. Al met al besteed ik aandacht aan bijvoorbeeld een curieus huis in Groningen, een curieuze kantoortoren in Nijmegen, een curieuze herbestemming in Maastricht, een curieuze overkapping in Leuven, een curieuze binnenplaats in Luik, een curieuze glaspiramide in Luxemburg, een curieuze vrijstaat in Kopenhagen, een curieuze dodenakker in Stockholm, een curieuze ijsberg in Oslo, een curieuze gevel in Helsinki, een curieus ijshoortje in Keulen, een curieus congrescentrum in Luzern, een curieus hotel in Praag, een curieuze kunsthall in Graz, een curieuze bibliotheek in Oxford, een curieus museum in Roubaix, een curieus bedrijfsgebouw in Barcelona en bijvoorbeeld een curieuze stadspoort in Palermo. In totaal worden maar liefst 220 architectonische curiosa besproken uit een vijftiental Europese landen en verspreid over 118 steden en dorpen.

den. De Egyptenaren, Grieken en Romeinen waren dol op curiosa, hoewel ze daarvoor die term niet gebruikten. Wat te denken van piramides, mastaba’s, tholossen, schatkamers, arena’s en bijvoorbeeld paleizen, thermen, aquaducten? Ik kan u verzekeren dat deze bouwwerken talrijke architectonische curiosa bevatten en dat niet alleen. Het zijn vaak illustratieve voorbeelden van wat ik hier curiosa noem. Maar daar zijn in dit boek slechts hier en daar voorbeelden van te vinden; het accent ligt op de hedendaagse architectuur.

Woord- en beeldcollage

Wat komt in dit boek over ‘curiosa in de architectuur’ nu concreet aan de orde? Om welke gebouwen gaat het? Waar zijn ze te vinden? Wat is er dan zo curieus aan en waarom is dat dan? Om te beginnen, dit boek is geen catalogus van een ‘curiosa-architectuurmuseum’, een overzicht van plaatjes van en verhalen over ‘gekke’ gebouwen, die bij elkaar zijn gebracht in een [virtuele] museumruimte. Verre van dat. Het bevat niet een ‘doodse inventarisatie’, maar juist een ‘levendige rapportage’ van originele, vindingrijke, boeiende en soms ook grappige, merkwaardige, extravagante en nu en dan pathetische zaken in de architectuur. Het gaat om een combinatie van woord en beeld, van ‘la voix et le regard’, van de architectonische verwoording en

Het postmoderne tijdperk

De nadruk die ik leg op curiosa in de architectuur van de laatste 50 jaar impliceert dat het vooral om voorbeelden gaat die tot stand zijn gekomen in de periode die bekend staat onder de naam ‘Postmodernisme’. Hoewel deze architectuurstroming, in tegenstelling tot de ons omringende landen, aanvankelijk weinig weerklank in Nederland kreeg, is later gebleken dat heel veel architectuurprojecten ook in Nederland eigenschappen vertonen die kenmerkend zijn voor deze stroming. In ons land werd het Modernisme de laatste tijd min of meer tot dogma verheven. Het werd zelfs de ultieme standaard voor het onderscheid tussen ‘goede’ en ‘slechte’ architectuur. Pas later is gebleken dat het Postmodernisme toch ook in Nederland een zware stempel heeft gedrukt op de architectuur sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw. Hierbij moet ik wel twee kanttekeningen maken. De eerste is dat het begrip Postmodernisme een vergaarbak is van nagenoeg alle architectuuruitingen van de laatste decennia. Als je met Charles Jencks, getuige zijn boek ‘The story of Post-Modernism’ [2011], werken van zulke uiteenlopende architecten als Ricardo Bofill, Michael Graves, Mario Botta, Aldo Rossi, James Stirling, Steven Holl en bijvoorbeeld Peter Zumthor, Jean Nouvel en Santiago Calatrava allemaal tot het Postmodernisme rekent, dan is het begrip meer een aanduiding van een periode uit de architectuurgeschiedenis, dan van een specifieke architectuurstroming. De tweede opmerking vloeit hier min of meer uit voort, namelijk dat het Postmodernisme uit nogal wat uiteenlo-

pende stromingen bestaat en dat het alles onder één noemer brengen voor de lange tijdslijn misschien wel zinvol is, maar voor een genuanceerd inzicht in wat er de laatste vijftig jaar in de architectuur is gebeurd eigenlijk te on-genuanceerd. Immers, wat is de betekenis van de term Postmodernisme als het zulke uiteenlopende ‘ismen’ omvat als: radicaal eclecticisme, kritisch-regionalisme, deconstructivisme, kritisch modernisme, kosmisch symbolisme, contextualisme en bijvoorbeeld postmodern classicisme?

Ode en relativering

Bij het bekijken en bestuderen van de curiosa in de architectuur zal men een beetje heen en weer worden geslingerd tussen een lach en een traan. Dat klinkt nogal zwaarwichtig. Wat ik bedoel te zeggen is dat nu eens met een zekere vrolijkheid en betrokkenheid naar het curiosum wordt gekeken en dan weer met een zekere ergernis en weerstand. Dat is helemaal niet erg. Architectuur is net als alle andere zaken van de wereld: je kunt er soms om lachen, maar ook weleens om huilen. Als ik zelf zou moeten typeren wat ik vind van al ‘mijn’ curiosa, dan zou ik zeggen dat ze illustratief zijn voor de ode die we aan de architectuur kunnen [en moeten] brengen [originele, fascinerende en liefdevolle getuigenissen], maar ook voor de [gezonde] relativering die we moeten betrachten vanwege het feit dat ook in de architectuur niet alles ideaal is, soms zelfs erg gezocht, om maar niet te spreken van aanstellerig.

Differenties in denken en doen

De curiosa in de architectuur zeggen ook iets over de maatschappelijke context waarbinnen ze voorkomen. Ze zeggen iets over de heterogeniteit en pluriformiteit van onze huidige samenleving. Ze tonen aan hoe divers er gedacht wordt over hoe gebouwen eruit moeten zien, welke functie ze moeten hebben, welke vorm ervoor geschikt is, hoe divers constructies kunnen zijn, hoe het materiaalgebruik kan verschillen, welke rol kleur en licht in de architectuur spelen en hoe details bepalend kunnen zijn voor het gezicht en de belevingswaarde van architectuur. Kortom: curiosa in de architectuur zijn het tastbare bewijs van de differenties in ons maatschappelijk en architectonisch denken en doen.

Waar op te letten?

We gaan aan onze virtuele reis langs curiosa in de architectuur beginnen. We reizen van land naar land en van plaats naar plaats. We hoeven geen zware bagage mee te nemen, slechts de lichte, lucide bagage van onze eigen kennis en ons eigen geheugen. Bij elk architectuurproject is het verstandig om even in één enkele minuut alles in ons geheugen op te roepen wat we van het betreffende land, de betreffende stad en van het architectuurproject al weten. Dat is handig als achtergrondinformatie. Bij het bekijken van en het lezen over het project is het goed om vragen op te roepen als: Wat is hier curieus? Waarom is het curieus? Komt mijn opvatting overeen met die van u? Indien nee, wat zijn dan de verschillen? Tot welke categorie curiosa behoort het project? Was het ook de bedoeling van de architect om iets curieus te ontwerpen? Of blijkt iets achteraf in onze ogen curieus te zijn? Deze en andere vragen helpen bij de virtuele reis en scherpen onze kijk op architectuur. Ik wens u een aangename en leerzame architectuurreis toe!

Antwerpen: Gerechtsgebouw Borgloon: Transparante kerk Brussel: Cauchie-huis Hasselt: Kunstoversteekplaats
Hornu: Le Grand Hornu Kortrijk: Frietkot Grote Kring Leuven: Campusbibliotheek

Leuven: Arenberg, M-Museum, Stationsgebouw Louvain-la-Neuve: Hergé Museum

Luik: Gare Liège-Guillemins, Cité Miroir

België

Luik: Cour Saint-Antoine

Oostende: Residentie Tongeren: Gallo-Romeins Museum

Oostende: Koninklijke Gaanderijen

01. Antwerpen, Gerechtsgebouw

Antwerpen heeft er een spraakmakend bouwwerk bij gekregen: het gerechtsgebouw gelegen aan de rand van de stad, vlakbij de vermaarde Ring. Het gebouw is ontworpen door de ‘sterarchitect’ Richard Rogers, die we kennen van bijvoorbeeld het Centre Pompidou in Parijs en het Lloyds Building in Londen. Het nieuwe Antwerpse gerechtsgebouw wordt beschouwd als een van de architecturale hoogtepunten in België van de eenentwintigste eeuw. Het heeft **curieuze schaaldaken** die van veraf te zien zijn en het beeldmerk van het gebouw vormen. De zes ‘punthoeden’ bekronen de grote zittingzalen. Daarnaast zijn er nog 26 kleinere schaaldaken boven de kleine zittingzalen. De zalen zijn te bereiken via de centrale hal: de ‘salle des pas perdus’. Zoals zo vaak bij markante gebouwen, heeft ook dit een bijnaam gekregen. Het wordt vanwege de schaaldaken in de volksmond ‘de frietzakskes’ genoemd. Ook wordt wel gesproken van het ‘vlinderpaleis’ vanwege het feit dat de zes vleugels vanuit de lucht aan een vlinder doen denken. Zoals zo vaak bij grote gebouwen vallen de daadwerkelijke kosten veel hoger uit dan begroot. In dit geval bijna vier keer het geraamde bedrag. Gelukkig kan men de omstreden kwestie ter plekke in het gerechtsgebouw bekijken.

02. Borgloon, Transparante kerk

De route naar het transparante kerkje loopt via zandwegen en smalle paadjes. De auto moet op enige afstand worden geparkeerd en daarna moet je te voet de weide in. Maar dan zie je iets bijzonders, een **curieus kerkje**. Waarom curieus? Omdat het geen echte kerk is, althans niet in de zin van een plek van religieuze samenkomst, maar een doorzichtige kerk met de naam ‘Reading Between the Lines’. Het architectenduo Gijs Van Vaerenbergh [een samentrekking van de twee namen van de architecten] heeft dit kunstwerk gemaakt als symbool voor de leegloop van kerken. Het is tien meter hoog en bestaat uit honderd op elkaar gestapelde lagen staalplaat in de vorm van een Loons kerkje. De staalplaten wegen samen dertig ton. De transparante constructie zorgt ervoor dat het omliggende landschap altijd zichtbaar is. Het kerkje is een permanent schimmenspel tussen bodem, lucht en licht. Op ieder moment van de dag en in elk seizoen is het anders. Dit project staat overigens niet op zichzelf, het is onderdeel van het zogeheten ‘pit-project’ van het Centrum voor Actuele Kunst Z33. De kunstwerken in het landschap laten voorbijgangers en bezoekers anders naar de omgeving kijken. Alle kunstenaars spelen op een speciale manier in op het landschap en op de lokale context. Gegeven de hoge kwaliteiten van dit concrete en tegelijkertijd imaginaire kerkje verbaast het niet dat het door ‘Archdaily’ werd verkozen tot gebouw van het jaar in de rubriek religieuze projecten.

03. Brussel, Cauchie-huis

Het ‘Cauchie-huis’ van architect Paul Cauchie is ongetwijfeld één van de meesterwerken van de Art Nouveau in Brussel. De bekende architect Victor Horta ontwierp vele panden, vooral ook in Brussel, in dezelfde architectuurstijl. Toch durf ik te beweren dat Paul Cauchie door zijn iconografie op de gevel van zijn eigen pand [1905], gelegen aan de Frankenstraat vlak bij het Jubelpark, een even bijzondere als **curieuze bijdrage** aan de Art Nouveau heeft geleverd. Het scheelde niet veel of het pand was afgebroken. De dochter van Paul Cauchie had dollartekens in haar ogen en wilde het gebouw met het belendende pand laten vervangen door een flatgebouw. We spreken over 1971. Door het gebouw op de lijst van beschermde monumenten te plaatsen, kon sloop worden voorkomen. In 1979 kocht het echtpaar Guy en Leona Dessicy het pand van dochter Suzanne. Ze lieten het restaureren. In 1995 stelden ze de begane grond en de kelderverdieping voor het publiek open als museum. Zelf wonen ze op de hogere verdiepingen. Ze fungeren bij tijd en wijle als gids bij de rondleiding. Opmerkelijk is de op de gevel aangebrachte graffiti, die de samenwerking van het echtpaar Cauchie tot uitdrukking brengt: ‘par nous, pour nous’. Het pand is een prachtig voorbeeld van een ‘Gesamtkunstwerk’.

04. Hasselt, Kunstoversteekplaats

De gemeente Hasselt heeft enkele jaren geleden een boeiend initiatief genomen. Aan negentien kunstenaars, designers en [interieur]architecten werd gevraagd om de Hasseltse zebrapaden van de Groene Boulevard tijdelijk om te vormen tot heuse ‘kunstoversteekplaatsen’. De gedachte erachter was om de ontwerpers een forum te bieden om hun werk op een onverwachte plek te tonen aan een breed publiek en ook om de stad op een verrassende manier te verfraaien. Met dit initiatief trachtte de stad zich te profileren als een stad waar ruimte is voor inspiratie en creatie. Twee van de **curieuze oversteekplaatsen** mochten blijven bestaan: die van Piet Stockmans en die van Koen Vanmechelen. Wie Koen Vanmechelen zegt, zegt kip, want zijn artistieke zoektocht richt zich op de kip en diens voorouder, de bankivahoen. Zijn werk varieert van zeer expressieve schilderijen en tekeningen tot fotografie, video, installaties, glaswerk en houten beeldhouwwerken. Het project van de kunstoversteekplaatsen werd bekritiseerd door een advocaat die stelde dat de kunstzinnige omvorming van de zebrapaden onveiligheid en verwarring oproept voor kinderen. Hij stelde de gemeente Hasselt verantwoordelijk voor eventuele ongevallen. Helaas is de kunstoversteekplaats inmiddels uit het stadsbeeld verdwenen.

05. Hornu, Le Grand-Hornu

Het verval, de redding en herontwikkeling van het voormalige industrieel mijnbouwcomplex ‘Le Grand-Hornu’ heb ik op de voet kunnen volgen. Het heeft een **curieuze ontwikkeling** doorgemaakt. De sluiting van de mijnen in de Borinage met steungelden van de EEG betekende eigenlijk het einde van deze mijnsite. Door toedoen van de architect Henri Guchez, die het complex voor een symbolisch bedrag opkocht, werd het voor sloop behoed en kon de restauratie beginnen. Aanvankelijk verliep dat proces moeizaam, maar nadat het geheel eigendom werd van de provincie Henegouwen, verliepen de restauratie en de herbestemming een stuk vlotter. Niet alleen kregen de oude delen van de mijn een tweede leven; er werd ook nieuwbouw aan toegevoegd in de vorm van een ‘Musée d’Art Contemporain’ [MAC’s]. Dit laatste is, naar een ontwerp van de Luikse architect Pierre Hebbelinck, gesitueerd in een deel van de oudbouw en in een uitbreiding aan de zijkant en achterzijde van het complex. Het industriële ensemble werd in de eerste helft van de negentiende eeuw gesticht door Henri De Gorge en gebouwd in neoklassieke stijl. Behalve werkplaatsen, kantoren en zijn eigen woonkasteel, werd er ook een wijk voor mijnwerkers gebouwd. Het geheel staat nu trots op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO.

06. Kortrijk, Frietkot Grote Kring

De ‘Frietkot aan de Grote Kring’ is afgebroken. Er heeft zich rondom deze frituur een **curieuze architectuurstrijd** afgespeeld. Op de Grote Kring stond al meer dan honderd jaar een frietkot. Enkele jaren geleden is de oude frietkot vervangen door een strakke en moderne frituur. Het stadsbestuur kwalificeerde deze laatste echter als ‘een breuk tussen de bezienswaardigheden van historisch Kortrijk en het nieuwe winkel- en wandelcomplex’ en besloot tot verwijdering van de nieuwe frietenkot. Na allerlei gekrakeel in de gemeenteraad werd aan de uitbaters enig soelaas geboden door afbraak enkele jaren uit te stellen. Maar begin 2014 was het toch zo ver. Er werd begonnen met de sloop. Zo is een einde gekomen aan een ‘local history’, die uitgroeide tot een splijtzwam in de plaatselijke gemeenschap. Iedereen had er zo zijn mening over. Sommigen vonden dat een frietkot een tijdelijk karakter moet hebben. Anderen vonden dat zulke bouwsels het stadsbeeld ontsieren en dat er ruimte zou moeten zijn voor een eigentijds permanent bouwwerk. De gemeente vond beide opties verwerpelijk, omdat ze indruisten tegen de nieuwe ruimtelijke structuur die men voor de plek voor ogen had en besloot derhalve tot sloop van de volumineuze, strakke, gestileerde kot.

07. Leuven, Campusbibliotheek Arenberg

Het is maar dat je het weet: de Campusbibliotheek Arenberg [CBA] is één van de grootste en modernste bibliotheken voor wetenschap en techniek van Europa. In de folder staat: ‘CBA brengt een miljoen boeken en naslagwerken onder één dak, in een hoogtechnologische omgeving vol multimediaoplossingen voor studenten, academici, alumni en andere bezoekers.’ Maar vanuit een oogpunt van architectuur is iets anders vermeldenswaard. Het is namelijk zo dat in de bibliotheek verleden en toekomst elkaar op een boeiende manier ontmoeten in dit voormalige Celestijnenklooster. Hier is duidelijk de hand zichtbaar van iemand uit een ander land. Hoe kan het anders dat er een **curieus wit volume** gekoppeld is aan een oud klooster? De Spaanse architectuurvedette Rafaël Moneo integreert hedendaagse functionaliteit van een universiteitsbibliotheek met laatmiddeleeuwse monastieke architectuur tot een overtuigend geheel. De stralende witte nieuwbouw contrasteert fel met de kloostermuur. Achter het plastisch gebogen volume bevindt zich de ontvangstruimte van de bibliotheek. De zalen van de bibliotheek hebben allemaal hun eigen sfeer en karakter. Vooral de plekken waar oud en nieuw elkaar ontmoeten, roepen een aangename spanning op. Het getuigt van durf van het universiteitsbestuur om deze combinatie van echt oud en echt nieuw te realiseren. Contrasten hebben hier tot een win-win situatie geleid.

08. Leuven, M-Museum

Nee, je bent niet in een oude Romeinse stad beland. Je bevindt je in het M-Museum in Leuven, dat aan de straatkant is voorzien van een poortgebouw met een klassiek tempelfront. Op deze locatie lag vroeger het stedelijk museum Vander Kelen-Mertens. Onze eigen Koningin Maxima opende in 2009 samen met Koningin Mathilde van België dit nieuwe museum. Ze waren toen nog allebei prinses. Het M-Museum is ontworpen door de Belgische toparchitect Stéphane Beel. Hij had al eerder ervaring opgedaan met het ontwerpen van musea. Zo tekende hij bijvoorbeeld het Roger Raveelmuseum in Machelen aan de Leie. In Leuven heeft hij gekozen voor een integratie van de bestaande historische gebouwen met een strakke hedendaagse architectuur. Dit alles gegroepeerd rondom een beeldschone binnentuin. Een opvallend aspect van de nieuwbouw is een **curieuze belvédère**, van waaruit men een prachtig uitzicht heeft over de stad. Door deze integratie van oud en nieuw is een afwisselend tentoonstellingsparcours ontstaan waarin je steeds in een andere wereld terecht komt: in die van een moderne entree, van moderne museumzalen, van een monumentaal pand met stijlkamers en in de wereld van groen en parkaanleg. In het museum zijn naast tentoonstellingsruimtes, ook het M-café, de M-shop, een auditorium, een kinderatelier en workshopruimtes te vinden. De vaste collectie van het museum vertelt het verhaal van de kunstproductie van Leuven en Brabant van de Middeleeuwen tot de negentiende eeuw.

09. Leuven, Stationsgebouw

Het stationsgebouw van Leuven werd in 1875 opgetrokken in eclectische stijl naar plannen van architect Henri Fouquet. De buitenzijde is goed behouden gebleven, maar het interieur werd herhaaldelijk gewijzigd. Vanaf 2000 is het stationsgebied op de schop gegaan, waarbij vooral het stationsplein, het nieuwe busstation en de monumentale overkapping van het stationsgebouw de grootste ingrepen waren. Dit alles is het startsein geweest voor een grotere ontwikkeling van de stationsbuurt, waaronder de bouw van kantoorgebouwen. Aan de oostzijde van het station is De kop van Kessel-Lo ontwikkeld, met woningen, hotels, kantoren en groen. Wie zich op een van de perrons van het station begeeft, zal ongetwijfeld zijn ogen richten op de **curieuze overkapping**. Die is van de hand van 'Samyn & Partners, Architects and Engineers'. Waarom curieus? Omdat het zo sterk de aandacht trekt en op een spannende manier techniek koppelt aan poëtische architectuur. De stalen overkapping steunt op 25 buisvormige pijlers. Op deze pijlers rusten in de langsrichting 20 dubbele stalen bogen. Deze bogen zijn in de dwarsrichting bekleed met voorgebogen staalplaat, die de isolatie draagt als ook het aluminium dak. De dakvlakken ogen als gespannen tentzeilen, waardoor de perrons alsabri's overkomen. Intussen is ook het oorspronkelijke stationsgebouw zelf grondig gerenoveerd.

10. Louvain-la-Neuve, Hergé Museum

Louvain-la-Neuve was het politiek antwoord op de taalstrijd in België, meer in het bijzonder aan de Katholieke Universiteit Leuven. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werd een nieuwe [studenten]stad ten zuiden van Brussel gesticht. Het is naar mijn oordeel nooit een succes geweest, zeker niet vanuit architectonisch oogpunt. Het is typisch de [middelmatige] architectuur uit die periode. Hoe is het dan mogelijk dat binnen deze non-descripte ruimte een museum tot stand komt, ontworpen door niet de eerste de beste, namelijk Christian de Portzamparc? Er is aan dit museum [2009] een **curieuze ontstaansgeschiedenis** voorafgegaan. De bedoeling was aanvankelijk om dit museum gewijd aan het werk van Georges Remi [alias Hergé], de geestelijke vader van Kuifje, in Brussel te bouwen. Hergé's weduwe en de Brusselse overheid kwamen echter niet tot overeenstemming. In 2001 werd definitief voor Louvain-la-Neuve gekozen. Een drietal betrokkenen werkte aan het concept voor het museum. Godin [een Hergé-biograaf], Groensteen [de voormalig directeur van een stripmuseum] en Joost Swarte [een Nederlands scenograaf en stripauteur]. Architect Christian de Portzamparc en landschapsarchitect Jacques Wirtz vertaalden hun concept bouwkundig en landschappelijk. Ze kozen voor de vorm van een aangemeerd schip, dat met de wal is verbonden door een grote loopbrug. Op de boot bevinden zich vier scheef geplaatste volumes en acht zalen verbonden door loopbruggetjes.

11. Luik, Cité Miroir

Wat nu de ‘Cité Miroir’ heet, was vroeger een overdekte bushalte, zwembad en badhuis. De Cité ligt in de wijk Sauvenière. Ze werd destijds op initiatief van de wethouder Georges Truffaut gebouwd [1942]. Achter de bouw zat een duidelijk sociaaldemocratisch doel: hygiëne en ontspanning voor de arbeidende klasse. Ook hier dreigde het gebouw verloren te gaan, maar in 2005 kreeg het bescherming door het op de monumentenlijst te plaatsen. Dankzij een burgerinitiatief heeft het oude complex nu een nieuwe, idealistische bestemming gekregen. Het is een plek geworden waar heden en verleden samen aan de toekomst bouwen. Het is een plek om ‘in de spiegel te kijken’, om te ontdekken wie je eigenlijk bent. Er worden in dit **curieus zwembad** thans lezingen gegeven, debatten gehouden en tentoonstellingen georganiseerd. Ga naar de receptie op de verdieping, betaal een gering bedrag en ga dan via de trap naar wat vroeger het Art Deco zwembad was. Beleef de ruimte en beeld je in dat het hier vroeger krioelde van de badgasten. Dit staat in schril contrast met de stilte die de monumentale ruimte nu uitstraalt. Het vroegere grote zwembad met zijn imposante kapconstructie is omgetoverd tot museum- en bezinningsruimte. De diepte van het zwembad is benut om onder de vloer van de huidige museumruimte een heus theater te bouwen. Een klein advies: vergeet niet om ook de indrukwekkende achtergevel van het gebouw te bekijken.

12. Luik, Cour Saint-Antoine

Aan de ‘Cour Saint-Antoine’ is zo’n zeven jaar [1978-1985] gewerkt. Dit project van restauratie en nieuwbouw, gelegen aan de straat Hors-Château in Luik, behoort tot de topprestaties van de Luikse architect Charles Vandenhove. Hij verwierf grote naamsbekendheid met zijn ontwerp voor de Luikse universiteitscampus Sart-Tilman. Bij het project Cour Saint-Antoine toont hij aan dat moderne, functionalistische ideeën goed kunnen samengaan met een respectvolle behandeling van de historische bebouwing. Het binnenterrein is omgeven door panden uit de zeventiende en achttiende eeuw. Deze werden zorgvuldig gerestaureerd. Hieraan werd nieuwbouw toegevoegd, waarbij maat en schaal van de oude bebouwing als uitgangspunt fungeerden. Door bij de nieuwbouw te werken met een origineel kleurenschema en met gestileerde, ijzeren bloembakken bij de ramen, is er een eigentijdse dimensie aan deze historische plek toegevoegd. Je kunt het zien als een geslaagd voorbeeld van postmoderne restauratie. Het **curieus hof** is een oase van rust, uitgezonderd op de momenten dat toeristen het project bezoeken. Het is versierd met drie beeldbepalende elementen: Griekse zuilen, een Egyptische fontein en de fonteinsculptuur Tikal gebaseerd op de Mayacultuur. Een hof waar oude en nieuwe culturen elkaar ontmoeten.

13. Luik, Gare Liège-Guillemins

Luik heeft er lang op moeten wachten, maar nu staat het imposante stationsgebouw Liège-Guillemins al weer enkele jaren te pronken. Het is een **curieus proces** geweest in allerlei opzichten. Niet alleen werd de bouwtijd meer dan ruimschoots overschreden, ook de kosten rezen de pan uit [het project kostte uiteindelijk een veelvoud van het begrote bedrag]. Alsof dit alles nog niet genoeg was, waren er permanent onenigheden over de kleur van het beton, de verflaag op de stalen kolommen en de spanning op de glasplaten. Maar dat alles is nu vergeten. Het station is genoemd naar de wijk Guillemins, waarin het ligt. Deze wijk is op zijn beurt weer genoemd naar de kloosterorde van de Wilhelmiëten, die daar ooit een klooster stichtte. Op het einde van de twintigste eeuw werd duidelijk dat hogesnelheidstreinen een specifieke infrastructuur vergden. Het oude station voldeed daar niet aan: de perrons waren te smal en gebogen, en de gehele stationsomgeving had een armoedige uitstraling. Na een internationale wedstrijd werd het project van Santiago Calatrava uitverkoren. Het als een ‘liggende dame’ ogende station is, zoals gebruikelijk bij deze architect, gemaakt van staal, glas en wit beton. Het kent niet alleen een monumentale overkapping van 200 meter lang en 35 meter hoog, maar ook een organisch vormgegeven hal met [rol]trappen naar de perrons, als ook een veel bezochte expositieruimte.

14. Oostende, Koninklijke Gaanderijen

De Koninklijke Gaanderijen te Oostende werden gebouwd tussen 1902 en 1906 naar plannen van de Franse architect Charles Girault in opdracht van de urbanist koning Leopold II. Ze bevinden zich aan de Zeedijk. Ze zijn onderdeel van het vertrouwde stadsbeeld van Oostende geworden. De **curieuze gaanderijen** zijn maar liefst 381 meter lang en bestaan uit een rechtlijnige constructie met 77 overspanningen. De gekoppelde Dorische zuilen moesten een Romeinse architectuur oproepen. Deze wandelgalerij diende voor de Koning en zijn gasten als beschutte route van de Koninklijke villa naar de Hypodroom. Achter de Koninklijke Gaanderijen bevindt zich het Thermæe Palace Hotel. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de galerij over de volle lengte dichtgemetseld op last van de Duitse bezetter. Zo werd het gebouw een schakel in de 'Atlantikwall'. In zijn boek 'Met zicht op zee' merkt Eric de Kuyper het volgende over de Koninklijke Gaanderijen op [die hij overigens aanduidt als Koninklijke Galerijen]: 'De Galerijen zijn, hoe klassiek ook, een architectonisch wonder. Ze zijn uiterst eenvoudig en tegelijk erg gedurfd. Het wonderlijke ervan kan men niet van foto's aflezen, dat kan pas ten volle worden ontdekt wanneer men dit bouwwerk gebruikt, beleeft.' Het gebruiken en beleven is vooral een kwestie van erdoorheen lopen over een prachtige vloer en genieten van het invallende licht en het geluid van de zee.

15. Oostende, Residentie Marina Mercator

Vanaf het begin is de Residentie Marina Mercator in Oostende zeer omstreden geweest, want waar vind je een zo **curieuze combinatie** van oud en nieuw en van hoog en laag? Vlakbij de haven van Oostende zie je een complex waarvan je in eerste instantie denkt dat het om twee achter elkaar gelegen gebouwen gaat: een historische bebouwing op de voorgrond en erachter een modern complex met terrasvormige appartementen. Nee hoor, het gaat om één en hetzelfde complex. De oude bebouwing is niet oud; het is nieuwbouw naar het voorbeeld van historische panden met trapgevels. Het is niet meer dan een historische schil geplakt tegen een grote betonnen nieuwbouw. Het is bij wijze van spreken een ultieme dramatisering van de confrontatie tussen oud en nieuw. Denk niet dat het als een grapje is gebouwd, want daarvoor is het project veel te serieus en te duur. Een aantal woningen en winkels is gesitueerd achter de oud ogende gevels van een heuse straatwand, terwijl de woonappartementen zijn ondergebracht in een hoogbouw die schuin afloopt waardoor veel appartementen over een zonrijk terras beschikken. Door de ligging aan een plein wordt het effect van deze assemblage van bouwvolumes nog eens extra geaccentueerd. Wie beweert nu dat er in de architectuur geen plaats meer is voor slechte smaak of voor humor?

16. Tongeren, Gallo-Romeins Museum

Tongeren is de oudste stad van België. Haar ontstaan gaat terug tot de Eburonen. Deze bevolkingsgroep werd door de Romeinen verslagen. Deze laatsten stichtten hier een nederzetting van behoorlijk formaat volgens het geijkte dambordpatroon. Er zijn nog de nodige relictten uit de Gallo-Romeinse periode. In de eerste plaats zijn dat de restanten van de stadsmuren. Verder ook archeologische restanten van Romeinse gebouwen verspreid over de stad. En natuurlijk niet te vergeten de collectie voorwerpen die in het Gallo-Romeins Museum tentoon zijn gesteld. Dit museum is ontworpen door het Architectenbureau De Gregorio & Partners. Alfredo De Gregorio is een gepassioneerde architect met originele ideeën over wat architectuur is en behoort te zijn. Hij ziet de totstandkoming van een gebouw als een **curieuze bevaling**. Eerst moet nagedacht worden over de plek, over het programma van eisen, over wat het gebouw voor stad en burger kan, respectievelijk moet betekenen en over wat de budgetten mogelijk maken. De eigenlijke verschijningsvorm komt pas later. En die is er gekomen ... en hoe! Het museum is een stoer, enigszins gesloten gebouw met weinig details, opgetrokken in brute, natuurlijke materialen, die op termijn een mooi patina krijgen. De museumruimten bevinden zich grotendeels onder de grond, zoals dat in archeologische musea niet ongebruikelijk is. Zo blijft het bovengronds volume binnen de perken. In het museum is chronologisch en thematisch een tocht uitgezet vanaf de eerste sporen van bewoning tot en met het verval van de stad in de periode van de ineenstorting van het Romeinse Rijk.

Kopenhagen: Grundtvigskerk, Koninklijke Bibliotheek

Ordrupgaard Museum, VM Houses

Denemarken

01. Kopenhagen, Bellevuetheater

In de eerste helft van de jaren dertig van de vorige eeuw ontwierp Arne Jacobsen in Klampenborg, ten noorden van Kopenhagen, een wijk met de naam Bellavista [1934]. De naam van de wijk is terecht: je hebt er een prachtig uitzicht. De naam verwijst naar een villa die daar vroeger stond. Het is een zeer fraaie wijk waarbij als gevolg van de gekozen u-vorm vrijwel alle woningen een erg mooi uitzicht op de Sont hebben. Het zijn woningen van wit gekalkte bakstenen, met platte daken en een wit geschilderd betonnen balkon. Voor die periode was het project uiterst modern. Jacobsen voelde zich gedurende zijn studietijd al aangetrokken tot het modernisme in de architectuur. Hij reisde naar Duitsland om daar kennis te maken met het werk van de Bauhaus-architecten Walter Gropius en Mies van der Rohe. De daar opgedane inzichten heeft hij gebruikt bij veel van zijn projecten. Ook bij het ontwerp voor het Bellevuetheater [1937], dat ligt aan de weg die parallel loopt aan het strand. Bij het theater is ook een door Arne Jacobsen ontworpen restaurant gebouwd. De verschijningsvorm van het theater refereert aan de architectuur van badplaatsen. Van buiten valt het op door het brede witte front met naamsaanduiding. Van binnen heeft het **curieus theater** een gebogen balkon bekleed met bamboe, speciaal voor dit theater ontworpen rijen stoelen en ... een uitschuifbaar dak, waardoor je tijdens de voorstelling de zee kunt horen en ruiken.

02. Kopenhagen, Christiania

De Vrijstad Christiania bestaat nog steeds, maar hoe lang nog is onduidelijk. Het is een zelfverklaarde semionafhankelijke enclave in Kopenhagen. In 2009 verloren de bewoners van Christiania een rechtszaak waarin ze probeerden te bewijzen dat ze recht op eigendom van het gebied hadden, omdat ze het langer dan twintig jaar in gebruik hadden. In 1970 werd door een groep hippies een verlaten kazerne in het stadsdeel Christianshavn gekraakt. De Deense regering probeerde aanvankelijk de krakers weg te krijgen, maar later werd Christiania als een 'sociaal experiment' gezien en dus getolereerd. Toch waren er voortdurend twisten tussen de bewoners en de overheid. Deze hadden met allerlei zaken te maken: drugshandel, onbetaalde water- en gasrekeningen, ontbreken van vergunningen. Het huidige conflict spitst zich toe op het gegeven dat de woningen en bedrijfsruimten niet voldoen aan de wettelijke voorschriften. Op de achtergrond spelen echter andere zaken, zoals het in ere herstellen van de monumentale vestingwal en voornemens om op een niet beschermd deel van het gebied nieuwe woningen te bouwen. De **curieuze vrijstaat** is een attractie voor toeristen geworden, waardoor er een soort combinatie is ontstaan van 'hippiepretpark' en alternatieve scene. De muurschilderingen behoren tot de topattracties. Het is verboden om in Christiania foto's te maken, maar wie houdt zich daar nu aan in een vrijstaat?

03. Kopenhagen, Frøsilo

Het architectenbureau MVRDV heeft een tweetal sojabonensilo's in een voormalig havengebied van Kopenhagen op een originele manier aangepakt. Men wilde de Frøsilo's herbestemmen tot appartementen. Deze opgave werd niet op de gebruikelijke manier aangepakt door vloeren in te brengen en gaten in de wanden te maken, maar juist door de schachten leeg te laten en de appartementen aan de buitenzijde te plaatsen. Voor de herbestemming van de silo's tot appartementengebouw schreef de projectontwikkelaar een besloten prijsvraag uit onder vijf architectenbureaus, waaronder MVRDV. Het even origineel, als **curieus voorstel** van MVRDV om de appartementen aan de buitenzijde er tegenaan te hangen, overtuigde degenen die erover moesten oordelen. Zo kreeg dit Nederlandse bureau deze opdracht. Het is een soort win-win situatie: het monumentale interieur van de silo's is intact gebleven. Het functioneert nu als atrium en als circulatieruimte. De schachten van de silo's hoefden maar door een enkele deuropening per appartement te worden uitgezaagd. De verschijningsvorm van de appartementensilo's wordt sterk bepaald door de golvende beweging van de doorlopende balkons. Deze buitenruimten vormen een substantieel onderdeel van het totale woonoppervlak in de appartementen. Achter de volledig glazen gevels bevindt zich een vrije plattegrond die voor een grote ruimtelijkheid zorgt. De doorval beveiligingen zijn ook van glas, waardoor er enigszins 'rommelige' balkons ontstaan als gevolg van spullen die buiten worden geplaatst.

04. Kopenhagen, Grundtvigskerk

Hoe het precies komt weet ik niet, maar de Grundtvigskerk in Kopenhagen maakt op mij altijd een diepe indruk. Het is niet alleen de kerk, maar de kerk samen met de eromheen liggende bebouwing waar ik zo door word geraakt. Wanneer je het ensemble binnenkomt, zie je aan het einde van de straat de westgevel van de kerk die er uit ziet als een groot orgel. Het is een prachtig voorbeeld van baksteenexpressionisme met neogotische stijlelementen. De kerk en de buurt werden in het interbellum gebouwd. De kerk is vernoemd naar de Deense filosoof, dichter, historicus, leraar, politicus en predikant Grundtvig. We danken aan hem bijvoorbeeld de volkshogescholen. De kerk en de buurt werden ontworpen door de architect Peder Jensen-Klint. Het is goed te zien dat hij zich bij zijn ontwerp liet inspireren door de oude Deense dorpskerken, maar hij wist er toch een eigentijds accent aan te geven. Het meest opvallend aan de kerk is het gebruik van gele baksteen. Die **curieuze baksteen** wordt zowel aan de buiten-, als ook aan de binnenkant van de driebeukige hallenkerk toegepast. In totaal zijn er maar liefst zes miljoen bakstenen in de kerk verwerkt. Omdat dezelfde baksteen ook toegepast werd bij de bouw van de eromheen liggende woningen, is een harmonisch stedenbouwkundig en architectonisch geheel ontstaan.

05. Kopenhagen, Koninklijke Bibliotheek

Ik wist het niet, maar ik heb het ergens gelezen: de ‘Kongelige Bibliotek’ in Kopenhagen is de grootste bibliotheek van Noord-Europa. Haar bestaan gaat terug tot de zeventiende eeuw. Hierbij moet men zich wel realiseren dat deze bibliotheek over meerdere locaties in Kopenhagen beschikt. De hoofdvestiging bevindt zich op het eiland Slotsholmen. Ze is gehuisvest in een gebouw uit het begin van de twintigste eeuw. In 1999 is het uitgebreid met een **curieuze zwarte diamant**, een naam overigens die de ontwerpers er zelf aan hebben gegeven. Het nieuwe kubusvormige bouwdeel is van de hand van het architectenbureau schmidt hammer lassen [zij schrijven hun namen met kleine letters]. Het geeft onderdak aan een fraaie leeszaal, verschillende musea, een conferentiehal, een café en een restaurant. Het draagt door het massief ogende zwart gepolijst graniet op een buitengewoon markante manier bij aan het havenfront. Midden in de massieve kubus, ter hoogte van het atrium, is een gigantische glasgevel aangebracht. Vanuit het atrium heeft men een fantastisch uitzicht op de zee. De zwarte kubus is verbonden met een rechthoekig bouwdeel dat direct aan het oude gebouw grenst. Door middel van een passerelle is een verbinding gemaakt tussen de kubus en het rechthoekige bouwdeel. De stalen passerelle is geschilderd in de opvallende kleuren groen en paars.

06. Kopenhagen, Nationale Bank

Zeg niet dat de Nationale Bank van Denemarken geen opvallend gebouw is. Het ligt als een soort bunker in het centrum van de stad. Door de wegen eromheen ontstaat de indruk dat het op een geïsoleerd eiland ligt. De Denen hebben nog altijd hun eigen munt, de Deense kroon. Toch is de bank onderdeel van de Europese Centrale Bank en behoort tot het Europees Stelsel van Centrale Banken. De internationaal vermaarde architect Arne Jacobsen ontwierp het gebouw. Het wordt gezien als één van zijn meest boeiende werken. Met de bouw ervan werd in 1965 begonnen. Na het overlijden van Jacobsen in 1971 werd het project voortgezet door het architectenbureau Dissing + Weitling. Het bankgebouw staat op een basement van natuursteen. Aan drie zijden van het gebouw komt diezelfde natuursteen terug in de bekleding van de pilasters, terwijl een van de lange zijden van grote verticale glasstroken is voorzien. Voor deze glaswand bevindt zich een strak geometrisch opgezette ‘jardin clos’. De entree van de bank voert naar een **curieuze entreehal** die door zijn hoogte van zes verdiepingen kathedraalachtige proporties aanneemt. Een bijzonder element in de hal wordt gevormd door de imposante sculpturale trap. We weten dat Arne Jacobsen een bijzonder gevoel had voor details, voor het interieur en het materiaalgebruik. In dit gebouw wordt daarvoor een overtuigend bewijs geleverd.

07. Kopenhagen, Ordrupgaard Museum

Het rijksmuseum 'Ordrupgaard' ligt in een nationaal park ten noorden van Kopenhagen. Het kwam in het begin van de twintigste eeuw tot stand op initiatief van het echtpaar Hansen. Het liet een groot herenhuis bouwen en een omringend park aanleggen. Al bij de officiële opening van het museum in 1918 liet het echtpaar weten zijn kunstverzameling te zijner tijd aan de Deense staat te schenken. Dat gebeurde ook na hun overlijden. Wie in de Deense, en vooral ook de Franse kunst is geïnteresseerd, kan in het museum zijn hart ophalen, want wat bijvoorbeeld te denken van werken van de Franse impressionisten Monet, Sisley, Pissarro, Degas en Renoir? In 2005 werd Ordrupgaard uitgebreid met een **curieuze aanbouw** naar een ontwerp van de 'starchitecte' Zaha Hadid. Het is een typisch Hadidgebouw: eigenzinnig, verrassend en vragen oproepend. Het heeft qua architectuur niets te maken met het grote herenhuis en toch past het er wonderwel bij. Het vormt een organische verbinding met het park. De looproute vanuit het herenhuis naar de aanbouw is een wandeling richting park waarbij dit park door de glazen wand steeds dichterbij lijkt te komen. Toch worden we door de in zwart lavabeton uitgevoerde aanbouw er steeds aan herinnerd dat we ons nog binnen bevinden. Vanuit het museumcafé is er een prachtig uitzicht op het omliggende park. De organische aanbouw is een aanzienlijke verbetering wat betreft oppervlakte, klimaat en veiligheid, waardoor het museum nu ook tentoonstellingen van international formaat kan verzorgen.

08. Kopenhagen, VM Houses

Balkons zijn buitenruimten behorend bij een huis of een appartement. Ze kunnen inpandig zijn, maar ze kunnen ook naar buiten steken. Dit laatste doen ze zeker bij een project in Ørestad, een voorstad van Kopenhagen. De **curieuze balkons** behoren bij de appartementen van een complex dat uit twee delen bestaat, het ene in de vorm van een V en het andere in de vorm van een M. Vandaar de aanduiding VM Houses [2005]. Het complex werd ontworpen door JDS Architects in nauwe samenwerking met de Bjarke Ingels Group. Beide partijen hadden niet veel ervaring met dit soort grote projecten. Er werd gekozen voor een intensief overleg met de projectontwikkelaar om alles binnen de grenzen van het beschikbare budget te houden. Tussentijdse aanpassingen bleken om die reden dan ook meerdere malen noodzakelijk. Volgens de projectontwikkelaar heeft het project een grote verdienste: het is binnen het budget gebleven, hoe 'crazy' het complex er ook uit moge zien. De beide gebouwen zijn een soort herinterpretatie van Le Corbusier's 'Unité d'Habitation'. Er is veel aandacht voor daglicht, privacy en uitzicht. Alle appartementen hebben een diagonaal zicht op het omringende landschap. Dit laatste is niet alleen mogelijk vanuit de woonkamer, maar zeker ook vanaf het balkon. Als speerpunten lopen de zijden van de balkons naar elkaar toe. Dit zorgt voor een even origineel als bizar uiterlijk van de bouwblokken.

Berlijn: Denkmal für die ermordeten Juden Europas, Humboldt-Box, Jüdisches Museum Berlin
Berlijn: Nederlandse Ambassade, Reichstagsgebäude, Sony-Center

Chemnitz: Stadtbad Dachau: Neubau Besucherzentrum der KZ-Gedenkstätte
Darmstadt: Mathildenhöhe Dortmund: Konzerthaus Stubengasse Duisburg: Museum Küppersmühle

Essen: Margarethenhöhe, Ruhrgebiet Frankfurt am Main: Städel Museum
Hagen: Karl Ernst Osthaus-Museum Hamburg: Bürogebäude Dockland Herford: MARTa Herford

3

Karlsruhe: Infopavillon Mannheim: Gastronomiegebäude Strandbad Mannheim-Neckarau Kleef: Museum Kurhaus Kleve

München: Allianz Arena, Brandhorst Museum, Herz Jesu Kirche München: Ohel Jakob Synagoge, Olympiapark

Neurenberg: Neues Museum Nürnberg, Straße der Menschenrechte

Osnabrück: Felix-Nussbaum-Haus, Rathaus

Münster: Stadtbücherei

Keulen: Büro Hartmut Gruhl, Dropped Cone, Kolumba Kunstmuseum

Potsdam: Einsteinurm

Stuttgart: Mercedes-Benzmuseum

Duitsland

Trier: Thermen am Viehmarkt Völklingen: Völklinger Hütte

Wachendorf: Bruder-Klaus-Kapelle

Weil am Rhein: Konferenzpavillon Wopswede: Käseglocke Xanten: LVR-RömerMuseum

01. Berlijn, Denkmal für die ermordeten Juden Europas

Het ‘Denkmal für die ermordeten Juden Europas’ [2005] in Berlijn, kort aangeduid als Holocaustmonument, herdenkt de Jodenvervolgung tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het ligt vlakbij de Brandenburger Tor. Het bestaat uit 2.711 betonblokken variërend in hoogte van 20 centimeter tot 4,5 meter. Het is een ontwerp van de Amerikaanse architect Peter Eisenman. Aanvankelijk was er ook de beeldend kunstenaar Richard Serra bij betrokken, maar toen het ontwerp op een naar zijn mening onverantwoorde manier moest worden aangepast, trok hij zich terug. Het veld met de golvende blokken roept een gevoel van desoriëntatie en isolement op. Daarmee is het symbolisch voor de ervaringen van de Joodse bevolking tijdens het nazibewind. De betonblokken zijn aan de buitenkant voorzien van een speciale chemische laag waardoor graffiti makkelijk verwijderd kan worden. Over dit monument is uitvoerig gediscussieerd: of er een monument moest komen, wat het monument zou moeten zijn en aan wie het monument gewijd zou moeten worden. Peter Schneider, auteur van het boek ‘Berlijn; biografie van een nieuwe stad’, heeft de **curieuze discussie** op een rijtje gezet. Al met al komt hij tot het volgende standpunt: ‘Iedereen die het monument bezoekt, ..., kan alleen maar tot de conclusie komen dat er na al dat geharrewar, na alle waarschuwingen en smeebeden, na alle hartstochtelijke en bijtende verklaringen voor en tegen, iets groots tot stand is gebracht.’ Na veel debat is besloten om onder het veld met blokken een expositieruimte in te richten.

02. Berlijn, Humboldt-Box

Het wordt wel omschreven als het lelijkste gebouw van Berlijn. De Berlijners zelf hebben veel moeite met deze in hun ogen afschuwelijke box. Wie architectuur vooral ziet als een keurige stapeling van bakstenen of van netjes verzorgd stucwerk, zal inderdaad wat vreemd tegen de ‘Humboldt-Box’ aankijken. De **curieuze dobbelsteen** ligt prominent in het stedelijk landschap, vlakbij het ‘Altes Museum’ en de ‘Berliner Dom’. Het is goed om te weten dat het slechts als een tijdelijk bouwwerk is bedoeld. Het is een informatiecentrum voor de bouw van het Humboldt-Forum, waarvan de reconstructie van het voormalige ‘Berliner Stadtschloss’ onderdeel vormt. Verspreid over een zestal verdiepingen zijn er expositieruimtes, vergaderzalen en op de vijfde verdieping een uit het dak gesneden terras waar vandaan men een fascinerend uitzicht heeft op de omgeving. De vereniging die de reconstructie van het slot beoogt, heeft uiteraard ook een plek gekregen in de box. Op de begane grond is er een expositie die informatie geeft over de initiatieven die na de ‘Wende’ genomen zijn om het voormalige stadskasteel weer op te bouwen. Dat leek aanvankelijk een bijna onmogelijke opgave, maar het ‘momentum’ was er en dus werd tot herbouw besloten. Wanneer het kasteel er zal staan [de verwachting is in 2019], verdwijnt de box. De Berlijners zullen er niet om treuren, maar wie weet, misschien komt er dan een club die de box wil behouden en beschermen!

03. Berlijn, Jüdisches Museum Berlin

Het ‘Jüdisches Museum Berlin’ [2001] is zonder meer een spraakmakend gebouw. De bedoeling van het museum is de bezoekers te laten nadenken over het Joodse leven en de Jodenvervolgung. Het ontwerp is van de Joodse architect Daniel Libeskind. Het gebouw staat bol van symboliek, zowel wat betreft de vorm, de opbouw, de inrichting als de toegepaste materialen. Het is meer dan alleen maar onderdak bieden aan een collectie, het gebouw als zodanig vertelt al een verhaal. Het heeft een bliksemschichtachtige vorm en symboliseert daarmee het Joods leven in Berlijn. De **curieuze vensters**, die schijnbaar als willekeurige elementen de zinken gevelvlakken doorboren, hebben een veel diepere betekenis, namelijk de verbindingslijnen tussen plekken in Berlijn waar Joden ooit woonden. De toegang tot het Joods museum is via het naast gelegen museum van de Duitse geschiedenis. Op die manier wordt de relatie tussen de Joodse en Duitse geschiedenis benadrukt. Via een trap bereikt men een drietal ondergrondse gangen: de ‘As des Doods’, de ‘As van Ballingschap’ en de ‘As van de Continuïteit’. De ‘As des Doods’ leidt naar een leegstaande toren: de ‘Holocaust toren’. De ‘As van Ballingschap’ voert naar een reeks betonnen pijlers: de ‘Tuin van Ballingschap’. De ‘As van de Continuïteit’ doorsnijdt de twee andere assen om uiteindelijk bovengronds uit te komen. Een aparte ervaring is een afsluitbare ruimte waarin slechts duisternis en stilte heersen. Er mag slechts één persoon tegelijk in om op die manier de volstrekte beslotenheid en het pure isolement te ervaren.

05. Berlijn, Reichstagsgebäude

Het ‘Reichstagsgebäude’ is sinds 1991 weer het Duitse parlamentsgebouw. Het gebouw dateert van 1894 en was tot 1933 zetel van de Rijksdag. Het gebouw is in een eclectische stijl ontworpen door de architect Paul Wallot. De bouw begon in 1884 en werd in 1894 voltooid. Het gebouw werd in 1933 door brand zwaar beschadigd [de beruchte kwestie Van der Lubbe]. Na de Tweede Wereldoorlog werd het gerestaureerd en gemoderniseerd. Het stond echter niet langer model voor één Duitsland, maar symboliseerde een verdeeld land. Toen Oost- en West-Duitsland herenigd werden, stimuleerde dit de ambitie om het gebouw opnieuw als parlement te gebruiken. Dit initiatief was succesrijk. Een tijdje geleden werd aan het gebouw een indrukwekkend architectonisch element toegevoegd door de vermaarde architect Norman Foster. Hij ontwierp een **curieuze glazen koepel** op het midden van het dak. Vanaf het dak van het gebouw kan men door deze koepel heen de vergaderzaal van het parlement zien. De transparantie van de koepel symboliseert de [veronderstelde] werking van de democratie. Het meest geschikte moment om door de koepel te lopen is bij zonsondergang. Dan schijnen de laatste zonnestralen door het glas en vullen de koepel met een prachtig roodoranje licht. Gelet op de noodzakelijke reservering en de lange wachttijden is het helaas niet iedereen gegeven om op dat tijdstip de koepel te bezoeken.

04. Berlijn, Nederlandse Ambassade

Nederland is een eigenwijs land. Dat blijkt onder andere uit het feit dat de Nederlandse ambassade in Berlijn niet in de ambassadewijk ligt, maar op een plek langs de rivier de Spree. Het is ook niet zo maar een gebouw, maar een gebouw dat ontworpen is door de Nederlandse architectuurvedette bij uitstek Rem Koolhaas. Het in 2004 officieel in gebruik genomen gebouw viel meteen al in de prijzen: de ‘Architekturpreis Berlin’ en de ‘Mies van der Rohe Award for European Architecture’. Dan moet er iets bijzonders aan de hand zijn. Aan de buitenkant lees je dat er niet zo direct aan af. Het oogt als een glazen kubus. Het werd door Koolhaas zelf als een ‘kaartenhuis’ bestempeld. Het bijzondere van het ontwerp is de ordening van de binnenruimten. Het gebouw heeft geen aparte verdiepingen, maar bestaat uit een **curieuze hellingbaan** die door het hele gebouw cirkelt. Een bijzonder element wordt gevormd door de vergaderzaal van de ambassadeur. Het is een glazen ruimte die boven de binnenplaats hangt. Niet zonder reden dat deze ruimte de ‘skybox’ wordt genoemd. Een ander vermeldenswaard element is dat er dwars door het gebouw een diagonaal loopt die uitzicht biedt op de bekende ‘Fernsehturm’. Er is ‘voor eeuwig’ vastgelegd, dat er nooit gebouwd mag worden tussen de ambassade en deze mast. Ook in dat opzicht is Nederland een eigenwijs land.

06. Berlijn, Sony-Center

Het na de val van de Muur herrijzend Berlijn moest onder andere gestalte krijgen aan de Potsdamer Platz. Vroeger het centrum bij uitstek van Berlijn, maar door de bouw van de muur gedegradeerd tot een non-descripte ruimte. Daar moest natuurlijk verandering in komen. Er is aan dit gebied een enorme stedenbouwkundige en architectonische impuls gegeven. Onderdeel van de stedelijke vernieuwing van dit gebied is het ‘Sony-Center’ [2000], een multifunctioneel complex dat kantoren, winkels, bioscoop, expositie en horeca huisvest. Het is van de gebouwen aan de Potsdamer Platz misschien wel het meest opvallende, maar ook het meest gewaagde. Waarom? Het gebouw heeft een **curieuze dakconstructie**, waar heel wat rekenwerk aan vooraf is gegaan. Het ontwerp van het Sony-Center is van het architectenbureau Murphy/Jahn uit Chicago. Een waaivormig tentdak van zeildoek is met ankers aan een staalring bevestigd, die op zijn beurt weer aan de omliggende gebouwen vastgemaakt is. Het dak symboliseert de heilige berg Fuji van Japan. Het dak heeft een gat bedoeld om de thermische lucht te laten ontsnappen. Dit hoogst ongebruikelijke dak viel niet onder de bestaande wettelijke bouwregels. Het is voor constructeurs een heerlijke opgave geweest om alles nauwkeurig te onderzoeken wat met trek- en drukkrachten te maken heeft. De oplossing is gevonden in een combinatie van een grote ring, een drukstaaf en trekstaven boven en onder. Vraag aan een bevriende relatie met kennis van constructies om uit te leggen hoe een en ander precies in elkaar steekt.

07. Chemnitz, Stadtbad

Voor de val van de muur heette de gemeente Karl Marx Stadt, nu heet ze Chemnitz. Vanuit architectonisch perspectief heeft deze plaats vooral iets te bieden op het gebied van de Bauhaus-architectuur. Een fraai voorbeeld is het ‘Stadtbad’ [1935], ontworpen door de stadsarchitect Fred Otto. De bouw heeft destijds langer geduurd als gevolg van de economische crisis. Het is een groot bouwwerk dat behalve een 50 meter bad, ook een kleiner bad, kleedruimten en andere lokalen bevat. Het **curieus complex** valt op door de wijze waarop architectuur en kunst harmonisch met elkaar in verbinding zijn gebracht. De directe omgeving is voorzien van boeiend straatmeubilair. Zo zijn er vlaggenmasten waarvan de voet bekleed is met dierfiguren die iets met water van doen hebben. In 1982 zijn er twee badende naaktfiguren op het voorplein bij gekomen van de kunstenaar H. Stephan. Het zwembad heeft inmiddels al twee omvangrijke restauraties achter de rug. Zo was er een in 1983, waarvoor de restauratiearchitect Karl-Heinz Barth de architectuurprijs van de toenmalige DDR kreeg, als ook de ‘Schinkel-Medaille’. Na een jarenlange tweede renovatie werd het gebouw in 2010 opnieuw voor het publiek opengesteld. De werkzaamheden hadden toen vooral betrekking op de technische installaties. Het noodlot wilde echter dat direct na deze werkzaamheden de kelder waar de techniek was ondergebracht, tijdens hoogwater vol liep, waardoor het gebouw voor enkele maanden dicht moest.

08. Dachau, **Neubau Besucherzentrum der KZ-Gedenkstätte**

Je hoeft er voor de lol niet naartoe te gaan, maar als onderdeel van je algemene ontwikkeling is het bezoeken van het concentratiekamp Dachau een ‘must’. Het was het eerste grootschalige concentratiekamp van de SS in Nazi-Duitsland. Het lag ten oosten van de stad Dachau, ongeveer 20 kilometer ten noordwesten van München. Het concentratiekamp werd door Heinrich Himmler opgericht op het terrein van een voormalige munitiefabriek. In 2009 is er een nieuw bezoekerscentrum aan de ‘KZ-Gedenkstätte’ toegevoegd. Het is een ontwerp van Florian Nagler Architekten uit München. Het beeld van dit bezoekerscentrum wordt bepaald door **curieuze boomstammen** die als steunen fungeren. Ze bepalen bovendien de contouren van het bezoekerscentrum en de erbij horende binnenruimten. De stammen zijn een beetje schots en scheef geplaatst, ze zijn van douglashout, ruw gezaagd en zilvergrijs geschilderd. Aan de bovenzijde zijn de stammen van een speciale ijzeren kogelkop voorzien, waardoor ze gemakkelijk verplaatst en vervangen kunnen worden. De gebouwen zelf bestaan uit gezandstraald zichtbeton, zowel aan de buiten- als aan de binnenkant. Al met al is het een zeer ingetogen architectuur die zo neutraal mogelijk het typische karakter van deze gedenkplaats wil accentueren, zonder onnodige aandacht te trekken. Geen wonder dat dit gebouw de Duitse architectuurprijs 2011 heeft gewonnen. Een bizar gegeven is dat recent de poort met het opschrift ‘Arbeit macht frei’ gestolen werd.

09. Darmstadt, **Mathildenhöhe**

Velen realiseren zich dit niet, maar Darmstadt was begin twintigste eeuw het centrum van de Jugendstil in Duitsland. Dat was te danken aan de Hessische groothertog Ernst Ludwig. Hij had als kleinzoon van Queen Victoria kennis gemaakt met de ‘Arts and Crafts Movement’ van William Morris. Ernst Ludwig nodigde in 1899 zeven jonge kunstenaars uit om op de ‘Mathildenhöhe’ in Darmstadt te komen werken en daar ook te wonen. Daartoe behoorden onder andere de architecten Joseph Olbrich en Peter Behrens. De architecten en kunstenaars werkten binnen de traditie van de Jugendstil. Gedurende ruim tien jaar stond de **curieuze kunstenaarskolonie** bol van creativiteit. Olbrich nam het ontwerp van de huizen en het opvallende ateliergebouw voor zijn rekening. Behrens ontwierp zijn eigen huis, wat tevens het begin was van zijn carrière als architect. Maar het ging bij deze kunstenaars, zoals we weten, niet alleen om de architectuur. Het ging om de onderlinge samenhang tussen kunst en architectuur, tussen binnen en buiten, tussen vorm en materiaal. Het ging om wat wordt genoemd een ‘Gesamtkunstwerk’. Dat was ook de bedoeling voor de Mathildenhöhe als geheel. Dat alles is vandaag de dag nog allemaal te zien. Wandel door dit ‘architectuurparadijs’ en bezoek de gebouwen van binnen. Let op de onderlinge afstemming van gebouw, meubels, textiel, bestek, glas, sierraden en wandschilderingen en niet te vergeten het prachtige smeedwerk van de deuren.

10. Dortmund, **Konzerthaus Stubengasse**

Het ‘Konzerthaus Dortmund’ [2002] wordt gekenmerkt door een staal- en glasarchitectuur. Voor deze nieuwbouw moest een bioscoop en een warenhuis worden afgebroken. Het concertgebouw werd ontworpen door het architectenbureau Schröder Schulte-Ladbeck. Het is gebruikelijk om vooral naar de voorkant van een gebouw te kijken, maar in dit geval is het aan te bevelen om ook de achterkant van het gebouw te bezichtigen. Daarvoor moet je naar de Stubengasse gaan, waar de gevels op een bijzondere manier zijn versierd. Zo is er aan één van de gevels een grote cello bevestigd. Mocht je toch nog twijfels hebben of je bij de achterbouw van het concertgebouw bent, dan worden deze weggenomen door **curieuze notenbalken** die op de muren zijn geschilderd. Nu zijn muurschilderingen en vooral ook graffiti niet ongebruikelijk, vooral als het om leegstaande of vervallen panden gaat. Daar vormen ze zelfs vaak een bron van ergernis, omdat ze het stadsbeeld ontsieren. Dat muurschilderingen meteen bij nieuwbouw worden toegepast, komt minder vaak voor. Als dat op een passende manier gebeurt, wordt zelfs kwaliteit aan het gebouw toegevoegd. Dat is hier zeker het geval. Deze notenbalken ‘verzachten’ de staal- en glasarchitectuur van de hoofdmassa van het concertgebouw.

11. Duisburg, Museum Küppersmühle

Het huidige ‘Museum Küppersmühle’ [1999] is ondergebracht in een voormalige graanopslagplaats aan de Duisburgse binnenhaven. De verschijningsvorm wordt bepaald door de rode baksteengevels van het oude gebouw. Het complex is gelegen in een gebied waarvoor een masterplan is opgesteld door Norman Foster. In 1969 kreeg het opslaggebouw zijn huidige naam toen het molenbedrijf door de firma Küpper werd overgenomen. In 1972 werd de molen stilgelegd. De restauratie en herbestemming van het gebouw hebben plaatsgevonden op basis van een ontwerp van de architectengroep Herzog & de Meuron. Er zijn meer dan tien zalen expositieruimte ontstaan, waar werken te vinden zijn van onder andere Georg Baselitz, Joseph Beuys, Anselm Kiefer en Gerhard Richter. Er is een nieuw element aan het gebouw toegevoegd en dat is een **curieuze trappenpartij**. Deze draagt het karakter van een groot sculptuur. De betonnen trappartij heeft een warme terracottakleur. De verticale en horizontale sporen van de bekisting zijn goed zichtbaar. De treden zijn lichter van kleur, ze zijn in terrazzo uitgevoerd. Door de bijzondere lichtinval word je bij wijze van spreken naar boven gezogen. Bovenop de oude graansilo’s, gelegen naast het museum, is een uit de kluiten gewassen zeecontainer geplaatst, waarin ook expositieruimte is ondergebracht.

12. Essen, Margarethenhöhe

De eerste Duitse tuinstad ligt in Essen. Het is ‘Margarethenhöhe’, vernoemd naar de stichteres Margarethe Krupp, een lid van de bekende Krupp-dynastie. Vanaf het begin werd deze wijk met bijna 1.000 gebouwen gezien als schoolvoorbeeld van een woonwijk op menselijke schaal. In de Tweede Wereldoorlog werd de wijk door bombardementen zwaar beschadigd, maar deze schade werd hersteld. Het is een illustratief voorbeeld van een tuinstad. De grondlegger van het gedachtegoed van de tuinstad was de Engelse journalist Ebenezer Howard, die een grote belangstelling had voor sociale hervormingen. Zijn ideeën, neergelegd in het boek ‘To-morrow: A Peaceful Path to Real Reform’ [1898] is buitengewoon invloedrijk gebleken, ook buiten Engeland. Kenmerkend voor een tuinstad is dat de positieve punten van stad en dorp gecombineerd worden en dat de nadelen van beide nederzettingvormen zo veel mogelijk vermeden worden. Margarethenhöhe lijkt op een dorp midden in de stad. Het heeft een plein waaromheen centrale voorzieningen zijn gegroepeerd. Veel huizen dragen een landelijk karakter met particuliere tuinen en veel groen. Allerlei architectonische details, zoals gewelfde gevels, erker-tjes, houten luiken, natuurstenen, fraai vormgegeven deuren en een uitgebalanceerd kleurenschema dragen bij aan het **curieus karakter** van de wijk. Ze is stad noch dorp. Ze heeft een eigen identiteit die boven het begrippenpaar stad-dorp uitstijgt. Het wonen in Margarethenhöhe is nog altijd heel populair, ondanks het feit dat de woningen naar huidige maatstaven tamelijk klein zijn.

13. Essen, Ruhrgebiet

Het ‘Ruhrgebiet’ heeft gedurende de afgelopen decennia een gigantische transformatie doorgemaakt. De kolen- en staalindustrie is weliswaar verdwenen, maar enkele gebouwen, installaties en infrastructuur hebben het overleefd. De vraag was natuurlijk wat te doen met al die overblijfselen van het industriële tijdperk. De eerste opgave was bescherming en behoud van het waardevolle dat overgebleven was. Meerdere ensembles zijn op de monumentenlijst geplaatst. Delen van het gebied zijn zelfs terecht gekomen op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO. Het gebied is uitgeroepen tot Europese Culturele Hoofdstad. Men heeft bewust ervoor gekozen om de waardevolle relictten te behouden en ze een nieuwe functie te geven. Daarbij is de nadruk gelegd op de begrippen natuur en cultuur. Tegen die achtergrond zijn er talrijke initiatieven genomen die ertoe hebben geleid dat er een boeiende, maar ook **curieuze industrieroute** is uitgezet. Die route voert je langs oude mijnschachten en mijngebouwen, langs voormalige fabriekshallen en productieruimten, langs mijnwerkerskoloniën en gemeenschaps-huizen. Restauraties zijn gecombineerd met nieuwbouw, oude architectuur is met nieuwe architectuur verbonden, natuur en cultuur zijn een osmose aangegaan. Daarbij is ook de beeldende kunst niet vergeten. Kunstenaars zijn ingeschakeld om hun visie op een plek te ontwikkelen en er een artistiek antwoord op te geven.

14. Frankfurt am Main, Städel Museum

Het ‘Städel Museum’, officieel ‘Städelsches Kunstinstitut und Städtische Galerie’, heeft een van de belangrijkste kunstverzamelingen van Duitsland. Het ligt aan de zogeheten ‘Museumsufer’ in Frankfurt am Main. De huidige bouw, in de stijl van de ‘Gründerzeit’, dateert van 1878, maar werd na de oorlog in gewijzigde vorm gerestaureerd en later ook met nieuwbouw uitgebreid. Het Frankfurter architectenbureau Schneider + Schumacher won de internationale prijsvraag voor de **curieuze uitbreiding** van het museum. De nieuwbouw werd gerealiseerd onder de tuin van het bestaande gebouw. Een licht plafond overspant de tot ruim acht meter hoge zaal. Hoewel ondergronds aangelegd, is de nieuwbouw ook vanaf de begane grond zichtbaar. Daarvoor moet je wel een zijstraat inlopen en door de spijlen van een hekwerk kijken. De licht opgehoogde, bewandelbare tuin van het museum, die oogt als een tumulus, is voorzien van ronde lichtkoepels ten behoeve van de eronder gelegen nieuwe ruimtes. Het zijn bijna 200 lichtkoepels van uiteenlopende diameter, die geplaatst zijn in het golvende plafond van de ondergrondse zaal. Ze brengen het daglicht tot in de expositieruimte. Ze doen tegelijk dienst als kunstlichtbron, omdat er LED-lichtjes aan de randen van de koepels zijn geplaatst. De toegang tot de benedenruimte gaat via een monumentale trap.

15. Hagen, Karl Ernst Osthaus-Museum

De Nederlandse architectuurcriticus Nic Tummers voerde de term ‘Hagener Impuls’ in. Dit **curieus begrip** werd snel overgenomen door de gemeente Hagen en staat nu centraal bij de verwijzing naar gebouwen gerealiseerd in het begin van de twintigste eeuw door architecten als Henry van de Velde, Peter Behrens en Jan Lauweriks. Deze gebouwen konden tot stand komen dankzij de culturele impuls van Karl Ernst Osthaus, een gefortuneerde en getalenteerde mecenas. Tot de werken behoren onder andere ‘Hohenhof’, kunstenaarskolonie ‘Am Stirnband’, Villa Cuno, crematorium Hagen-Delstern en het woonhuis van Osthaus. Dit laatste is nu museum. Daar bracht Osthaus zijn kunstcollectie onder. Het interieur werd ontworpen door Henry van de Velde. Toen de collectie aan de gemeente Hagen werd verkocht, kwam het pand leeg te staan. Ze werd in het Folkwang-museum opgenomen en later werd deze hele collectie aan de gemeente Essen verkocht. Met het woonhuis van Osthaus ging het niet veel beter. Het werd tijdens de Tweede Wereldoorlog ernstig beschadigd en een groot deel van het interieur ging verloren. Het pand is intussen gerestaureerd. Ook het interieur is partieel hersteld, waardoor je toch een indruk kunt krijgen van hoe de villa er vroeger moet hebben uitgezien. Eén van de schilderijen in het pand is van Ferdinand Hodler, namelijk ‘Der Auserwählte’, een typisch voorbeeld van symbolisme. Gezien de waarde van het schilderij zal het niet verbazen dat het tegenwoordig opgeslagen is in het depot van het museum.

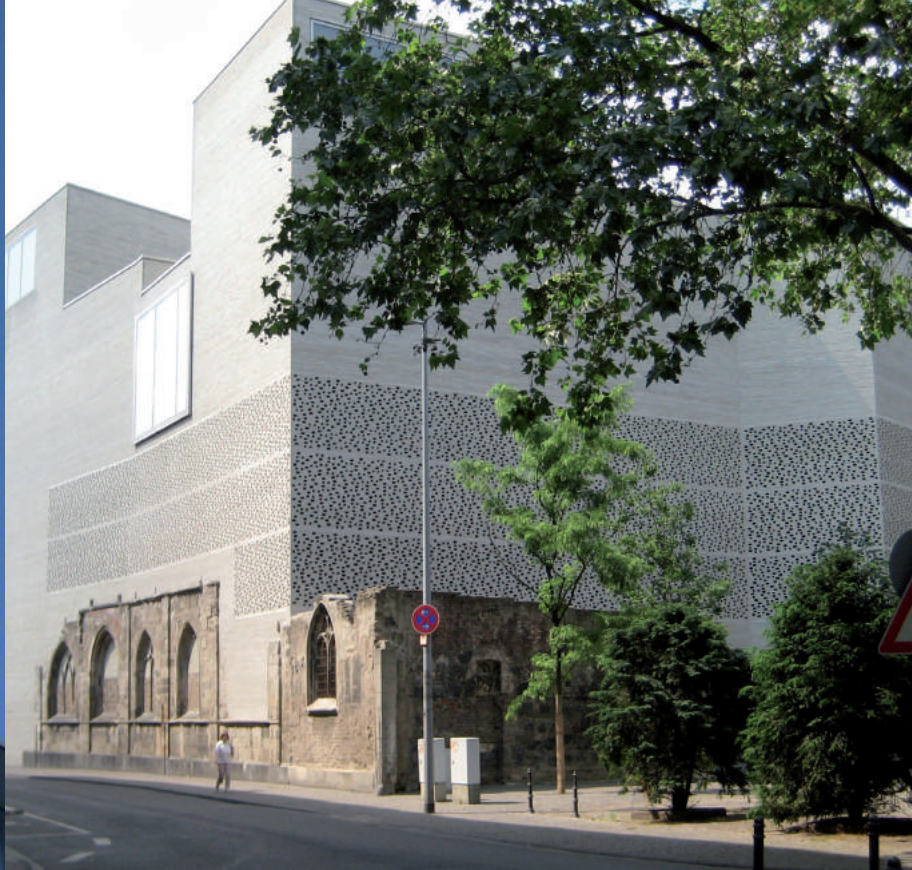
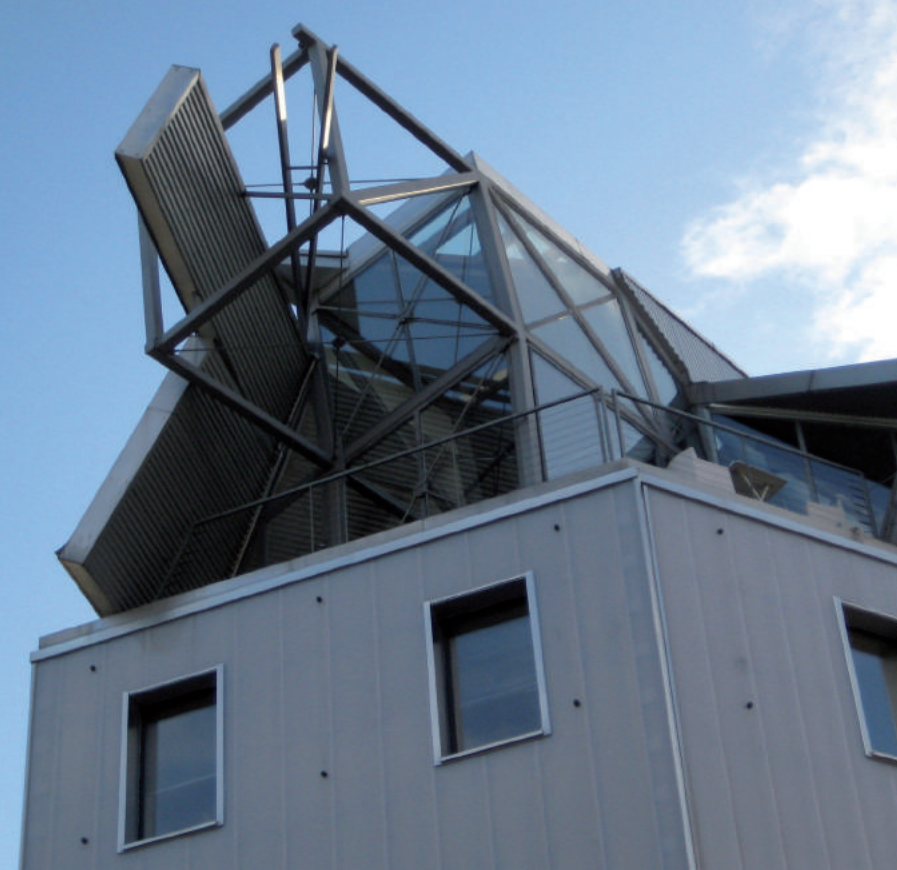
16. Hamburg, Bürogebäude Dockland

In eerste instantie denk je dat er een futuristische boot op de Elbe ligt aange-meerd. Het blijkt echter een extravagant kantoorgebouw te zijn dat iets bij-zonders aan het beeld van de Hanzestad Hamburg toevoegt. Het ‘Dockland Bürohaus’ [2006] is ontworpen door BRT Architekten LLP. Het **curieus glas-paleis** heeft de vorm van een parallellogram en is duidelijk geïnspireerd op de typologie van een vrachtschip. Het zeven verdiepingen hoge gebouw kent aan de buitenkant een staalskelet dat gevuld is met glas. Het strekt zich uit over een lengte van 132 meter. Het meest opvallend is het schuin oplopende bouwvolume. Via een soort landtong loop je op het gebouw af. Het is vrij toegankelijk voor het publiek. Je kunt dan één van de twee imposante trap-pen nemen om het dakterras te bereiken, waar vandaan je een schitterend uitzicht hebt over stad en rivier. Het is alsof je op de brug staat van een groot cruiseschip. De in het gebouw werkende mensen kijken vanuit hun kantoor-ruimte uit op de rivier, dan wel op de kade. Ze ondervinden in principe geen hinder van mensen die het dakterras opzoeken. Zo levert dit particulier initia-tief een bewuste bijdrage aan de publieke ruimte. Een bijzonderheid is verder dat de steiger van het kantoorgebouw ook halteplaats is van de reguliere bootdienst over de Elbe, waardoor de publieke dimensie van het gebouw ex-tra wordt benadrukt.

17. Herford, MARTa Herford

Herford is nu niet direct een gemeente waar je een werk van de ‘starchitect’ Frank Gehry zou verwachten. De kleine Duitse stad heeft aan naamsbekend-heid gewonnen sinds het zogeheten MARTa Herford in 2005 werd geopend. Hoe komt een museum van zo’n vermaarde architect in deze gemeente te-recht? Daarvoor moet worden verwezen naar de Vlaamse oprichtingsdirec-teur Jan Hoet, die duidelijk zijn invloed op het concept, de keuze van de archi-tect en de bouw van het museum heeft doen gelden. Eerst even de naam: M staat voor meubels en museum, ART voor kunst, en de laatste a voor ambi-ance. Het museum biedt op de eerste plaats onderdak aan tentoonstellingen van actuele kunst en richt zich verder op designmeubels en architectuur. Het gebouw is gemaakt van rode baksteen, glas en roestvrij staal. De licht gebo-gen muren hebben aan de straatzijde geen ramen. Het dak hangt als een doek over de bouwdelen. Ook binnen zijn de wanden gebogen. De **curieuze ingangspartij** is van glas en edelstaal. Na binnenkomst valt de ruime ont-vangsthal op, als ook de gebogen trappen en de houten muurbetimmerin-gen. Het MARTa-café past binnen de architectuurtaal van het hele gebouw en geeft er zelfs een extra accent aan. Wie denkt dat het museum door de burgers met enthousiasme werd begroet, vergist zich. Tijdens de opening pro-testeerden burgers tegen het in hun ogen geldverslindende prestige-project.

18 Karlsruhe, Infopavillon K

In de 'Fächerstadt' Karlsruhe staat het een en ander te gebeuren. Al jaren wordt gewerkt aan de zogeheten 'Kombilösung Ettlinger-Tor-Platz'; een moeilijk verkeersknooppunt van enkele drukke verkeerswegen en ook nog een trambaan. Boven en onder de grond is het een grote bouwplaats en dat al vele jaren. Om bewoners en bezoekers te informeren over wat er daar allemaal gebeurt en staat te gebeuren, is er een **curieus paviljoen** gebouwd. Het is het 'Infopavillon K' [2010], ontworpen door Kränzle + Fischer-Wasels Architekten uit Karlsruhe. Het curieuze van het paviljoen is dat het enerzijds informeert over de 'Kombilösung' en het anderzijds zelf ook een 'Kombilösung' is. Het paviljoen heeft namelijk naast een uitzichttoren ook enkele andere functies, zoals een café/bistro, een kantoortje, bergruimten en een expositieruimte met informatie over de bouwplek. Deze laatste functies zijn op de begane grond ondergebracht, waarbij het café/bistro transparant is. Via trappen en een hellingbaan kun je naar het platform waar je een 360 graden zicht op de omgeving hebt. Het gebouw is bekleed met geperforeerde staalplaten en heeft mede daardoor een wat efemeer karakter. Desondanks is het de bedoeling dat later, als de infrastructurele werkzaamheden beëindigd zijn, het gebouw een 'Kammertheater' wordt van het nabijgelegen 'Badische Staatstheater'.

19. Keulen, Büro Hartmut Gruhl

Je ziet meteen dat het om een voorbeeld gaat van deconstructivistische architectuur; een type architectuur waarbij elementen en componenten van een gebouw kris kras door en in elkaar worden geschoven. Je ziet scheve muren, vreemd geplaatste openingen, onregelmatige kolommen en disharmonische kleur- en materiaalcomposities. Ondanks de vele onderlinge verschillen hebben deconstructivistische bouwwerken in elk geval met elkaar gemeen dat ze niemand onberoerd laten. Je loopt er niet zo maar aan voorbij. Deze stroming in de architectuur is gebaseerd op het ideeëngoed van de Franse filosoof Derrida. De algemene gedachte is dat het zoeken naar de waarheid tevergeefs is, omdat er zo veel waarheden zijn als mensen voor waar aanneemen. In plaats van uniciteit is er sprake van differentie. Je loopt ook niet zo maar voorbij aan een **curieuze dakopbouw** in Keulen. De architect Hartmut Gruhl ontwierp op het dak van zijn eigen bureau een grote staalconstructie, de Duitsers spreken van 'Stahlsalat'. De dakopbouw contrasteert sterk met de strakke architectuur van de vijftiger jaren die we in de directe omgeving vinden. Voor sommigen is dit een architectonische shock, voor anderen een aangename verrassing. De deconstructivistische architectuur kent zijn eigen regels. Symmetrie en regelmaat worden vervangen door speelsheid en vrijheid van [wan]ordening. Dat bewijst de architect met zijn dakopbouw [over] duidelijk.

20. Keulen, Dropped Cone

Over wat wel of niet curieus is, kun je van mening verschillen. Toch denk ik dat velen het kunstobject op het dak zullen kwalificeren als een **curieus ijsje**, want wat heeft een ijshoorn daar te zoeken? Bovendien heeft het een grootte van maar liefst twaalf meter, toch niet de gebruikelijke maat voor een ijsje met slechts een bol vanille-mokka ijs. Ga naar de 'Kölner Neumarkt-Galerie' en constateer dat het ijsje op het dak al begint te smelten. We hebben hier met een heus kunstobject te maken van niet de eerste de beste kunstenaars, namelijk van Claes Oldenburg en Coosje van Bruggen. Het object heeft de naam 'Dropped Cone' [2001]. De hoorn staat op zijn kop en het ijs dreigt er zo uit te lopen. Het is een ironisch commentaar op onze consumptiemaatschappij; een thema dat door Oldenburg vaker wordt gehanteerd. Van hem zijn vooral de sterk vergrote consumptieartikelen bekend, zoals een stuk taart, een wasknijper en een kers op lepel. De plaatsing ervan op het dak van de entree van een winkelpassage is als maatschappijkritisch statement goed gekozen. Vanuit architectonisch perspectief wordt een speels element toegevoegd aan de zakelijke en strakke winkelbebouwing. Het is een bewijs voor het feit dat architectuur en beeldende kunst een boeiende symbiose met elkaar aan kunnen gaan.

21. Keulen, Kolumba Kunstmuseum

Het 'Kolumba Kunstmuseum' in Keulen [2007] is letterlijk gebouwd op de overblijfselen van kerken uit verschillende perioden. De architect Peter Zumthor heeft geprobeerd al die relikten te combineren met nieuwbouw. Beneden waan je je in een archeologisch museum met fundamentresten, halve muren en een paar gewelven die nog getuigen van de laatgotische Sint Kolumbakerk, die hier stond voordat bombardementen in de Tweede Wereldoorlog ze nagenoeg met de grond gelijk maakten. Alleen een houten Madonnabeeld bleef onaantast. De Keulse architect Gottfried Böhm bouwde er een kleine kapel om heen met de veelzeggende naam: 'Madonna op de ruïne'. Het museum bevat een uitgebreide en hoogstaande kunstcollectie van het aartsbisdom Keulen. Ze is ondergebracht in twee verdiepingen die verrassend zijn vormgegeven door een **curieuze enflade** van ruimten die allemaal van elkaar verschillen in hoogte, lichtinval en sfeer. Een aantal vensters en muren van de oorspronkelijke Sint Kolumbakerk is opgenomen in de buitenmuur, zonder dat daardoor het beeld ontstaat van een gezochte of gewilde collage. De rechthoekige strakke vorm, gecombineerd met de lichte steen, geven het gebouw iets tijdloos. Het gebouw oogt van buiten ook wat neutraal. Maar dat is nu juist een van de sterke kanten ervan, omdat daarvoor alle aandacht wordt gevestigd op de kunstschaten binnen.

22. Kleef, Museum Kurhaus Kleve

Het ‘Museum Kurhaus Kleve’ is een museum voor beeldende kunst. Het is genoemd naar de oorspronkelijke functie van het gebouw, namelijk ‘Kurhaus’. De geschiedenis van Kleef als kuuroord begon in de achttiende eeuw, toen een arts een bron ontdekte met geneeskrachtig water. Bij de bron werd een ‘Brunnenhaus’ gebouwd. Naast dit huis werd later een kuurhotel opgericht. De bron droogde helaas op en het Kurhaus raakte in verval. In de jaren negentig van de vorige eeuw werd begonnen met de renovatie van het voormalige Kurhaus. Door een genereuze geste van Sonja Mataré, die de nalatenschap van haar vader Ewald Mataré aan het museum schonk, werd de gemeentelijke kunstcollectie uitgebreid met een waardevolle collectie moderne kunst uit het begin van de twintigste eeuw. Het gerenoveerde gebouw werd in 1997 als museum voor hedendaagse kunst heropend. Aan de achterzijde heeft een uitbreiding plaatsgevonden. Er is door architect Walter Nikkels een stoa toegevoegd die zich over nagenoeg de volle lengte van het gebouw uitstrekt. Verder is er ten behoeve van de verbinding tussen verschillende bouwdelen op de verdieping een **curieuze wandelgang** aangelegd, die de invloed verradt van het postmodernisme. Het is een moderne lichtstraat waarin natuursteen, staal en glas zijn verwerkt, als ook vormelementen zoals een rondboog en een timpaan.

23. Mannheim, Gastronomiegebäude Strandbad Mannheim-Neckarau

Neckarau is een stadsdeel van Mannheim dat direct aan de Rijn ligt. Daar deze rivier druk bevaren wordt, zou je aan de oever niet zo snel een strandbad verwachten. Toch is dat wel het geval. Op zomerse dagen is het de plek bij uitstek om met kinderen en familie te recreëren. Dat vinden kennelijk zó veel mensen dat er een speciaal parkeerregime is ingevoerd om er voor te zorgen dat mensen er niet de hele dag blijven hangen. Tussen het geweld van de barbecues van de multiculturele samenleving zie je aan de oever van de rivier een **curieus bouwwerk**. Het is het ‘Gastronomiegebäude Strandbad’ [2008]. Het werd ontworpen door motorplan Architektur. Het langwerpige gebouw is gelegen op de grens van het kiezelstrand en de ligweide. Het staat op poten, wat natuurlijk alles te maken heeft met de hoge waterstand die hier kan optreden, maar ook met het vrije doorzicht op het strand. Door middel van een lange hellingbaan komt men in het café/restaurant. Daar zijn buitenterrassen over de volle lengte van het gebouw. De glazen deuren van het restaurant kunnen open geschoven worden, waardoor het terras kan worden vergroot. Het geheel voegt zich zodanig in het rivierlandschap dat je zou kunnen zeggen dat het een robuust cultuurlandschapelement is dat zich als een aangemeerde boot aan de rivier manifesteert.

24. Mannheim, Gemeindezentrum Neuhermsheim

Ja het is gelukt. De ‘Quadratstadt’ Mannheim heeft sedert lange tijd een prestigieuze architectuurprijs gewonnen. Het is de Hugo-Häring-Preis, die door de BDA Baden-Württemberg werd toegekend aan de nieuwbouw van het ‘Gemeindezentrum Neuhermsheim’ [2007]. Het is een protestants centrum in het stadsdeel Neuhermsheim. De uitbreiding van deze wijk noopte tot de bouw van een nieuw kerkelijk centrum. Dit centrum staat op de plek waar het oude en het nieuwe deel van de wijk elkaar ontmoeten. Het ontwerp is van het architectenbureau netwerkarchitekten uit Darmstadt. Op een rechthoekig terrein staat een complex dat opvalt door de **curieuze prefabbetonnen kolommen** waarmee het is omgeven. Binnen deze rechthoek is een hoefijzervormige, groene hof aangelegd. De hof kan aan de zijanten afgesloten worden door kunststofgordijnen. Onder het platte vegetatiedak bevinden zich de foyer, de kerkruimte, enkele lokalen en een jeugdcentrum. Aan de hofzijde zijn deze ruimten voorzien van grote glasplaten, waardoor er visueel een permanent contact is met de groene hof. Het interieur van de kerk is ontworpen door de beeldhouwer Ariel Auslender: een kansel, een doopvont en een houten kruis. De klok van de kerk is afkomstig van het voormalige stadhuis van een van de stadsdelen van Mannheim.

25. Marbach am Neckar, Literaturmuseum der Moderne

Wie weet waar Friedrich Schiller werd geboren? Inderdaad dat is in Marbach am Neckar, een relatief onbeduidende gemeente zo'n twintig kilometer boven Stuttgart. Bijna honderd jaar na zijn dood, werd er op een heuvelrug boven het dal van de Neckar een Schillermuseum gesticht, dat later werd uitgebouwd tot een wetenschapscentrum voor de gehele Duitstalige literatuur. Het 'Literaturmuseum der Moderne' [2006], een aanvulling op de al bestaande gebouwen, werd ontworpen door de Britse architect David Chipperfield. Hij won met het ontwerp voor dit gebouw al meteen de prestigieuze 'Stirling Prijs'. Het LiMo, zoals het gebouw ook wel kort wordt genoemd, herbergt twintigste-eeuwse literatuur. Het nieuwe gebouw is door een architectuurcriticus wel getypeerd als 'een oefening in terughoudendheid'. Dat is een rake typering, want het gebouw is gedeeltelijk ingegraven in een heuvel; het gaat als het ware in het landschap op. Je zou ook kunnen zeggen dat het een **curieus modern klassiek gebouw** is, want het neemt de vorm van een tempel uit de Antieke Oudheid als uitgangspunt, maar modelleert die architectonisch op een zeer moderne manier. Klassiek en modern gaan in elkaar over of misschien beter: er spreekt een soort universalisme en tijdloosheid uit het strakke ontwerp. De gevels [inclusief de colonnade] zijn van gezandstraald lichtkleurig beton.

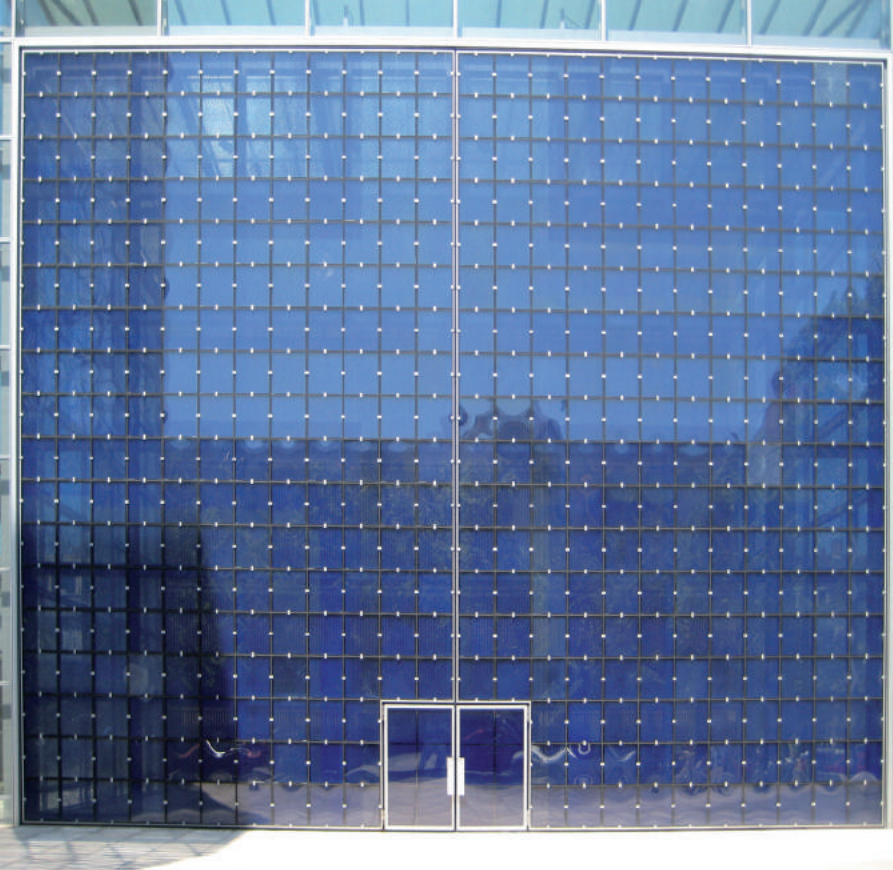
26. München, Allianz Arena

Nu eens is het gebouw blauw, dan weer is het rood, maar de meeste tijd is het wit. We hebben het over de 'Allianz Arena' [2005], het voetbalstadion van München. De sponsor Allianz AG heeft er een lieve duit voor over gehad om de garantie te krijgen dat het stadion haar naam zou krijgen. Bij referendum werd besloten om een nieuw stadion te bouwen. De Zwitserse architecten Herzog & de Meuron maakten het ontwerp. Het stadion heeft een vast dak boven de tribunes. De buitenwand en het dak zijn gebold, waardoor het lijkt op een reusachtige, witte zwemband. De wanden en het dak bestaan uit **curieuze kunststof luchtkussens**. Elk onderdeel van het membraandak is met de hand gemaakt en is verschillend te belichten. Als Bayern München er speelt is de kleur rood. Wanneer TSV 1860 München er zijn thuiswedstrijden speelt, is de kleur blauw. Het stadion is meer dan een voetbalarena. Vooral de winkels voor de fans met de aan de club gerelateerde sportartikelen zorgen ervoor dat het complex de indruk wekt een groot winkelcentrum te zijn. Je mag je een sportheld wanen als je de kans hebt om de kleedkamers van binnen te bekijken. Dat is voor een echte voetballiefhebber natuurlijk wel iets heel bijzonders. Mocht je met de auto komen, maak je dan geen zorgen over een parkeerplaats. Er is een parkeergarage met 11.000 plaatsen, de grootste in Europa.

27. München, Brandhorst Museum

Kleur is tegenwoordig weer populair in de architectuur. Na een periode waarin wit en zwart de favoriete kleuren waren, is nu sprake van een eerherstel voor kleuren. Een bewijs voor de hernieuwde aandacht voor de polychromie is te vinden bij een nieuw museumgebouw van het 'Brandhorst Museum', gelegen in het 'Kunstareal München'. Het museum richt zich op moderne en hedendaagse kunst. Het nieuwe museumgebouw [2008], naar een ontwerp van het Architectenbureau Sauerbruch Hutton, bevat een collectie werken van klassiek-modernen en belangrijke vertegenwoordigers van kunst na 1945, zoals Andy Warhol, Sigmar Polke en Damien Hirst. Wat de vorm betreft is het gebouw niet echt opmerkelijk. Het bestaat uit drie met elkaar verbonden volumes die allemaal uit drie verdiepingen bestaan. Het bijzondere van het gebouw is gelegen in de **curieuze veelkleurige huid**. Deze bestaat uit maar liefst 36.000 keramische staven in een assortiment van 23 kleuren, gegroepeerd in families van acht kleuren. De staven zijn verticaal geplaatst. Door keramisch materiaal te gebruiken is een heel tactiel gebouw ontstaan, dat vraagt om van dichtbij te worden bekeken en ook te worden geaaid. De kleuren zijn er overigens niet zo maar gekomen. Ze werden geselecteerd op basis van de kleuren van de gebouwen in de directe omgeving.

28. München, Herz Jesu Kirche

Veel kerken worden tegenwoordig gesloten of worden met sluiting bedreigd. Desondanks werden en worden er nog altijd nieuwe kerken gebouwd. Niet meer de grote kerken van vroeger, maar relatief eenvoudige ruimten bestemd voor de eredienst. De ‘Herz Jesu Kirche’ is een katholieke kerk die niet al te lang geleden werd ingewijd [2000]. Ze ligt in de wijk Neuhausen te München. De oude kerk was door brand verloren gegaan. Dankzij giften kon er een nieuwe kerk worden gebouwd. En wat voor een kerk! Het gebouw is - om het simpel te zeggen - een glazen kubus met een blauwe gevel en [semi-]transparante zijkanten. De voorkant van de kerk laat zich door twee **curieuze reusachtige deuren** geheel openen, wat op feestdagen ook echt gebeurt. Op gewone dagen moet men het doen met twee kleine deuren in het hoofdportaal. De gevel is verdeeld in grote vierkanten, die op hun beurt ook weer uit kleinere vierkanten bestaan. Op het glas zijn patronen aangebracht van witte spijkers, een verwijzing naar het lijdensverhaal van Jezus. De constructie is van staal. Daarbinnen bevindt zich een houten kubus met houten lamellen. Naarmate men dichterbij het altaar komt, wordt het door de toenemende afstand tussen de lamellen steeds lichter. De vloer van de binnenste kubus loopt richting het altaar naar beneden.

29. München, Ohel Jakob Synagoge

De oorspronkelijke synagoge van München werd tijdens de ‘Kristallnacht’ in 1938 verwoest. Ze is na de Tweede Wereldoorlog niet nieuw opgebouwd. Op de plaats ervan staat nu een parkeergarage. Maar niet al te ver daar vandaan, op de Sankt-Jakobs-Platz, is de nieuwe ‘Ohel Jakob Synagoge’ [2006] gebouwd. Deze Hebreeuwse naam betekent ‘Jacobs tent’. De Duitse autoriteiten wisten een aanslag van neonazi’s te voorkomen bij gelegenheid van de eerstesteenlegging. De synagoge vormt deel van het Joods centrum, dat ook een museum, restaurant en gemeenschapshuis bevat. De Ohel Jakob Synagoge werd ontworpen door de architecten Rena Wandel-Hoefer en Wolfgang Lorch. Zij wonnen destijds de architectuurprijsvraag voor de synagoge. Beide architecten hadden al ervaring met het ontwerpen van een nieuwe synagoge, namelijk in Dresden vlakbij de ‘Brühlsche Terrasse’. Het gebouw bestaat uit twee op elkaar geplaatste kubussen. De onderste is van travertijn en de bovenste, die kleiner is, is van glasplaten bij elkaar gehouden door een spaceframe. Het glazen dak oogt als een rechthoekige tent, een allusie in de richting van het veertigjarig verblijf van Mozes in de woestijn. Het **curieus hoofdportaal** bestaat uit twee deuren die uit kleine driehoeken zijn opgebouwd. Dit in Boedapest gemaakte hoofdportaal bevat een tiental Hebreeuwse letters, die verwijzen naar de Tien Geboden.

30. München, Olympiapark

De Olympische Spelen van 1972 in München werden volledig overschaduwd door de aanslag op atleten uit Israël. Daarmee werd de droom verstoord van een groots en vredig sportspektakel. Het was allemaal keurig gepland. De spelen van 1972 moesten die van 1936 doen vergeten. In tegenstelling tot de ‘steenharde’ spelen die door Hitler zo sluw voor eigen publiciteitsdoeleinden werden misbruikt, moesten de nieuwe spelen een ‘zachtgroen’ karakter krijgen. De spelen zouden een illustratie moeten zijn van een toekomstgericht Duitsland. Ook op het gebied van landschap en architectuur zou Duitsland zich op een nieuwe manier aan de wereld presenteren. Alle ingrediënten daarvoor waren aanwezig, maar het liep uiteindelijk dramatisch af. De president van het IOC stelde echter: ‘the games must go on’. Nu was het vanaf het begin de bedoeling om het ‘Olympiapark’ niet alleen maar voor de Olympische Spelen te gebruiken, maar later te benutten als een groot recreatie- en natuurgebied. Ook de sportgebouwen [stadion, sporthal, zwembad, ijsbaan] en de woonruimten zouden blijvend worden gebruikt. Het bindend element tussen de sportgebouwen en het landschap wordt gevormd door een **curieuze tentachtige dakconstructie** ontworpen door Günther Behnisch en Frei Otto & Partners. Deze futuristische overkapping werd het beeldmerk van het Olympiapark. De kapconstructie bestaat uit staal en PVC gecoate polyesterplaten. Ze overspannen het Olympisch stadion, de Olympische sporthal en het Olympisch zwembad.

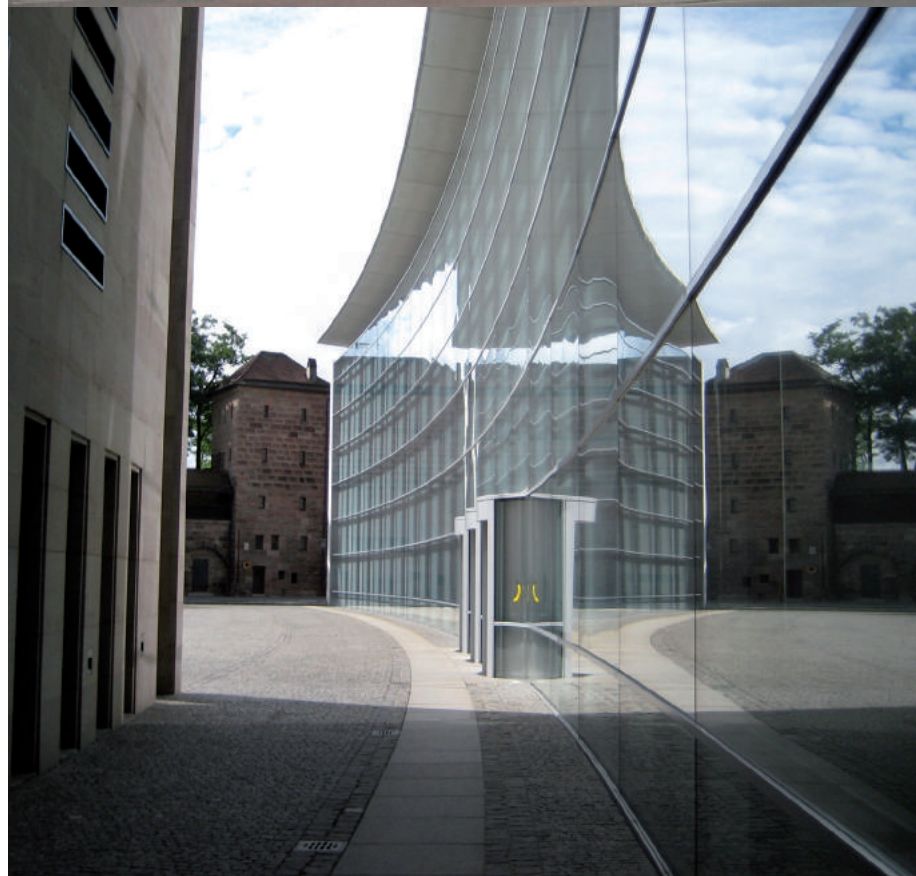
31. Münster, Stadtbücherei

De in 1906 gestichte ‘Stadtbücherei’ in Münster heeft sinds 1993 een nieuw onderkomen in de vorm van een postmoderne bibliotheek. Naast het ‘Krameramtshaus’, de vroegere vestiging van de stadsbibliotheek, werd een nieuwe bibliotheek gebouwd op basis van een ontwerp van het architectenbureau Bolles + Wilson uit Münster. Hieraan ging een architectuurprijsvraag vooraf die door het genoemde duo werd gewonnen. De nieuwbouw is bij de burgerij vanaf het begin omstreden geweest. Voor- en tegenstanders voerden hun eigen argumenten aan. Die controverse is wel te begrijpen, want op het eerste oog lijkt de nieuwbouw een ‘Fremdkörper’ in deze omgeving, zowel wat betreft de vorm, de materialen als de kleur. Bij nadere beschouwing valt het echter op dat deze **curieuze bibliotheek** zich toch voegt in de omgeving. Zo is er een spannend contrast tussen de bibliotheek en de direct erbij gelegen Sint-Lambertuskerk. Verder is bij de inpassing van de nieuwbouw goed rekening gehouden met de stedenbouwkundige karakteristieken van de plek. De architecten hebben de bouwmassa zodanig geleed dat er verrassende zichtlijnen zijn ontstaan. Het gebouw is in twee delen gesplitst. Het hoofdgebouw heeft de vorm van een schip, terwijl het tweede een beetje vormneutraal is. De beide gebouwen zijn onder de grond en via een loopbrug met elkaar verbonden. De in beton opgetrokken gebouwen zijn wit gestuct.

32. Neurenberg, Neues Museum Nürnberg

Het ‘Neues Museum Nürnberg’ [NMN], of voluit ‘Neues Museum - Staatliches Museum für Kunst und Design’ is ondergebracht in een nieuwbouw [2000] naar een ontwerp van de Duitse architect Volker Staab. Het meest opvallende is de **curieuze glasfaçade**. Het museum ligt vlakbij de gereconstrueerde stadsmuur en dito stadspoort. Ondanks de moderne architectuur sluit het gebouw naadloos aan bij de historische binnenstad. De glasfaçade nodigt fotografen meteen uit tot het maken van bijzondere opnames. Dus de lens zo dicht mogelijk tegen de glaswand plaatsen en er ontstaat een verrassend beeld. Wie daar al te zeer op gefixeerd is, vergeet mogelijk te kijken naar een ander curieus element van het gebouw, namelijk teksten van de Zwitserse kunstenaar Rémy Zaugg. Deze teksten zijn ‘letterlijk’ in de architectuur verwerkt, bijvoorbeeld de uitspraak: ‘Ein Werk, ein Mensch, ein Wahrnehmen’. Los van het waarheidsgehalte van deze tekst, voegt hij wel wat toe, want wie blijft niet even stil staan om na te denken over de betekenis van deze tekst? Op de muur die de oudbouw met de nieuwbouw verbindt, worden namen vermeld van belangrijke filosofen en kunstenaars, zoals Feuerbach, Hegel en Dürer. De gedachte daarachter is het oproepen van een allusie met de bustes en standbeelden uit klassieke musea.

33. Neurenberg, Straße der Menschenrechte

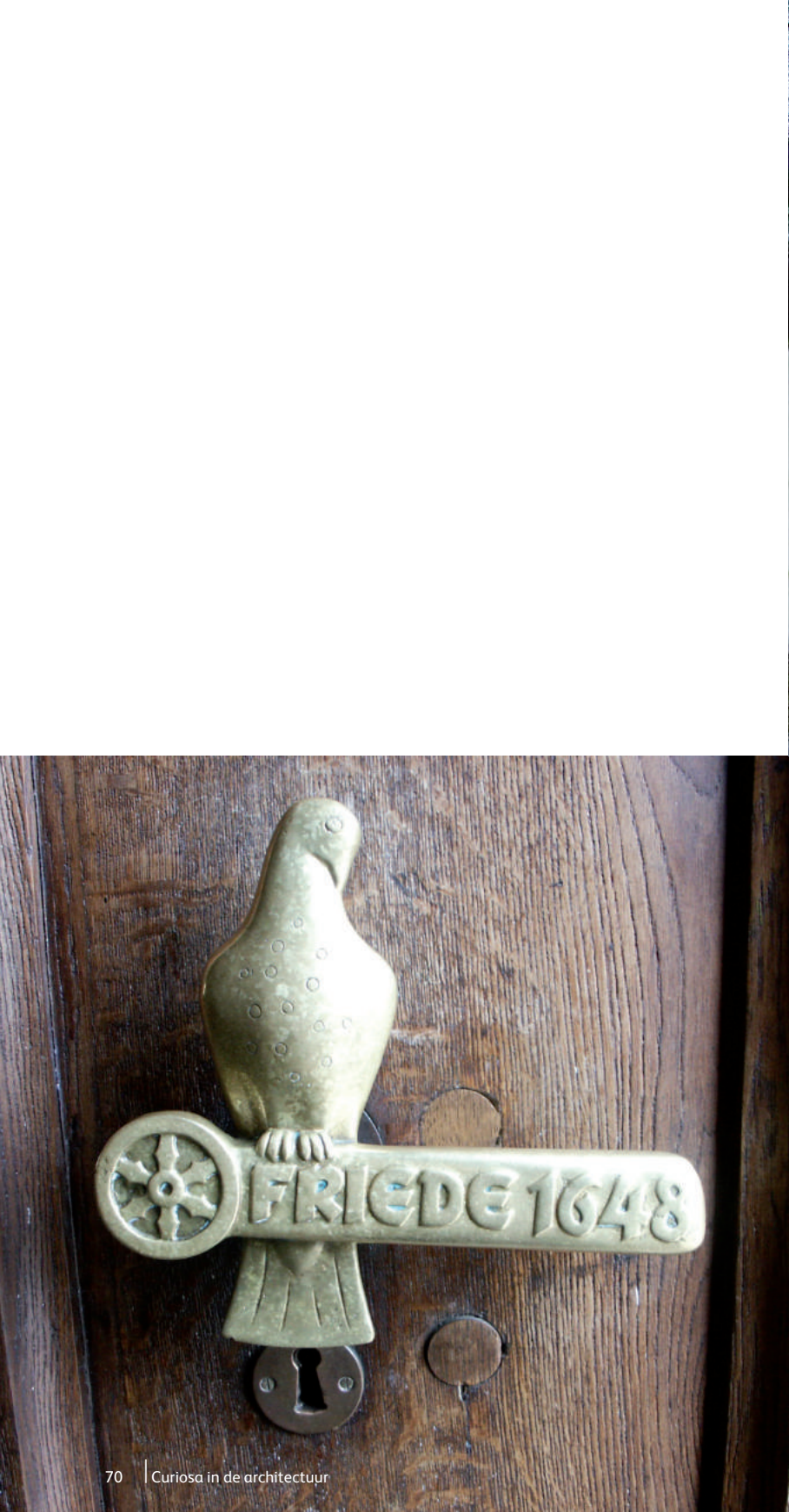
Mensenrechten is een thema van alle tijden en van alle plaatsen. Toch is de actieve inzet voor de bescherming van mensenrechten van vrij recente datum. De discussie over dit onderwerp komt geregeld terug, vooral na ernstige schendingen van die rechten. Na de Tweede Wereldoorlog is de discussie over de rechten van de mens geïntensiveerd. Zeker in Duitsland is dat onderwerp historisch beladen. Uitgesproken bij de uitbreiding van het ‘Germanisches Nationalmuseum’ werd het idee geboren om te komen tot de aanleg van een ‘Straße der Menschenrechte’. Een jury koos voor het concept van Dani Karavan. Het gaat om een poort en 27 witte betonnen zuilen. Op de zuilen is een van de artikelen van de Verklaring van de Rechten van de Mens gegraveerd. Dit is gebeurd in verschillende talen. De straat werd in 1993 officieel ingewijd. Men moet de straat zien als ‘sowohl eine Anklage gegen die Verbrechen der Nationalsozialisten als auch eine zu Stein gewordene Mahnung an die Menschen, dass die Menschenrechte auch heute noch in vielen Staaten der Erde massiv verletzt werden’. Het wandelen door de straat levert een **curieuze combinatie** op van bezinning en nieuwsgierig rondkijken. De straat staat symbool voor een vraagstuk dat nog niets aan actualiteit heeft ingeboet.

34. Osnabrück, Felix-Nussbaum-Haus

Het ‘Felix-Nussbaum-Haus’ in Osnabrück [1998] is om minstens twee redenen een **curieus museum**. In de eerste plaats omdat het een bijzondere collectie bevat van een kunstenaar wiens leven bepaald niet over rozen is gegaan. In de tweede plaats omdat het museum een heel aparte vorm heeft met een diepe symbolische betekenis. De collectie is gewijd aan het werk van de in Osnabrück geboren Joodse kunstschilder Felix Nussbaum [1904-1944]. Het Felix-Nussbaum-Haus maakt deel uit van het ‘Osnabrücker Kulturgeschichtliches Museum’. Na een rustige jeugd in Osnabrück veranderde Nussbaum’s leven indringend door de opkomst van het nationaalsocialisme. Uiteindelijk werd hij gedeporteerd naar Auschwitz waar hij de dood vond. Een nicht van Nussbaum heeft zich ingezet om zijn werken op te sporen en terug te geven aan de rechtmatige eigenaren. Een groot aantal van zijn werken kon worden achterhaald en verworven. Voor het onderbrengen van deze collectie in een nieuwe vleugel van het al bestaande kunsthistorisch museum werd een prijsvraag uitgeschreven, die door de Amerikaanse architect Daniel Libeskind, zelf een zoon van overlevenden van de Holocaust, werd gewonnen. Het gebouw, dat Libeskind een ‘Museum ohne Ausgang’ noemde, is vol symboliek. Zo zijn voor de verschillende levensfasen van Nussbaum verschillende materialen in de architectuur gebruikt en verder is het lijnenspel gebaseerd op de geografische ligging van de plaatsen waar de kunstenaar heeft gewoond. In 2011 werd het pand uitgebreid met een nieuwe entree.

35. Osnabrück, Rathaus

We kennen de ‘Vrede van Münster’, maar er zijn niet zo heel erg veel mensen die weten dat er in hetzelfde jaar ook een ‘Vrede van Osnabrück’ werd getekend. Wat is het geval? In het historische stadhuis van Münster bevindt zich de ‘Friedenssaal’. In deze zaal werden de belangrijkste onderhandelingen voor de ‘Vrede van Westfalen’ [1648] gevoerd, waarvan de Vrede van Münster en die van Osnabrück onderdelen vormden. Het gebouw waar de onderhandelingen plaatsvonden, is een voorbeeld van profane gotische architectuur. De voorgevel van het gebouw werd gebouwd in de tweede helft van de veertiende eeuw. Het heeft de typische kenmerken van de gotiek, te weten spitsbogen, verticaliteit en pinakels. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het pand grotendeels verwoest. Om te voorkomen dat de houten inrichting van de Friedenssaal tijdens de oorlog verwoest zou worden, werd deze verwijderd en op een veilige plaats opgeborgen. Na de oorlog werd het stadhuis gerestaureerd en werd ook de Friedenssaal, inclusief de inrichting, in ere hersteld. Een **curieuze deurklink** aan een van de deuren verwijst naar de Vrede van Osnabrück. Als symbolische verwijzing is de klink met de inscriptie ‘Friede 1648’ versierd met een vredesduif. Het stadhuis en de Friedenssaal zijn te bezoeken. In de zaal ligt het originele document met de handtekeningen van de Vrede van Westfalen.

36. Potsdam, Einsteinurm

Het is toch altijd weer een hele onderneming om de ‘Einsteinurm’ in Potsdam [1921] te gaan bekijken. Als je met het openbaar vervoer gaat, is het vanaf het station nog een flinke wandeling met een behoorlijke klim om de sterrenwacht te bereiken. Maar het loont de moeite, want iedere keer weer opnieuw blijkt dat het in expressionistische stijl ontworpen gebouw van architect Erich Mendelsohn terecht als een topicoon uit de architectuurgeschiedenis wordt gezien. De toren werd gebouwd in opdracht van de ‘Albert-Einstein-Stiftung’ om Einsteins relativiteitstheorie te bewijzen door middel van astronomische waarnemingen. Het gebouw zelf is kleiner dan men wel denkt. Het ligt in een bosrijk gebied waar ook allerlei onderzoeksgebouwen te vinden zijn. De sterrenwacht is omgeven door keurig aangeharkt groen en springt eruit door zijn lichte kleur. In de literatuur staat het bekend als een voorbeeld van expressionistische betonbouw. In grote lijnen is dat ook waar, maar in die tijd was beton nog een bouw materiaal waarmee nog niet zo veel ervaring was opgedaan. Het gevolg is geweest dat er sprake is van een **curieus materiaalgebruik**. Niet alle delen zijn namelijk in beton uitgevoerd. Zo is de kern, de toren zelf, en zijn ook de daken van de aanbouwen in baksteenmetselwerk uitgevoerd. De buitenmuren van de aanbouwen, de terrassen en de terrastrappen zijn van beton. De gewenste indruk van een homogene betonbouw werd bereikt door alles met een fijnkorrelig, okerkleurig pleisterwerk te behandelen.

37. Stuttgart, Mercedes-Benzmuseum

Eén van de producten waarop Duitsers bijzonder trots zijn, is de Mercedes; een auto die staat voor Duits vernuft, kwaliteit en degelijkheid. Tot 2006 was het museum van dit automerk gevestigd in een speciaal gebouw op het fabriekscomplex dat voor bezoekers alleen bereikbaar was door gebruik te maken van een beveiligde shuttle vanaf de hoofdingang. Het nieuwe ‘Mercedes-Benzmuseum’ [2006] heeft een plek gekregen buiten het fabrieksterrein en is daardoor nu voor de bezoekers direct toegankelijk. Het ligt bij een knooppunt van autowegen en valt direct op door zijn bijzondere architectuur. Het is een ontwerp van Ben van Berkel van UN Studio. Het is een typisch voorbeeld van ‘computerarchitectuur’, dat wil zeggen dat je direct ziet dat het ontwerp tot stand is gekomen door gebruik te maken van geavanceerde computer-programmatuur. De hoofdvorm bestaat uit drie overlappende cirkels, die het gebouw een **curieuze beweeglijkheid** geven. Het ronde gebouw heeft gevels die afwisselend bestaan uit glas en plaatmateriaal. Binnen word je verrast door een hoog driehoekig atrium. De tentoonstelling begint boven in het gebouw. Van boven naar beneden volg je een museale route, die je behalve over de geschiedenis van de auto, ook over de sociaaleconomische en politieke achtergrond informeert waarbinnen de auto-industrie kon ontstaan en zich kon ontwikkelen.

38. Trier, Thermen am Viehmarkt

Romeinen waren dol op thermen. Het was niet alleen de plaats voor de lichaamscultuur, maar vooral ook voor sociale contacten. Trier kende maar liefst drie thermencomplexen: de Barbarathermen, de Kaiserthermen en als oudste de ‘Thermen am Viehmarkt’ [gebouwd tussen 80 en 100 ná Christus]. Hoe was zo’n thermencomplex opgebouwd? Via een zuilengang kwam je in de kleedruimte [apodyterium]. Van daaruit ging men naar de sportplaats om zich op te warmen [palaestra]. Daarna kon je een keuze maken uit een van de baden: een lauw bad [tepidarium], een heet bad [caldarium] of een zweetruimte [sudatorium]. Om af te koelen kon je naar het koude bad [frigidarium]. Na de val van het Romeinse Rijk raakten de thermen in verval en werden de stenen gebruikt voor de bouw van huizen. De restanten van de Thermen am Viehmarkt bevinden zich onder de grond waar later een veemarkt kwam. Toen men op deze plek een ondergrondse parkeergarage wilde aanleggen, stuitte men op de resten van de in vergetelheid geraakte thermen. Boven de ruïnes werd door architect Ungers een **curieuze glazen bovenbouw** ontworpen, in de volksmond bekend onder de naam ‘Ungers-vitrine’. Sinds 1998 zijn de Thermen am Viehmarkt open voor het publiek. Het is een wat merkwaardige ervaring om in de thermen rond te lopen, terwijl het alledaagse Trierse leven tegelijkertijd aan je voorbijtrekt.

39. Völklingen, Völklinger Hütte

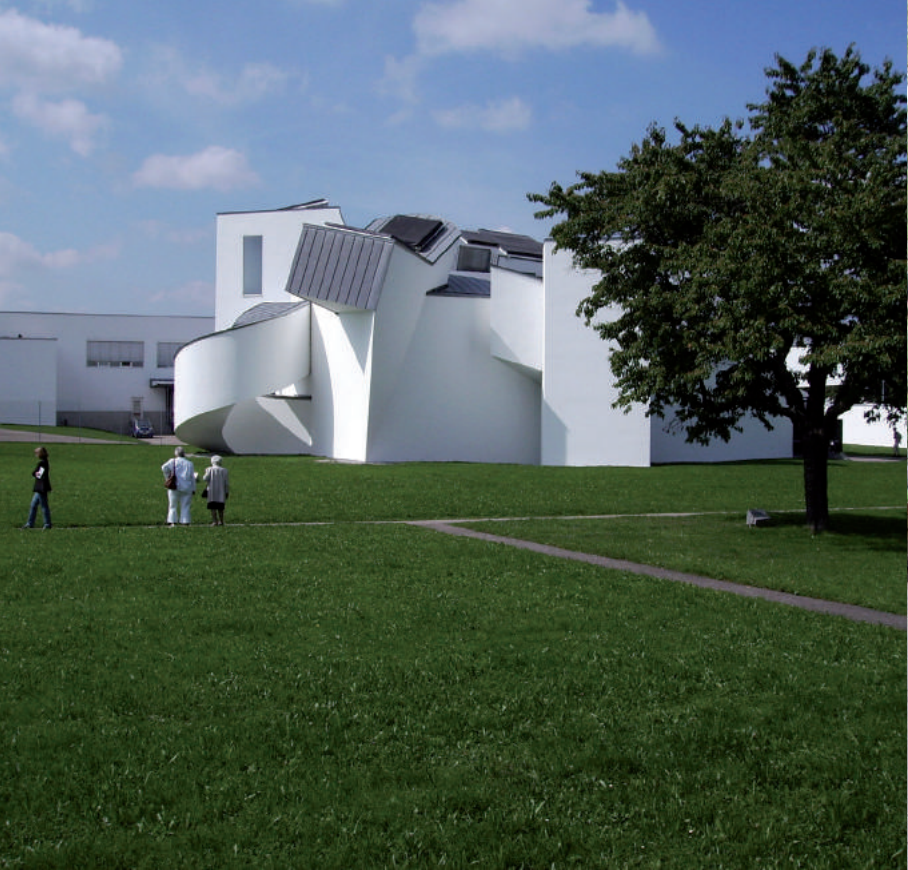
Toen in 1986 de ‘Völklinger Hütte’ werd gesloten, werden de bewoners ’s nachts wakker omdat het zo stil was. Zo lang ze er woonden, werden ze steeds geconfronteerd met het kabaal van deze ijzersmelterij. Van de ene op de andere dag was de industriële druktemaker de mond gesnoerd. Zo kwam er een einde aan een fabriek die in 1873 was opgericht door ene Julius Buch. Onder leiding van de familie Röchling werd het vanaf 1881 een van de belangrijkste ijzer- en staalfabrieken in Europa. In de hoogtijdagen werkten er bijna 20.000 arbeiders en was een nog groter aantal er direct of indirect mee verbonden. Met de sluiting werd ook het boek dichtgeslagen van de Tweede Wereldoorlog toen daar dwangarbeiders en krijgsgevangenen tewerk werden gesteld. Het Saarland, een Duitse deelstaat, waar het complex ligt, was bijna een zelfstandige staat geweest, ware het niet dat de inwoners bij een referendum kozen voor aansluiting bij Duitsland. Na de sluiting was natuurlijk de vraag wat er met dit gigantische staalcomplex zou moeten gebeuren. Het werd enkele jaren na de beëindiging van de productie al op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO geplaatst [1994]. Vanaf dat moment is het complex een **curieuze combinatie van natuur en cultuur** geworden door het te bestemmen tot museum, tentoonstellingsruimte, concerthal en natuurgebied. Terwijl Völklingen de naam heeft de ‘häßlichste Stadt Deutschlands’ te zijn, is er door deze herbestemming een positieve impuls aan de stad gegeven.

40. Wachendorf, Bruder-Klaus-Kapelle

Je moet even over paden langs landerijen lopen om bij de ‘Bruder-Klaus-Kapelle’ [2007] te komen. Ze bevindt zich op het grondgebied van het kleine dorp Wachendorf ten zuiden van Keulen. Vanuit de verte zie je de kapel al liggen, want ze steekt op de heuvel boven de omgeving uit. Het is een werk van de Zwitserse architect Peter Zumthor, een kapel ter ere van de vijftiende-eeuwse heilige Bruder Klaus. Het is een **curieuze kapel**, zowel wat betreft de vorm, de materialisering, als ook de wijze van tot stand komen. De kapel heeft de vorm van een wigwam. Dat heeft alles te maken met de wijze waarop de kapel is gebouwd. Dunne boomstammen uit de omgeving zijn tegen elkaar geplaatst en vormden de bekisting. De buitenkant werd met beton dicht gesmeerd. Vervolgens werden de boomstammen in brand gestoken. Drie weken heeft het vuur gebrand om de stammen te verassen. De geblakerde resten zijn aan de binnenkant zichtbaar en voelbaar. Je waant je in een wigwam waar slechts via een gat bovenin wat licht binnenkomt. De opdrachtgever, een boer, had de naam van Peter Zumthor gelezen in een lokale krant en had contact met hem gezocht om te vragen of hij voor hem een kapel wilde tekenen. De architect stemde daar om hem moverende redenen mee in. Zo ontstond een sacraal kleinood dat, ondanks de geïsoleerde ligging, toch door veel architectuurliefhebbers wordt bezocht.

41. Weil am Rhein, Konferenzpavillon

Zoals gezegd, zijn er op het Vitraterein ook nog andere gebouwen met een culturele functie. Naast het museum, ontworpen door Frank Gehry en de voormalige brandweerkazerne, nu exporuimte, van de architecte Zaha Hadid, is er nog een ander cultureel gebouw dat eigenlijk nauwelijks opvalt. Dat was nu ook juist de bedoeling van de Japanse architect Tadao Ando, die de opdracht kreeg om een conferentiepaviljoen te ontwerpen. In zijn ontwerp heeft hij bewust geprobeerd om elementen van de Japanse en de Europese architectuur met elkaar te verbinden, of misschien beter nog om beide in elkaars richting te transformeren. Dit doet hij door het paviljoen zodanig in het landschap te plaatsen dat het voor een deel erin verdwijnt. Achter en opzij van een betonnen muur manifesteren zich beglaasde ruimten, maar de essentie van het project ligt in het feit dat hij een ingegraven hof heeft gemaakt, waar omheen de conferentieruimten zijn gegroepeerd. Via een pad bereik je de bescheiden entree van het paviljoen. Vervolgens word je geleid naar het **curieus binnenhof** waar je, als je naar boven kijkt, een blik hebt op de hemel en op de kronen van de kersenbomen. Mensen die aan een conferentie ter plaatse deelnemen, zijn wat afgesloten van de buitenwereld. Zij kunnen zich helemaal concentreren op de voordrachten en besprekingen. De strakke architectuur zonder enig ornament en de eenkleurigheid van het beton, samen met het groene landschap zorgen voor een rustgevende omgeving.

42. Weil am Rhein, Vitra Museum

Vanaf de autobaan richting Bazel moet je vlak voor de grens de afslag richting Weil am Rhein nemen. Aan de rand van het dorp ligt een grote weide waarop zich gebouwen bevinden die allemaal opvallen door hun bijzondere architectuur. De firma Vitra heeft daar productie- en opslagruimten, maar ook een aantal andere ruimten bestemd voor culturele doeleinden. Eén van die culturele gebouwen is het ‘Vitra Museum’. Dit particulier museum werd in 1989 opgericht door de toenmalige directeur van het bedrijf. Het krijgt wel een substantiële subsidie van het moederbedrijf. De collectie van het museum bestaat vooral uit designmeubilair, waaronder stoelen van bekende ontwerpers als Charles en Ray Eames, Alvar Aalto, Jean Prouvé en Michael Thonet. De laatste jaren mikt het museum op tijdelijke tentoonstellingen gericht op design en architectuur. Veel mensen komen echter in eerste instantie voor het gebouw. Het is het eerste gebouw van Frank Gehry in Europa. Ten behoeve van dit project werkte hij samen met de architect Günter Pfeifer. Het is een typisch Gehrygebouw: sculpturaal, deconstructivistisch en extravagant. In tegenstelling tot zijn andere gebouwen waar hij met een mix van materialen werkt, heeft hij zich hier beperkt tot wit pleisterwerk en met zink beklede daken. De **curieuze golvende gevel** behoort sindsdien tot het gebruikelijke arsenaal van deze ontwerper. Er zijn mensen die een verwantschap zien tussen dit gebouw en de bedevaartskapel van Le Corbusier in Ronchamp.

43. Worpswede, Käseglocke

In de kunstenaarskolonie Worpswede bevindt zich een gebouw dat al vanaf het begin een bijnaam kreeg. Vanwege zijn vorm wordt het ‘Käseglocke’ genoemd. Deze **curieuze kaasstolp** [1926] werd gebouwd op basis van een ontwerp van de architect Bruno Taut. De schrijver Edwin Koenemann had via een bevriende relatie kennis genomen van Taut’s ontwerp voor een iglobouw. Dit werd voor hem de inspiratiebron voor zijn eigen huis. In de realisatie hield hij zich wat de buitenkant betreft, nauwkeurig aan Taut’s ontwerp. Daarbij moet men bedenken dat het bij Taut eigenlijk alleen maar ging om een experimentele architectuuroefening gericht op een behaaglijk en beschut huis. De schoorsteen van de iglo vormt de middenas, waaromheen de trap zich wentelt. Koenemann stemde de plattegrond van het huis op zijn eigen woonwensen af. Het huis met een doorsnee van zeven meter is helemaal van hout gemaakt. Pas later bleek door studie van een kunsthistorica, dat Koenemann zijn woningontwerp op een plan van Bruno Taut had gebaseerd. De kaasstolp raakte gedurende de jaren steeds meer in verval. De Vrienden van Worpswede hebben het pand gekocht van Koenemann’s weduwe. Het is zorgvuldig gerestaureerd en staat nu op de monumentenlijst. Van het oorspronkelijke meubilair is niets overgebleven. Het huis is tegenwoordig een minimuseum waarin je een indruk krijgt van leven en werk van Edwin Koenemann.

44. Xanten, LVR-RömerMuseum

Wil je een goede indruk krijgen van een antieke Romeinse stad, ga dan naar Xanten. Natuurlijk, er zijn talrijke voormalige Romeinse steden waar je kunt genieten van de archeologische restanten uit die periode, maar nergens [misschien met uitzondering van Pompeï en Herculaneum] kun je een zo goed beeld krijgen van de stedenbouwkundige structuur en de typische Romeinse gebouwen als in Xanten. Dat hangt samen met het feit dat Colonia Ulpia Traiana niet overbouwd is geworden. De latere middeleeuwse stad werd namelijk niet op de Romeinse gebouwd, maar een stuk verderop. Enkele decennia geleden werd het initiatief genomen om de Romeinse stad gedeeltelijk te reconstrueren en er het Archeologisch Park Xanten [APX] aan te leggen. In dit verband werd het amfitheater gedeeltelijk herbouwd, werden stadsmuren en stadspoorten gereconstrueerd, tempel en herberg opnieuw opgetrokken, het stratenpatroon opnieuw aangelegd, enzovoort. Ook het thermencomplex werd gereconstrueerd door de overgebleven fundamenteën te overkappen. De ‘basilica thermarum’ was de imposante ingangshal van deze thermen. De hal was wel 25 meter hoog. Op deze plek is het ‘LVR-RömerMuseum’ [2007] opgericht. Het is een **curieuze mengeling** van archeologische ‘Schutzbau’ en moderne museumarchitectuur. De Keulse architecten Gatermann + Schossig hebben aan de overkapte baden een imposante structuur van verglaasde staalpanelen toegevoegd. In dit museum zijn de Romeinse vondsten uit de Colonia, de directe omgeving en de legerkampen ondergebracht.

Cambridge: American Cemetery and Memorial

Cambridge: King's College, King's College Chapel

Londen: Barbican, British Museum

4

Londen: Covent Garden, Kleurrijke Kantoren, Swiss Re Building, Tate Modern

Oxford, Ashmolean Museum of Art and Archaeology

Oxford: Sheldonian Theatre

Oxford: Bodleian Library

Engeland

01. Cambridge, American Cemetery and Memorial

Het 'American Cemetery and Memorial' ligt enkele mijlen buiten de stad Cambridge. Er liggen bijna 4.000 soldaten begraven. De meeste zijn omgekomen tijdens de Slag om de Atlantische Oceaan of gedurende strategische bombardementen op Noordwest-Europa. Met de aanleg van het kerkhof werd in 1943 begonnen. De officiële opening vond plaats in 1956. Bij binnenkomst kijk je over een groot veld van kruisen die in een halve cirkel zijn geplaatst. Als je direct naar rechts gaat, wandel je over een pad langs een rechthoekige vijver. Rechts van je is er dan een muur waarop de namen van de slachtoffers staan. Aan het einde van het pad is een **curieuze gedenk-kapel**. Het is een hoog oprijzende kapel met slanke pilaren. Ze is opgetrokken uit Portlandsteen. Na binnenkomst in de kapel valt allereerst de grote kaart op de muur op, die schematisch de luchtaanvallen en luchtdroppingen weergeeft die op het vasteland van Europa werden uitgevoerd. Zowel de muur, als het plafond van de kapel hebben een mozaïek van engelen en vliegtuigen. Aan een zijde van de kapel is een grote glaswand, waarin op ieder glasvlak een glazen medaillon is aangebracht. In de medaillons staan de namen van de Amerikaanse staat waar de gesneuvelden vandaan kwamen. Er is recent een informatiecentrum aan het complex toegevoegd. Daar kun je je kennis over de Tweede Wereldoorlog uitbreiden en verdiepen.

02. Cambridge, King's College

Cambridge en Oxford behoren tot de bekendste universiteitssteden van de wereld. Die reputatie genieten ze niet alleen vanwege het feit dat er uitmuntende opleidingen worden geboden, maar ook door hun systeem van **curieuze 'colleges'**. Veel mensen weten niet dat colleges geen opleidingsinstituten in de strikte zin van het woord zijn, maar eerder studie- en leefgemeenschappen. Alleen al in Cambridge zijn er meer dan dertig van die gemeenschappen. Eén van de oudere is 'King's College', dat door Hendrik VI van Engeland in 1441 werd gesticht. King's College heet officieel 'The King's College of Our Lady and Saint Nicholas'. Terwijl de instelling aanvankelijk vooral bedoeld was voor kinderen van arme ouders, is die gedachte in de loop der eeuwen verlaten. Wat wel over is gebleven, is een lange traditie waarbij de studenten die tot een dergelijke gemeenschap behoren, zich aan regels dienen te houden, onder andere wat betreft het verblijf in hun gebouw en het gezamenlijk gebruiken van de maaltijden. Tutoren van naam en faam begeleiden de studenten. Daarbij moet het initiatief vooral van de student zelf uitgaan. Op die manier kunnen studenten onderdeel vormen van een uniek academisch en intellectueel milieu. De studenten en tutoren zijn gehuisvest in grote monumentale gebouwen, die vaak aan een 'court' met grasperken en hoogopgaand geboomte zijn gelegen. De gebouwen stammen uit verschillende periodes, die af te lezen zijn aan hun architectuurstijl, hun vorm en hun patina.

03. Cambridge, King's College Chapel

In de handboeken op het gebied van de architectuur zie je vaak een afbeelding van de waaiergewelven van de King's College Chapel, een onderdeel van de Universiteit van Cambridge. Niet zonder reden want deze behoren tot de topproducten van de gotiek. De bouw van de kapel heeft bijna zeventig jaar [1446-1515] in beslag genomen. De grote glas-in-loodramen moesten toen wel nog worden aangebracht en dat heeft uiteraard ook nog een tijdje geduurd. Het gebouw is één van de fraaiste voorbeelden van de Engelse 'Perpendicular'-stijl, een vorm van late gotiek, die wordt gekenmerkt door een grote verticaliteit, gekoppeld aan het streven om zo veel mogelijk licht in de kerk te krijgen. Dit laatste veronderstelt grote ramen met smalle spijlen. Over de volle lengte van de kapel zijn er **curieuze waaiergewelven**, ontworpen door John Wastell. Daarbij moet men wel bedenken dat het oorspronkelijk de bedoeling was om er complexe stergewelven aan te brengen. Bezoekers van de kapel richten hun ogen [en hun camera] uiteraard op deze ragfijne gewelven, maar ook op de door Vlaamse meesters vervaardigde glas-in-loodramen. Het summum van een bezoek aan deze koningskapel is een optreden van het vermaarde koor dat al ruim vijf eeuwen bestaat. Het ensemble telt veertien volwassen studenten en een jongenskoor van zestien zangers. Als ze niet op tournee zijn, treden ze dagelijks op. Jammer genoeg was het koor er niet toen wij een bezoek aan de kapel brachten. Dit manco werd enigszins gecompenseerd door zachte koormuziek uit luidsprekers.

04. Londen, Barbican

Toen we kort na het gereed komen van het ‘Barbican Complex’ het project bezochten, stelden we ons de vraag of dit voorbeeld van **curieus brutalisme** wel toekomst zou hebben. In gedachten zagen we een complex dat ernstig zou verpauperen. Dit idee werd compleet gelogenstraft toen we recent opnieuw een bezoek brachten aan deze woonwijk, gebouwd in de zestiger en zeventiger jaren van de twintigste eeuw op de plek waar vroeger de barbacane [dubbelpoort] van Londen stond. Gedurende de Tweede Wereldoorlog werd dit stadsdeel door bombardementen verwoest. Het gaat niet alleen om een woonbuurt, want er zijn ook allerlei stedelijke voorzieningen, zoals het Barbican cultureel centrum, het stadsmuseum van Londen, de Guildhall muziek- en toneelschool, een openbare bibliotheek en een school. Het complex werd ontworpen door het architectenbureau Chamberlin, Powell en Bon. Het was primair bestemd voor werknemers van het Londense zakencentrum. De architecten hebben zich laten inspireren door de ideeën van Le Corbusier; vooral door zijn opvatting over de scheiding van functies. De appartementen zijn in torens en terrasvormige bouwblokken ondergebracht. Het brutale karakter van het complex wordt enigszins verzacht door subtiele architectonische variaties. Het is zeker niet een kwestie van wonen in ‘dichte pakking’, want het complex is heel ruim opgezet. Een kwart van het terrein bestaat uit parken, tuinen en vijvers. Het klinkt gek, maar het is echt waar: het Barbican-complex werd in 2001 op de monumentenlijst geplaatst.

05. Londen, British Museum

Eén van de meest achtenswaardige instellingen van Engeland, zelfs van de hele wereld, is het ‘British Museum’. Het museum dankt zijn ontstaan aan Sir Hans Sloane [1660-1753], die zijn grote verzameling kunstwerken en boeken aan de staat naliet. Toen het eerste gebouw te klein bleek, ontwierp Sir Robert Smirke het huidige neoclassicistische gebouw [1847]. Vandaag de dag gaan mensen niet alleen vanwege de kunstschaten naar dit museum, maar ze willen ook de **curieuze overkapping** zien, die ontworpen werd door de architect Norman Foster. De binnenhof, met in het midden de ‘Reading Room’ is voorzien van een spectaculaire glazen overkapping. In de oorspronkelijke plannen van Smirke was de hof gedacht als een tuin. Tussen 1852 en 1857 werd echter al in het midden van de hof de Reading Room gebouwd. In 1997 ontstond een nieuwe situatie toen de museumbibliotheek werd overgebracht naar de ‘British Library’. De mogelijkheid ontstond om de hof opnieuw in te richten. Daartoe werd een prijsvraag uitgeschreven, die werd gewonnen door de genoemde Foster. Al in 2000 kon de nieuwe grote hof door ‘the Queen’ worden geopend. De overkapping bestaat uit ruim 3.300 glaspanelen, waarvan er niet twee hetzelfde zijn. Door de steeds wisselende lichtinval ontstaat, mede als gevolg van de belijning van de frames waarin het glas is geplaatst, een fascinerend lijnenspel.

06. Londen, Covent Garden

‘Covent Garden’ is sinds enkele decennia ‘the place to be’ in Londen. De voormalige overdekte markt en de directe omgeving ervan hebben zowel op de Londenaren, als ook op de toeristen een bijzondere aantrekkingskracht. Waar ligt dat nu aan? Zelf denk ik dat het gebied een soort prototype geworden is van een gezellige wijk op menselijke schaal, waaraan in steden zo veel behoefte is. De bouwexplosie uit de naoorlogse periode heeft koude, zakelijke nieuwbouwwijken opgeleverd die humaniteit ontberen. Dat is anders in de wijk Covent Garden. Daar zijn smalle straten, is een jeugdig publiek, zijn allerlei horecazaken en is er een gevarieerde bedrijvigheid. Kortom, stedelijkheid op menselijke maat. De restauratie van de overdekte hal, de creatie van nieuwbouw in de omgeving [onder andere het Royal Opera House], heeft geresulteerd in een urbane zone die aangename vitaliteit uitstraalt. Aan één van de koppen van de overdekte markt is een **curieuze folly** tot stand gekomen, die even bizar als verrassend is. Kijk er eens goed naar. Het lijkt alsof hier sprake is van de siergevel van een paleis, maar wanneer je goed kijkt, zie je dat er het nodige aan het gebouw ontbreekt. Meer nog, er wordt de draak gestoken met architectuur. Zuilen die moeten steunen, blijken te hangen. Muurdelen die op de grond moeten staan, bevinden zich aan het plafond. Bouwdelen zweven in de binnenruimte van deze ware pastiche.

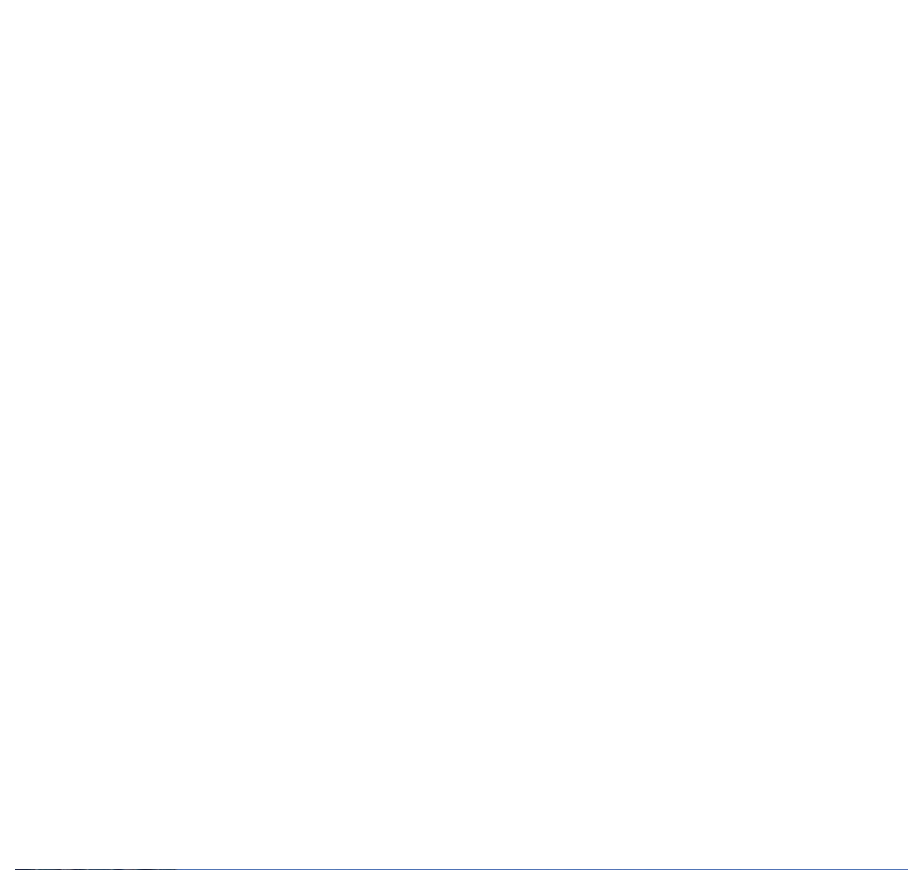

07. Londen, Kleurrijke Kantoren

Kleur is terug in de architectuur. Lange tijd waren moderne gebouwen wit en soms ook wel zwart. Het leek wel of andere kleuren verboden waren. Daarin is de laatste tijd verandering gekomen. Eén van de trends van de hedendaagse architectuur is het eerherstel voor kleur. Zoals dat vaak het geval is als iets in de mode komt, dan gaat plotseling iedereen dat kopiëren. Kleuren worden nu overal toegepast: te pas en te onpas. De kleuren kunnen niet fel genoeg zijn en het kleurenpalet kan niet breed genoeg zijn. We zien dan ook in veel steden kleurrijke gebouwen. In Londen is dat ook het geval. De tijd van saaie kantoorgebouwen van beton is voorbij, want wie wil er nog in een dergelijk gebouw werken of welk bedrijf wil die saaiheid uitstralen? Nee, dan maar liever een kleurrijk en spannend gebouw, dat optimisme uitstraalt en dat aandacht trekt. **Curieus kleurgebruik** is dan ook aan de orde van de dag: een kleurrijke samenleving vraagt om kleurrijke gebouwen, daaraan valt niet te ontkomen. Stel jezelf de vraag of je bij het oppimpen van een kantoorgebouw deze kleuren zou toepassen. Zo nee, welke andere kleuren zou je dan willen toepassen, of gaat je voorkeur toch maar liever uit naar zwart of wit?

08. Londen, Swiss Re Building

Boze tongen beweren dat architectuur gedurende de laatste jaren vooral een kwestie van extravagantie is geweest. Ter illustratie wordt dan bijvoorbeeld verwezen naar het gebouw dat naast andere bijnamen, ook wel de ‘Gherkin’ wordt genoemd. We hebben het over het Swiss Re gebouw [2004] dat in het financieel district van Londen staat. Het is een ontwerp van de architect Norman Foster. Het is zonder meer één van de meest beeldbepalende gebouwen van Londen. Het heeft recent concurrentie gekregen van ‘The Shard’ van architect Renzo Piano. Het Swiss Re gebouw is de eerste ecologische hoogbouw van Londen. Het is een 41 verdiepingen hoog gebouw dat **curieus radicaal** is, zowel in technisch, architectonisch, sociaal als ruimtelijk opzicht. De energiebewuste gevels en dito dak, opgenomen in een driehoekige huid, hebben het mogelijk gemaakt om de vloeren kolomvrij te maken, veel licht naar binnen te halen en een vrij zicht naar buiten te bewerkstelligen. Op de bovenste verdieping is een soort relaxruimte voor de medewerkers ingericht waar je een spectaculair 360 graden panorama op de stad hebt. Het profiel van het gebouw is breder naarmate je hoger komt en wordt naar de top toe juist weer smaller. Deze ruimtelijke speelsheid heeft te maken met de omgeving, met zichtlijnen en met de wijze waarop het gebouw zich in de omgeving visueel presenteert. Het gebouw won onder andere de prestigieuze Stirlingprijs.

09. Londen, Tate Modern

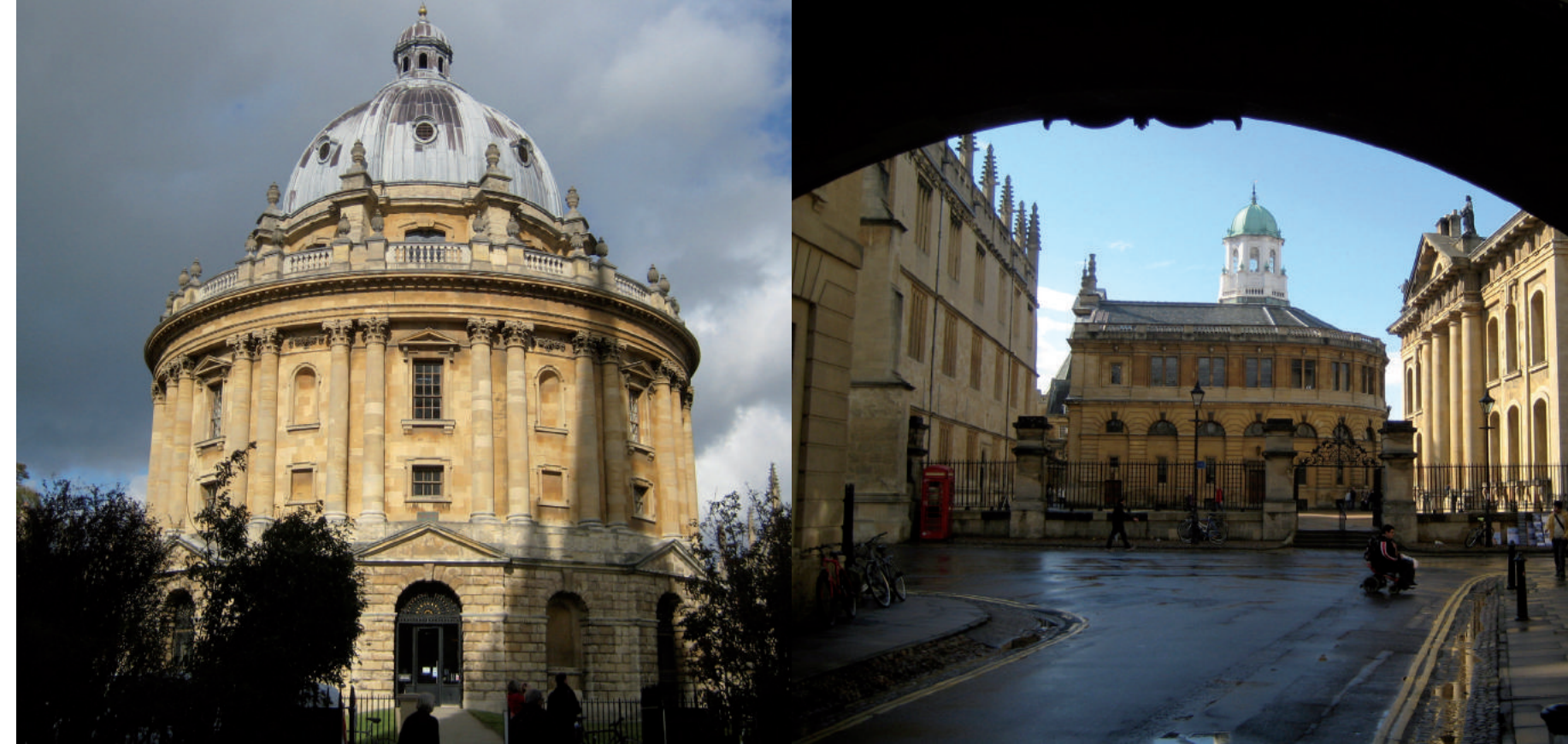
Wat eens een energiecentrale was, is nu een museum voor moderne kunst. ‘Tate Modern’ in Londen is het nationale museum voor internationale moderne kunst en is, samen met ‘Tate Britain’, ‘Tate Liverpool’ en ‘Tate St Ives’, deel van een groep, die nu bekend staat als de ‘Tate Gallery’. De exposities vinden plaats, zoals gezegd, plaats in een voormalige elektriciteitscentrale, het ‘Bankside Power Station’, dat werd ontworpen door Giles Gilbert Scott. Het werd gebouwd tussen 1947 en 1963. De centrale werd gesloten in 1981. Het 99 meter hoge gebouw werd verbouwd door de bekende Zwitserse architectengroep Herzog & de Meuron. Sinds de opening in 2000 is het museum een populaire bestemming geworden voor museumliefhebbers, maar ook voor de ‘gewone’ toerist. Daar is ook alle reden toe, want niet alleen de tentoonstellingen zijn interessant, maar zeker ook het gebouw. Het meest imposant is natuurlijk de **curieuze grote hal** waar vroeger machines stonden en waar nu eigenlijk niets meer is dat aan het ‘energetijdperk’ herinnert. Het ligt voor de hand dat in deze hal vooral grote kunstobjecten ten toon worden gesteld. De eerste installatie bestond uit een enorme glijbaan. Door de lengte en hoogte ervan, kreeg je een goed gevoel voor het formaat van de hal.

10. Oxford, Ashmolean Museum of Art and Archaeology

Wat een prachtig gebouw en wat een imponerende collectie! Dat waren mijn eerste gedachten na een bezoek aan het 'Ashmolean Museum', officieel geheten: 'Ashmolean Museum of Art and Archaeology'. Het museum ligt in de bekende Beaumont Street in Oxford. Let wel, het is het eerste universiteitsmuseum. Het werd gebouwd tussen 1678 en 1683; een periode waarin er nog nauwelijks musea bestonden. Het museum werd gebouwd om de collecties onder te brengen die door Elias Ashmole aan de Universiteit van Oxford waren geschonken. In de loop der jaren is de collectie aanzienlijk uitgebreid. Zo is er een museum ontstaan dat een mooi overzicht biedt van de westerse kunstgeschiedenis. De Faraonische cultuur, de Minoïsche cultuur, de Hellenistische cultuur, de Romeinse cultuur, de Middeleeuwen en Renaissance en ook de latere perioden, ze zijn allemaal vertegenwoordigd en hoe! Wil je namen horen, nou dan hier enkele om een idee van de kunstrijkdom te krijgen: Paolo Uccello, Piero di Cosimo, Michelangelo, Raphael, Leonardo da Vinci, William Turner, John Constable, Claude Lorrain en Pablo Picasso. Het museum is een paar jaar geleden uitgebreid en gemoderniseerd. Er is een soort atrium gebouwd, met op de verdieping een museumrestaurant dat een fraai uitzicht op de stad biedt. Op het voorplein van het museum bevinden zich **curieuze beelden** [van Henry Moore en Ju Ming] die inviteren om tussen de uitgespaarde delen door foto's te maken.

11. Oxford, Bodleian Library

Wie naar de detectiveserie 'Inspector Morse' kijkt, herkent direct de **curieuze bibliotheek** dat bekend is onder de naam 'Radcliffe Camera' en dat de collectie bevat van de 'Bodleian Library'. Als je de laatste naam te lang vindt, spreek dan maar gewoon kortweg van de 'Bodley' of de 'Bod', want dat doen de Engelsen ook. Het is de oudste openbare bibliotheek van Europa. De geschiedenis van de bibliotheek is een verhaal op zich. Laten we volstaan met de opmerking dat het vooral door de bemoeienissen van Thomas Bodley heeft kunnen uitgroeien tot wat het nu is. Hij stelde destijds fondsen ter beschikking en schonk ook een deel van zijn eigen verzameling boeken. De bibliotheek werd in 1602 officieel heropend en droeg vervolgens zijn naam. Tegenwoordig bevat de Bodleian Library ongeveer elf miljoen boeken. Midden op een rechthoekig plein, waaraan zich 'colleges' bevinden en een kerk, ligt een rondbouw met koepel die oogt als een baptisterium. Tussen de kerk en de bibliotheek is een pad aangelegd dat bij wijze van spreken een verbinding legt tussen godsdienst en wetenschap. De meest imposante ruimte bevindt zich direct onder de koepel: een uit twee lagen opgebouwde ruimte verbonden door een arcade. Daarboven een lichtbeuk en aansluitend de koepel. Zelfs in een tijd van digitalisering van informatie blijft deze historische bibliotheek niet alleen zijn charme behouden, maar blijft het ook een tastbare manier om kennis te nemen van het gedachtegoed van anderen.

12. Oxford, Sheldonian Theatre

In Londen kom je de naam van de architect Christopher Wren geregeld tegen [denk aan Saint-Paul's Cathedral], maar ook in Oxford valt zijn naam regelmatig. Zo is er bijvoorbeeld een **curieus theater**, het 'Sheldonian Theatre', dat eveneens door hem werd ontworpen. In 1664 werd met de bouw begonnen, die in 1668 was voltooid. Oorspronkelijk vormde het een onderdeel van de Universiteit van Oxford, bedoeld voor lezingen en bijzondere evenementen, zoals de inauguratie van studenten. Tegenwoordig is het gebouw open voor het publiek. Er worden nu concerten gegeven, conferenties gehouden en je kunt er tegen betaling rondlopen en kijken. Dus op naar het Sheldonian Theatre! De grote zaal heeft de vorm van een ovaal. Alle zitplaatsen, van boven tot onder, bieden een goed zicht op het podium. Een enorme schildering siert het plafond. Maar er is meer. Je kunt namelijk tot hoog in het gebouw komen en zelfs tot in de lantaarn op het gebouw. Op een van de verdiepingen zijn infoborden geplaatst waarin verteld wordt over de ontstaansgeschiedenis van het gebouw en over de ontwerper Christopher Wren. In de lantaarn kun je naar alle kanten uitkijken en kun je nog eens des te meer constateren hoe mooi Cambridge landschappelijk is gelegen.

Helsinki: Finlandiahuis

Helsinki: Hvitträsk, Kaapeli, Stationsgebouw

Finland

01. Helsinki, Finlandiahuis

Het heeft een tijdje geduurd voordat ik het Finlandiahuis ook van binnen kon bezichtigen. Ik had eerder gastcolleges en lezingen in Helsinki gegeven, maar toen was het gebouw telkens gesloten. Een aantal jaren later lukte het wel. We waren op congresbezoek geweest in de plaats Vaasa. Op de terugreis hadden we nog een overnachting in Helsinki gereserveerd. Op zondagochtend was er gelegenheid om het gebouw onder leiding van een gids te bezoeken. Finlandiahuis is de naam voor het congresgebouw [1971] in het centrum van Helsinki, direct gelegen aan de Töölönlahti Baai. Het gigantische gebouw werd ontworpen door de internationaal vermaarde architect Alvar Aalto. Alles in en aan het gebouw is door hem als een ‘Gesamtkunstwerk’ ontworpen. Later heeft hij nog een congresvleugel ontworpen die in 1975 gereed kwam. Deze vleugel is voorzien van een **curieuze gevel**. Aalto gebruikte voor de buitengevel, maar ook voor de binnenruimte, witte marmer. Daarmee wilde hij de Mediterrane cultuur naar Finland brengen. Aan de buitenkant leverde dit problemen op omdat de marmer niet zo goed bestand was tegen het winterse klimaat. De façade is gegolfd, waardoor het gebouw een bijzondere schoonheid en levendigheid krijgt. De vorm van de gevel is een passend antwoord op de plek. Aalto wilde namelijk een aantal bomen sparen en tegelijkertijd een eventuele monotonie van de gevel vermijden.

02. Helsinki, Hvitträsk

In 1896 begonnen Herman Gesellius [1874-1916], Armas Lindgren [1874-1929] en Eliel Saarinen [1873-1950] een eigen architectenbureau. Ze studeerden toen nog. Het werd één van de meest vooraanstaande Finse architectenbureaus. De samenwerking duurde echter niet langer dan tien jaren. Ze ontwierpen voor hun groep een eigen huis met studio in Kirkkonummi, op zo’n 30 kilometer van het centrum van Helsinki. Het in 1902 ontworpen pand werd Hvitträsk gedoopt, genoemd naar het meer Vitträsk [letterlijk: wit meer] waaraan het gelegen is. Nadat de partners van het bureau uit elkaar gingen, werd het de privéwoning van Eliel Saarinen. Je kunt het tegenwoordig bezoeken, omdat het een museumwoning is. Wij zijn er met het Gelders Genootschap geweest. We nemen kennis van het in nationaal-romantische stijl ontworpen gebouw. We bespreken de plattegrond, de hoofd- en bijgebouwen, het materiaalgebruik en de bijzondere positie die dit bureau inneemt in de Finse architectuurgeschiedenis. Dit doen we terwijl we stilstaan bij de **curieuze cosy corner**, die duidelijk de invloed verradt van Engelse villa’s en buitenplaatsen. In de decoratie van de binnenruimte zijn invloeden van de Jugendstil te bespeuren.

03. Helsinki, Kaapeli

Herbestemming en hergebruik van gebouwen is tegenwoordig eerder regel dan uitzondering. Dat is wel anders geweest. Enkele decennia geleden werd vaak nog gedacht, dat wanneer een gebouw zijn functie verloor, sloop de meest voor de hand liggende oplossing zou zijn. Vandaag de dag denken we daar heel anders over. Wanneer oude gebouwen leeg komen te staan, wordt meteen gedacht aan een mogelijk tweede leven. Zo ook in Helsinki. De opgave was niet echt simpel in het geval van een voormalige kabelfabriek met de naam Kaapelitehdas. Het gebouw was nog niet zo oud toen de kabelfabriek er in 1987 uit verdween. Door een fusie met het oorspronkelijke bedrijf, vestigde zich Nokia er. Dit duurde niet lang en toen kwam het gebouw echt leeg te staan. Het werd opgekocht door de gemeente en omgevormd tot een groot cultureel centrum voor private en publieke organisaties, die er tentoonstellingen en evenementen kunnen houden, concerten kunnen geven en festivals kunnen organiseren. In het gigantische gebouwencomplex zijn ook drie musea ondergebracht, een voor fotografie, een voor theater en een voor horeca. Verder zijn er galerieën, ateliers, oefenruimtes, radiostations en niet te vergeten een zeer populair cafetaria. Al met al een **curieus hergebruik** van een industrieel gebouw dat ten dode opgeschreven leek.

04. Helsinki, Stationsgebouw

Wie Helsinki bezoekt, mag natuurlijk niet vergeten om het stationsgebouw te bekijken. Het is een groots en imposant gebouw. Het is een typisch voorbeeld van een stationsgebouw uit de periode uit het begin van de twintigste eeuw [1919]; een periode waarin het transport via het spoor buitengewoon belangrijk was. Ook hier zien we de bekende benadering van de stationsarchitectuur. Een complex samengesteld uit twee delen. Aan de stadszijde een monumentale gevel en een grote hal. Aan de achterkant grote spoor- en perronoverkappingen. In 1904 werd er een wedstrijd uitgeschreven voor een nieuw stationsgebouw. De winnaar van de ontwerpcompetitie was het architectenbureau Eliel Saarinen, Lindgren en Gesellius. Het ontwerp droeg de kenmerken van de nationaal-romantische stijl. De keuze van de jury leidde tot een felle polemiek, omdat het ontwerp te weinig modern zou zijn. Saarinen was gevoelig voor de kritiek en maakte een nieuw expressionistisch ontwerp. De gevel van het station is van Fins graniet. De hoofdingang wordt gevormd door een grote boog, met aan de zijkanten **curieuze sculpturen** van de beeldhouwer Emil Wikström. Het zijn wachters die streng voor zich uit kijken en in hun handen een voorwerp dragen dat als verlichting functioneert. Het zijn geen monolieten; ze zijn in delen opgesplitst. Voor wie het wil weten: een hand weegt twee ton, een hoofd anderhalve ton, terwijl de borstkas maar liefst zes ton weegt.

Aix-en-Provence: Fondation Vasarely, La Cité du Livre
Calais: Cité Internationale de la Dentelle et de la Mode Colmar: Maison Haute

Desvres: Musée de la Céramique

Firminy: L'église Saint-Pierre Guise: Familistère

Le Havre: Les Bains des Docks, Le Volcan, Résidence Universitaire, L'église Saint-Joseph
Lens: Gare de Lens, Louvre-Lens

Lille: Le Polychrome, Palais des Beaux-Arts, Tour de Lille
Marseille: Mensonge Urbain

Marseille: Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée

Marseille: Pavillon M

Metz: Centre Pompidou-Metz
Metz: Parking

Le Havre: Docks Vauban

Parijs: Quartier du Trapèze, Promenade Plantée

Parijs: Piscine Lutetia

Roubaix: La Piscine

6

Parijs: Tower Flower

Straatsburg: Gare de Strasbourg-Ville

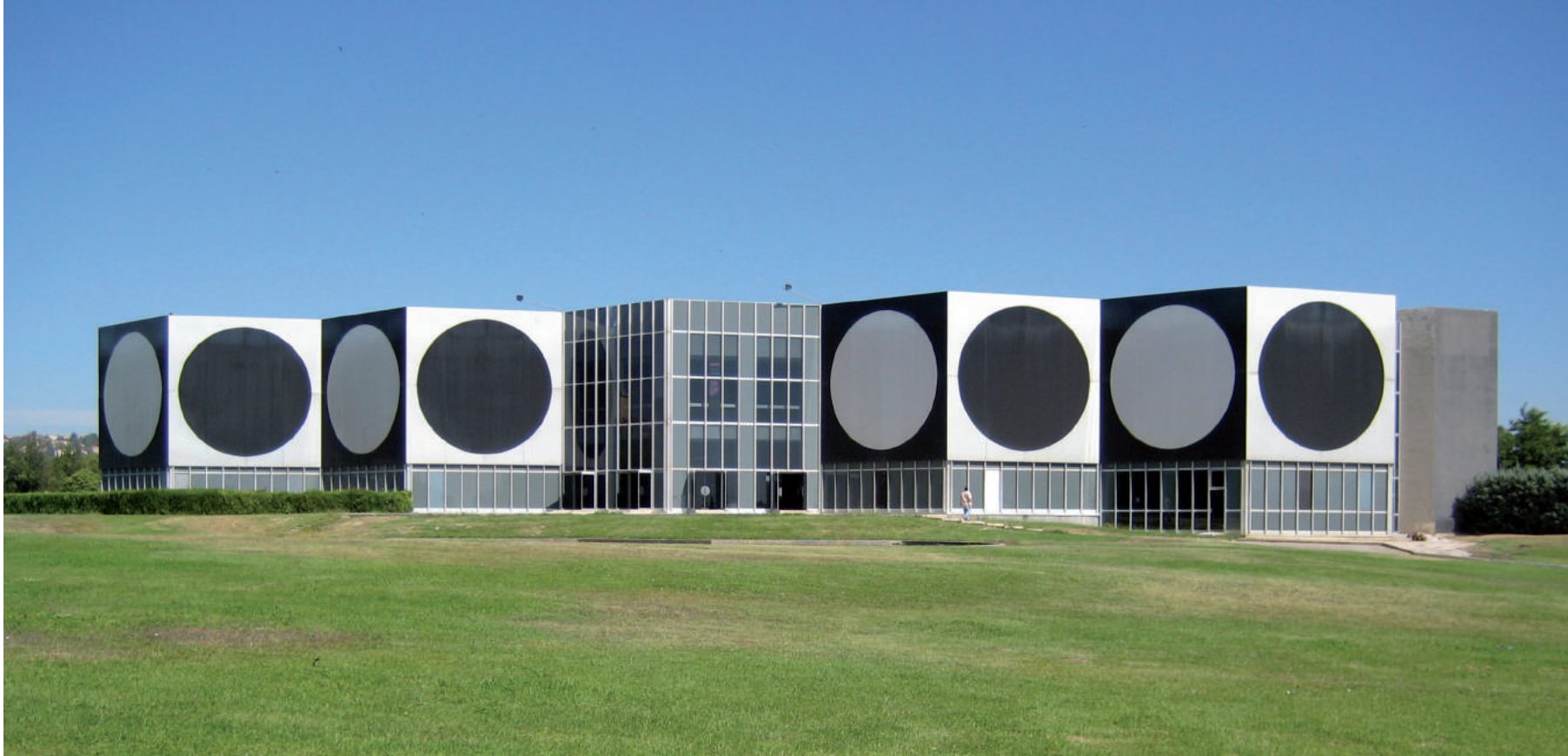
Straatsburg: Hoenheim Nord Terminus

Straatsburg: Louise Weiss Building

Thiepval: Thiepval Memorial

Villeneuve d'Ascq: Lille Métropole Musée d'art moderne

Frankrijk

01. Aix-en-Provence, Fondation Vasarely

Architectuur en kunst hebben veel met elkaar gemeen. Er is een illustratief voorbeeld van een museum waar kunst en architectuur in elkaar overgaan. Dat is in 'La Fondation Vasarely', gelegen aan de rand van Aix-en-Provence. In 1976 werd een museum geopend dat in zijn geheel gewijd is aan de kunst van de Frans-Hongaarse kunstenaar Victor Vasarely. Zijn kunst is een spel met lijnen op het platte vlak. Door in de evenwijdige lijnen een kromming aan te brengen, ontstaat een ogenschijnlijk driedimensionale voorstelling. Het is bij hem niet alleen gebleven bij dit lijnenspel. Hij gebruikt alle geometrische hoofdvormen [rechthoek, vierkant, cirkel, driehoek] als hulpmiddelen in zijn oeuvre. Om een indruk te krijgen van zijn type kunst hoeft je eigenlijk alleen maar te kijken naar de gevels van het museum waarin een deel van zijn werk is ondergebracht. Architectuur is hier geen onderdeel van de kunst, maar architectuur is kunst. Het museum is een **curieus kunstwerk** dat door zijn solitaire ligging het beeld versterkt van een geëxalteerde avant-gardistische kunst. Niet alleen aan de buiten-, maar ook aan de binnenkant gaan kunst en architectuur samen. De grote kunstwerken fungeren als wanden die de expositieruimten van elkaar scheiden. Sinds 2003 heeft dit gebouw een plek gekregen op de Franse monumentenlijst. Vasarely heeft samen met zijn vrouw de gelden bij elkaar weten te sprokkelen om dit gebouw uit de grond te stampen en zo een centrum te creëren voor wat de kunstenaar 'l'art cinématique' heeft genoemd.

02. Aix-en-Provence, La Cité du Livre

'La Cité du Livre d'Aix-en-Provence' werd in 1993 geopend. Het is de nieuwe bestemming van een fabriek waar vroeger lucifers werden gemaakt. Lucifers en boeken zijn in het algemeen niet direct elkaars vrienden, maar bij dit negentiende eeuwse gebouw ligt dat anders. Aan de buitenkant is meteen te zien dat het om een gebouw gaat waar boeken centraal staan. Een aantal boeken staat tegen elkaar aangeleund alsof ze op een boekenplank staan. Het boek 'L'Étranger' van Albert Camus behoort tot de klassiekers van de Franse existentialistische literatuur. Ik weet niet of deze titel het doel heeft om te attenderen op de vervreemding van een fabriek die tot bibliotheek is herbestemd. Hoe dat ook zij, het is in ieder geval een **curieuze verwijzing** naar de functie die het gebouw nu heeft. De grote fabriekshallen lenen zich in principe goed voor een bibliotheekfunctie. De ligging van de bibliotheek is wat minder gunstig. Ze ligt aan de rand van de stad, maar afgaande op de plannen die nu in de directe omgeving worden gerealiseerd, gaat dat anders worden. Behalve boekenrekken, depots, leeszaal en uitleenbalie, is er tegenwoordig ook een expositieruimte, een conferentiezaal en een auditorium ondergebracht. Het is daardoor een echt 'cultuurcentrum' geworden.

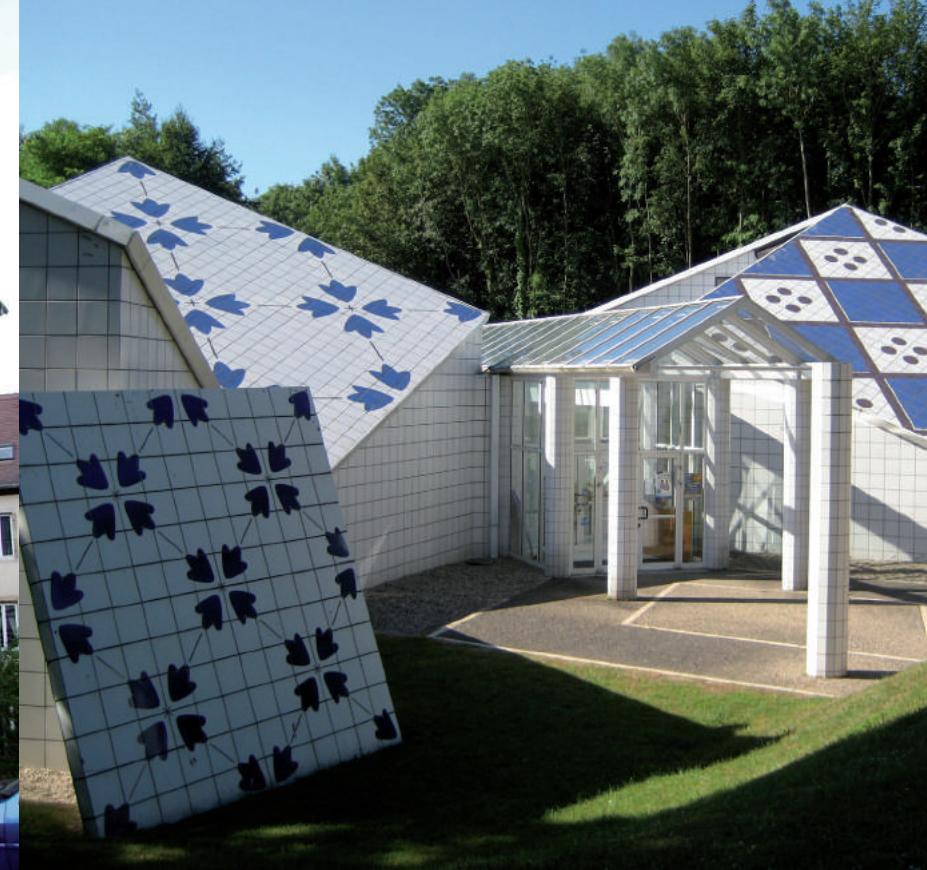
03. Calais, Cité Internationale de la Dentelle et de la Mode

Er was een tijd dat Calais één van de belangrijkste centra van de textielindustrie was. De fabrieksgebouwen uit die tijd staan tegenwoordig leeg, zijn afgebroken of herbestemd. De oude Balart-fabriek uit de negentiende eeuw heeft een nieuwe bestemming gekregen. Het is nu het 'Cité Internationale de la Dentelle et de la Mode' [2009]. Het oude fabrieksgebouw is gerestaureerd en tot museum ingericht. Het gebouw is uitgebreid met een nieuwe entree, uitgevoerd in staal en glas. De architecten Alain Moatti et Henri Rivière hebben het industriële erfgoed gerespecteerd en er een hedendaags element aan toegevoegd. Die toevoeging bestaat uit een langgerekte façade van glasplaten met **curieuze prints**. Het gaat om kopieën van weefpatronen, zogeheten Jacquardkartons. Zeer apart is het feit dat de glazen gevel ter hoogte van de entree een uitstulping heeft als gevolg van het schuin plaatsen van de glazen platen. Daardoor tekent zich in de gevel een merkwaardige spiegeling van de omgeving af. In het gebouw is een museale route uitgezet die inzicht geeft in de geschiedenis van het maken van kant: vanaf het handgemaakte kantwerk tot en met de mechanische productie. Het is meer dan alleen een museum. Het is ook een centrum voor onderzoek, studie, samenkomst en creativiteit. Er is een auditorium, een documentatiecentrum, een 'tissuthèque' en een aantal atelierruimten voor het maken en restaureren van weefsels. Een en ander is aangevuld met een café/restaurant en een boetiek.

04. Colmar, Maison Haute

Niemand zal ontkennen dat het hier om een **curieus huis** gaat. Eerlijk gezegd, weet ik nauwelijks iets van dit merkwaardige 'maison haute'. Het staat in Colmar, maar de vraag is zelfs of het er nu nog steeds staat. Immers, het wekt de indruk een tijdelijk gebouw te zijn ten behoeve van een bedrijf dat in het hoofdpand actief is. Maar het zou ook zo maar een aanbouw kunnen zijn van een woonappartement of zelfs de woning van de conciërge. In ieder geval staat het op hoge poten. Een constructie van stalen buizen op een betonnen voetje, met balken verbonden aan de hoofdbouw. Bovenin een soort hut gebouwd in de traditie van een vakwerkhuis. Het heeft een zadeldak dat qua hoogte en vorm keurig aansluit bij het hoofdgebouw. Het zou zelfs een reconstructie kunnen zijn van een voormalig vakwerkhuis dat op deze plek stond, later gesloopt werd en gedeeltelijk teruggebouwd. Met andere woorden het hoge huis roept meer vragen op dan waar ik antwoorden op kan geven. Als ik de volgende keer in Colmar ben, zal ik wat nader op zoektocht gaan. In ieder geval heb ik beeldmateriaal dat mij verder zou kunnen helpen. Er zal altijd wel iemand zijn die het herkent en mij er iets meer over kan vertellen, zodat ik bij een volgende druk van deze uitgave er iets meer over kan zeggen. Voorlopig moeten we het maar met deze speculaties doen.

05. Desvres, Musée de la Céramique

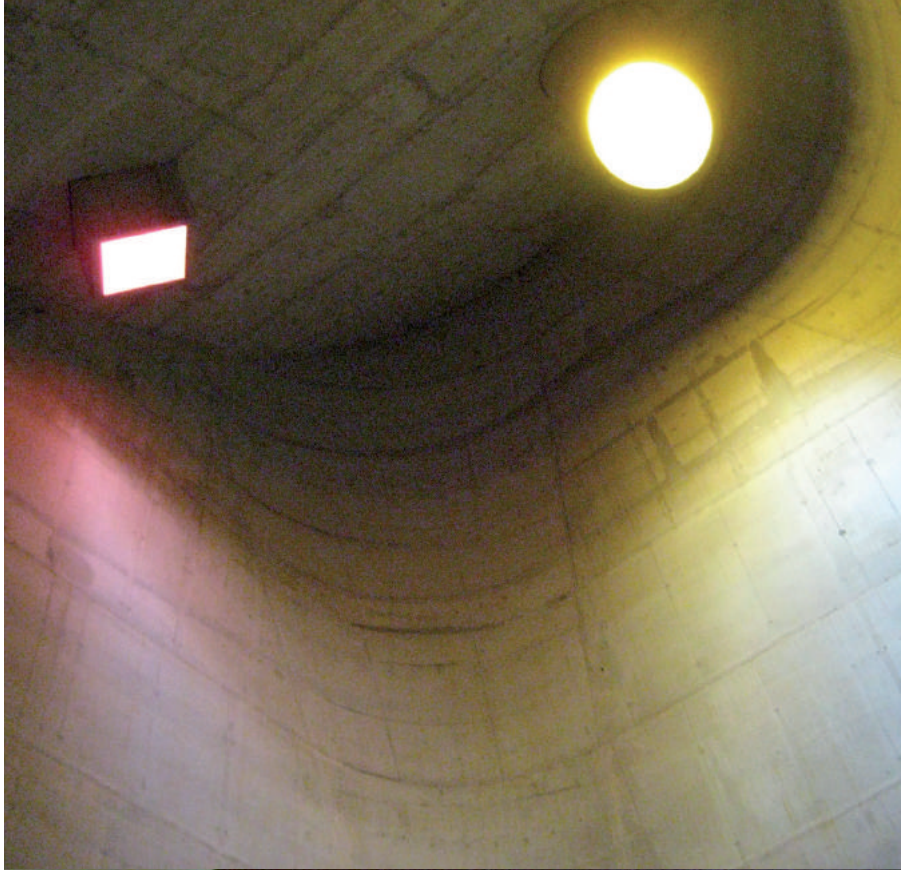
Zo klein als de plaats is, zo groot is haar bekendheid als centrum van keramiek. Het gaat om Desvres en ik weet het zeker: er zijn maar weinig mensen die ooit van deze plaats hebben gehoord, laat staan er zijn geweest. Op zich is er niets bijzonders aan de hand, want vrijwel overal heb je water, klei en bos. En toch heeft men deze drie elementen in Desvres tot artistieke bloei weten te brengen. De geschiedenis van de keramiek gaat in deze plaats al terug tot de Gallo-Romeinse periode toen hier al potjes en kannen van aardewerk werden gemaakt. Op basis van archeologische opgravingen is komen vast te staan dat hier in de zeventiende eeuw interessant gevestigd aardewerk werd gemaakt, maar rond 1760 werd het allemaal serieuzer toen er een eerste aardewerfabriek werd gesticht. Dit was de start van een keramiekdynastie die tot op vandaag voort duurt. De in Desvres geproduceerde tegels genieten wereldbekendheid. Geen wonder dat het aan de rand van het dorp gelegen 'Musée de la Céramique' de rechthoekige tegel als motief voor de architectuur heeft gekozen. Muren en daken, ze zijn allemaal bekleed met blauw-witte faiencetegels, terracottategels die een waterdichte emailaag hebben. Elk bouwdeel heeft zijn eigen faiencepatroon. Het **curieus complex** laat niets te raden over: dit is de plaats bij uitstek voor faiencetegels.

06. Firminy, L'église Saint-Pierre

Ook in Europa was het bijna gelukt om Le Corbusier's 'ville radieuse' te realiseren. Vanaf het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw is er in de gemeente Firminy aan gewerkt. Meerdere onderdelen zijn in de afgelopen decennia gereed gekomen, zoals een sportcomplex, een cultureel centrum, een zwembad en een 'unité d'habitation'. De plannen voorzagen ook in een katholieke kerk, 'L'église Saint-Pierre de Firminy'. Met de bouw ervan werd pas begonnen in 1970, vijf jaar na het overlijden van de bouwmeester. Latere architecten hebben zijn gebouw moeten aanpassen. Zo hebben ze bijvoorbeeld de twee volumes waaruit het plan oorspronkelijk bestond, tot één enkel volume teruggebracht. Het heeft al met al een hele tijd geduurd voordat de kerk gereed was. In 2006 werd deze betonnen kerk ingewijd. Daarbij moet men zich wel realiseren dat de sacrale functie marginaal is geworden en dat het gebouw nu vooral fungeert als 'bedevaartsoord' voor adepten van Le Corbu. Het gebouw oogt als een **curieuze piramide** van 23 meter hoog. Op de begane grond zijn vier exporuimten en een conferentiezaal. Op de verdieping bevindt zich de eigenlijke kerk, die van binnen strak en sober is zonder enig ornament. Zoals bekend, was Le Corbusier iemand die op een geweldige manier licht in een gebouw kon laten binnenstromen. Dat is ook hier het geval. Via oculi en kleine ramen, waarvan de neggen fel gekleurd zijn, vloeit het licht tot diep in de ruimte en geeft ze daardoor het karakter van een schaars verlichte grot.

07. Guise, Familistère

Mensen die vertrouwd zijn met onze sociale geschiedenis kennen de namen van vooraanstaande utopistsocialisten als Saint-Simon, Proudhon en Fourier. In de periode van de opkomst van de industriële maatschappij en het daarmee samenhangende kapitalisme, ontwikkelden zij denkbeelden over een alternatieve samenleving waarin mensen onderling, als ook met de natuur, in harmonie zouden moeten leven. Deze abstracte idealen moesten natuurlijk worden omgezet in concrete plannen. Het is tegen deze achtergrond dat men de 'Familistère' in Guise [Picardië] moet zien. Het complex is een creatie van de fabrikant Jean-Baptiste Godin, die zich liet inspireren door het werk van Charles Fourier. Deze laatste had een Phalanstère ontworpen, een woonblok waarin arbeiders samen leven, werken en recreëren. Fouriers ideeën vonden in zijn tijd weinig navolging. De enige, aangepaste realisatie in Europa is de Familistère [1856-1883] in de plaats Guise. Het gaat om een geheel van fabrieken voor ijzerkachels, om woonblokken voor arbeiders, directeur en leidinggevenden, een zwembad en badhuis, een school, een cultureel centrum met schouwburg, een park en een begraafplaats. De woonbebouwing heeft een U-vorm. De gebouwen hebben een **curieuze overkapte binnenruimte**. De ontsluiting van de verdiepingen gebeurt via fraai vorm gegeven trappen. Het complex wordt nog altijd bewoond, maar een deel ervan is tot museum ingericht. Eén van de woningen fungeert als museumwoning, zodat je een indruk kunt krijgen van de wijze waarop daar vroeger werd gewoond.

08. Le Havre, Docks Vauban

De herbestemming van voormalige haven terreinen is één van de grote maatschappelijke, stedenbouwkundige en architectonische opgaven van deze tijd. Op deze terreinen bevinden zich vaak nog gebouwen die destijds met opslag en overslag van goederen te maken hadden. Door het verlies van die functie zijn deze gebouwen leeg komen te staan. Soms zijn ze verlaten en vervallen. In principe hebben ze, mits gerenoveerd en voorzien van een nieuwe bestemming, een grote potentie. Maar dat vraagt wel om investeringen, niet alleen van particuliere partijen, maar ook van de overheid. De uit de negentiende eeuw stammende haven van Le Havre kent nog entrepots die een beter lot verdienen. Onlangs zijn enkele er van in het gebied 'Docks Vauban' herbestemd en is ook de buitenruimte aangepakt. De architect Bernard Reichen heeft op dit gebied verdienstelijk werk verricht. Zo heeft hij een entrepot nieuw leven ingeblazen door er een **curieus winkel- en uitgaanscentrum** in onder te brengen. Dit entrepot had de bombardementen van de Tweede Wereldoorlog overleefd. Het uit baksteen, staal en glas opgetrokken gebouw is nu een overdekte passage geworden met winkels, boetieks, restaurants, cafés en bioscoopzalen. Door de koppen van de entrepots van een veelkleurige glaswand te voorzien, ontstaat er binnen een mooie mengeling van boven- en zijlicht. Het komt door de natuurlijke patina van het gebouw veel aangenamer en leefbaarder over dan de gelikte, zakelijke winkelcentra.

09. Le Havre, L'église Saint-Joseph

Als er een stad in de Tweede Wereldoorlog aan oorlogsvernielingen heeft geleden, dan is het wel Le Havre. De binnenstad werd meerdere malen gebombardeerd en nagenoeg met de grond gelijk gemaakt. De wederopbouw van Le Havre stond onder leiding van Auguste Perret. Er werd een totaal nieuwe orthogonale stadsplattegrond ontwikkeld. De bouwblokken werden ontworpen door architecten die onder supervisie van Perret aan hun opgaven werkten. Ankerpunten in het plan zijn: het stadhuis, gelegen aan het grote rechthoekige centrale plein en de 'Église Saint-Joseph', een betonnen kolos vlakbij de haven. Vooral de kerk, waarvan de toren tevens als vuurtoren fungeert, vervult een emblematische functie voor de stad. Vanaf de zee is het het gebouw dat men als eerste ziet. De kerk werd door de genoemde Auguste Perret, samen met Raymond Audigier ontworpen. De **curieuze wederopbouwkerk** werd officieel ingewijd in 1959, zij het dat de voltooiing van het interieur nog een tijdje duurde. Al enkele jaren na realisatie werd de kerk tot monument verklaard. Het meest opvallende van de centraalbouw is de 107 meter hoge toren. De lantaarn op de toren laat het licht binnenvallen, maar dat niet alleen: het licht valt ook binnen door de veelkleurige raampjes van glas-in-beton. Het ontwerp is van Marguerite Huré. Het gaat om in totaal bijna 13.000 stukken antiek glas met een onregelmatige dikte van twee tot vijf millimeter, waarbij zeven kleuren zijn toegepast: wit, oranje, geel, lichtgroen, paars, rood en blauwgroen. De donkerste onder in de toren en de lichtste kleuren bovenin.

10. Le Havre, Les Bains des Docks

Le Havre is een havenplaats op de plek waar de Seine in Het Kanaal stroomt. Een stad die zo intens door water en zee wordt bepaald, laat zich in haar verschijningsvorm daardoor natuurlijk inspireren. In ‘Les Bains des Docks’ [2008], een zwembad in het oude havengebied, is dat goed te merken. De Franse toparchitect Jean Nouvel ontwierp een **curieus aquatisch centrum** van wel tien binnenbaden [van bescheiden formaat] en een vijftig meter buitenzwembad dat aan Olympische eisen voldoet. Hij heeft zich laten inspireren door de antiek Romeinse thermencomplexen. Het heeft een behoorlijk aantal euro’s gekost [22,5 miljoen], maar dat is nog tot daaraan toe. Het meest bizarre is dat vanaf het begin er allerlei bouwfouten werden geconstateerd. Tegels vielen van de muren, lekkages traden op, barsten en scheuren ontsierden vloeren en wanden. Al na enkele jaren moest het complex tijdelijk worden gesloten voor noodzakelijke herstelwerkzaamheden. Zo werd aan het project nog eens een kostenpost van bijna acht miljoen euro toegevoegd. Het is een typisch voorbeeld van een hoofdpijndossier: steeds doen zich weer nieuwe problemen voor en aan alle ellende schijnt maar geen einde te komen. Dit alles laat onverlet dat er een zwemcomplex van architectonische allure bij is gekomen. Ik wil niet zo ver gaan om te zeggen dat het een waar zwemparadijs is, maar het is wel een aangename en weldoordachte plek voor rust, ontspanning en ‘wellness’. De soberheid van de donkere en tamelijk gesloten buitengevels staat in schril contrast met het lichte en ontspannen interieur.

11. Le Havre, Le Volcan

De architect Oscar Niemeyer ontwierp voor Le Havre een imposant cultureel centrum [1982]. Vanaf 1990 staat dit ‘Maison de la Culture’ bekend onder de naam ‘Le Volcan’. In de volksmond wordt het de ‘Pot de Yaourt’ [joghurtpot] genoemd. Het is gelegen aan de binnenhaven en bevat een theater, een multifunctionele zaal, een bioscoop, expositieruimten en een ondergrondse parkeergarage. Het is het eerste voorbeeld van een ‘Maison de la Culture’ in het kader van het culturele decentralisatieprogramma van de oud-minister André Malraux. Het complex staat op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO. De **curieuze vulkaan**, die zich autonoom in de ruimte manifesteert, wordt momenteel gerestaureerd. Naar verwachting zullen de werkzaamheden enkele jaren duren, want het gaat om drie belangrijke interventies. In de eerste plaats de restauratie van het complex zelf. In de tweede plaats het uitbreiden van de culturele functie in de directe omgeving van het gebouw en ten derde het moderniseren van de grote theaterzaal. Oscar Niemeyer is in december 2012 overleden. Tot aan zijn dood is hij bij zijn project betrokken gebleven en heeft hij waardevolle adviezen verstrekt over hoe met het gebouw en de omgeving om te gaan. Een bijzondere opgave bij dit complex is om het beter toegankelijk te maken vanaf de straat. De entrees van de verschillende functies bevinden zich namelijk onder het maaiveld en zijn slechts via trappen en hellingbanen te bereiken. Het hele plan is gebaseerd op het vormmotief van een witte duif. Het is de bedoeling dat dit beeld behouden blijft.

12. Le Havre, Résidence Universitaire

Studentenhuisvesting is al jaren een thema dat in de belangstelling staat. Ook architecten hebben over dit weinig lucratieve deel van hun portfolio hun gedachten laten gaan. De tijd dat men bij een hospita op kamer woonde, is weliswaar nog niet helemaal voorbij, maar er zijn steeds meer studenten die in een studentencomplex hun onderkomen zoeken. Het aantal vierkante meters dat een student nodig heeft, is [parallel aan de kleine beurs] beperkt. Nieuwbouw voor studenten is vaak een stapeling van cellen, gecombineerd met een gemeenschappelijke woonkeuken. Soms wordt kritisch gesproken over de containers waarin ze moeten wonen. In Le Havre is deze metafoor echter op een zeer radicale manier gestalte gegeven door de studenten daadwerkelijk in **curieuze containers** onder te brengen. De overwegingen daartoe hebben te maken met het feit dat Le Havre tegenwoordig een containerhaven is. Critici zeggen dat een dergelijke huisvesting in strijd is met de menselijke waardigheid, want je betaalt al met al toch een tamelijk hoge huur voor een heleboel ongemak: geluidsoverlast, slechte isolatie, afwezigheid van contact met andere studenten en gebrek aan gemeenschappelijke ruimten. Toch blijkt dat in meerdere studentensteden deze vorm van huisvesting aan populariteit wint. Dat hangt vooral ook samen met het feit dat het, net als in de ‘Résidence Universitaire’ in Le Havre, niet zo maar containers zijn, maar gemeubileerde wooneenheden die zijn voorzien van modern comfort: een keukentje, badkamer, kamer met bureau en voorzien van internet.

13. Lens, Gare de Lens

Art Deco is een stroming in de architectuur [en ook in de kunst] die genoemd is naar een expositie die in 1925 in Parijs plaatsvond: 'Exposition Internationale des Arts Décoratifs et Industriels Modernes'. Het is een stroming die niet los kan worden gezien van de Eerste Wereldoorlog. Als gevolg van de oorlogsvernielingen in Noord-Frankrijk en in België moest in die contreien worden gewerkt aan een groots wederopbouwprogramma. In dat opzicht is Art Deco een veeg teken. Het is in Europa meestal een indicatie voor plekken waar veel verwoestingen hebben plaatsgevonden. Dat is ook het geval in Lens. Deze stad heeft veel te lijden gehad van de Eerste Wereldoorlog. Het was een centrum voor de kolenindustrie. Die industrie moest na de 'grande guerre' opnieuw worden opgebouwd. Daarbij behoorde de bouw van een nieuw station. In 1926-1927 werd de 'Gare de Lens' in de stijl van de Art Deco gebouwd. Het [curieus stationsgebouw](#) heeft de vorm van een stoomlocomotief. De architect Urbain Cassan heeft bewust gekozen voor deze vorm, waardoor de functie van het gebouw direct afleesbaar is. Het staat op de lijst van beschermde monumenten. Jammer genoeg is in de stationshal nogal wat 'hedendaags stationsgeweld' in de vorm van automaten ingebracht, waardoor de mooie tegeltableaus in de hal gedeeltelijk aan het oog worden onttrokken. De tableaus geven een beeld van de verschillende bronnen van bestaan van de regio.

14. Lens, Louvre-Lens

We kennen het 'Bilbao-effect', maar we kunnen met even veel recht spreken van het 'Lens-effect'. Sinds de opening van de dependance van het Louvre in de voormalige mijnstad Lens, hebben tienduizenden de weg naar dit museum weten te vinden. Aan de realisatie ervan is een [curieuze geschiedenis](#) vooraf gegaan. Er was al heel lang kritiek op het Franse centralistische cultuurbeleid. Eerdere decentralisaties onder minister Malraux hadden maar weinig effect gehad. Er werd besloten om een deel van de collectie van het Louvre elders in Frankrijk te tonen. Aan de 22 regio's van Frankrijk werd gevraagd of ze belangstelling hadden om een satellietmuseum van het Louvre in hun regio op te richten. Alleen Nord-Pas-de-Calais reageerde daar positief op en stelde een zestal steden voor: Lille, Lens, Valenciennes, Calais, Béthune en Boulogne-sur-Mer. Er werd gekozen voor Lens omdat deze stad een impuls op cultureel gebied zeer goed kon gebruiken. Een voormalig mijnterrein werd als locatie gekozen. Er werd een internationale architectuurprijsvraag uitgeschreven die door het Japanse bureau SANAA werd gewonnen. Het Japanse ontwerp voorziet in een centrale hal met twee daaraan gekoppelde lange vleugels. Het meest opvallende aan het gebouw is de lichte kleur van de glazen en aluminium puien. De daken zijn belegd met glasplaten die zorgen voor diffuus licht in de tentoonstellingszalen. Het museum 'Louvre-Lens' [2012] heeft kunststukken uit de Parijse collectie tijdelijk in leen. Er wordt steeds een deel vervangen zodat er een dynamische collectie ontstaat.

15. Lille, Le Polychrome

In Lille denkt men vooruit. Er wordt nu al gesproken over Lille 3.000. Een millennium vooruit denken lijkt wat overdreven, maar het is wel een signaal voor het feit dat men op lange termijn moet denken. Men is nu volop bezig met een strook die zich achter het Congrexpo van Rem Koolhaas [nu geheten 'Le Zénith Arena de Lille'] bevindt. Toen men met Euralille begon had nog nauwelijks iemand gehoord van 'développement durable', maar bij het tweede deel van Euralille is dat het thema bij uitstek. Stedenbouw en architectuur staan in het teken van duurzame ontwikkeling. Om dit aan de buitenkant ook zichtbaar te maken zijn de gevels in het project voorzien van kleuren die direct naar de natuur en het milieu verwijzen. Aan de Boulevard Hoover ligt het gebouw 'Le Polychrome', waarvan de gevels groen en nog eens groen zijn. In de hele zone zijn wonen en werken gecombineerd. Winkels bevinden zich op de begane grond, horeca is in de bebouwing opgenomen en de rijk beplante binnenterreinen zijn bestemd voor de voetganger. De daken zijn met sedum beplant en patronen van bomen, struiken, planten en bloemen versieren de gevels. De gebouwen voldoen aan de hoogste normen die vandaag aan duurzaam bouwen worden gesteld. Natuur en bebouwing gaan een [curieuze osmose](#) met elkaar aan. Het lijkt alsof de gebouwen moeten bewijzen dat ze polychroom zijn!

16. Lille, Palais des Beaux-Arts

Echt waar, het ‘Palais des Beaux-Arts’ in Lille [Rijsel] is een van de belangrijkste musea in Frankrijk. Het beschikt over een gevarieerde en uitgebreide collectie. Wie de geschiedenis van de kunst wil ervaren, komt in dit museum volledig aan zijn trekken. In het imposante gebouw, dat in de typisch negentiende-eeuwse Franse stijl is opgetrokken, is een compleet overzicht te vinden van de belangrijkste Europese kunststromingen van de Antieke Oudheid, de Middeleeuwen, de Renaissance tot aan de twintigste eeuw. Er worden ook activiteiten georganiseerd op het gebied van literatuur, theater, dans, cinema, video en installaties. Door combinatie van de verschillende kunstuitingen ontstaat een nieuw perspectief op de kunst. In de kelderverdieping zijn maquettes uit de periode van Vauban te vinden van steden uit Noord-Frankrijk, België en Nederland. Aan de achterzijde is door de architecten Ibos & Vitart een gebouw toegevoegd, dat in lijn is met het oorspronkelijk plan van het gebouw. Het hoofdgebouw is namelijk nooit af gemaakt. De architecten hebben aan de achterzijde een transparant ogend volume toegevoegd. Tussen hoofdgebouw en achterbouw is een hof ontstaan waarop sculpturen geplaatst zijn. Het meest opvallende aspect van de achterbouw is de **curieuze glazen huid** waarmee het is bekleed. Door op het beton achter de glazen wand geometrische patronen in rood en goudkleur aan te brengen, ontstaat een kleurrijk raster waarop de hoofdbouw weerkaatst, zodat deze zich visueel verdubbelt.

17. Lille, Tour de Lille

Euralille is het grote stadsvernieuwingsproject dat de stad Lille al vele jaren bezighoudt en nog decennia zal bezighouden. Aan de Vlaamse Middeleeuwse stad en de Franse Zonnekoningstad is aan het begin van de eenentwintigste eeuw een Europese stad toegevoegd: Euralille. De toenmalige premier van Frankrijk en tevens burgemeester van Lille, Pierre Mauroy, had de [politieke] kunst verstaan om Lille een plek te geven in het TGV-netwerk. Tevens was de stad, mede door zijn toedoen, tot Europese Culturele Hoofdstad 2004 uitgeroepen, wat een gigantische bouwimpuls opleverde. Voor de bouw van het winkelcentrum, het station, kantoren, appartementen en congresgebouw werden architectuurvedetten geselecteerd, waaronder Jean Nouvel, Rem Koolhaas en Christian de Portzamparc. Deze laatste ontwierp voor de bank Crédit-Lyonnais een **curieuze kantoorkolos** in de vorm van een skischoen. Deze toren, nu ‘La Tour de Lille’ genoemd, is 120 meter hoog en is daarmee één van de hoogste gebouwen van Frankrijk buiten Parijs. Het gebouw steunt op pilotis. Deze draagstructuur is zodanig geplaatst dat er sprake is van een overbouwing van het station. Door de toren te plaatsen boven de horizontale belijning van de sporen krijgt deze een sterk verticaal accent. Het enigmatische gebouw verandert gedurende de dag permanent van karakter door de weerkaatsing van luchten, wolken en zon. Omdat het wat los is gemaakt van de steunen wekt het de indruk in de ruimte te zweven.

18. Marseille, Mensonge Urbain

Wat is een ‘Mensonge Urbain’? In hoeverre kun je in concrete gevallen van een stedelijke leugen spreken? Wat wordt daar in dit geval mee bedoeld? Eigenlijk is het heel simpel. De gevel van een groot gebouw wordt gerenoveerd en gedurende de werkzaamheden wil je iets anders en iets meer dan alleen een groot doek voor de gevel hangen om mensen te beschermen tegen afvallend gesteente en puin. In het kader van Marseille Europese Culturele Hoofdstad 2013 is bij het Palais de la Bourse voor een andere oplossing gekozen. De beeldend kunstenaar Pierre Delavie heeft een **curieuze trompe-l'œil** gemaakt op een doek, dat bevestigd werd aan de voorgevel van het beursgebouw. Met dit kunstwerk zet hij ons op het verkeerde been en dat was natuurlijk ook zijn bedoeling. Als je namelijk vanaf het er tegenover gelegen plein naar het gebouw kijkt, dan zie je een straat die heel echt lijkt en oogt als een imposante Franse boulevard. Werkelijkheid en fictie gaan in elkaar over, of beter: gaan een spanningsvolle relatie met elkaar aan. Het duurt even voordat je echt in de gaten hebt dat er sprake is van een ‘détournement’, een ware afleidingsmanoeuvre. Het resultaat van deze ‘stedelijke leugen’ is complete confusie, verwarring. Als één van de functies van kunst is om verwarring te stichten, dan is dat hier uitstekend gelukt.

19. Marseille, Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée

Hij is één van mijn favorieten, de architect Rudy Ricciotti. Ik vind zijn werk steeds verrassend, origineel, creatief en passend bij de opgave en de context. Dat geldt ook voor 'Le musée des civilisations de l'Europe et de la Méditerranée' in Marseille, kort aangeduid als MuCEM. Het museum is gebouwd in relatie tot twee belangrijke omgevingselementen, te weten de haven en het Fort Saint-Jean. Vanaf de top van dit fort loopt een 130 meter lange passerelle die voor de verbinding met het MuCEM zorgt. Het in 2013 geopende museum, onderdeel van Marseille Europese Culturele Hoofdstad, richt de aandacht op kunst en beschaving van de mediterrane landen. Het meest opvallende aspect van het gebouw is een **curieuze buitendecoratie**. Als je het weet, zeg je: ja dat ligt voor de hand, maar toch raden weinigen dat het motief van de decoratie is ontleend aan zeekoralen. Het gebouw, in de vorm van een grote kubus, verwijst naar de elementen van de locatie: keien, zee, lucht en wind. De keien aan de haven reiken tot aan het gebouw, de zee kan opspatten tot aan de entree, de luchten zorgen voor een mooi decor en de wind waait door de voile van het gebouw. Men kan de voile zien als architectonische vormwil, maar in dit geval ligt dat mijns inziens toch iets anders. Deze transparante omkadering van het gebouw [ook boven het dak] verschaft het gebouw een zekere lichtheid, die het zou ontberen als die omkadering er niet zou zijn geweest.

20. Marseille, Pavillon M

In 2013 was Marseille de Culturele Hoofdstad van Europa. Daar is door de gemeente en de regio veel werk van gemaakt. De stad heeft met haar cultureel programma zich heel duidelijk op de Europese kaart gezet. In dit kader zijn ook gebouwen tot stand gekomen met een culturele functie. Om iedereen te informeren over het programma en de activiteiten heeft men vlakbij de haven, naast het stadhuis, een 'Pavillon M' gebouwd. Het is een **curieus infopaviljoen**, want het was bedoeld om maar een korte tijd te functioneren, terwijl de vormgeving en het karakter ervan om een langer leven vroegen. Maar het zij zo. Het efemere gebouw is inmiddels afgebroken, of beter gezegd gedemonteerd, want het houten skelet en de andere bouwdeelen worden hergebruikt. We moeten het nu dus doen met oude tekeningen en oude foto's. Het paviljoen ademde een ecologische geest: natuurlijke en duurzame materialen in een gebouw dat op een natuurlijke wijze de hoogteverschillen van het terrein overbrugde. Meer dan een miljoen mensen hebben het infopaviljoen bezocht. Er hebben duizenden vergaderingen, bijeenkomsten, ontmoetingen en toelichtingen plaatsgevonden over wat Marseille was, is en wil zijn, maar nu is het terrein leeg. Het is weer teruggegeven aan de bewoners van de stad.

21. Metz, Centre Pompidou-Metz

Enkele grote musea kiezen er tegenwoordig voor om een dependance op te zetten. Dat heeft ook het Centre Pompidou in Parijs gedaan door in Metz het CPM, het 'Centre Pompidou-Metz' [2010] te stichten. Zoals in Frankrijk gebruikelijk, gaat nieuwbouw van enige omvang gepaard met een ontwerpcompetitie. In dit geval werd die gewonnen door de Japanse architect Shigeru Ban en de Franse architect Jean de Gastines. Het is een in meerdere opzichten opvallend gebouw. Allereerst door de **curieuze houten constructie**. Vervolgens door het golvend dak van fiberglas en teflon, dat als een Japanse hoed het gebouw overdekt. Ook valt het op door de op elkaar gestapelde en ten opzichte van elkaar verdraaide tentoonstellingsruimten. Het museum heeft een grote centrale hal met een stalen toren. Op het gebouw staat een 77 meter hoge spits, een verwijzing naar 1977, het jaar waarin het Parijse museum werd geopend. Een bijzondere kwaliteit van het CPM is dat het is voorzien van een stenen voorplein en een golvende tuin om het gebouw heen. Vanuit de centrale hal kun je met de lift naar boven. Ga meteen naar de hoogste verdieping en geniet van het zicht op de dakconstructie en op de grote hal. De sfeer binnen is licht als gevolg van de witgeschilderde wanden en de zilvergrijze vloeren. De langgerekte tentoonstellingszalen hebben aan het einde een groot glasvlak van vloer tot plafond en van wand tot wand, waardoor je een 'postkaartuitzicht' op de stad hebt.

22. Metz, Parking

Zoals in zo veel steden zijn er ook in Metz problemen met het parkeren. Men probeert de auto buiten de binnenstad te houden en deze onder te brengen in parkeergarages aan de rand van de binnenstad. Dat is ook gebeurd in Metz waar een [curieuze parking](#) [2008] tot stand is gekomen die een functioneel, esthetisch en ecologisch antwoord probeert te geven op de parkeerproblematiek. Het bureau Mariotti & Associates heeft de oplossing gezocht in het gebruik van een speciaal plaatmateriaal, Aluzinc, dat de voor deze opgave geschikte eigenschappen heeft. Het is toegepast binnen een stalen skelet. Het lichtweerkaatsende materiaal zorgt voor een ‘stralend’ gebouw. Door binnen de vlakstructuur panelen te vullen met planten komt de wand van de parking, die zich aan de stadswal bevindt, over als ‘hangende tuinen van Babylon’. De onregelmatige plaatsing van de ‘plantenbakken’ geeft de tamelijk strakke gevel een zekere speelsheid. De panelen van Aluzinc zijn trouwens van perforaties voorzien waardoor het daglicht diffuus in de parkeergarage kan binnendringen en tegelijkertijd het directe licht van de auto-lampen kan worden gebroken. Door al deze eigenschappen voegt de parking zich bijzonder goed in de context; zelfs zodanig dat je al wandelend langs de stadswal niet in de gaten hebt dat zich achter de ‘groene wand’ een parking bevindt.

23. Parijs, Espace Citroën

Zullen we nog steeds op dezelfde manier door Parijs lopen, zoals we dat deden vóór de terroristische aanslagen op Charlie Hebdo en op de Joodse supermarkt? Waarschijnlijk niet, want we zullen toch iedere keer weer denken aan de barbaarse overvallen. Dat zal ook het geval zijn als we over de Champs-Élysées wandelen. Hij kan onmogelijk aan het oog ontsnappen: de [curieuze pronkgevel](#) van het automerk Citroën. De showroom staat bekend als C42, het huisnummer waar dit staaltje van originaliteit te vinden is. Haussmann zou schrikken als hij deze eigentijdse invulling zou zien, want deze wijkt in alle opzichten af van de doorsneebebouwing in dit stadsdeel. Het is een ontwerp van de Franse architecte Manuelle Gautrand. De façade is helemaal beglaasd, gaat gedeeltelijk over de rooilijn heen en kleurt fel door het rode Citroënvignet dat in de glaspartij is verwerkt. Met deze gevel, en ook de inrichting van de showroom zelf, wil Citroën een statement maken: een creatief en toekomstgericht bedrijf dat hecht aan design. Liefhebbers van auto's zullen niet alleen de gevel bekijken, maar zullen ook de showroom van binnen willen zien. Door de verdiepingen heen is een soort totempaal, 'Totem Mobile', geplaatst, waarop oude en vooral nieuwe modellen te zien zijn. Het met Citroënpaferalia uitgedoste en omringde personeel is bereid om te attenderen op de technische hoogstandjes van de tentoongestelde auto's. Sinds de opening van de showroom in 2007 hebben al meer dan tien miljoen mensen een bezoek aan deze technologische Citroënvitrine gebracht.

24. Parijs, Les Grandes Tables

Het Île Seguin ligt in de Seine ter hoogte van Boulogne-Billancourt. Vroeger lagen op dit eiland de Renaultfabrieken, maar die zijn vanwege ruimtegebrek naar elders vertrokken. Er zijn plannen om dit eiland een nieuwe bestemming te geven. Deze zijn al gedeeltelijk gerealiseerd. Zo is er een tuin aangelegd die op termijn plaats moet maken voor nieuwbouw. Als gevolg van de crisis wil het met de bouwplannen nog niet zo erg vlotten. Wel is het zeker dat het Cirque du Soleil er onderdak zal krijgen en dat er een Renaultmuseum komt van de hand van Jean Nouvel. Maar voor de rest is het afwachten. Om toch de indruk te wekken dat er wel degelijk toekomst voor deze uithoek van Parijs is, heeft men een [curieus efemeer gebouw](#) geconstrueerd. Het is een echte constructie met kruisverbanden en stalen golfplaten. Het project draagt de naam 'Les Grandes Tables'. Het heeft de functie van café/restaurant en is bedoeld voor mensen die in de omgeving werken en/of wonen. Het is een tijdelijk gebouw, want als de 'echte' bouw komt, zal het worden afgebroken. Het is een hybride combinatie van een agrarische kas, een boot en een vakwerkhuis. Binnen de grote ijzeren stelling zijn containers geplaatst. Het geheel wordt overdekt door een soort transparante paraplu. Een architectuurcriticus noemde het project van het bureau Paris studio 1024 Architecture een 'iconoclastische assemblage'. Dat was de maaltijd ter plekke van een sterrenkok ook.

25. Parijs, Musée du Quai Branly

Het 'Musée du Quai Branly' dankt zijn naam aan de ligging langs de Quai Branly. Het past binnen de traditie van Franse staatshoofden om zichzelf te vereeuwigen met 'grands projets'. Na de Zonnekoning, Napoleon Bonaparte en François Mitterrand, kon president Jacques Chirac niet achterblijven. Het museum is ontworpen door Jean Nouvel en werd in 2006 officieel geopend. Aan het tot stand komen van dit museum is veel strijd vooraf gegaan. Zo waren er stakingen door het personeel, waren er vragen over wat met de leegkomende gebouwen zou moeten gebeuren, was er onenigheid over de aard en omvang van de collectie, werd getwist over het museaal concept en was er discussie over de plek waar het nieuwe museum zou moeten komen. Nouvel heeft bewust willen reageren op de in de buurt gelegen Eiffeltoren door ook het museum uit staal op te trekken. Hij heeft een grote stalen brug gemaakt waarop een dertigtal expositiecellen zijn geplaatst. Een stalen hellingbaan geeft toegang tot de erg donkere expositieruimten. Het uiterlijk van het gebouw wordt door twee zaken gedomineerd. In de eerste plaats zijn dat de uit de gevel springende dozen, die allemaal een eigen kleur hebben. Ten tweede is dat de [curieuze vegetatiegevel](#) aan de Seine-kant van het museum. Curieus omdat de noodzaak van dit type gevel in dit gebouw niet direct aanwezig is en bovendien omdat de vegetatiegevel nogal contrasteert met de architectuur van de andere gevels van het museum.

26. Parijs, Piscine Lutetia

Vrijwel iedereen loopt eraan voorbij, want aan de buitenkant zou je niet vermoeden dat er achter die gevel aan de Rue de Sèvres een voormalig Art Deco-zwembad schuil gaat. Het zwembad is er nog, maar heeft wel een andere functie gekregen. Het ‘Piscine Lutetia’ werd in 1935 gebouwd midden in een woonblok van acht verdiepingen. Het werd ontworpen door architect Lucien Béguet. Het had een prachtige Art Deco-uitstraling met vloeren in granito en groene geglazuurde tegeltjes, terwijl de muren bekleed waren met blauwe, zwarte en goudkleurige tegels. Aanvankelijk was het een privézwembad voor het ernaast gelegen Lutetiahotel. Na de oorlog werd het een openbaar bad totdat het in de jaren zeventig werd gesloten. Het op de monumentenlijst geplaatste zwembad herbergt sinds 2010 een winkel van de keten Hermès. De **curieuze metamorfose** van het zwembad stond onder leiding van architect Denis Montel. Zeker, je kunt het zwembad nog goed herkennen, maar er hebben toch aanpassingen plaatsgevonden die het karakter van de ruimte hebben aangetast. De uitdaging was uiteraard om erfgoed en moderniteit met elkaar te verbinden. De hoofdstructuur is behouden gebleven. De inrichting is heel bijzonder, maar tegelijkertijd roept deze ook vragen op. Als je bij binnenkomst bovenaan de trap naar beneden kijkt, dan zie je een drietal uit houten lamellen opgetrokken iglo’s die de ruimtelijkheid van het bad helaas doorbreken.

27. Parijs, Promenade Plantée

Ter hoogte van de Place de la Bastille kun je de trappen omhoog naar de ‘Promenade Plantée’, een voormalige spoorbaan die zijn eindpunt op het genoemde plein had. Wat is er gebeurd? Spoorlijn en kopstation bleken overbodig. Aanvankelijk dacht men beide te moeten afbreken. Dat is met het kopstation ook gebeurd, maar de verhoogde spoorbaan bleef als relict behouden. Maar wat te doen met een dergelijke **curieuze spoorbaan**? Op die vraag wisten de landschapsarchitect Jacques Vergely en de architect Philippe Mathieux wel antwoord. Zij ontwierpen een 4,5 kilometer lange ‘coulée verte’, die het centrum van Parijs verbindt met het Bois de Vincennes. Het is een paradijs geworden voor voetgangers en sporters van allerlei soort en discipline. De route is een afwisseling van groen en bebouwing. In het begin tamelijk smal en stenig, maar naarmate je meer aan de rand van de stad komt groener en breder. Om te vermijden dat de voetgangers en trimmers hinder ondervinden van fietsers en andere snelle sporters zijn de routes hier en daar van elkaar gescheiden. Het is een fascinerende langgerekte tuin geworden. Omdat een belangrijk deel van de route hooggelegen is, heb je een prachtig uitzicht op de stad. Op bepaalde plekken kun je de gebouwen langs de route bijna letterlijk een hand geven. Zo is een oase van rust ontstaan in het altijd drukke Parijs.

28. Parijs, Quartier du Trapèze

In de deelgemeente van Parijs met de naam Boulogne-Billancourt wordt een groots stedelijk vernieuwingsplan gerealiseerd. Men mikt in dit ‘Quartier Trapèze’ op een combinatie van functies: wonen, kantoren, horeca, sport, recreatie, natuur en verkeer. In de woongebieden is de voetganger koning. Parkeren is op veel plaatsen onder de grond gebracht. De architectuur van de nieuwbouw draagt de kenmerken van wat vandaag de dag populair is op dit gebied. Eén van de huidige trends in de architectuur is aandacht voor kleur. Dat is goed te zien in deze wijk, want de kleuren stralen van alle kanten. Wie meent dat nieuwbouw gelijk is aan okerkleurige beton, wordt hier met een **curieuze polychromie** geconfronteerd, die bewijst dat we misschien ook weer wat overdrijven. Het door het architectenbureau Bühler ontworpen complex heeft gevels die allemaal van elkaar verschillen: er zijn geen voor-, achter- en zijgevels, alle gevels zijn even belangrijk. Dat is een invitatie om dit gegeven te articuleren met gevarieerd kleurgebruik. Het meest opvallend is de gevel met balkons en ramen. Om de grijze gevel levendig en aantrekkelijk te maken, heeft de architect ervoor gekozen om met fel gekleurde glasplaten te werken. Niet alleen de balkons zijn van kleurrijk glas voorzien, maar ook de doorvalbeveiliging bij de ramen, als ook de aan de muur bevestigde glasplaten. Deze laatste moeten de indruk wekken alsof er sprake is van luiken.

29. Parijs, Tower Flower

Sommige architecten hebben inmiddels een grote reputatie op het gebied van duurzaam bouwen. Dat geldt onder andere voor Édouard François, die in zijn ontwerpen steeds een lans breekt voor een door groen geïnspireerde architectuur. Om die reden wordt hij wel de ‘géant vert’ genoemd. Hij heeft een tijdje aan de Design Academy Eindhoven gedoceed. Van zijn hand zijn enkele spraakmakende projecten, waaronder een reconstructie van de gevel van het fameuze hotel Fouquet en, waar we het hier over hebben, een **curieus ecoproject** onder de naam ‘Tower Flower’ [2004]. Dit laatste project is herhaaldelijk getoond en besproken in de architectuurtijdschriften. Voor degenen die het kennen, zal dit niet verbazen. Voor mensen die het niet kennen, is een korte toelichting noodzakelijk. Het project ligt in het noorden van Parijs vlakbij de Boulevard Périphérique. Plotseling kijk je daar tegen een toren van plantenbakken aan. Verspreid over tien etages zijn op de rondlopende balkons in totaal 380 betonnen potten geplaatst waarin bamboestengels groeien die automatisch worden besproeid. Bamboe kan goed tegen kou en wind, vandaar dat hij voor deze plantensoort heeft gekozen. De bamboebakken verwijzen naar de Franse traditie om bloembakken aan vensters te hangen. Naar de mening van François wordt nogal willekeurig omgesprongen met het beginsel van ‘développement durable’. Hij heeft een voorkeur voor vegetale gevels, maar alleen wanneer die op zijn plaats zijn. Hij wil niet de gevangene worden van het groene etiket dat hem is opgeplakt.

30. Roubaix, La Piscine

In 2004 was Lille Culturele Hoofdstad van Europa, maar de activiteiten vonden in een veel ruimer gebied plaats. In het kader van deze manifestatie werd ook Roubaix actief bij het culturele programma betrokken. Deze plaats had een **curieuze troef** in handen, want enkele jaren daarvoor was een voormalig zwembad omgetoverd tot museum. Dit werd voor velen een grote attractie, want een dergelijke herbestemming had men nog niet eerder gezien. We spreken over een zwembad annex badhuis dat tussen 1927 en 1932 werd gebouwd op basis van plannen van de Rijselse architect Albert Baert. De architectuurtaal past binnen de stroming Art Deco. Na decennia in gebruik te zijn geweest, werd het complex in 1985 gesloten. Het werd nieuw leven ingeblazen door het complex een museumbestemming te geven onder de naam 'La Piscine-Musée d'Art et d'Industrie André Diligent'. De plannen werden ontwikkeld door de architect Jean-Paul Philippon. Aan het complex voegde hij een modern entreegebouw en een grote expositieruimte toe. Maar het meest oogstrelende is de herinrichting van het zwembad en het badhuis. Vooral het zwembad spreekt tot de verbeelding, omdat daar gepoogd is om de sfeer van de oorspronkelijke bestemming overeind te houden, maar het tegelijkertijd een nieuwe functie te geven. Een langgerekte waterpartij in het betegelde voormalige zwembad zorgt ervoor dat je je nog altijd in een zwembad waant, maar tegelijkertijd zijn de langs deze waterpartij geplaatste beelden voldoende krachtig om je te realiseren dat het nu een museum is.

31. Straatsburg, Gare de Strasbourg-Ville

Door de komst van een TGV-verbinding moeten stationsgebouwen vervangen of aangepast worden. Dat was ook het geval in Straatsburg toen het een tussenstation werd op de route Parijs-München. De stad met Europese instellingen had natuurlijk alle belang bij een dergelijke TGV-verbinding. Het oude stationsgebouw uit 1883, naar een ontwerp van Johann Jacobsthal, was op deze nieuwe functie niet afgestemd en bovendien is het een monument. Afbraak van het gebouw was derhalve geen optie, maar ook uitbreiding en verbouwing moesten gebeuren met respect voor het monument. In 2003 werd besloten het station grondig te verbouwen. Onder het nieuwe stationsplein is een 'overstapmachine' gerealiseerd. Verdeeld over drie verdiepingen zijn de tramsporen, de parkeerplaatsen en de fietsenstalling ondergebracht. Door het opschonen van het stationsplein is ruimte gemaakt voor de uitbreiding van het station met een **curieus glazen atrium** [2007]. Dit atrium is geplaatst voor de historische gevel. Het respecteert het bestaande stationsgebouw en beschermt tevens de toegangen tot de ondergrondse delen tegen weersinvloeden. De grote glazen constructie is een ontwerp van de architect-ingenieur van de SNCF Jean-Marie Duthilleul. Het 'Gare de Strasbourg-Ville' komt nu over als een hightech gebouw, maar het is vooral een hightech schil rondom een historisch waardevol gebouw. De spiegeling van de glazen gevels verschaft het stationsplein een grootsteeds karakter.

32. Straatsburg, Hohenheim Nord Terminus

De tram is weer helemaal terug in het stadsbeeld. Met de opkomst van de auto leek er in veel steden een einde te zijn gekomen aan de tram. Vooral in middelgrote steden zien we een 'revival' van de tram, maar dan wel een nieuw type. Zelfs steden die over een ondergronds metrostelsel beschikken, zoals Parijs, vullen hun openbaar vervoer aan met bovengrondse trams. Straatsburg heeft de betekenis van de tram herontdekt. De stad heeft een stelsel van tramlijnen ontwikkeld, waarbij wordt gepoogd om mensen die in de stad moeten zijn, hun auto te laten parkeren aan de rand van de stad om ze vervolgens met de tram naar de binnenstad te laten reizen. Er zijn nu zes lijnen die het gebied doorkruisen. Lijn B kent een **curieus eindstation**, dat werd ontworpen door de architecte Zaha Hadid. Zij kreeg de opdracht om niet alleen het eindpunt, maar ook een erbij horende parkeerplaats te ontwerpen. Zij heeft een overallplan gemaakt waarin de verschillende transporttypen door overlappende velden en lijnen met elkaar worden verbonden. Het meest opvallend zijn de grote abri's waarvan de daken steunen op schots en scheef staande betonnen zuilen. Binnen de zuilen zijn rechthoekige, transparante wachtruimten gemaakt. De grote parkeerplaats wordt verlicht door systematisch geplaatste schuine lantaarnpalen. Door dit alles is er eigenlijk een soort omgevingskunst ontstaan.

33. Straatsburg, Louise Weiss Building

Wie Straatsburg zegt, zegt Europees Parlement. Weinigen weten echter dat de zetel van het Europees Parlement in Straatsburg in een gebouw is ondergebracht dat de naam 'Louise Weiss Building' draagt. De maandelijkse plenaire zittingen worden in dit gebouw gehouden en de bijkomende zittingen in Brussel. Het Louise Weissgebouw [1999], gelegen in het Quartier Européen, valt op door zijn enorme glazen gevel van maar liefst 220.000 m². Het strekt zich uit langs de rivier de Ill. Het is een ontwerp van het Parijse architectenbureau Architecture Studio Europe. Dit bureau won de toenmalige prijsvraag. Het gebouw heeft tevens een **curieuze toren** van zestig meter hoog, die associaties oproept met Pieter Brueghel's Toren van Babel. De bovenste verdiepingen lijken onvoltooid, wat het proces van de Europese eenwording moet symboliseren. De onvoltooide delen bevinden zich namelijk in het oostelijk deel van de toren, met andere woorden gericht op Oost-Europa. De open ruimte binnen de toren wordt gekenmerkt door een strak geometrisch lijnenspel van zowel de gevels als de vloeren. Er zijn weinig gebouwen die zo bekritiseerd zijn. Het commentaar richt zich enerzijds op het megalomane karakter van het gebouw en anderzijds op de complexe en weinig functionele plattegronden. Bovendien laten de liften het nog al eens afweten en zijn er constant problemen met de digitale communicatie. Tot overmaat van ramp kwam daar enkele jaren geleden ook nog een uitbraak van legionella bij.

36. Villeneuve d'Ascq, Lille Métropole Musée d'art moderne

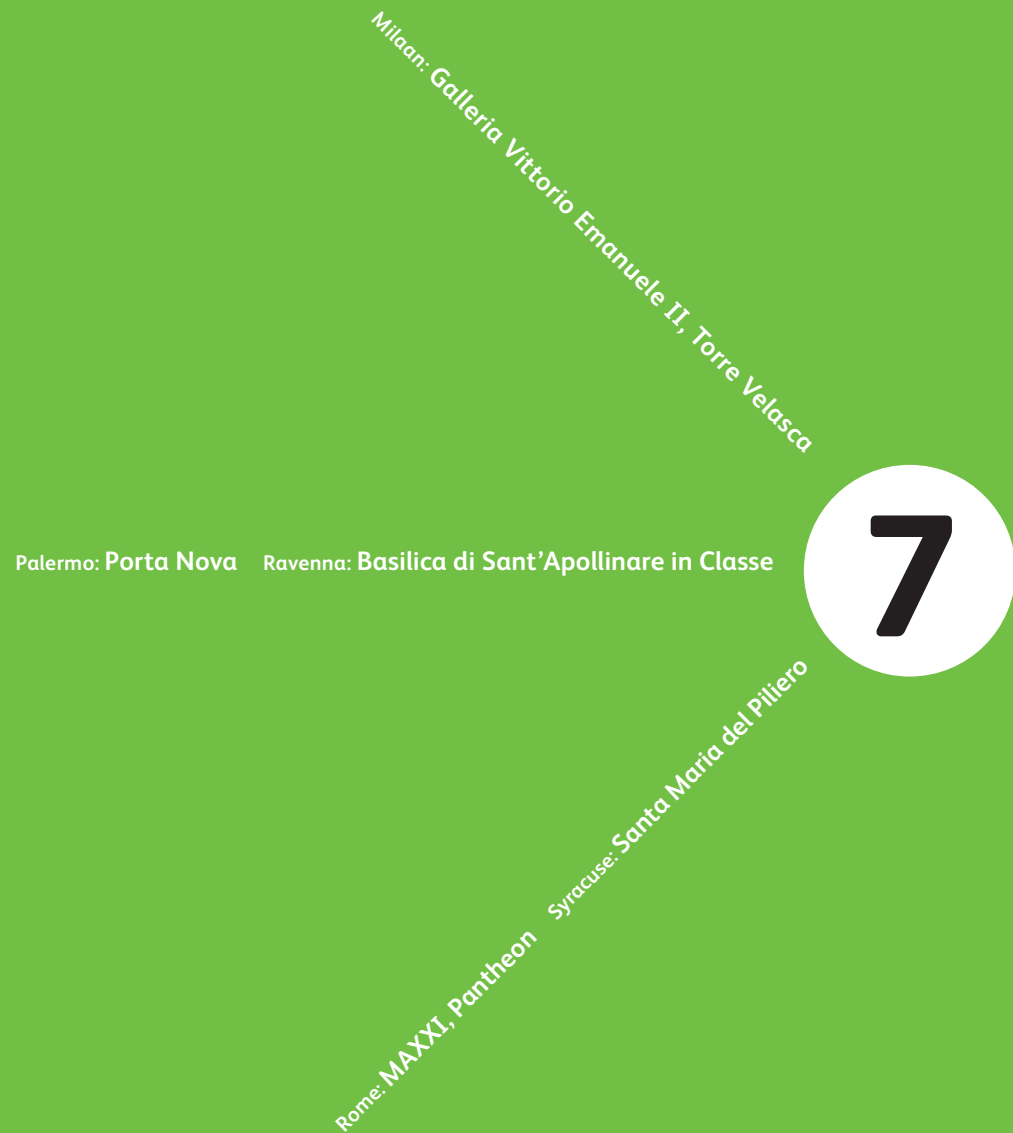
34. Thiepval, Thiepval Memorial

Het bezoek aan een oorlogskerkhof maakt iedere keer weer een diepe indruk. Dat is zeker het geval in Thiepval, want dit kerkhof is van een buitencategorie, zowel wat betreft het aantal slachtoffers, als wat betreft de architectuur. Het is het grootste Britse oorlogsmonument ter wereld. Het kerkhof ligt midden in een nogal verlaten landschap. De niet zo gemakkelijke reis er naar toe zorgt ervoor dat je je al wat kunt voorbereiden op wat je te wachten staat. Al van afstand zie je de **curieuze triomfboog**, die het oorlogskerkhof markeert. Er worden meer dan 72.000 Britse en Zuid-Afrikaanse vermiste soldaten uit de Eerste Wereldoorlog herdacht. Het is ontworpen door Sir Edwin Lutyens, een architect die heel wat oorlogsmonumenten op zijn naam heeft staan, onder andere de cenotaaf in Londen. Het werd aangelegd tussen 1928 en 1932. Als je ook het podium meetelt, is de triomfboog bijna vijftig meter hoog. Hij is gemaakt van rode baksteen, gecombineerd met lichtkleurige Portlandsteen. De oorspronkelijke baksteen uit Lille, is veertig jaar later vervangen door een Engelse baksteen. Eigenlijk bestaat de triomfboog uit een drietal bogen. De middelste hoofdboog wordt bekroond door een toren. Aan beide zijden van deze hoofdboog zijn bouwdelen geplaatst, die allebei ook een [kleinere] boog hebben. Zo ontstaat het beeld van een poort met hoofdportaal en twee zijportalen. Zowel de triomfboog als de velden met kruisen zijn strak geometrisch aangelegd.

35. Troyes, La Médiathèque

Troyes is onder andere bekend door Chrétien de Troyes, de auteur van de bekende ridderromans rondom Koning Arthur, waaronder 'Perceval ou le comte du Graal' waarin de thematiek van de Heilige Graal aan de orde komt. Uitgesproken in deze stad bevindt zich een **curieuze mediatheek** die eigenlijk twee bibliotheken bevat. Wat is het geval? 'La Médiathèque' [2002], ontworpen door de architecten Dominique Lyon en Pierre du Besset, is een grote langgerekte hal waarvan de gevels volledig beglaasd zijn. Een opvallend element van het gebouw is de ver uitkragende, golvende luifel aan de voorkant. Maar het meest curieuze is dat in de mediatheek, behalve een reguliere stadsbibliotheek, zich ook nog een gereconstrueerde oude bibliotheek bevindt. Deze laatste bevat een uiterst waardevolle collectie boeken afkomstig uit het klooster van Clairvaux. Ze zijn keurig geplaatst in de boekenkasten die vroeger het klooster sierden. In het nieuwe, moderne en transparante gebouw is met andere woorden een soort beschermde 'bibliosarcofaag' opgenomen. Een ander verrassend element wordt gevormd door de plafonds. Ze bestaan uit goudkleurige aluminium lamellen die zich al golvend door het hele gebouw van voor tot achter manifesteren. Critici zeggen dat het eerder een decoratieve koketterie is dan een architecturale noodzaak. Bij binnenkomst krijg je meteen een prachtige doorkijk op het hele gebouw. De grote trap in het verlengde van de ingang ontsluit de bovenverdieping. Vanaf die verdieping is er een direct visueel contact met de omgeving.

Frankrijk kent zijn 'villes nouvelles'. Die rondom Parijs zijn bekend, maar ook Lille heeft een heuse nieuwe stad: Villeneuve d'Ascq. Een automatische tram zorgt voor de verbinding tussen Lille en dit product van moderne stedenbouw. Alle stedelijke voorzieningen zijn in principe in de 'ville nouvelle' aanwezig, maar echt stedelijk kun je de nieuwe stad toch niet noemen. Er is daar een belangrijk museum: het 'Lille Métropole Musée d'art moderne, d'art contemporain et d'art brut'. Een hele mond vol, vandaar dat tegenwoordig de naam LaM in gebruik is ['Lille Métropole Musée d'art moderne']. Het LaM, een ontwerp van architect Roland Simounet, werd in 1983 geopend. Het museum sloot in september 2006 zijn deuren voor een renovatie. In 2010 werd het door architecte Manuelle Gautrand uitgebreid. De collectie bestaat uit werken van onder andere Pablo Picasso, Amedeo Modigliani, Joan Miró, Georges Braque, Fernand Léger en Alexander Calder. Het museum heeft een boeiende beeldentuin. De art brut is ondergebracht in de nieuwe uitbreiding, die bestaat uit vijf **curieuze blokken** die om een deel van het bestaande bouwvolume zijn gerangschikt. De patio tussen oud- en nieuwbouw vormt een besloten ruimte annex aan het café/restaurant. De uit betonplaten bestaande gevels bevatten half en vol geperforeerde motieven, die het karakter van de 'art brut' moeten symboliseren. Een gevolg ervan is dat het binnenvallende licht wordt gebroken en dat 's avonds de verlichte zalen hun licht mooi naar buiten stralen.

Italië

Triëst: Risiera di San Sabba

Turijn: Lingotto Hotel

Venetië: Cimitero San Michele, Goldoni Museum, Tetrarchen

01. Milaan, **Galleria Vittorio Emanuele II**

Passages zijn een typisch product van de negentiende eeuw. Door de ontwikkeling van ijzer werd het mogelijk om grote overspanningen te maken. De kappen van de passages konden met glasplaten worden gevuld, waardoor de binnenruimte veel daglicht kon ontvangen. Dat kwam goed van pas, zoals bij de 'Galleria Vittorio Emanuele II' van Milaan, genoemd naar de Italiaanse koning die er in 1865 ook de eerste steen voor legde. Twee jaar later werd de passage, ontworpen door de architect Mengoni, officieel geopend. De **curieuze passage** valt vooral op door het rijke stucwerk, het marmergebruik aan de gevels en de kostbare mozaïekvloer. Op de kruising van de straten onder de koepel is in de vloer het teken van de Koninklijke familie van Savoye afgebeeld, evenals een stier. Men beweert dat het geluk brengt als men over de genitaliën van de stier heen loopt. De korte bouwtijd van de passage is overigens te danken aan het feit dat de ijzerconstructie in Frankrijk werd geproduceerd en in Milaan slechts in elkaar hoefde te worden gezet. Het gebouw heeft vier gangen, die samenkomen onder een koepel. Koepel en gangen zijn afgedekt met glas vevat in ijzer. De koepel is 47 meter hoog en heeft een diameter van 39 meter. De transparante daken en koepel ogen niet zwaar, maar vergis je niet, er is meer dan 300.000 kilo ijzer in verwerkt.

02. Milaan, **Torre Velasca**

Vlakbij de kathedraal in Milaan staat een **curieuze wolkenkrabber**, de 'Torre Velasca'. De situering noch de vorm wekken de indruk de natuurlijke plek te zijn voor deze wolkenkrabber. De toren stamt uit 1950 en vormt onderdeel van de wederopbouw van de stad die zwaar onder oorlogsverwoestingen had geleden. De toren is een voorbeeld van de eerste generatie wolkenkrabbers in Italië. Het winkel- en appartementengebouw werd ontworpen door het architectenbureau BBPR (Banfi, Belgiojoso, Peressutti en Rogers). De toren is overduidelijk present in de skyline van Milaan. Dat is niet alleen het gevolg van de hoogte van 100 meter, maar ook van de markante uitkraging van het gebouw. Daardoor lijkt het gebouw op een paddenstoel. De vorm moet worden gezien als een eigentijdse interpretatie van de Italiaanse traditie van uitkragende torens, zoals we die kennen van middeleeuwse kastelen en bijvoorbeeld ook van de stadhuizen van Florence en Siëna. Terwijl elders al met staalconstructies en vlieswanden werd gewerkt, staat hier een stoer stenen gebouw. Door de toepassing van een uitkraging is het mogelijk om de plattegronden van de bovenste verdiepingen wat groter te maken en de bewoners daar een ruim uitzicht te bieden over de bestaande bebouwing. Als je om het gebouw heenloopt, heb je niet in de gaten dat het aan de bovenkant naar alle kanten een stuk uitsteekt, maar als je naar boven kijkt, krijg je het gevoel dat het gebouw wel eens zo op je hoofd zou kunnen vallen.

03. Palermo, **Porta Nuova**

Sicilië lijkt wel een klein continent door de grote variëteit aan natuur, landschap, akkerland, weiland, dorpen en steden. Maar Sicilië is toch in de eerste plaats een vulkanisch eiland, nagenoeg volledig gedomineerd door de Etna. Deze vulkaan is nog altijd actief. Van veraf zie je rookpluimen opstijgen uit de kraters en 's avonds kun je getuige zijn van het lichtspel veroorzaakt door de uitstoot van brandend lava. Palermo als hoofdstad wekt niet de indruk zich daar erg veel van aan te trekken: de stad kent zijn eigen dynamiek en wetten. Als je de stad bezoekt, is het zeer waarschijnlijk dat een **curieuze stadspoort** je weg kruist. De 'Porta Nuova' ligt aan de noordzijde van het Noormannenpaleis. De stadspoort (1583) werd gebouwd in opdracht van de Spaanse onderkoning Marcantonio Colonna ter ere van het bezoek aan de stad van keizer Karel V. De poort werd volledig vernietigd als gevolg van een buskruitontploffing. De Siciliaanse architect Gaspare Guercio ontwierp plannen voor de herbouw waarbij hij koos voor een bekroning met een loggia en een piramidevormig dak. Wie de op een antieke triomfboog lijkende stadspoort benadert, zal in eerste instantie zijn ogen laten vallen op het rijke decoratieschema. Aan de buitenzijde zijn de pilasterstellingen bekroond met atlanten die het hoofdstel van de poort dragen. Het zijn zwaar besnorde Moren, die ter hoogte van hun middel omringd zijn met kwaad kijkende, bebaarde koppen. De buitenste atlanten hebben de armen gekruist, terwijl de binnenste van hun onderarmen zijn beroofd.

04. Ravenna, **Basilica di Sant’Apollinare in Classe**

Ravenna is de plaats van indrukwekkende mozaïeken. Wie denkt dat de ‘Basilica di Sant’Apollinare in Classe’ midden in de stad ligt, vergist zich. Je moet voor een bezoek aan deze imposante kerk een aantal kilometers buiten de stad zijn. Samen met een aantal andere gebouwen is dit prachtige voorbeeld van vroege Christelijke kerkenbouw opgenomen op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO. Dat is mede te danken aan de rijke decoraties bestaande uit fresco’s en mozaïeken. De inwijdingsdatum van de kerk is bekend: 9 mei 549. De kerk werd opgedragen aan de Heilige Apollinaris, de eerste bisschop van Ravenna en Classe. De kerk heeft een indrukwekkende façade. Bij binnenkomst ervaar je de gigantische ruimtelijke werking van deze driebeukige kerk. Het oog richt zich vrijwel direct op de **curieuze apsis** uit de zesde eeuw. De meest imposante delen van de apsis bevinden zich in het halve koepel deel. Aan de bovenkant wordt in een schijf de blauwe sterrenhemel getoond met een kruis, als ook het gezicht van Christus. Boven het kruis is een hand afgebeeld, symbool voor de Hand van God. Aan de zijkan-ten van de schijf zijn de figuren van Elias en Mozes te vinden, terwijl de drie lammetjes aan de voet van de schijf symbool staan voor Petrus, Johannes en Jacobus. In het onderste deel is een groene weide te zien met rotsen, strui-ken, planten en vogels. Midden in dit deel bevindt zich een afbeelding van de biddende Heilige Apollinaris, omgeven door twaalf lammetjes die de twaalf apostelen voorstellen.

05. Rome, **MAXXI**

De architecte Zaha Hadid is nu ook met een gebouw vertegenwoordigd in Rome, en wat voor een gebouw! Rome is niet echt rijk aan moderne gebouwen. Men wil primair het rijke culturele erfgoed behouden en is terughoudend met nieuwbouw in de historische stadsdelen. Het nieuwe museum voor kunst van de eenentwintigste eeuw ligt buiten de historische binnenstad. Het draagt de naam ‘MAXXI’, Museo Nazionale delle Arti del XXI Secolo (2010), en het is ook een ‘maxi-gebouw’: een zeer prominent aanwezige betonnen kolos. Het bestaat uit bouwdelen die in elkaar gevlochten zijn en door elkaar heen steken. Aan de straatkant valt het gebouw nog niet echt op, maar als je het binnenterrein opgaat, kun je het in zijn volle omvang zien met zijn **curieuze uitkijkdoos**. Het was natuurlijk geen eenvoudige opgave om een museum te ontwerpen dat eigenlijk nog geen collectie heeft. De kunst van de eenentwintigste eeuw is namelijk nog in de maak. De jury die destijds koos voor het plan van Zaha Hadid, voelde zich vooral aangetrokken door het sculpturale karakter van het gebouw. Een oordeel over de plattegronden en de routes was moeilijk te geven, want het programma bestond vooral uit vierkante meters. Op de begane grond is een langgerekte ontvangsthall met balie, museumcafé, garderobe, toiletten en museumwinkel. Het museum heeft ook zalen voor tijdelijke tentoonstellingen. Langgerekte hellingbanen brengen je naar de hogere verdiepingen.

06. Rome, **Pantheon**

Het ‘Pantheon’ in Rome dateert oorspronkelijk van vóór onze jaartelling en is gebouwd onder het consulaat van Marcus Agrippa. Het werd verwoest door een grote brand in het jaar 80 na Christus. Op de gevel van de in het jaar 125 in opdracht van Hadrianus herbouwde tempel staat de tekst: M · AGRIPPA · L · F · COS · TERTIUM · FECIT, die betekent: ‘Marcus Agrippa, zoon van Lucius, voor de derde maal consul, heeft dit gebouwd’, maar het huidige bouwwerk stamt echter in zijn geheel uit de tijd van Hadrianus. De tempel (‘gewijd aan alle Goden’) werd later kerk en tevens begraafplaats voor vooraanstaande Italianen. Het ronde gebouw, met een zuilengang van drie rijen, heeft een met cassetten versierde **curieuze stenen koepel**. Deze is uitgevoerd in metaalwerk en ongewapend beton. Aan de top van de koepel is een oculus met een diameter van 8,7 meter. Deze dakopening is ook echt open, waardoor het naar binnen kan regenen. De diameter van de koepel is gelijk aan de hoogte van de vloer tot aan de oculus: 43,30 meter. Om de enorme koepel te kunnen maken, hebben de Romeinen enkele trucjes toegepast. Zo brachten ze behalve de ronde opening, ook cassettes in de koepel aan en gebruikten daarbij steeds lichter materiaal. Zo is in de basis van de koepel basalt gebruikt en bovenin puimsteen. Wie het Pantheon bezoekt, is zonder twijfel onder de indruk van dit knappe staaltje bouwkunst. De oorspronkelijke bronzen dakbekleding van de koepel is jammer genoeg verloren gegaan.

07. Syracuse, Santa Maria del Piliero

Syracuse op Sicilië is een boeiende stad met zeer veel bezienswaardigheden. De boventoon wordt natuurlijk gevoerd door de restanten uit de Griekse en Romeinse Oudheid. De oude Griekse kolonie heeft zijn sporen duidelijk nagelaten: theater, amfitheater, altaar van Hieron, tempels en catacomben. Ze zijn allemaal te vinden even buiten de historische binnenstad in een soort groot archeologisch park. Maar in de binnenstad staat een **curieuze kerk**, waar Oudheid en Middeleeuwen elkaar letterlijk ontmoeten. Ik heb het over de Dom van Syracuse met de mooie naam ‘Santa Maria del Piliero’. Het curieuze aan de kerk is dat ze gebouwd werd rond de restanten van een oude Griekse tempel. De in de eerste helft van de vijfde eeuw vóór Christus gebouwde Dorische tempel had zes zuilen aan voor- en achterzijde, en veertien zuilen over de lange zijdes. Elke zuil was ruim acht meter hoog, en op het dikste punt bijna twee meter in doorsnee. Waarschijnlijk werden de ruimtes tussen de zuilen in de zevende eeuw ná Christus opgevuld met muren. Aanvankelijk werd de ruimte als moskee gebruikt en later als kerk. Van die oude zuilen zijn er nog enkele over en ook nog goed te zien, zowel aan de binnen- als aan de buitenkant. De kathedraal is door aardbevingen in de loop der eeuwen meerdere malen zwaar beschadigd. Als je naar de huidige barokke gevel van de hand van Andrea Palma kijkt, heb je niet het idee dat er in die kerk nog restanten van een tempel zichtbaar zijn.

08. Triëst, Risiera di San Sabba

Triëst was voor ons een echte openbaring. Het lijkt niet de eerst in aanmerking komende bestemming voor in architectuur, stedenbouw, kunst en cultuur geïnteresseerden, maar de stad heeft veel meer te bieden dan je zou verwachten. Eén van de dingen waar je niet direct aan denkt, is dat hier vroeger een concentratiekamp was. Het ‘Risiera di San Sabba’, een leegstaande oude rijstpellerij aan de rand van de stad, werd gebruikt als gevangenis en later ook als interneringskamp. Tussen 1943 en 1945 werden hier ongeveer 25.000 mensen, voornamelijk partizanen, maar ook Joden ‘verhoord’. Tussen 3.000 en 5.000 mensen werden er vermoord. In 1965 werd het kamp op de monumentenlijst geplaatst. Het is nu een herinneringsplaats en museum. Via een **curieuze smalle gang** met aan beide zijden zware betonnen muren kom je op een angstaanjagende binnenplaats. Van daaruit kun je naar de verschillende onderdelen van het kamp, ondergebracht in de oude fabriekshallen. Een psychisch zware tocht waarbij je in contact komt met realia van het kampverleden: gevangenskleding, persoonsdocumenten, bevelbrieven et cetera. Het was al duidelijk toen we met de bus er naar toegingen: het is geen plek waar de inwoners van Triëst graag aan herinnerd worden. De naam van het concentratiekamp wordt met moeite herkend, om nog maar te zwijgen van de plek waar het gelegen is. De smalle ingang is overigens een bewuste keuze van de architecten. De achterliggende gedachte was om daarmee het gevoel van opgeslotenheid ruimtelijk te vertalen.

09. Turijn, Lingotto Hotel

Decennialang was Fiat hèt handelsmerk bij uitstek van Italië. De internationale concurrentie in de auto-industrie heeft het merk iets doen verbleken, maar het is nog altijd onderdeel van de nationale trots. De oude Fiatfabrieken lagen in de wijk Lingotto in Turijn. Ze werden gebouwd tussen 1916 en 1923 op basis van plannen van architect Matté Trucco. De uit Amerika afkomstige gedachten van Taylor en Ford vormden de grondslag voor de bouw van de fabriek, waarbij de auto’s volgens een lopendebandsysteem werden geproduceerd. De fabricage begon op de begane grond, ging vervolgens verder op de verdiepingen en na gereed komen van de auto werd deze getest op een baan, gelegen op het dak van het gebouw. De fabriek werd in 1982 gesloten. Er werd een architectuurprijsvraag uitgeschreven die door Renzo Piano werd gewonnen. Zijn plannen voorzagen in herbestemming van de gebouwen en het maken van een inspirerende publieke ruimte voor de stad. Op het dak van het gebouw werd een tweetal futuristisch ogende gebouwtjes toegevoegd. In het fabrieksgebouw zelf werden talrijke functies ondergebracht, zoals een groot winkelcentrum, sportaccommodatie, conferentieruimte, bioscoop, theater en ook een **curieus hotel**. Het ‘Lingotto Hotel’ is minutieus in de bestaande fabrieksruimte ingepast. Van de sfeer van de fabriek is in het hotel echter helaas niets meer te proeven. Het is een chique hotel met restaurant en bar, dat niet de indruk wekt iets met het industriële verleden te maken te hebben. Het is een moderne, comfortabele nieuwbouw die als het ware in de oude ruimte ‘gedropt’ is.

10. Venetië, Cimitero San Michele

Ook begraafplaatsen hebben monumentale waarde. Dat geldt voor de ruimtelijke opzet ervan, de relatie met de natuur, de situering van grafvelden, de aanleg van paden, de beplanting en ook voor de grafstenen, graftomben en grafplaten. Het funeraire erfgoed mag zich verheugen in een toenemende publieksaandacht. Mensen uit Venetië weten niet anders dan dat hun doden al sinds eeuwen worden begraven op het eiland San Michele. De boot met de kist en rouwende familieleden stopt bij de halte Cimitero. Het eiland van ongeveer twintig hectare is omringd door een rode bakstenen muur. Binnen die muren bevindt zich een bont geheel van dodenakkers. Het is een soort dwarsdoorsnede van eeuwen funeraire architectuurgeschiedenis. Aan deze keten van tijdseigen grafvelden is een aantal jaren geleden een **curieuze grafflat** toegevoegd. Het gaat om een uitbreiding, ontworpen door de architect Chipperfield. Het is een sobere, minimalistische ruimte omringd door grafmuren, een soort flat voor overledenen. Het gebiedje is bekend als Recinto XXIII; het staat op de buitenkant van de grijze muur vermeld. Het is misschien even zoeken, maar aan het einde van een wandeltocht langs barokke, somptueuze en soms ook smakeloze grafmonumenten, is de aanpak van Chipperfield een verademing. We associëren de dood met rust en stilte. Nou daar heeft de architect goed voor gezorgd. Zelfs op een begraafplaats waar het overvol is, waar eigenlijk geen dode meer bij kan, heb je toch het gevoel dat je alleen bent, althans als levende.

11. Venetië, Goldoni Museum

Ik ervaar het altijd als één van de mooiste plekjes van Venetië, de **curieuze binnenplaats** van het geboortehuis van Carlo Goldoni. De achttiende-eeuwse Italiaanse toneelschrijver wordt soms gezien als een representant van de Commedia dell'Arte, maar hij moet worden gerekend tot de 'Commedia Nuova', een veel serieuzere stroming. Het museum zelf is even bescheiden als charmant. In Venetië kan het druk zijn, héél erg druk. De stad worstelt met saturatie, een overvloed van toeristen die allemaal de neiging hebben dezelfde gebouwen en plekken te bezoeken. Het is dan ook een crime als je vanaf het station de bekende route volgt richting Rialtobrug, Dogenpaleis en San Marcoplein. Om aan die toeristendruk te ontsnappen, hoef je echt niet ver te gaan. Vaak is het in de zijstraten al minder druk en nog een straat verder kun je een kanon afschieten zonder dat je iemand raakt. De bewoners van Venetië hebben het gehad met al die toeristen. 'Leven' in een historische binnenstad is vaak een kwestie van 'overleven'. Kleine musea, rustieke pleintjes, buurtrestaurants en nog een beetje originele Venetiaanse sfeer zijn in dit toeristengeweld een verademing. Dat is nu juist de waarde en betekenis van een dergelijk klein museum als dat wat gewijd is aan Goldoni en als je dan ook nog een binnenplaats hebt die rust, luwte, koelte en intimiteit uitstraalt, dan voel je je een gelukkig mens.

12. Venetië, Tetrarchen

Venetië is op de eerste plaats een fascinerende lagune, een 'waterstad' met een rijk verleden, rondvarende gondels, een concentratiepunt van monumenten met als hoogtepunten het San Marcoplein, de San Marcokerk, het Dogenpaleis, de Brug der Zuchten en de Rialtobrug. Wandelend door de autovrije stad val je van de ene verbazing in de andere. Zelfs achter ogenschijnlijk eenvoudige gevels valt nog heel wat aan kunst en cultuur te ontdekken. Niet alleen de grote gebouwen vragen om aandacht, maar ook kleine, soms een beetje verborgen elementen. Een voorbeeld van dit laatste is een **curieuze beeldengroep**, die bekend is onder de naam 'Tetrarchen'. Je moet er misschien even naar zoeken, hoewel ze toch niet zo moeilijk te vinden is. De groep is opgenomen in de voorgevel van de Basilica di San Marco, rechts aan het uiteinde van de gevel. Ze bestaat uit vier figuren, een verwijzing naar de tetrarchie als staatsvorm waarbij de macht wordt gedragen door vier personen. De vier Romeinse keizers regeerden ieder over een eigen deel van het keizerrijk. Ze omarmen elkaar twee aan twee, alsof ze kracht bij elkaar zoeken. Men denkt dat het beeldhouwwerk van Syrische of Egyptische afkomst is en stamt uit de vierde eeuw. Het is gemaakt van een harde en donkere Egyptische steen, die porfier wordt genoemd.

Luxemburg: Hoofdkantoor HypoVereinsbank

Luxemburg: HypoVereinsbank, MUDAM, Philharmonie

Luxembourg

01. Luxemburg, Hoofdkantoor HypoVereinsbank

Aan de stad Luxemburg is eigenlijk een nieuwe stad toegevoegd. Het gaat om de Kirchberg, een vroeger agrarisch gebied dat nu als staalkaart fungeert voor hedendaagse architectuur. Er zijn Europese instellingen, grote internationale organisaties en bedrijven gevestigd, maar er wordt ook gewoond. De vermaarde architect Richard Meier, winnaar van de Pritzkerprijs, mocht daar natuurlijk niet ontbreken. Wie zijn werk kent, weet dat hij altijd gebouwen ontwerpt die bekleed zijn met witte beplating gebaseerd op een standaardmaat. Hij ontwierp onder andere het stadhuis van Den Haag. Van deze Amerikaanse architect is uiteraard werk in Amerika te vinden, maar hij is ook in verschillende landen van Europa [Frankrijk, Spanje, Duitsland] prominent aanwezig met zijn direct herkenbare architectuur. Zo heeft hij het ‘trucje’ van een wit gebouw met gevelbeplating van een vaste maat ook toegepast bij het gebouw van het hoofdkantoor van de HypoVereinsbank Luxembourg [1993]. Het vrij grote bankgebouw bestaat uit meerdere delen die aan elkaar gekoppeld zijn. Het meest in het oog springende deel is de ronde bouw met grote rechthoekige perforaties. Volgens Richard Meier is wit de mooiste kleur, want daarin kun je alle kleuren van de regenboog zien. Met andere woorden, wit is een **curieuze kleur**. De witte rotonde presenteert zich als een stralend sculpturaal volume.

02. Luxemburg, HypoVereinsbank

Ook een ander gebouw van de HypoVereinsbank [1995], bedoeld voor ‘private banking’, staat op de Kirchberg. Het is ontworpen door het Zwitserse architectenbureau Atelier 5. Het project waarmee dit bureau naamsbekendheid kreeg, was de woonwijk Halen in de buurt van Bern [1955-1961]. Destijds keken we met de studenten van de Academie van Bouwkunst Maastricht tijdens een excursie met veel bewondering naar dit woonexperiment. In de jaren negentig werkte Atelier 5 aan meerdere woonprojecten, onder andere in Berlijn en Hamburg. Gegeven hun portfolio, was het verrassend om op de Kirchberg te Luxemburg ineens een bankgebouw van hun hand te zien. In tegenstelling tot hun door Le Corbusier geïnspireerde projecten, is dit gebouw heel anders qua concept en materiaalgebruik. Het is lichter en minder dogmatisch. Het is gelegen op een wat moeilijke hoek van een licht geaccidenteerd terrein. De gekozen oplossing is even eenvoudig als doeltreffend. Het gebouw is een direct antwoord op de driehoekige kavel, namelijk een driehoekig gebouw met een **curieuze spitse hoek**. De twee wanden die spits toelopen, zijn voorzien van glasplaten met buitenzonwering. Het transparante gebouw steunt op een massieve betonnen onderbouw.

04. Luxemburg, MUDAM

De Kirchberg is ook de plek waar het ‘Musée d’Art Moderne Grand-Duc Jean’ [MUDAM] is gelegen. Het is een ontwerp van de Chinees-Amerikaanse architect Leoh Ming Pei. Hij won ooit de Pritzkerprijs. Hij wordt gezien als één van de meest productieve en meest beeldbepalende hedendaagse architecten. Het museum waarover we het hebben, werd in 2006 in gebruik genomen. Het is opgetrokken uit een okerleurige Franse natuursteen die zorgvuldig door hem vooraf was uitgezocht. Het werk heeft een tijd stil gelegen als gevolg van een conflict over de kwaliteit van die natuursteen. Ming Pei stelt hoge eisen aan het door hem gekozen bouw materiaal. Het museum wordt bekroond door een **curieuze glazen piramide**. Deze bestaat uit in frames opgenomen glasplaten. De stabiliteit ervan wordt gegarandeerd door in kruisverband aangebrachte stalen kabels. Het is niet de eerste keer dat Ming Pei ons op een piramide trakteert. Ook elders paste hij deze vorm toe, zoals op de binnenplaats van het Louvre in Parijs. Ming Pei werkt in het algemeen met strakke geometrische vormen, zoals rechthoeken, driehoeken, cirkels en kegels. Hij is een representant van de modernistische architectuur. In veel van zijn gebouwen vind je een met glas overkapte patio. Dit zien we ook in MUDAM. De grafische structuur van de piramide impliceert dat het binnenvallende zonlicht voor een spannend geheel van schaduwlijnen en lichtvlakken zorgt.

04. Luxemburg, Philharmonie

De Philharmonie behoort tot één van de belangrijkste gebouwen van de Kirchberg in Luxemburg. Het complex is ontworpen door de Franse architect Christian de Portzamparc, samen met Christian Bauer uit Luxemburg. Het gebouw werd in 2005 officieel geopend. Middels een prijsvraag werd het ontwerp geselecteerd. De idee achter het ontwerp was om de wereld van muziek binnen te treden door een soort natuurlijke filter. Daartoe werden aan de binnen- en buitenkant van het gebouw in vier rijen 823 **curieuze zuilen** geplaatst. Ze zijn vervaardigd van staal en zijn wit van kleur. In de inpandige zuilen zijn technische voorzieningen opgenomen, zoals kabels en leidingen. Een aantal andere zuilen vormt samen met de glasplaten de wand van het gebouw. De zuilenrij buiten ondersteunt het dak. Het gebouw heeft een golvende ellipsvormige dakconstructie, waardoor het een markant en speels karakter krijgt. In het gebouw bevindt zich een grote concertzaal met 1.500 stoelen. Tegen dit volume aan zijn twee kleinere zalen gebouwd, die met aluminium zijn afgedekt. Rondom een deel van het gebouw bevindt zich een imposante trappenpartij van donkere natuursteen, wat een fraai contrast oplevert met het witte gebouw. Via mooi gedetailleerde trappen, hellingbanen en bruggen krijgt men toegang tot de concertzaal. Door in deze overgangsruimten pasteltinten toe te passen, ontstaat een aangename rust. Onder het gebouw bevindt zich een parkeergarage voor bezoekers.

Nederland

01. Alphen aan den Rijn, **Stadhuis**

Alphen aan den Rijn heeft, zoals zo vele gemeenten, architectonische ambities. Ze heeft zich voorgenomen een nieuw stadshart te maken, dat beide oevers van de Rijn weer bij elkaar brengt en waarbij de centrumpositie van Alphen aan den Rijn wordt versterkt. Het plan omvat de bouw van een stadhuis, theater, bioscoop, winkels en woningen. Als eerste werd het nieuwe stadhuis met parkeergarage gerealiseerd. Het werd eind 2002 in gebruik genomen. Het is ontworpen door Erick van Egeraat Associates [EEA] en is een [school]voorbeeld van een nieuwe generatie met de computer ontworpen 'vrije vorm'-gebouwen. Het heeft een rechthoekige onderbouw met daarop een afgeronde, dynamische driehoeksvorm waarin de belangrijkste stadhuisfuncties zijn ondergebracht. Het meest in het oog springend [letterlijk en figuurlijk] zijn de gevels. Ter hoogte van de publieksfuncties bestaan ze uit glas met een geprint zilverkleurig boommotief. Achter de meer gesloten glasgeveldelen bevinden zich kantoren. Boven de entree kraagt het volume 23 meter uit. Vanaf de open vloer met publieksvoorzieningen voert een gebogen trap naar de raadzaal boven de entree. In het zicht gelaten constructieve elementen, zoals kolommen en liggers, vormen een belangrijk onderdeel van het expressieve interieur. Het interieur is ontworpen door Merckx+Girod. Met dit stadhuis heeft het Groene Hart er een **curieuze glazen kas** bij gekregen.

02. Amsterdam, **EYE Film Instituut Nederland**

Toen we enkele jaren geleden over het IJ voeren, vroegen we ons af welk gebouw in aanbouw was aan de noordoever ter hoogte van de wijk Overhoeks in Amsterdam-Noord. Het had een heel bijzondere vorm en de functie kon je er niet direct uit afleiden. Naar later bleek, ging het om het EYE Film Instituut Nederland dat gewijd is aan cinematografie. Het gebouw ligt tegenover het Centraal Station, aan de andere kant van het IJ. Het gebouw is ontworpen door de Oostenrijkse architecten Roman Delugan en Elke Delugan-Meissl en werd begin 2012 geopend. De **curieuze naam** EYE is een woord- en klankspeel met de naam van het water waaraan het ligt. Het EYE is in 2010 ontstaan door een fusie van het Filmmuseum, Holland Film, Filmbank en het Nederlands Instituut voor Filmeducatie. Doelstelling is het behoud van het filmerfgoed voor toekomstige generaties, zowel Nederlandse films als buitenlandse films die in Nederland vertoond zijn. Het EYE heeft vier filmzalen en een grote tentoonstellingszaal. Er is ruimte voor educatieve activiteiten, een filmlab, een winkel en een buitengewoon fraai en goed gesitueerd café-restaurant met terras. Het is al met al een zeer spectaculair gebouw geworden, zowel in stedenbouwkundige als in architectonische en technische zin. Bijna even spectaculair was de controverse tussen opdrachtgever en architecten die er zelfs toe leidde dat de architecten uit protest niet aanwezig waren bij de opening van het gebouw.

03. Den Haag, **Gemeentemuseum**

Het Haags Gemeentemuseum, zoals het museum destijds heette, werd in vier jaar tijd gebouwd en officieel geopend in 1935. Aan de korte bouwtijd is echter een lange geschiedenis vooraf gegaan met discussies over de locatie en de aard en opzet van het museum. Ook de Eerste Wereldoorlog gooide roet in het eten. De bekende architect Hendrik Petrus Berlage verkreeg de opdracht. Hij ontwierp een cultureel centrum compleet met concert- en congreszalen, maar dat voorstel werd door het gemeentebestuur afgekeurd. Pas in 1927 kwam er - wederom van de hand van Berlage - een nieuw, meer bescheiden ontwerp, dat uiteindelijk werd gerealiseerd. Het gebouw is nog altijd een lust voor het oog. Het heeft een triomfale entreeroute, een prachtige ontvangsthall, fraaie trappartijen en imponerende patio's en vijvers. Het museum biedt naast stijlkamers, mode, kunstnijverheid, porselein en wonderkamers, ook een prachtige collectie moderne kunst, waaronder werk van Piet Mondriaan. Liefhebbers van architectuur kunnen in het gebouw hun hart ophalen: er zijn veel boeiende en soms ook **curieuze details**. Wat bijvoorbeeld te denken van de 'gedecoreerde' trappartij ergens in een van de hoeken van het gebouw? Het is een voorbeeld van conceptuele kunst, en wel van de vermaarde Amerikaanse beeldhouwer, schilder en tekenaar Sol leWitt. Het levert een merkwaardig, maar wel inspirerend spel van elkaar kruisende lijnen op.

04. Enschede, Ketelhuis Essent

In Enschede is op een aantal plaatsen gekozen voor stadsverwarming. Dat vraagt om voorzieningen, waaronder een ketelhuis. Meestal zijn deze ketelhuisen erg functioneel en ingenieurachtig vormgegeven. In de wijk Roombeek te Enschede is dat anders. Daar is dankzij de creatieve samenwerking tussen Architecten Cie en kunstenaar Hugo Kaagman een **curieuze attractie** aan het stadsbeeld toegevoegd [2010]. Industriële grijsheid, zo luidt het oordeel van Essent, maakt plaats voor iets waarvan je op voorhand al kunt zeggen: dit is bijzonder, en dat is het: een Delfts blauwe stadshaard. Het resultaat is simpel: Essent heeft een ketelhuis, Roombeek warmte en Enschede een Delfts blauw kunstmonument erbij. Het ketelhuis is stevig qua proporties en heeft een schoorsteen van 42 meter hoog. Toch wordt over deze attractie heel verschillend gedacht, getuige een verkiezing op de cultuurblog van NRC Handelsblad in september 2010, waarbij het ketelhuis met grote meerderheid werd uitgeroepen tot het lelijkste gebouw van Nederland. Misschien moeten we dit alles niet zo serieus nemen. In eerste instantie dacht ik dat het om een ‘moderne’ moskee ging. Zo zal iedereen die het ziet, zijn eigen invulling eraan geven. Dat is helemaal niet erg, want het gebouw straalt iets uit van een ‘folly’, een bouwwerk dat met opzet nutteloos of bizar is. Het bizarre is echter dat het gebouw vooral nuttig is.

05. Enschede, Roombeek

De tv stond aan toen het bericht binnenkwam van een explosie in Enschede [13 mei 2000]. De filmploeg was snel ter plaatse en zo waren we getuige van een horrorscenario. Tijdens de uitzending kon je nieuwe explosies zien en horen van wat bekend zou worden als de ‘vuurwerkramp’. Delen van de buurt Roombeek werden met de grond gelijk gemaakt. Er waren vele doden en gewonden. De oorzaak is nooit echt blootgelegd, ondanks commissies en dikke rapporten. [Complot]theorieën deden en doen de ronde. Het is een van de meest **curieuze rampen** uit onze geschiedenis. Riek Bakker had voor Groot-Roombeek al een stedenbouwkundig plan opgesteld, maar dit moest als gevolg van de ramp worden aangepast. De plek waar de ramp ontstond, heeft letterlijk en figuurlijk een gat in de wijk geslagen. Het is nu een waar ‘lieu de mémoire’ dat nog altijd gevoelens van intens verdriet en ook van bitterheid oproept. Pi de Bruijn van de Architecten Cie heeft samen met de bewoners, gemeente, projectarchitecten en andere partijen een nieuw Roombeek doen ontstaan. Deze nieuwe wijk bevat nog [herstelde] elementen van de oorspronkelijke wijk, nieuwe elementen die op het oude zijn geïnspireerd en ook nieuwe elementen van een compleet nieuwe architectuurtaal. Het gaat om unieke Wederopbouwarchitectuur van de eenentwintigste eeuw.

06. Groningen, Linnaeusborg

‘Er gaat niets boven Groningen’, zo luidt de slagzin. Maar is er iets dat nog net iets boven de stad Groningen ligt: het Zernike Science Park bedoeld voor kennisintensieve bedrijven in het bijzonder op gebieden van ‘life science’ en ICT. Het terrein is vernoemd naar Frits Zernike die in 1953 de Nobelprijs voor de Natuurkunde ontving. Het Science Park vormt samen met de campus van de universiteit en hogeschool het Zernikegebied. De Universiteit Groningen is de opdrachtgever van de Linnaeusborg, een gebouw bedoeld voor biologie. Het is een ontwerp van de architect Rudy Uytenhaak. Het is zonder meer een van de meest opvallende gebouwen van Nederland, vooral door het **curieus ontwerp**. Want wat te zeggen van een gebouw dat aan een kant in de grond lijkt te zakken? Gaat het hier om een bouwschandaal of is hier iets anders aan de hand? De architect kennende, is hier sprake van een bijzonder gebouw, waarin hoogwaardige technologie en natuur met elkaar verbonden zijn. Dit valt af te leiden uit de met planten bedekte daken en uit de hightech polyestergevels. Het gaat om een krachtig, extravagant gebouw, bestaande uit twee diagonaal geplaatste vleugels die door middel van een brug over het park met elkaar zijn verbonden. Opvallend zijn de geprefabriceerde fiber-glasgevels met meer dan 1.200 at random geplaatste aluminiumkozijnen. De dominante groene kleur zorgt ervoor dat het gebouw figuurlijk, maar ook letterlijk, in de grond verdwijnt.

07. Groningen, Wall House #2

Fiets langs het Hoornsediep in de richting van de nieuwbouwwijk Hoornse Meer en ineens zie je een **curieuze woning**. Je zult zelfs denken dat het niet om een woning gaat. Het huis heet ‘Wall House #2’ en is van de Amerikaanse architect John Hejduk. Het kan zelfs als zijn levenswerk worden gezien. Het gebouw staat tegenwoordig in architectuurboeken uit de gehele wereld. Hejduk, compagnon van de The New York Five, een vermaarde architectengroep, behoort tot de bekendste hedendaagse architecten. Het huis waar we het hier over hebben, werd pas opgeleverd na zijn dood in 2001. Het is het enige door John Hejduk ontworpen en ook gerealiseerd woonhuis, hoewel hij schetsen voor drie Wall Houses heeft gemaakt. Nummer 2, dat in Groningen werd gebouwd, was bedoeld voor een locatie in Ridgefield, Connecticut VS. Het ontwerp uit 1973 diende als basis voor het project, al werd dat vertaald naar hedendaagse bouwvoorschriften en bouwmethoden. Zo zijn de afmetingen van het oorspronkelijke ontwerp met een factor 1,2 vergroot. ‘Wall House #2’ verweeft architectuur en het denken over architectuur. En dat was juist de bedoeling van Hejduk, want hij wilde als architect vooral provoceren en aanzetten tot nadenken over architectuur. Het Wall House zou aanvankelijk worden verkocht, maar er bleek geen koper te vinden die bereid was de gevraagde prijs te betalen. Sindsdien heeft het gebouw een bijzondere functie. Op uitnodiging van de gemeente Groningen verblijven er ‘artists in residence’.

08. Haarlem, Stadsschouwburg

Het kan niemand ontgaan. De uitbreiding van de Stadsschouwburg in Haarlem oogt heel apart. De bekroning van de toneeltoren lijkt wel een ijsberg: de ijspegels druipen langs de wanden naar beneden. De architect Erick van Egeraat heeft een **curieuze oplossing** gezocht voor de gevelbekroning van de toneeltoren. Het kan op zijn minst gedurfd worden genoemd om het door Van der Stuer in Hollandse Neorenaissancestijl ontworpen gebouw [1918] aan te vullen met een zo opvallende toneeltoren. Kenmerken van die bouwstijl waren onder andere het gebruik van rode baksteen, de toepassing van trapgevels, speklagen, horizontale lijnen, blokken en kruiskozijnen. Al die elementen, met uitzondering van de baksteen en een paar kruiskozijnen, zijn op het eerste oog niet terug te vinden in de toneeltoren. Om het enorme volume in balans te brengen met het bestaande gebouw zijn de gevels onder een hellingshoek van zes graden geplaatst. De toneeltoren gaat een spannende relatie aan met het gebouw van Van der Stuer, al was het alleen maar door het op een wel heel bijzondere manier 'transformeren' van de kroonlijsten van het oude gebouw naar de toneeltoren. De 'kroonlijst' van de toneeltoren is voorzien van verticale stroken van verschillende lengte met blauwgroen en turquoise porseleinen ornamenten en met gezeefdrukt glas. De keramische elementen zijn ontworpen in samenwerking met keramiste Babs Haenen en vervaardigd door Koninklijke Tichelaar te Makkum.

09. Halfweg, Suikersilo's

In Halfweg tussen Haarlem en Amsterdam staan twee vijftig meter hoge voormalige suikersilo's. Ze bestaan elk uit twee concentrische betonnen cilinders. Wat daarmee te doen nadat ze leeg kwamen te staan? Het architectenbureau Soeters Van Eldonk wist er wel raad mee. Waarom zouden de **curieuze silo's** niet herbestemd kunnen worden tot kantoorruimte? Om dit te realiseren, werden de gemetselde buitenmuren op de begane grond weggehaald. Zo kwam de hoofddraagconstructie tevoorschijn en werd zichtbaar hoe mooi deze kolossen op hun smalle poten staan. Vervolgens werden ramen en vloeren in het gebouw aangebracht. De architecten hebben de gevel bewust abstract en schaalloos gehouden door geen enkele horizontale lijn te gebruiken en over de hele gevel een diagonaal patroon van ruitvormige ramen aan te brengen. De helft van de ramen is echt, de andere helft is uitgevoerd als paneel in spiegglas. Het totale gebouw blijft, aldus zeggen zij, op deze manier verwarrend, omdat de opbouw in verdiepingen aan de buitenkant niet af te lezen valt. Voor de gevels werden uitgebreide kleurstudies gedaan, maar uiteindelijk werd besloten ze in één kleur te bekleden met zilvergrijs aluminium. De diepte- en schaduwwerking van de vlakke, ruitvormige ramen tegen de ronde wanden was naar hun mening zo spannend dat kleur niet nodig was. Als het donker wordt, verdwijnt dit effect, maar 's avonds weet het gebouw opnieuw de aandacht te trekken door het fonkelende spel van gekleurde lampjes in de kaders van de ramen. Zo veranderden curieuze silo's in curieuze kantoren.

10. Heerenveen, Skoatterwâld

De uitbreidingswijk Skoatterwâld van Heerenveen is geïnspireerd op de typologie van landgoederen, zoals het nabijgelegen Oranjewoud. Het gaat om een voorbeeld van 'nieuwe landgoederen', een thema dat de laatste jaren erg populair is. Het voormalige weideland is getransformeerd tot een woongebied met lage dichtheid, verdeeld door groene bosstroken. De stedenbouwkundige structuur van het nieuwe landgoed [Ashok Bhalotra en Sjoerd Soeters], waarbij het Franse landgoed 'Marly' model heeft gestaan, wordt bepaald door een tweetal buitenplaatsen, waarvan de ene de formele opzet van een Franse tuin heeft met een centrale as die uitmondt in een vijver. In plaats van één centraal landhuis bevinden zich daar aan de randen vijftig geschakelde wooneenheden. De andere buitenplaats echter heeft de informele opzet van een Engelse landschapstuin met [deels ondergronds] één gebouw met twintig wooneenheden en vijf eenheden met drie woningen. Het meest markante element van het Zwanenwoud zijn de **curieuze decoraties** op het dak van de geschakelde woningen [2002]. De woningen werden ontworpen door het bureau Soeters Van Eldonk Ponec [tegenwoordig Soeters Van Eldonk Architecten]. De zwanen verwijzen naar de 'uilenborden' die in de omgeving veel voorkomen. Ze geven aan de woningen een bepaalde, benoembare identiteit, hoewel ze in de ogen van anderen 'kitscherig' zijn. Soeters zelf is daar nuchter over: het plan is erdoor herkenbaarder geworden.

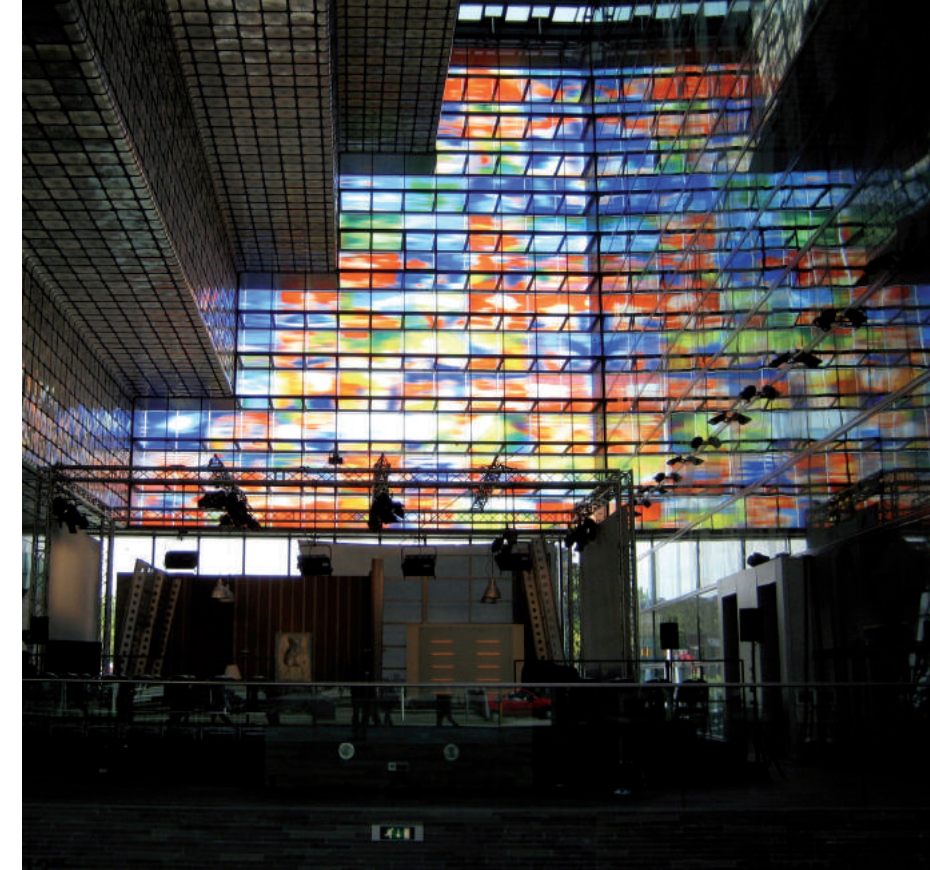
11. Helmond, Brandevoort

Het lijkt alsof we ergens in Frankrijk zijn, want daar heeft, zoals we weten, vrijwel elke plaats een 'marché couvert'. Maar nee hoor, we zijn in Helmond, meer specifiek in de VINEX-wijk Brandevoort. In 1995 werd met de bouw van deze wijk begonnen. Het masterplan werd gemaakt door Wissing [stedenbouwkundig ontwerp], Paul van Beek [landschapsinrichting] en Rob Krier [architectuur] in samenwerking met Grontmij. Diverse architecten werkten en werken aan deze wijk, zodat er een zeer afwisselend en ook wel **curieus straatbeeld** is ontstaan. Het onderdeel De Veste is namelijk historiserend aangelegd in de stijl van een zeventiende-eeuws Brabants stadje, met herenhuizen aan grachten. Wie verwacht er nu een 'remake' van een historisch Brabants dorp? De bewoners hebben daar geen moeite mee. Zij hebben veel waardering voor 'hun' Brandevoort, wat anderen er ook van mogen vinden. In kringen van [bepaalde] architecten is de wijk, zachtjes uitgedrukt, omstreden. Kennelijk is er een discrepantie tussen de dominante modernistische voorkeur van veel hedendaagse architecten en de nostalgische preferenties van bewoners en gebruikers.

12. 's-Hertogenbosch, Armada

'Een stijlvol appartement, een penthouse, een modern maisonnette: Paleiskwartier heeft het allemaal.' Zo staat het in de folder. 's-Hertogenbosch probeert niet alleen haar 'Altstadt' te promoten, maar ook haar 'Neustadt': het Paleiskwartier. Deze nieuwe stad is gelegen aan de andere kant van het spoorwegemplacement en is genoemd naar het Paleis van Justitie dat in het gebied een prominente plaats inneemt. De gebouwen dragen intrigerende namen, zoals La Cour, de Croon, het Kabinet, Huis den Bosch en bijvoorbeeld Armada. Architecten van nationale en internationale faam hebben hun handtekening in het Paleiskwartier gezet. Wat te zeggen van de gebouwen onder de naam Armada [2005]? Het gaat om tien appartementengebouwen die in een grote [ondiepe] vijverbak zijn gelegen. Ze vallen meteen op door de bolvormige zuidgevels, die er uit zien als **curieuze zeilen** van een schip. Deze gevels zijn bekleed met roestvrij staal, terwijl de achtergevels zijn uitgevoerd in rode baksteen. Door dit alles wordt een soort maritiem milieu gecreëerd. De bewoners moeten maximaal kunnen genieten van de elementen licht, lucht, land en water. Dat was ook de bedoeling van de architect en stedenbouwkundige Anthony [Tony] Mc Guirk van 'Building Design Partnership'. De architect won met dit project de Publieksprijs van de Bossche Architectuurprijs. Onder de 380 meter lange vijver bevindt zich een door architect Khandekar ontworpen parkeergarage met meer dan 1.000 parkeerplaatsen.

13. Hilversum, Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Het gebouw 'Beeld en Geluid' [2006] is een soort pakhuis, maar dan wel een van een bijzonder soort: transparant en kleurrijk. Het ligt aan de rand van Hilversum, vlakbij het Mediapark. Het is een audiovisueel archief met museale functies. Het draagt zorg, zoals het officieel heet, voor de verzameling, opslag, conservering, documentatie, presentatie, levering, bestudering en interpretatie van Nederlands audiovisueel erfgoed. In totaal beheert het ongeveer een miljoen uur aan audiovisueel materiaal, waaronder radio- en televisieprogramma's, onderwijs- en wetenschapsfilms, overheids- en opdracht-films, documentaires en webvideo's, als ook muziek. De collectie groeit nog elke dag. Het gebouw is mede door de **curieuze polychromie** een knap staaltje van hedendaagse architectuur. Het klinkt vreemd, maar dit gebouw van Neutelings Riedijk Architecten heeft de Nederlandse Betonprijs 2007 gewonnen. Dat zie je er niet meteen aan af, omdat het gebouw vooral opvalt door de grote wanden van kleurrijke glaspanelen ontworpen door Jaap Drupsteen. Daarin zijn historische film- en televisiebeelden geabstraheerd weergegeven. Het zijn als het ware hedendaagse glas-in-looddramen die overigens volgens een bijzondere techniek zijn vervaardigd. Aan de binnenkant word je getroffen door de vijf lagen depots die aan beide zijden het grote atrium insteken en een soort kloof vormen. Neem plaats op het buitenterras en geniet van het uitzicht op de bij het gebouw horende tuin met vijver en fontein.

14. Hilversum, Sanatorium Zonnestraal

Het Sanatorium Zonnestraal wordt gerekend tot de topmonumenten uit de periode van Het Nieuwe Bouwen. Het staat op de nominatie om opgenomen te worden op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO. Het in de periode 1928-1931 tot stand gekomen gebouwencomplex heeft in de bijna honderd jaar van zijn bestaan een **curieuze geschiedenis** achter de rug. Het complex was oorspronkelijk bestemd voor diamantslijpers die tuberculose hadden opgelopen. Het werd ontworpen door de architect Jan Duiker, in samenwerking met Bijvoet en Wiebenga. In 1957 werd Zonnestraal een algemeen ziekenhuis. Die functie heeft het jaren gehad, maar langzamerhand raakte het hele complex in verval. In de jaren negentig van de vorige eeuw is een omvangrijk restauratieprogramma opgezet, waarbij de architecten Hubert-Jan Henket en Wessel de Jonge een belangrijke rol hebben gespeeld. De restauratiefilosofie was behoud en herstel van de waardevolle karakteristieken van de architectuur van Het Nieuwe Bouwen. De gebouwen zijn van beton, met stalen raamspinningen en enkel glas. Ze waren en zijn uitgevoerd in de standaardkleuren wit, zwart en een specifieke kleur lichtblauw. Zonnestraal werd, vanwege de veronderstelling dat tuberculose snel zou zijn uitgeroeid, ontworpen als een gebouw met een beperkte levensduur. Ik heb destijds nog prachtige opnamen gemaakt van de deplorabele toestand waarin de gebouwen zich bevonden. Vandaag de dag oogt een en ander heel anders. Het hoofdgebouw, en een aantal andere gerestaureerde panden, stralen trots tussen de bomen en het groen door.

15. Houthem-Sint Gerlach, Ronald McDonald Kindervallei

Wie kent hem niet, de Oostenrijkse architect Friedensreich Hundertwasser? Gedurende zijn leven was hij al een legende en het lijkt alsof zijn reputatie na zijn dood alleen maar groter is geworden. Hij was schilder, maar voelde zich ook architect. Dat laatste vonden en vinden veel architecten niet. Hij had zo zijn uitgesproken opvattingen over van alles en nog wat. Hij verzette zich tegen de consumptiemaatschappij en de erbij horende rechtlijnige logica. Van rechte lijnen hield hij helemaal niet; hij vond ze zelfs ‘ein Verbrechen’. Hij liet zich door de natuur inspireren en vooral door de rol van water en groen op onze aardbol. De natuur kent geen rechte lijnen, dus waarom proberen we die dan zo frequent toe te passen in de beeldende kunst en de architectuur? Weinig mensen weten dat er ook in Nederland een gebouw van deze **curieuze architect** staat. Nou ja, het ontwerp is weliswaar van deze ‘ecologist avant la lettre’, maar het lag ergens in de lijn van de architect die na zijn dood ‘het beheer’ over zijn intellectueel en artistiek erfgoed kreeg: Heinz Springman. Het voor een andere functie en voor een andere plek gemaakte plan moest uiteraard worden aangepast, maar dankzij de inspanning van veel gulle gevers staat het gebouw er nu als vakantieverblijf voor gehandicapte kinderen. In 2007 werd het gebouw geopend. Het is een van de meest kleurrijke gebouwen van Nederland. Je zult tevergeefs zoeken naar een rechte lijn, noch binnen, noch buiten.

16. Lemiers, Abdij Sint Benedictusberg

De Bossche School is een wat **curieuze stroming** in de architectuur. Ze ‘gelooft’ in de rol en betekenis van getallen in de architectuur. We kennen ‘de gulden snede’, maar het was Hans Dom van der Laan, die ‘het plastische getal’ introduceerde. Ruimte zou een menselijke ruimte zijn indien ontwerpers het getal als uitgangspunt in hun ontwerp zouden nemen. Direct na de Tweede Wereldoorlog werden er cursussen in Den Bosch gegeven over kerkelijke bouwkunst. Enkele architecten voelden zich tot deze ‘architectonische leer’ aangetrokken en pasten de erbij behorende beginselen toe op niet alleen kerken, maar ook op woningen, scholen, ziekenhuizen en andere gebouwen. Eén van de meest consequente toepassingen van de beginselen van de Bossche School is de kloosterkerk van de Abdij Sint Benedictusberg. Het is een toevoeging aan een ouder gebouw van de Duitse architect Dominicus Böhm. Je kunt de gebeden bijwonen en ‘en passant’ kennis nemen van de strakke en sobere, maar tegelijkertijd zeer overtuigende architectonische verhoudingen. De kerk is een soort ‘Gesamtkunstwerk’, want niet alleen het gebouw op zich [boven- en onderkerk], maar ook de koorbanken, banken, kruisen, altaren, tabernakels en liturgische gewaden zijn Bossche School!

17. Maastricht, De Hoeg Brögg

Wie het huidige Maastricht kent, kent ook De Hoge Brug of, zoals het in onvervalst Mestreechs heet: ‘De Hoeg Brögg’. Deze voetgangers- en fietsersbrug verbindt de historische binnenstad met het nieuwe stadsdeel Céramique. Al in de eerste plannen van de architect/stedenbouwkundige Jo Coenen voor dit stadsdeel stond deze oeververbinding ‘op de kaart’. Het technisch ontwerp van de brug is van de Luikse ontwerper/constructeur René Greisch, terwijl de esthetiek ervan werd verzorgd door het bureau van Jo Coenen. De brug, die in 2003 werd opgeleverd, kan als een markant voorbeeld van civiele architectuur worden gezien. Ze heeft een elegante boogconstructie met een lengte van 164 meter van pijler tot pijler. Inclusief de aanlandingen in het Stadspark en op Plein 1992 is de brug zelfs 261 meter lang. Ze heeft zich op een natuurlijke wijze in het stadsbeeld gevoegd. Je hebt de indruk dat de brug er altijd al heeft gelegen. Wanneer je over de Noorderbrug, dan wel de Kennedybrug rijdt, doe je een **curieuze ervaring** op: het ziet er uit alsof de ‘Aw Brögg’ [Sint Servaasbrug] wordt bekroond met een grote boog, namelijk die van De Hoeg Brögg. Zo lijkt het alsof Maastricht door die Hoge Brug er nog een andere nieuwe brug bij heeft gekregen.

18. Maastricht, Dominicanenkerk

De voormalige Dominicanenkerk ligt in het hartje van Maastricht, vlakbij het Vrijthof en de Markt. Het is een uit mergel opgetrokken driebeukige gotische kerk die in 1294 werd ingewijd, later werd uitgebreid en op onderdelen ook werd verbouwd. In de Franse periode zijn klooster en kerk geconfisqueerd. Daarna heeft de kloosterkerk allerlei bestemmingen gekregen, zoals bijvoorbeeld paardenstal, boksring en fietsenstalling. Sinds enkele jaren is de kloosterkerk een **curieuze herbestemming** van de ‘golf’ waaraan kerken tegenwoordig onderhevig zijn. Ze is nu in gebruik als boekhandel. Daarvoor is een heuse ‘stalen boekenflat’ in de kerk aangebracht met het doel om de ruimtelijkheid van het kerkgebouw te bewaren. Het is een ontwerp van het bureau Merckx+Girod. De boekenflat telt twee verdiepingen en bestaat uit twee stalen boekenkasten van 30 meter lang en 7,5 meter hoog. In de boekenflat bevinden zich een lift, trappen en een tweetal geïntegreerde werkplekken. In de apsis is een café ingericht met een klein podium. De restauratie van de kerk was in handen van architect Rob Brouwers van het bureau SATIJNplus. Een aantal fraaie grafstenen is in de vloer van de kloosterkerk bewaard gebleven. Enkele minder fraaie en moeilijk traceerbare exemplaren zijn ‘begraven’ op het voorplein van de kerk.

19. Nijmegen, Carolus van ROC

Als je in Nijmegen met de trein aankomt en je loopt het stationsgebouw uit, dan zie je meteen de nieuwbouw van het ROC. Het kan niet missen want de **curieuze beplating** van de gevels valt meteen op. Het lijkt wel een ‘Escher’-patroon. Maar volgens de architect Paul Arets van AGS Architecten & Planners in Heerlen gaat het om een ‘schervengevel van aluminium’. Dat is juist en dat niet alleen, deze gevel geeft het gebouw niet alleen cachet, maar is tevens gezichtsbepalend voor de stationsomgeving. De nieuwe locatie Carolus van ROC Nijmegen ligt op een strategische plek langs het spoor. Het langwerpige gebouw heeft een oppervlakte van 30.000 vierkante meter en het hoogste punt ligt op twintig meter. Op de begane grond zijn een [overdekte] winkelstraat en leerwerkbedrijven gevestigd. Op de verdiepingen bevinden zich de onderwijslokalen, met instructieruimtes, docentenkamers en open leercentra. Het is de thuisbasis van de sectoren Economie en van Zorg en Welzijn. Dat is terug te zien in het gebouw: elke sector huist in een blok aan weerszijden van de hal. Die grote blokken zijn weer onderverdeeld in een negental kleinere blokjes, die de thuisbasis zijn van de verschillende onderwijsseenheden. Ondanks de schervengevel ziet de buitenkant er vrij strak uit. De binnenkant daarentegen is frivol en kleurrijk. De lichtgroene blokken, waarin de onderwijsseenheden zijn ondergebracht, lijken te drijven in een glazen doos, met elkaar verbonden door bruggen. Door de openheid en het publieke karakter heerst er in het atrium een sfeer van komen en gaan.

20. Nijmegen, FiftyTwoDegrees

Destijds was ik voorzitter van de commissie die de architectenkeuze voor het FiftyTwoDegrees-gebouw moest bepalen. De keuze viel op het bureau Mecanoo van Francine Houben. Het is een beeldpalende, maar ook **curieuze kantoortoren** geworden. Beeldbepalend, omdat hij al van veraf te zien is en het huidige silhouet van Nijmegen sterk bepaalt. Waarom een curieus gebouw? Omdat het een merkwaardige knik heeft en bovendien oogt als een ponskaart. Het is geplaatst op een hellend grasveld, waaronder zich de parkeergarage bevindt. Het gebouw moet ertoe bijdragen om dit deel van Nijmegen, de Winkelsteeg, een nieuw ruimtelijk karakter te geven. Het plan voor het gebied voorziet verder in de ontwikkeling van retail, uitgaansgelegenheden, horecavoorzieningen en een nieuwe verkeersinfrastructuur, waaronder de inmiddels in gebruik genomen voorstadhalte Nijmegen Goffert. Het FiftyTwoDegrees Business Innovation Center, zoals het officieel heet, is een multifunctioneel gebouw bedoeld als inspirerende omgeving voor kenniswerkers, producenten en consumenten uit de wereld van de technologie, media, marketing en lifestyle. De markante knik van tien graden zorgt voor een zekere 'lichtvoetigheid' en roept bij menigeen de vraag op 'hoe dat dan met de liften zit?'. De gevel is voorzien van wisselende vlakken, die de associatie oproepen met gaten in een ponskaart. Van buitenaf zijn de verdieplagslagen niet direct herkenbaar. Dat is geen probleem, want het gebouw ontleent zijn architectonische kracht vooral aan de imposante sculpturale werking ervan.

21. Oudeschild, Kaap Skil

Je zou het misschien niet direct verwachten, of misschien toch wel? Moderne architectuur op Texel? Ja zeker, maar wel van een bepaald type. We zijn in het dorpje Oudeschild in de zuidoosthoek van Texel en wel in Kaap Skil, het vernieuwde museum van jutters en zeelui. Het museum is uitgebreid met een door Mecanoo architecten [Francine Houben] gevoelig ontworpen entreegebouw. Het bouwwerk valt op door zijn **curieus silhouet**. De puntaken van de voorgevel sluiten aan op het ritme van de daken in het dorp. Dat lijkt erg traditioneel, maar is eigenlijk zeer modern, vooral ook door de wijze waarop van bestaand materiaal gebruik is gemaakt. De houten gevel illustreert namelijk de Texelse traditie van hergebruik. De verticale lamellen zijn gemaakt van verzaagde hardhouten damwanden. Achter de lamellen bevindt zich een glazen gevel, die de bezoekers zicht biedt op het museumterrein. Door dit alles ontstaat er in het gebouw als gevolg van de lamellen een prachtig spel van licht en schaduw. In het entreegebouw zijn expositieruimtes, een café en een winkel ondergebracht. Op de eerste verdieping vinden we reëlia afkomstig van scheepswrakken uit de Noordzee en de Waddenzee. Het bureau Kossmann-De Jong tekende het interieur en de inrichting van de tentoonstelling. Verplaatsbare, glazen vitrines laten door hun transparantie de voorwerpen haast 'zweven door de ruimte'. Achter het gebouw waan je je in een echt Texels vissersdorp met alle elementen die erbij horen: vissershuisen, touwslagerij, visrokerij, bootopslagplaats, molen enzovoort.

22. Rheden, De Posbank

Het Nationale Park De Hoge Veluwe behoort tot de mooiste natuurgebieden van Nederland. Het is het grootste aaneengesloten natuurgebied in particulier bezit van Nederland. Het bestaat uit 5.400 hectare bos, heide, vennen en stuifzand. Er is een grote diversiteit aan planten- en diersoorten. Samen met het Jachthuis Sint Hubertus, het Bezoekerscentrum/Museonder, Kröller-Müller Museum en de beeldentuin vormt het Park een unieke en [inter]nationale befaamde combinatie van natuur, kunst en architectuur. Duizenden en nog eens duizenden mensen bezoeken dit unieke gebied. Ter hoogte van de Posbank is een ecologisch paviljoen gebouwd, dat werd ontworpen door architect Bjarne Mastenbroek. Voor dit **curieus duurzaam paviljoen** zijn uitsluitend milieuvriendelijke materialen gebruikt. Een deel van de constructie bestaat uit 48 forse eiken en de vloer is gemaakt van schijven acaciahout. Binnen en buiten lopen in elkaar over. Ook de energievoorziening is duurzaam. In de kelder staat een pomp die warmte aan het grondwater onttrekt voor de vloerverwarming. Daarnaast zorgen drie zonneboilers voor de verwarming van het water. Zonnepanelen op het dak wekken jaarlijks vele kilowatturen stroom op.

23. Roermond, Munsterkerk

Pierre Cuypers [1827-1921] behoort tot de meest markante architecten van [katholiek] Nederland. Deze in Roermond geboren architect heeft een gigantische hoeveelheid kerken en gebouwen op zijn naam staan. Maar dat niet alleen. Hij heeft ook meubels, interieurs en kunstvoorwerpen ontworpen. Wie kent niet het Rijksmuseum, het Centraal Station van Amsterdam en het Kasteel De Haar? Allemaal gebouwen ontworpen door dezelfde Pierre Cuypers. Hij studeerde in Antwerpen en raakte in de ban van het gedachtegoed van de Franse architect Eugène Viollet-le-Duc. Hij heeft meer dan honderd kerken gebouwd en gerestaureerd, vrijwel allemaal in de stijl van de neogotiek. In zijn geboorteplaats heeft hij halverwege de negentiende eeuw de Munsterkerk ingrijpend gerestaureerd. Met geld van koning Willem II, die tijdens een bezoek aan Roermond was geschrokken van de deplorabele toestand van de kerk, werd de restauratie gefinancierd. De binnenzijde van de Munsterkerk werd door hem verbouwd tot een typisch neogotisch interieur. Aan de buitenzijde verving hij de achttiende-eeuwse barokke klokkentoren door twee vierkante hoektorens. Ook de twee torens boven het koor werden gesloopt en vervangen. Deze veranderingen staan in de geschiedenis van de monumentenzorg nog steeds bekend als een van de meest **curieuze restauraties**. Zo kreeg Roermond een kerk die uniek is in Nederland. Dagelijks wordt Cuypers [via zijn standbeeld] geconfronteerd met wat hij de kerk heeft 'aangedaan'.

24. Rotterdam, De Rotterdam

Rem Koolhaas is de Nederlandse 'starchitect' bij uitstek. Hij is winnaar van de prestigieuze Pritzkerprijs, ook wel genoemd de Nobelprijs voor de architectuur. Vroeger vooral bekend als 'de papierenarchitect', maar vandaag de dag vind je zijn bouwwerken over de hele wereld. Als zoon van de bekende schrijver Anton Koolhaas, leek er eerst een heel andere carrière voor hem in het verschiet te liggen: als cineast en als journalist. Maar zijn Rotterdamse wortels en het kennis maken met het werk van Constant Nieuwenhuys [New Babylon] deden hem besluiten om architectuur te gaan studeren. Hij richtte samen met anderen het Office of Metropolitan Architecture [OMA] op, later aangevuld met een studie bureau AMO. Tot de meest bijzondere gebouwen van zijn hand behoren de Kunsthal in Rotterdam, het gebouw van de staatstelevisie van China in Peking, de Nederlandse ambassade in Berlijn en sinds kort het gebouw De Rotterdam. Dit laatste, in 2014 opgeleverd, is het grootste gebouw van Nederland. Het is een 150 meter hoge kolos van glas en staal en staat op de Kop van Zuid, vlakbij de Erasmusbrug. Het beslaat, niet schrikken, 160.000 vierkante meter, verdeeld over 7.588 verschillende ruimtes [ik heb ze niet nageteld]. De Rotterdam bestaat uit drie vlak naast elkaar gelegen torens, die op een gezamenlijke basis staan van dertig meter hoogte. Het heeft een volledig glazen gevel en elke verdieping heeft ramen van de vloer tot het plafond. Het is een **curieus gelede massa** die zijn weerga eigenlijk niet kent. Koolhaas zoekt eigen, ook wel eigengereide antwoorden op complexe bouwopgaven.

25. Rotterdam, Kubuswoningen

Sinds het gereed komen in 1984 van de kubuswoningen in Rotterdam vormen ze een attractie. Ze zijn ontworpen door de architect Piet Blom. In zo'n woning zitten drie woonlagen: onderin het zogenoemde 'straathuis' met de keuken en de woonkamer, tussenin het 'hemelhuis' met ruimte voor studeer- en slaapkamers, en bovenin de 'loofhut', een driedzijdige piramide met plaats voor een serre, een balkon of een bescheiden tuintje. In de zeshoekige kolom waarop de woning rust, bevinden zich de entree en het trappenhuis. Iedereen die de woningen ziet, stelt bijna altijd als eerste vraag: 'Hoe kun je daarin een schilderij ophangen?' De aan elkaar gekoppelde kubuswoningen zijn vroege voorbeelden van wat Rotterdam na de oorlog wil zijn: een moderne handelsstad met tot de verbeelding sprekende architectuur. De Lijnbaan van Van de Broek & Bakema vormde de opmaat voor het 'moderne Rotterdam'. Deze attractie van vroeger heeft hevige concurrentie gekregen: van de koopgoot, van het nieuwe stationsgebouw, van de oprukkende hoogbouw, de Erasmusbrug, de markthal en ook van de **curieuze kubussen**. Piet Blom behoort tot de categorie van architecten die waarde hecht aan inspraak van bewoners. Als reactie op de grootschalige en inhumane woningbouw, zocht hij naar herbergzame steden en woonwijken. Steden, buurten en woningen moesten een menselijke maat hebben, maar de vraag rijst of een kubus een menselijke maat is? Eén van de kubussen, de zogeheten Superkubus, werd recent verbouwd tot gedetineerdenopvang.

26. Rotterdam, Markthal

We zijn na de opening [2014] door Koningin Maxima er direct naartoe gereisd, naar de nieuwe markthal van MVRDV [Winy Maas]. In veel grote buitenlandse steden, maar ook in middelgrote en kleine steden zijn markthallen een bekend verschijnsel. Rotterdam kon niet achter blijven. De **curieuze hal** in Rotterdam brengt een overdekte markt, winkels en woningen onder één dak. Het is een architectonisch icoon waar je niet omheen kunt. Dat moet ook niet, want dit plan is bedoeld als aanjager in de ontwikkeling van het Laurenskwartier, het in de oorlog gebombardeerde deel van Rotterdam. Het is niet zo maar een markthalletje. Het gebouw is 39 meter hoog, telt maar liefst elf verdiepingen en geeft ruimte aan vele permanente en losse marktkramen. Op de onderste twee lagen bevinden zich voedselgerelateerde winkels en horecazaken. Heel bijzonder, en ook een beetje bizar, zijn de 228 woningen vanaf de tweede tot en met de elfde verdieping. Onder de Markthal bevindt zich een parkeergarage met 1.200 parkeerplaatsen en een grote Albert Heijn supermarkt. Nergens anders ken ik een dergelijke combinatie van markthal met woningen in de overkapping. En dan ook nog te bedenken dat je door een raam van je appartement in de markthal kunt kijken. Dat is uniek, maar of ik er wil wonen? Ik heb mijn twijfels om minstens twee redenen: de bezonning van de terrassen is vrijwel afwezig en voorts vrees ik voor de overlast van het bevoorradend verkeer en van hangjongeren. Maar ja, wie ben ik: anderen zijn misschien minder gevoelig voor zulke zaken.

27. Tynaarlo, Gemeentehuis

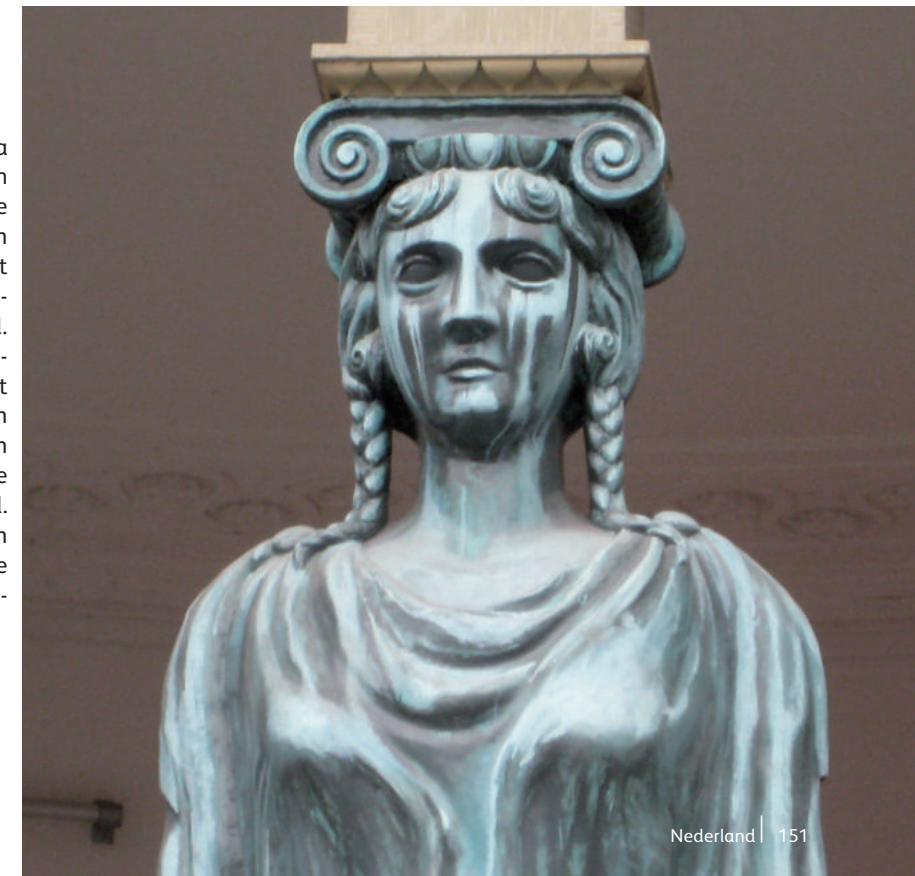
Wedden dat u dit gebouw niet direct herkent? Dit hangt uiteraard ook samen met de wijze waarop ik de foto heb genomen. Er wordt een optisch effect beoogd. Daartoe is de spiegeling van de glaswand benut. Het gebouw wordt erdoor ‘verdubbeld’. Het is het gemeentehuis van Tynaarlo. Een drietal gemeenten werd gefuseerd en om een onaangename discussie te vermijden over de vraag in welke kern het gemeentehuis moest worden ondergebracht, werd gekozen voor nieuwbouw. Het uiterst modern ogende gebouw van Claus en Kaan Architecten ligt in het vlakke, groene landschap tussen de drie kernen in. Het is opgetrokken uit staal en glas en heeft een langgerekte horizontale vorm van twee, en in het middelste deel van het gebouw drie bouwlagen. Het beeld wordt vooral bepaald door **curieuze uitkragingen**: witte dakranden en vloeren. Tussen deze witte platen bevinden zich imposante glazen gevels. Aan de achterzijde, tegenover de centrale entree, steekt de raadzaal als een glazen blok uit de bouwmassa. Het riep bij mij direct de associatie op met het stadhuis van Rodøvre van de bekende architect Arne Jacobsen. Aan het zuidelijke eind van het langgerekte gebouw is een politiepost, een vrijstaand gebouwtje onder het doorlopende dak. Het interieur van het gemeentehuis is ‘warmer en kleurrijker’. Illustratief daarvoor is de raadszaal waar veel van hout is gemaakt en waar een plafondschildering is aangebracht van de beeldend kunstenaar Marte Röling. Na 27 jaar te hebben samengewerkt, hebben Claus en Kaan besloten om ieder hun eigen weg te gaan.

28. Utrecht, Dom

Het zou mij verbazen als je direct weet om welke kerk het hier gaat. Maar wie de foto wat nader bestudeert, zal er snel achterkomen. Het gaat om een ‘trompe l’oeil’ van de Dom te Utrecht. Deze gotische kerk werd vanaf 1254 gebouwd als de kathedraal van het Rooms-katholieke bisdom Utrecht en was gewijd aan Sint Maarten. Sinds 1580 is de kerk, zoals we weten, protestants. Van de kerk resteren tegenwoordig slechts het koor, het dwarsschip en de toren. Bij een tornado in 1674 stortte het schip in. Als gevolg daarvan kwamen Domtoren en het resterende deel van de Domkerk los van elkaar te staan, waardoor je nu loopt of fietst over het terrein van het vroegere schip. Bij het Domcomplex horen nog een prachtige kruisgang en de grote kapittelzaal [thans aula van de Universiteit Utrecht]. De 112 meter hoge Domtoren is de hoogste kerktoren van Nederland. De foto wekt de indruk dat we door de entree van de kerk het middenschip bekijken. Hier gaan werkelijkheid en illusie in elkaar over. Het is een **curieuze beleving** om te zien wat je eigenlijk niet kunt zien. Soms moet je je tevreden stellen met wat er nog is en als je er dan virtueel iets aan kunt toevoegen, is dat alleen maar winst.

29. Utrecht, Winkel van Sinkel

Hoe vaak heb ik niet in Utrecht vergaderd? Honderden keren. Voor of na afloop van een vergadering wandelde ik dan nog even door het centrum van Utrecht. Natuurlijk viel mijn oog op een **curieus element**, namelijk de rij kariatiden van een pand aan de Oudegracht. Nu kennen we kariatiden al uit het antieke Griekenland, dus op zich is dat niets nieuws, maar in het huidige straatbeeld is het toch wel bijzonder. Het gaat om de vroegere manufacturenzaak Winkel van Sinkel, die nu tot café/restaurant is omgebouwd. De Rotterdamse stadsarchitect Pieter Adams ontwierp het gebouw. Zijn opdrachtgever de heer Sinkel had hem verzocht om de voorgevel te sieren met zuilen in de vorm van vrouwenbeelden. Aldus werden vier zware, gietijzeren beelden geplaatst, die - vanwege het feit dat ze in Engeland waren gegoten - spottend de ‘Britse hoeren’ werden genoemd. Vanaf 1839 kijken deze kariatiden je recht in de ogen. Op hun hoofd dragen ze een ionisch kapiteel. Ze hebben vlechten en zijn gehuld in een lang, geplooid gewaad. Ze tonen een opvallende gelijkenis met hun oudere zusjes die in het Erechtheion op de Acropolis te Athene, respectievelijk in het British Museum te Londen te bekijken zijn.

30. Veenhuizen, **Gevangenismuseum**

Kijk op de website van het Gevangenismuseum van Veenhuizen en er valt het volgende te lezen: ‘Heeft u wel eens aan de schandpaal gestaan? Een cel van binnen gezien? Op de stoel van de rechter gezeten? In het Gevangenismuseum kan het allemaal. Misdad en straf zijn van alle tijden, maar de manier waarop we straffen is door de eeuwen heen sterk veranderd. Hier ontdekt u alles over misdad en straf in Nederland vanaf 1600 tot en met nu.’ Voldoende reden om de gevangenis met een bezoek te vereren. Het is een prachtige oktoberdag en de bladeren aan de bomen hebben al hun mooie roodbruine kleur. Het museum is gevestigd in een van de oude dwanggestichten die in 1823 door de Maatschappij van Weldadigheid in Veenhuizen zijn gebouwd voor bedelaars en landlopers. Kijk er nog eens het boek van Suzanna Jansen, getiteld ‘Het pauperparadijs’ op na, zodat alles tot leven komt. Alsof een bezoek aan al die martelwerktuigen nog niet voldoende is, kun je nog een **curieuze tocht** maken met een echte ‘boevenbus’. Die voert je niet alleen langs gesloten, maar ook langs nog altijd gebruikte gevangenissen. Wil je ook nog een echte gevangenis van binnen bezoeken? Dat kan, maar dan wel in een gevangenis voor heel serieuze gevallen. Ze is nu niet meer in gebruik en alleen nog maar te bezoeken door toeristen. De isoleerafdeling en de luchtkooi zijn mij het beste bijgebleven.

31. Zaandam, **Intelhotel**

Het nieuwe Intel hotel [2010] is ongetwijfeld de blikvanger van het vernieuwde stadscentrum van Zaandam, maar ook één van de meest spraakmakende gebouwen van Nederland. De bekende groene, houten Zaanse gevels waren voor Wilfried van Winden [WAM architecten, Delft] de inspiratiebron. Het is een **curieus hotel**, dat bestaat uit een ironische stapeling van de gevels van bijna 70 Zaanse huizen, waaronder ‘het Blauwe Huis’. Dit laatste is geïnspireerd op het gelijknamige schilderij van Claude Monet dat hij hier maakte. Het gebouw illustreert de opvattingen van de ontwerper, die hij zelf omschrijft als ‘Fusion Architectuur’: het met elkaar verbinden van heden en verleden, van traditie en vernieuwing, van high en low culture. Het centrum en het stationsgebied van Zaandam worden ingrijpend veranderd op basis van het stedenbouwkundige ontwerp ‘Inverdan’ van het bureau Soeters Van Eldonk architecten. Het ‘Zaanse hotel’ is een uitgesproken ‘eye-catcher’: enerzijds door zijn hoogte van bijna veertig meter en anderzijds vooral ook door de expressieve en kleurrijke Zaanse gevels die als een soort behang op de betonnen kern zijn aangebracht. De kritieken uit de wereld van de gevestigde architectuur waren niet mild. Bovendien vond er nog een strijd plaats over wie nu eigenlijk de ‘auctor intellectualis’ van het concept was. Los van dit alles kun je wel zeggen dat er zelden zo veel mensen zich actief in het architectuurdebat hebben gestort. Hoeveel gebouwen valt deze eer te beurt?

32. Zwolle, **Museum De Fundatie**

Sinds de uitbreiding van Museum de Fundatie met een ‘wolk’ [2013] bovenop een voormalig neoclassicistisch Paleis van Justitie zijn de bezoekersaantallen aanzienlijk gestegen. Wie wil dat niet zien: een **curieuze opbouw** geplaatst op een antiek Romeins ogend gebouw? Er is dan ook iets bijzonders aan de hand in Zwolle. Hubert-Jan Henket [tegenwoordig Bierman Henket Architecten] stond voor de opgave om op de plek van het voormalige justitiepaleis de oppervlakte voor expositieruimte flink uit te breiden. Wie de situatie ter plekke kent, weet dat de directe omgeving daartoe nauwelijks ruimte biedt. De gekozen oplossing was even origineel als astrant: bovenop het gebouw een ingedrukte bol van reuzenformaat. Desondanks komt de toegevoegde ruimte niet zwaar of lomp over. In tegendeel, er is eerder sprake van elegantie en lichtheid. Dit wordt vooral veroorzaakt door de met 55.000 witblauwe keramische tegels beklede ‘wolk’. Een bijzonderheid is dat ze betaald zijn door Zwollenaren. Die konden voor tien euro een tegel kopen en mochten dan hun naam op de achterkant schrijven. In de ‘Wolk’ zijn twee nieuwe tentoonstellingszalen ondergebracht. Een groot raam in de vorm van een oog biedt een fraai uitzicht op de historische binnenstad. De ‘ingreep’ is geen enkel probleem voor dit voormalige Paleis van Justitie dat tussen 1838 en 1841, naar ontwerp van de Haagse architect Eduard Louis de Coninck werd gebouwd. Er is een betekenisvol volume aan het gebouw toegevoegd.

Noorwegen

Oslo: Operahuis

10

Oslo: Staafkerk van Gol, Stadhuis

Oslo: Vigeland-Aanleg

01. Oslo, Operahuis

Het stadsbeeld van Oslo is ingrijpend veranderd door de komst van het Operahuis. Dit gebouw werd in 2008 voltooid en is een 'succès fou'. Dat is te begrijpen, want het heeft een heel bijzondere vormgeving. Het oogt als een **curieuze ijsberg** die op het water drijft. Het operagebouw is gelegen aan de Oslofjord in de wijk Bjørvika. Het is afgewerkt met wit Italiaans marmer en groen graniet. De architectuurwedstrijd die aan de bouw voorafging, werd gewonnen door het architectenbureau Snøhetta. De uiteindelijke kosten van het project vielen wat lager uit dan gepland; iets wat maar zelden voorkomt. Desondanks kostte het 'Operahuset' toch ruim Euro 1.000 per inwoner; volgens velen een exorbitant bedrag in crisistijd. Er is overigens wel veel waardering voor het gebouw, getuige ook de 'Mies van der Rohe Award' die het in 2009 ontving. Je kunt het gebouw natuurlijk van binnen bekijken, maar het is veel beter om er eerst maar eens om, en ook overheen te lopen. Het is een vreemde ervaring om over een soort architectonische gletsjer te lopen. De looproute eindigt op een groot 'stadsbalkon'. Van daar af heb je een prachtig zicht op de fjord en op de stad. Van binnen is het gebouw iets minder 'kil'. Dit hangt samen met het gebruik van repen blond eikenhout, bevestigd op de wanden van de hellingbanen, en ook met het donkergekleurde meubilair. Het gebouw is de thuishaven van 'Den Norske Opera & Ballett'.

02. Oslo, Staafkerk van Gol

Oslo heeft een geweldig openluchtmuseum. Het ligt op het schiereiland Bogdøy en is met het openbaar vervoer goed te bereiken. De 155 bouwwerken die daar bij elkaar zijn gebracht, geven een goed beeld van de Noorse architectuur in het algemeen en alle Noorse regio's in het bijzonder. Het letterlijke, en figuurlijke hoogtepunt van dit openluchtmuseum is een staafkerk. Het is een **curieuze houten kerk**, want het komt maar zelden voor dat een kerk van zijn originele plaats verdwijnt, in dit geval vanuit het plaatsje Gol naar het openluchtmuseum, om vervolgens als een kopie van deze staafkerk weer in Gol te worden opgebouwd. Wat is eigenlijk een staafkerk? Simpel gezegd, bestaat zo'n houten kerk uit een aantal verticale palen, die dwars door de fundering geslagen worden. Deze palen dienen ter versteviging van de constructie. Ze worden op de vier hoeken geplaatst. Deze palen dragen ook het dak van de kerk. De eenvoudige staafkerken werden echter steeds meer verfraaid en vergroot. Er werd buitenom een galerij geplaatst en de dakopbouw kreeg een pagodeachtige toren. De nok van de kerk kreeg zijn fraaie drakenkoppen en het interieur werd voorzien van houtsnijwerk. Zoals gezegd, het hoogtepunt van het openluchtmuseum is de Staafkerk van Gol. Het is een typische Noorse kerk uit de dertiende eeuw. Opvallend zijn de lessenaardaken boven de galerij en de tussenlaag, als ook de zadeldaken van het schip en de klokkentoren. De daken zijn bekleed met karakteristieke houten schubben.

03. Oslo, Stadhuis

Het is ongetwijfeld het geval: het stadhuis is één van de boeiendste gebouwen van Oslo. We kennen het natuurlijk van de tv, omdat we daarop elk jaar in december kunnen zien hoe de Nobelprijs voor de vrede in dit gebouw wordt uitgereikt. Men begon met de bouw van het stadhuis in 1931, maar door de Tweede Wereldoorlog kwam het pas gereed in 1950; niet toevallig het jaar dat Oslo 900 jaar bestond. Het werd ontworpen door Arnstein Arneberg en Magnus Poulsson en draagt de kenmerken van de Noorse neorenaissancearchitectuur. Zij wonnen de ontwerpwedstrijd die in 1918 was uitgeschreven. Vanaf de waterkant, waar ook de hoofdentree is gesitueerd, vallen een paar zaken meteen op: de twee uitstekende torens en het massieve bakstenen uiterlijk. De grootste verrassing is echter binnen te vinden: een grote stadshal met **curieuze muurschilderingen** van Noorse kunstenaars. Een hele wand wordt bijvoorbeeld ingenomen door het werk 'Kunst en Viering' van de beeldend kunstenaar Henrik Sørensen. In het werk zijn invloeden te bespeuren van de Franse impressionisten en van Henri Matisse, bij wie hij zich ook de schilderkunst eigen maakte. Vermeldenswaard is nog dat het stadhuis over een geweldige kunstcollectie beschikt, met onder andere werk van Edvard Munch.

04. Oslo, Vigeland-Aanleg

Ik heb zelden zo veel beelden bij elkaar gezien als in het grote Vigelandsanlegget, Vigeland-Aanleg. De beelden bevinden zich in het Frognerpark. De **curieuze beeldentuin**, die is ontstaan in de periode 1923-1942, telt in totaal 212 stenen en bronzen beelden, die alle tussen 1907 en 1942 zijn gemaakt door de Noorse beeldhouwer Gustav Vigeland. Onderaan de brug is in 58 bronzen beelden de ontwikkeling van een embryo tot een kleuter te zien. Rondom de 17 meter hoge monoliet zijn 121 stenen figuren, gemaakt uit Iddefjords-graniet, gegroepeerd. Ze geven de verschillende levensstadia van de mens weer. Op de monoliet zelf staan op elkaar klimmende menselijke figuren afgebeeld. In het midden van het park is een grote fontein met daar omheen bronzen beelden: de cirkel van het leven. De Noorse kunstenaar Vigeland raakte onder invloed van het opkomende kubisme. Hij ging met grotere volumes werken en met minder detaillering. Dit alles leidde tot zijn wens alleen nog in een hardere steen, zoals graniet, te hakken. Hij ging ook in toenemende mate zijn werkwijze afstemmen op het ontwerpen voor de openbare ruimte. Vigelandsanlegget is het tastbare bewijs van deze omslag die hij in zijn werk doormaakte.

Graz: Kunsthaus

Innsbruck: Bergisel Sprungschanze

11

Wenen: Haas Haus, Secessionsgebäude

Oostenrijk

01. Graz, Kunsthaus

Bredero zei al: 't Kan verkeren'. Het 'Kunsthaus Graz' werd aanvankelijk fel bekritiseerd vanwege de extravagante vorm en tegenwoordig wordt het geprezen als het architectonisch icoon bij uitstek van de stad. Het ligt midden in de binnenstad die vóór de komst van dit **curieus kunsthuis** door barokke architectuur met witte gevels en rode daken werd gekenmerkt. Het blauwe monster is een expositieruimte voor moderne en hedendaagse kunst. Het kwam tot stand in 2003 bij gelegenheid van Graz als Europese Culturele hoofdstad. Het is een ontwerp van de architecten Peter Cook en Colin Fournier. Zij noemden het gebouw een 'friendly alien'. Het meest kenmerkende aspect van het gebouw is het beste op luchtfoto's te zien: een soort luchtbed dat over de hal is gespannen. Dit dak bestaat uit 1.288 semitransparante panelen van acrylglas, een transparante thermoplastische kunststof. Samen vormen de aan elkaar geschakelde panelen de zo karakteristieke blauwe bubbels. De panelen zijn voorzien van geïntegreerde zonnecellen die energie voor het gebouw opwekken. Er wordt gesproken van een 'BIX Façade', waarmee bedoeld wordt een combinatie van de woorden 'big' en 'pixels'. Een Berlijnse designfirma heeft onder de huid lichtbronnen aangebracht die computergestuurd worden qua kleur en lichtintensiteit en daardoor ervoor zorgen dat het kunsthuis een steeds wisselende relatie met de omgeving aangaat. Daardoor krijgt het een buitengewoon dynamisch karakter in een relatief statische urbane context. Curieus toch!

02. Innsbruck, Bergisel Sprungschanze

Bij alle liefhebbers van de wintersport is het een begrip: de 'Bergisel Sprungschanze'. Rond de jaarwisseling kunnen we op de tv de skiatleten zien springen van deze schans, die onderdeel vormt van het bekende Vierschansentoernooi. De schans kent een lange historie wat betreft bouw, verbouw en nieuwbouw. Aan deze geschiedenis is in 2001 door de architecte Zaha Hadid [winnaar van de Pritzkerprijs 2004] een imposant hoofdstuk toegevoegd. Het is, zoals men in het Duits zegt, een 'Wahrzeichen', dat zich tot een architectonische attractie heeft ontwikkeld. De kop van de stalen toren tekent zich af tegen de hemel en de bergen. In Bergisel verbindt de architecte de springtoren, de aanlooppiste, de tribunes en het café op een elegante manier tot een architectonische eenheid, of misschien beter nog tot een **curieuze functionele sculptuur**. Innsbruck is al meerdere malen de plek bij uitstek geweest voor grootse sportevenementen. Zo werden er in 1964 en in 1976 de Olympische Winterspelen gehouden. Het nieuwe architectonische ensemble kun je [buiten de wedstrijden om] het hele jaar bezoeken: torenlift, panoramacafé en dakterras. Je kunt de trap nemen naar de top van de springtoren, maar velen zullen de voorkeur geven aan de lift die je in een mum van tijd naar boven brengt. Vanuit het café/restaurant en vanaf het terras heb je een 360 graden adembenemend uitzicht op de bergen: Patscherkofel, Nordkette, Hohe Munde en Serles. Je kunt ook gebruik maken van de bezoekerstoren, een plek waar je met de auto en het openbaar vervoer goed kunt komen.

03. Wenen, Haas Haus

Er is eigenlijk geen groter contrast mogelijk dan dat tussen de hooggotische Stephansdom en het postmoderne Haas Haus. De gebouwen liggen tegenover elkaar. Het Haas Haus [1990] is vanaf het begin zeer omstreden geweest vanwege het feit dat het in de bestaande historische context als een navrant ‘Fremdkörper’ wordt gezien. Het werd ontworpen door Hans Hollein, één van de representanten van het postmodernisme. Hij koos op de plek waar eerder een warenhuis stond, voor een **curieuze hoekoplossing** met een gevel bestaande uit een combinatie van glas en steen. Het Haas Haus heeft ter hoogte van de entree van de Stephansdom een ronde glazen erker, waarop steeds een weerkaatsing is te zien van de Stephansdom met zijn imposante torens en zijn dak van veelkleurige geglazuurde pannen. Het lijkt alsof de dom zijn schaduw ver vooruit werpt over de stad. Het Haas Haus deed aanvankelijk dienst als restaurant met op de verdieping een hoge centrale ruimte. Het kwam echter in andere handen, waardoor deze ruimte werd opgeofferd voor een nieuwe bestemming, namelijk modezaak. Het einde van de [her]bestemming van het gebouw is nog niet in zicht, want het is sinds kort weer in nieuwe handen gekomen, wat ongetwijfeld weer zijn gevolgen zal hebben voor in ieder geval de binnenkant van het gebouw. Er komt misschien wel een moment waarop het fel bekritiseerde gebouw zodanig in de harten van de Weners is gesloten, dat er stemmen zullen opgaan om het gebouw als cultureel erfgoed voor toekomstige generaties te behouden.

04. Wenen, Secessionsgebäude

Wie ooit Wenen heeft bezocht, heeft behalve de Stephansdom en de Ring, zeker ook het ‘Secessionsgebäude’ aan de rand van de Karlsplatz gezien. Dit laatste gebouw valt meteen op door de **curieuze bekroning** van het dak. Ingewijden in de architectuur weten dat het gaat om het in 1898 door architect Joseph Maria Olbrich ontworpen gebouw. De naam van het gebouw verwijst naar de Secession, de Oostenrijkse variant van de Jugendstil. Zoals de naam al doet vermoeden, ging het om kunstenaars die zich wilden afscheiden van de gangbare kunst. De koepel bestaat uit duizenden goudvergulde bronzen laurierbladeren en honderden laurierbessen. In de volksmond werd de koepel al gauw de ‘de vergulde kool’ genoemd. Aan de buitenkant van het wit gestukadoorde gebouw is het motto van de beweging aangebracht: ‘Der Zeit ihre Kunst - Der Kunst ihre Freiheit’. Links van de ingang staat een verwijzing naar het blad van de vereniging: ‘Ver Sacrum’ [Heilige Lente]. Het gebouw had, en heeft nog steeds de functie van expositieruimte voor moderne kunst. De bouwkosten werden grotendeels door de leden van de vereniging betaald. De gemeente Wenen stelde de grond gratis ter beschikking. Op de muren van een van de ruimten in de kelderverdieping schilderde Gustav Klimt de bekende Beethovenfries. Zijn broer Georg ontwierp de bronzen toegangsdeuren. De twee indrukwekkende mozaïekschalen zijn gemaakt naar een idee van de kunstenaar Robert Oerley, terwijl de drie uilen aan de zijkant van het gebouw van de hand van Koloman Moser zijn.

Barcelona: Els Encants Vells, Suites Avenue

Barcelona: Torre Diagonal Zero Zero Bilbao: Alhóndiga, Artklass, Departamento de Sanidad y Osakidetza
Bilbao: Iglesia Santa María Josefa, Museo Guggenheim Bilbao, Palacio Euskalduna, Puente Vizcaya

Elciego: Bodegas Marqués de Riscal Laguardia: Bodegas Ysios

Madrid: Aeropuerto Adolfo Suárez Madrid-Barajas

Madrid: Hotel Puerta América, Mirador, Villaverde Malaga: Bar, El Palmeral de Las Sorpresas

San Sebastian, Aiete: Centro Cultural e Instituto de Derechos Humanos

San Sebastian: Cathedral Buen Pastor

Santa Cruz: Auditorio de Tenerife ‘Adán Martín’, Tenerife Espacio de las Artes – TEA

Spanje

Segovia: Casa de los Picos

Valencia: Museu de les Ciències Príncipe Felipe

Valencia: Hemisfèric, Baños del Almirante

Vitoria Gasteiz: Ataria, Museo di Archeologia di Álava

01. Barcelona, Els Encants Vells

De Plaça de les Glòries Catalanes is al decennia lang in transformatie. Het plein was bedacht als een centraal punt in het orthogonaal uitbreidingsplan van Cèrda uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Tijdens het Francoregime was het echter nog altijd niet meer dan een groot en leeg verkeersplein. In de jaren negentig van de vorige eeuw kwam daarin verandering. Er werd nieuwbouw gerealiseerd. Vooral de immense Torre Agba met zijn uitgesproken vorm, werd een belangrijk landmark van de stad. Sindsdien wordt er hard aan gewerkt om het plein een nieuwe rol in Barcelona te laten spelen en om het gebied eromheen een nieuwe impuls te geven. De eerste resultaten zijn er al. Aan het plein zijn nieuwe gebouwen gekomen, waaronder een designmuseum annex bibliotheek, een herbestemming van een voormalige fabriek tot museum voor moderne kunst en een toevoeging aan een van de bekendste traditionele openluchtmarkten van Barcelona: 'Els Encants Vells'. Deze markt vond tot voor kort gewoon in de openlucht plaats. Nu is de plek aangepast en is ze voorzien van een **curieuze overkapping**, waaronder het marktgebeuren zich op verschillende etages afspeelt. Op enkele slanke zuilen is een dunne kap geplaatst die aan de onderkant is voorzien van spiegelende metalen panelen. Daardoor ontstaan er reflecties van alles wat zich onder die kap afspeelt. Het resultaat is een wirwar van visuele impressies. Door de zonstralen en lichtinval krijgt het gehele marktgebeuren het karakter van een getransformeerde Boqueria, de bekende overdekte markthal van Barcelona.

02. Barcelona, Suites Avenue

Zelfs aan één van de belangrijkste pronkstraten werd het toegestaan om een pand te voorzien van een **curieuze metalen gevelbeplating**. Ik heb het over de Passeo de Gràcia, waarlangs onder andere enkele gebouwen van Antonio Gaudí zijn gelegen. De ontwerper van het hotel/appartementencomplex 'Suites Avenue', Toyo Ito, heeft zich laten inspireren door de gebouwen van Gaudí. De uitlopende metalen platen opgebouwde gevel van het gebouw lijkt in deze omgeving volkomen misplaatst. Toch is dat niet het geval, want Toyo Ito heeft het ontwerpvermogen dat hem in staat stelt gebouwen te maken die, ondanks het contrast met hun directe omgeving, een eigen [overtuigings]kracht hebben. Dat is ook in Barcelona het geval. De nieuwbouw bestaat uit een glazen pui waaraan een golvende, licht uit de rooilijn springende donzen deken is toegevoegd. Met minimale middelen weet hij zo een uiterst attractieve gevel te maken. Al zijn gebouwen hebben iets tijdloos. 'Ze stralen optimisme, lichtheid en vreugde uit', zoals de jury van de Pritzkerprijs over zijn werk opmerkte. Wij hadden het genoeg een aantal dagen in een van de suites van het complex te vertoeven. Als je de verkeersdruk op straat ziet, hou je je hart vast voor mogelijke geluidshinder in je suite. Maar niets daarvan, de suite is op een heel rustig binnenterrein georiënteerd. Het enige geluid kwam van de haan uit de buurt. Op het dak is een klein zwembad met terras. Vanaf deze plek heb je een magistraal zicht op het schuin er tegenover liggende Casa Milà van Gaudí.

03. Barcelona, Torre Diagonal Zero Zero

Er zijn wolkenkrabbers in allerlei soorten en maten, maar de 'Torre Diagonal Zero Zero' is een uitzonderlijke. De **curieuze wolkenkrabber**, gelegen aan het einde van de Diagonaal in Barcelona vlakbij de kust, is 110 meter hoog en telt 24 verdiepingen. Het markante karakter van het gebouw wordt vooral bepaald door zijn hoogst ongebruikelijke vorm. Het is een ontwerp van het bureau Emba Estudi Massip-Bosch Arquitectes uit Barcelona. In het gebouw is het Catalaans hoofdkantoor van de Telefónica Group gehuisvest. Diagonal Zero Zero is een voorbeeld van hightech architectuur. En dat niet alleen, het is ook een voorbeeld van een 'buis-in-buis systeem', dat wil zeggen dat het binnenste deel in gewapend beton is opgetrokken en de schil in staal. De witte buitenschil heeft een zeer bijzondere verschijningsvorm. Deze bestaat namelijk uit een lijnenspel dat associaties oproept met een patroon van telefoondraden. Daarmee wordt door de gevel al aangegeven wat de functie van het gebouw is. Door de ligging aan het einde van de diagonaal fungeert het gebouw als een belangrijk oriëntatiepunt. Vergis je niet, het gaat slechts om één wolkenkrabber. Door gebruik te maken van de spiegeling van het glas van het nabijgelegen gebouw, wordt de indruk gewekt dat het om twee gebouwen gaat.

04. Bilbao, Alhóndiga

In menige woonkamer of vergaderruimte vind je stoelen van de Franse designer Philippe Starck. Maar hij doet ook een en ander op het gebied van architectuur. Zo is hij bijvoorbeeld de grote man achter de herbestemming en herinrichting van Alhóndiga in Bilbao, tegenwoordig een multifunctioneel gebouw [2010]. Aan de buitenkant ziet het gebouw, destijds een wijnopslagplaats ontworpen door de architect Ricardo Bastida, er nog in grote lijnen als vroeger uit, dat wil zeggen gevels van rode baksteen in Modernismo-stijl. Het werd met sloop bedreigd, maar in 1994 werd besloten om het gebouw te behouden en het een nieuwe bestemming te geven. In het gebouw zijn kubussen ingebracht die steunen op 43 **curieuze polychrome zuilen**. Je kunt er nu winkelen, naar de bioscoop gaan, een bibliotheek bezoeken, iets drinken of iets eten, en je kunt er ook aan fitness doen of gaan zwemmen. De zuilen zijn ontworpen door de Italiaanse designer Lorenzo Baraldi. Geen enkele is gelijk aan de andere. Ze verschillen van elkaar wat betreft materiaal: marmer, baksteen, staal, melksteen, terracotta, brons, aluminium, hout of beton, maar ook qua vorm en kleur. Hierachter schuilt een diepere gedachte: de zuilen staan namelijk symbool voor de miljoenen zuilen die we van de verschillende culturen verspreid over de aarde kennen. Ze zijn zo geplaatst dat zuilen van hetzelfde materiaal zich niet in elkaars nabijheid bevinden. De zuilen van dit 'atrium van culturen' zijn gemaakt door vaklui die gebruik hebben gemaakt van materialen uit allerlei streken.

05. Bilbao, Artklass

Het **curieus woningbouwcomplex** 'Artklass' [2011] brengt de toeschouwer in verwarring. Het gebouw sluit aan op de Ensanche, de negentiende-eeuwse stadsuitleg van Bilbao. Het ligt tegenover het museum voor moderne kunst en aan de rand van een fraai stadspark. Dat was voor de Luxemburgse architect en kunstenaar Rob Krier een echte uitdaging, want hoe met nieuwbouw op al deze elementen een gepast architectonisch antwoord te geven? Hij heeft uitgebreid studie gemaakt van de 'genius loci', de geest van de plek. Hij heeft vervolgens geprobeerd om een gebouw te ontwerpen dat daarop is afgestemd. Het gebouw is geleed door middel van een verticale parcellering. Daardoor wordt de indruk gewekt dat het om afzonderlijke panden gaat die tegen elkaar aanleunen. Door elk bouwdeel een eigen kleur, een eigen bekroning en een eigen detaillering te geven, wordt het idee gewekt van een eenheid in verscheidenheid. Volgens de regels van het postmodernisme zijn in de gevels allerlei aan de klassieke architectuur ontleende motieven opgenomen, zoals frontons, architraven, zuilen en pilasters. De verwarring van de toeschouwer wordt extra gevoed door de 36 beelden die verspreid over de gevels zijn aangebracht. De meeste wekken vanwege hun plaatsing onder een balkon of onder de gootlijst, de indruk een kariatide of een atlant te zijn. Maar wie goed kijkt, ziet dat de beelden een puur decoratieve, en geen constructieve betekenis hebben. Zo is een curieus en frivool gebouw ontstaan dat zich al met al op een natuurlijke wijze in de omgeving voegt.

06. Bilbao, Departamento de Sanidad y Osakidetza

Vroeger werd wel gesproken van het 'sick buildingsyndroom': gebouwen die voor de gezondheid niet goed zouden zijn. Er zijn mensen die denken dat het niet gezond is om te werken in een gebouw met allerlei gekke vormen of waarin je door iedereen van buitenaf bekeken kunt worden. Die opvatting wordt zeker niet gedeeld door het Baskische Ministerie van gezondheid dat zijn onderkomen heeft in een **curieus deconstructivistisch gebouw** [2004], gelegen in de Ensanche van Bilbao. Het is een ontwerp van het bureau Coll-Barreu Arquitectos. Gegeven het bijzondere karakter van de negentiende-eeuwse stadsuitleg zijn er allerlei strenge regels en voorschriften voor nieuwbouw in dit stadsdeel. De architecten zijn op een handige en originele manier met die voorschriften omgegaan en zo staat er op de hoek van twee straten een gebouw dat je niet direct in de Ensanche zou verwachten. De vorm is duidelijk geïnspireerd op de architectuurtaal van het deconstructivisme en wijkt sterk af van de neostijlen die we in de directe omgeving vinden. Ook het materiaalgebruik is minstens verrassend te noemen. Zo heeft het gebouw een in prismavormen compleet beglaasde gevel, waardoor het uiterst dynamisch en zelfs wat wild overkomt. De gebouwen rondom en de luchten met zon en wolken weerspiegelen zich op de glazen gevel. De gevel vervult niet alleen een esthetische, maar ook een akoestische, energetische en brandwerende functie. Het kantoorgebouw heeft op de bovenste verdieping een grote vergaderzaal en in de kelder een auditorium. Het parkeren is opgelost door een ondergrondse garage.

07. Bilbao, Iglesia Santa María Josefa

Er worden in Europa nog altijd nieuwe kerken gebouwd, ondanks het feit dat vele bestaande kerken hun religieuze functie verliezen. In de nieuwbouwwijk Miribilla van Bilbao is in 2008 de 'Iglesia Santa María Josefa' ingewijd. De kerk heeft een bijzondere architectuur, mede door haar ligging op geaccidenteerd terrein. Het is een zaalkerk met een kapel, gekoppeld aan een sacristie en vergaderruimte. De klokkentoren is in het hoofdvolume geïntegreerd. Het kruis dat normaal op de toren staat, is door middel van een lijnenspel in de stadsgevel ook in de architectuur verwerkt. De prijsvraag voor deze kerk werd gewonnen door IMB Arquitectos uit Bilbao. Het is een heel pure kerk: minimalistisch, zonder enige decoratie. Het enige wat eruit springt, is de **curieuze lichtinval**. Aan de ene kant is een groot raam van waaruit je op de stad kijkt. Aan de andere kant is er een dichte muur met bovenaan ramen waar het licht doorheen naar binnen schijnt. Door gekleurde glasplaten in de neggen aan te brengen, ontstaat er een kleurenrijkdom die associaties oproept met gebrandschilderde ramen. De kleuren verwijzen naar de verschillende perioden van het liturgische jaar: wit voor feestdagen, blauw voor treurdagen, groen voor gewone dagen en rood voor de feestdagen van martelaren en apostelen. Het is een originele en aangename hedendaagse interpretatie van de lange traditie van glaskunst in kerken.

08. Bilbao, Museo Guggenheim Bilbao

Als er één gebouw is dat heeft bijgedragen aan de bewustwording van het belang van hedendaagse architectuur, dan is het wel het 'Museo Guggenheim Bilbao'. Het is tegenwoordig het beeldmerk bij uitstek van Bilbao en Baskenland. Er wordt zelfs gesproken van het 'Bilbao-effect': het museum heeft bijgedragen aan de revitalisering van de stad. Dit alles dankzij de Solomon R. Guggenheim Foundation in New York. Het had trouwens niet veel gescheeld of het museum was helemaal niet in Bilbao terecht gekomen. Aanvankelijk dacht de stichting aan andere vestigingsplaatsen. Door een gerichte actie van het gemeentebestuur wist Bilbao te bereiken dat de keuze toch op deze stad viel. Waar tot voor kort havengebouwen, fabrieken en opslagplaatsen stonden, pronkt nu een gebouw dat op zich al als een museumstuk kan worden gezien. De architect Frank Gehry ontwierp het in de trant van een deconstructivistische architectuur. Het sinds 1997 voor het publiek geopende gebouw valt in eerste instantie op door vorm en materiaalgebruik. Het is grotendeels bedekt met **curieuze titaniumplaten** van geringe dikte. Door de grote aandacht die de architectuur voor zich opeist, zou je bijna vergeten dat het gebouw in de eerste plaats bedoeld is om kunst te tonen. Na binnenkomst sta je in een enorm atrium bekroond door een bloemvormig hemedak. Vanuit het atrium is er een verbinding met een buitenterras, waarop en waarlangs buitenkunst is te zien. De tentoonstellingsruimten zijn in drie etages rond het centrale atrium gegroepeerd.

09. Bilbao, Palacio Euskalduna

Het 'Palacio Euskalduna' [1999] is een gigantisch complex en één van de grote culturele troeven van Bilbao. Je weet meteen dat je in een gebied bent dat vroeger in het teken stond van de scheepvaart. Het door de architecten Federico Soliano en Dolores Palacios ontworpen gebouw stelt het laatste schip voor dat in de oude scheepswerf van Euskalduna gebouwd werd. Het is met andere woorden een verwijzing naar Bilbao's maritieme verleden. De functie van het gebouw ligt in de sfeer van theater, opera, concert, muziek, conferentie en congressen. Het bevat onder andere een groot auditorium en een grote concertzaal. De entree tot het grote complex bevindt zich aan de stadszijde. Daar is een bijzonder plein aangelegd dat opvalt door het **curieus straatmeubilair**. Het tegenover het complex liggende park, gaat via de tramlijn over in een groene zone van plantenborders om vervolgens uit te monden in een versteend voorplein. Hierop is als straatmeubilair een woud van verticale stalen buizen aangebracht, dat duidelijk geïnspireerd lijkt te zijn op het thema bomen. Door het dicht bij elkaar plaatsen van deze stalen bomen wordt de indruk gewekt van een bos. Daar waar bij bomen het bladerdak begint, vinden we bij de stalen staketsels kunststofplaten. Bij zonlicht werpen de stalen stammen en takken hun schaduw op het plaveisel, waardoor het idee van een woud wordt versterkt. In de op takken lijkende stalen delen is lichtarmatuur opgenomen.

10. Bilbao, Puente Vizcaya

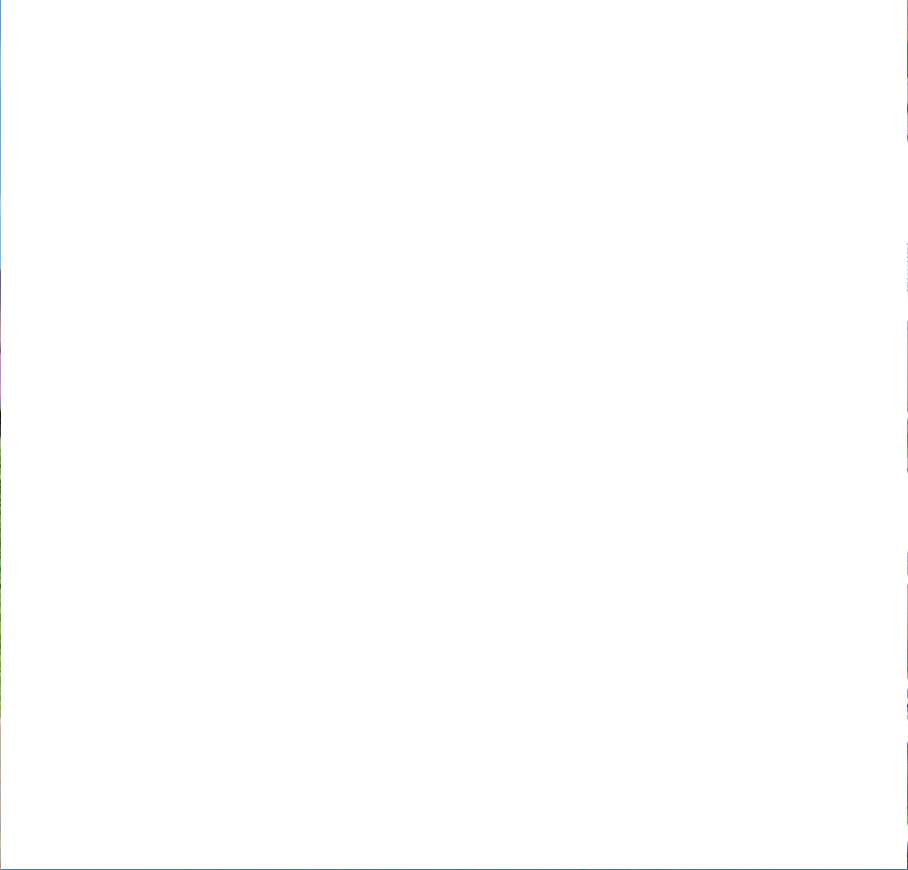
Vanuit het centrum van Bilbao is het een kleine tien kilometer om bij de 'Puente Vizcaya' te komen. De **curieuze gondelbrug** werd in 1893 geopend. Bijna 125 jaar later is ze nog altijd als zodanig in gebruik. De brug van de Baskische architect en ingenieur Alberto Palacio, een leerling van Gustav Eiffel, staat sinds 2006 op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO. Ze verbindt de oevers van de rivier de Nervión, vlakbij het punt waar de rivier in zee uitkomt. Op beide oevers staat een 45 meter hoge toren van staalvakwerk. De torens zijn met elkaar verbonden door een 160 meter lange stalen drager. Aan deze overspanning hangt aan lange staaldraden een gondel bestemd voor de overtocht van auto's, motoren, brommers, fietsers en voetgangers. De opgave was om een brug te ontwerpen waarvan het scheepvaartverkeer geen noemenswaardige hinder zou ondervinden. Een gondelbrug komt aan deze eis tegemoet. Er staan borden die informeren over het wel en wee van de brug. Eén van de gebeurtenissen is vermeldenswaard. Om de opmars van de troepen van Franco te verhinderen, werd de drager vernield en werden de torens neergehaald. De oorspronkelijke gondel is meerdere malen vervangen en nu hangt er aan de stalen draden een tamelijk moderne. Natuurlijk moet je een keer met de gondel heen en weer, maar de grootste attractie is toch om de lift te nemen en dan over de drager te lopen. Je bent verzekerd van een adembenemend uitzicht over de riviermonding.

11. Elciego, Bodegas Marqués de Riscal

De Riojastreek leent zich uitstekend voor een bezoek aan een bodega. Talrijke wijnhuizen produceren hun kostbaar vocht en willen dit uiteraard ook aan bezoekers laten proeven. Eén van de bekendste bodega's is die van Marqués de Riscal. In het heuvelachtige landschap, gedomineerd door wijnstokken en traditionele gebouwen, doemt plotseling een **curieus avant-gardistisch gebouw** [1998] op. Je hoeft niet te raden door wie het is ontworpen, want dat is op basis van vorm en materiaalgebruik meteen duidelijk. Frank Gehry heeft voor het wijnhuis een gebouw ontworpen dat alle aandacht voor zich opeist. Denk wanneer je de bodega bezoekt niet dat je dan ook automatisch in de nieuwbouw terecht komt, want deze vormt namelijk geen onderdeel van de bodega, maar is een annex bestemd voor restaurant en hotel. Je mag er natuurlijk wel op afstand naar kijken. Het gebouw is opgetrokken uit natuursteen en heeft een luifel bekleed met golvende titaniumplaten. De luifel wordt gedragen door stalen steunen, die aan de muren van het hoofdvolume zijn bevestigd. De titaniumplaten hebben drie verschillende kleuren: rood zijnde de wijn, zilver als kleur van het loodje van de flessenhals en goud verwijzend naar de kleur van het netje om de fles heen. Het idee achter het geheel is de creatie van een 'Ciudad del Vino', een wijnstad, waar je kennis kunt maken met alle aspecten van de regio: landschap, architectuur, filosofie, gastronomie en natuurlijk de wijncultuur. De sensueel golvende titaniumplaten roepen de associatie op met een opwaaiende petticoat.

13. Madrid, Aeropuerto Adolfo Suárez Madrid-Barajas

12. Laguardia, Bodegas Ysios

Als de ene bodega de aandacht trekt met extravagante architectuur en een gerenommeerde architect, kan de andere bodega natuurlijk niet achterblijven. Het wijnhuis Ysios, de naam is een combinatie van de Egyptische goden Isis en Osiris, verkoos Santiago Calatrava als architect. De opgave was om complete nieuwbouw te ontwerpen voor de hele bodega: fabricage, opslag, transport en proeverij. Met die opgave wist de Spaanse architect, ingenieur, beeldhouwer en schilder wel raad. Aan de voet van een bergketen strekt zich tussen de vele hectaren wijnstokken een horizontaal gebouw uit met een **curieus aluminium dak**. Het aluminium is in stroken aangebracht en schittert in de stralende zon. Het golvende gebouw is een antwoord op het heuvelachtige terrein. Het is aan de voorkant voorzien van een langgerekte vijver van gebroken witte tegels. De gevels zijn bekleed met horizontale cederhouten planken. Een rechte laan voert naar de entree van het gebouw. Deze ingang ligt in het midden van de langgerekte gevel en is meteen te herkennen aan de verhoging van de daklijn en de grote glazen platen. Boven de entree op de verdieping bevindt zich het proeflokaal. Voor veel bezoekers is het proeven het eigenlijke doel van hun bezoek. Maar je komt er pas als je eerst de tocht door de productie- en opslagruimtes hebt gemaakt. Maar dat had ons reisgezelschap El Topia er graag voor over!

De luchthaven Madrid-Barajas heet sinds 2014 'Aeropuerto Adolfo Suárez Madrid-Barajas'. Dit als eerbetoon aan de eerste premier van de Spaanse democratie na het Francoregime. Het is de thuisbasis van de Spaanse luchtvaartmaatschappij Ibérica. Er is nogal wat geld gestoken in de vernieuwing en uitbreiding van de luchthaven. De nieuwe terminal 4 naar een ontwerp van de Britse architect Richard Rogers kwam gereed in 2006. De gedachte achter de terminal was het creëren van een stressvrije ruimte door nadruk te leggen op lichtheid en transparantie. De architect koos voor een **curieus modulair systeem**. Op betonnen voeten zijn stalen buizen geplaatst die het plafond steunen. Voor de vormgeving van de route naar de poorten zocht hij aansluiting bij het thema van een bommenrij. De betonnen steunen symboliseren de boomstammen, de gekleurde stalen buizen de takken en het golvend plafond verwijst naar het bladerendak. Het daglicht dringt door tussen de bamboestrips waarvan het plafond is gemaakt. De lange bommenrij voert je tevens langs de verschillende seizoenen door de stalen buizen een kleur te geven die past bij de periode van het jaar. Alle elementen werden geprefabriceerd en hoefden ter plaatse slechts in elkaar te worden gezet. Deze modulaire high-tech aanpak heeft als voordeel dat de luchthaven in de toekomst kan worden uitgebreid. Of dat laatste echt zal gebeuren, moet nog blijken, want één van de punten van kritiek op het project is dat het eigenlijk veel te groot is.

14. Madrid, Hotel Puerta América

Er zijn architecturfanatici die een hele week of langer in ‘Hotel Puerta América’ doorbrengen. Ze verblijven dan niet in één en dezelfde kamer, maar verhuizen elke dag naar een kamer op een andere etage. Dat doen ze niet zonder reden, want ze weten dat de kamers van elke verdieping door een andere architect/designer zijn ontworpen. In totaal zijn er negentien ontwerpers aan te pas gekomen en onder hen zeker niet de geringsten. Om een paar te noemen: Arata Isozaki, David Chipperfield, Jean Nouvel, Norman Foster, Ron Arad en Zaha Hadid. Alleen de namen al doen vermoeden dat het om bijzondere kamers gaat. De verdiepingen hebben allemaal dezelfde plattegrond, alleen de inrichting ervan verschilt en hoe! De tegenwoordige beveiliging in hotels stelt je niet zo maar in staat om op eigen houtje door een hotel te struinen. Dus toch maar een truc toegepast. Samen met hotelgasten in de lift naar boven en dan vriendelijk vragen of je een blik in de kamer mag werpen. De ene is ingericht in futuristisch rood plastic, de ander uitgerust met zwart marmer. Op de ene verdieping zijn de kamers allemaal wit en nog eens wit, en op de andere verdieping voert de kleur bruin de boventoon. Kortom een **curieuze potpourri** van binnenhuisarchitectuur. Het resultaat is wel dat je kennis maakt met een grote verscheidenheid aan manieren om hotelkamers in te richten.

15. Madrid, Mirador

‘Nine-eleven’ is een begrip geworden. De terroristische aanslag op het World Trade Center in New York ligt nog vers in ieders geheugen. De televisiebeelden van vliegtuigen die in de torens penetreren zijn onvergetelijk. Vreemd dat deze gedachte bij je opkomt als je een bezoek brengt aan ‘Mirador’ [2003], een wooncomplex midden in Sanchinarro, een buitenwijk van Madrid. De reden is simpel: het door het Nederlandse architectenbureau MVRDV ontworpen gebouw heeft in het midden van de hoogbouw een grote open ruimte. Het lijkt alsof er een vliegtuig door heen is gevlogen en een groot gat heeft achtergelaten. Maar schijn bedriegt, het gaat om een **curieuze veranda** bedoeld als gemeenschappelijke buitenruimte en tevens fascinerende uitzichtplek voor de bewoners van het complex. De uiterlijke verschijningsvorm wordt niet alleen door dit gat bepaald, maar ook door de gevels die als het ware uit zwarte, grijze en witte dominostenen bestaan. Het gebouw bevat woningen met zeer uiteenlopende plattegronden bedoeld voor de verschillende categorieën bewoners die we tegenwoordig kennen: alleenstaanden, gezinnen, grote en kleine huishoudens, jonge en oude mensen. Als je goed naar de gevels kijkt en meer in het bijzonder naar de ramen en balkons, krijg je al een idee van de verscheidenheid aan woningplattegronden. Daarbij valt op dat de verschillende typen woningen als kleine buurten bij elkaar zijn geplaatst.

16. Madrid, Villaverde

Het programma voor de nieuwbouw van een woningcomplex was in een soort beeldkwaliteitplan nauwkeurig omschreven. De woonblok moest uit acht lagen bestaan. Het zou een U-vorm moeten krijgen. Verder zouden er 176 appartementen met een, twee en drie slaapkamers in het complex moeten worden ondergebracht. Het door architect David Chipperfield ontworpen gebouw [2005], gelegen in de wijk ‘Villaverde’ in het zuiden van Madrid, voldoet aan al deze voorwaarden. Meer nog, het geeft aan al deze voorwaarden een extra dimensie. Hoe is de architect dan met deze opgave omgegaan? Hij heeft gekozen voor het in elkaar laten overlopen van gevels en dak, waardoor er geen gebruikelijk appartement met kap ontstaat, maar een **curieus sculpturaal geheel** waarbij de termen gevel en dak hun betekenis verliezen. Bovendien werkt hij met geprefabriceerde betonnen elementen in terracottakleur, die het complex een aards karakter geven. Door de afwisseling van dichte betonnen panelen en ramen in de diepe neggen, is een groot monumentaal plastiek ontstaan. De diepe neggen fungeren als zonwering, maar hebben ook een plastisch effect als gevolg van de schaduwen die ze op de huid van het gebouw werpen. Door de betonelementen en ramen per verdieping te laten verspringen, ontstaat een spannend gevelbeeld.

17. Malaga, Bar

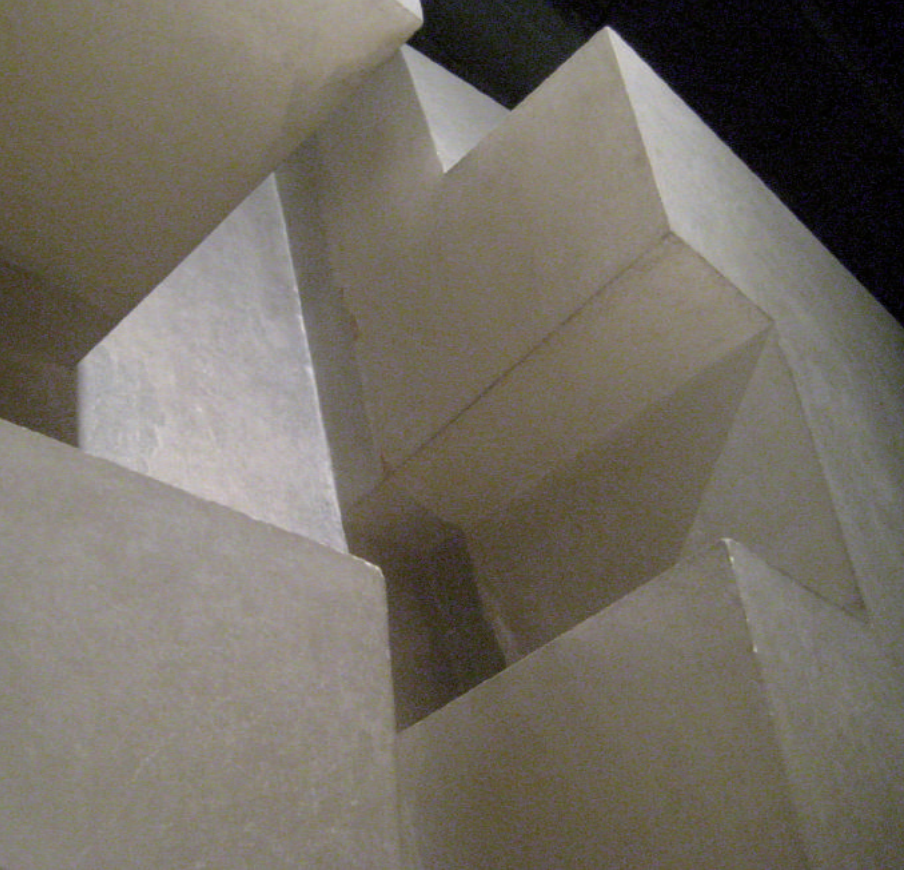
Toen we over de nieuwe wandelpromenade van Malaga liepen, kwamen we een gebouwtje tegen dat meteen onze aandacht trok. Een **curieus kiosk**, waarvan net het luik was geopend. Het riep meteen associaties op met de ‘caban’ van Le Corbusier: een piepklein huisje bestemd voor één enkele persoon. De tafeltjes en stoeltjes buiten verrieden echter al dat het hier om iets anders ging: een sophisticated horeca-uitbating. In dit geval dus geen houten keet of een armetierig verkooppunt, maar een designbar speciaal voor dit doel ontworpen: een kunststoffen huid voor een bar waarin net voldoende plaats is voor de uitbater en zijn handelswaar. Verder een klep aan de voorkant die omhoog geschoven kan worden als de bar opengaat en omhoog kan worden gelaten als de bar ’s avonds dicht gaat. Hoe eenvoudig kan architectuur zijn! Een opdrachtgever die iets wil, een simpel programma van eisen en een ontwerper die er iets moois van wil maken. Ook de lokale overheid verleende haar medewerking, waardoor er nu een onschuldig, maar tevens oogstrelend gebouwtje staat dat bijdraagt aan de kwaliteit van de nieuwe maritieme omgeving.

18. Malaga, El Palmeral de Las Sorpresas

Waar vroeger de haven van Malaga was, is nu een wandelpromenade aangelegd. Langs het strand is door het bureau Junquera Arquitectos een nieuwe publieke ruimte ontworpen die uit drie elkaar aanvullende componenten bestaat. In de eerste plaats is dat een langgerekte voetgangerszone. In de tweede plaats een winkelcentrum, enkele speciaalzaken, een sterrenrestaurant, maar ook café/restaurants met grote terrassen. En in de derde plaats een nieuwe tuinaanleg met palmbomen parallel aan de voetgangerszone. In het park zijn hier en daar paviljoens van moderne architectuur gebouwd. De eenvoudige visserbootjes zul je nu niet meer aan het strand tegen komen. Strand en boulevard worden nu gebruikt door een nieuw publiek van yuppies, ‘well-to-do people’ en toeristen. Het meest opvallende element van het hele project is een grote **curieuze pergola** die over de volle lengte van de wandelpromenade is geplaatst. De constructie is van beton en staal. Beide materialen zijn in wit geschilderd, wat een zonnig en feestelijk karakter aan het geheel geeft. Door de verticale plaatsing van de schubben ontstaat onder de pergola een prachtig spel van licht en schaduw; een spel dat met het uur van de dag verandert. Je kunt niet alleen onder de pergola door lopen, je kunt er op hoogte ook naast lopen. Als je vanaf de loopbrug naar de zee kijkt, denk je dat je aan boord van een cruiseschip bent.

19. San Sebastián, Aiete: Centro Culturale Instituto de Derechos Humanos

Als ik met een groep in het Aiete Park van San Sebastián ben, dan confronteer ik de deelnemers met een raadseltje: ‘ik zie, ik zie wat jij niet ziet’. Dat leidt altijd tot verwarring, want iedereen begint dan meteen rond te kijken of er ergens iets mysterieus is. We staan dan aan de achterzijde van een uit de negentiende eeuw stammend koninklijk zomerpaleis. Het paleis verkeerde in een deplorabele toestand, vandaar dat werd besloten om het te restaureren, maar tevens om het uit te breiden met een culturele functie. De restauratie en uitbreiding werden verricht door het bureau Isuuru Arquitectos. De oplossing van het raadseltje moet je echter niet zoeken in of aan, maar juist achter het paleis. Je kijkt daar uit over een groot, iets omlaag lopend gazon. Je moet het pad naar beneden volgen en als je een stuk lager staat, moet je je omdraaien en dan zie je ineens dat er onder het gazon een gebouw is geschoven. Het is het ‘Centro Culturale Instituto de Derechos Humanos’. De lange gevel van het **curieus ondergrondse gebouw** bestaat uit blauwe, verticale glasplaten die aan de binnenkant gesteund worden door diagonaal geplaatste stalen buizen. Op enkele plekken zijn driehoekige groene glasplaten aan de gevel toegevoegd waardoor er een strak geometrisch lijnen- en kleurspel ontstaat. Het cultureel centrum kan los van het paleis functioneren; het heeft een eigen ingang. De muren en plafonds van het onderaardse gebouw zijn van beton. Binnen heb je het gevoel alsof je in een grot bent.

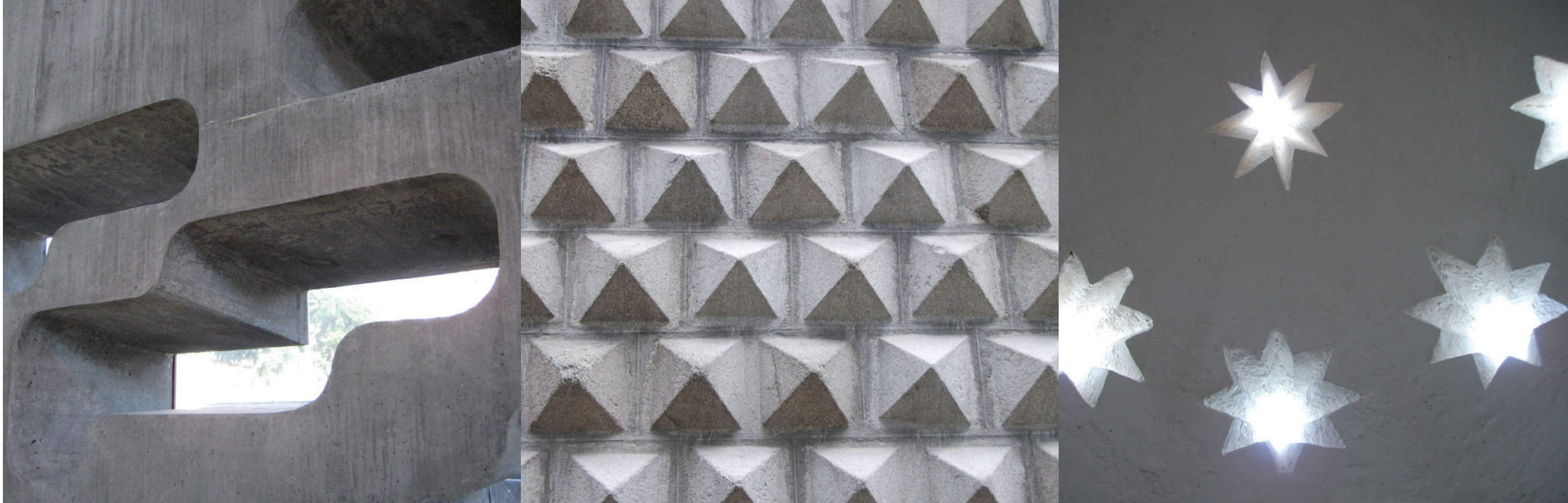
20. San Sebastián, Cathedral Buen Pastor

Als je in Baskenland bent, dan kun je niet om hem heen. Hij behoort tot de grote beeldhouwers van de twintigste eeuw. Veel van zijn werk bevindt zich in San Sebastián. Aan de rand van de stad ligt een imposant park waar een aantal van zijn monumentale sculpturen is geplaatst. Dit beeldenpark is aangelegd rondom de gerenoveerde eeuwenoude boerderij waar hij jaren lang met zijn vrouw heeft gewoond. De boerderij is nu een museum waarin kleinere sculpturen en ander werk van hem te vinden is. We hebben het over Eduardo Chillida, de Spaans-Baskische kunstenaar. Zijn werk is veelal van buitengewoon formaat: meters hoog en vele kilo's zwaar. Zijn sculpturen zijn gemaakt van natuursteen, marmer, cortenstaal, maar ook van beton. Aanvankelijk stonden zijn werken in het teken van de menselijke vorm [torso's en bustes], maar later werden ze massiever en abstracter en meer bedoeld om in de openbare ruimte te worden geplaatst. Behalve grote, heeft hij ook kleine sculpturen gemaakt en één ervan bevindt zich in de 'Cathedral Buen Pastor' in San Sebastian. Het is een soort retabel van natuursteen waarin een kruis te herkennen is: een **curieus kruis van vrede**. In een blok ruwe steen heeft hij een kruis uitgeslepen. Chillida studeerde architectuur in Madrid, maar bekeerde zich al snel tot de beeldhouwkunst. Na een verblijf in Parijs keerde hij terug naar zijn geboorteplaats San Sebastián om er de rest van zijn leven te blijven.

21. Santa Cruz, Auditorio de Tenerife 'Adán Martín'

De Canarische Eilanden vormen onderdeel van Spanje. De eilandengroep in de Atlantische Oceaan is één van de autonome regio's van het land. In Santa Cruz bevindt zich het 'Auditorio de Tenerife Adán Martín' [2003], een **curieus operagebouw** ontworpen door, ja hoor, de Spaanse architect Santiago Calatrava. Het is tegenwoordig het symbool bij uitstek van de stad. Het ligt op een markante plaats, daar waar stad en zee elkaar ontmoeten. Het ligt midden in een modern park en valt op door zijn extravagante vorm. Het lijkt alsof een vreemd wezen op aarde is geland. Het is een enorme betonnen kolos, op onderdelen bekleed met witte, gebroken tegeltjes die een allusie vormen in de richting van Gaudì. Deels over elkaar heen geplaatste betonnen schalen worden in hun totaliteit letterlijk en figuurlijk overvleugeld door een gigantisch groot gebogen dak met een hoogte van 58 meter. Het lijkt alsof de zee zich in één grote golf over het gebouw heen uitstort. Het complex heeft een groot auditorium met 1.800 en een kleinere muziekzaal met 400 zitplaatsen. De routes naar en om het gebouw zijn van een bijzondere kwaliteit, omdat de architect optimaal gebruik heeft gemaakt van de fraaie doorzichten in de richting van de [veelal blauw gekleurde] zee en van de prachtige [veelal blauwe] hemel. Ik heb er helaas nog geen voorstelling kunnen bijwonen, maar vrienden die dat wel hebben gedaan, waren zeer onder de indruk van het monumentale auditorium en van de foyer.

22. Santa Cruz, Tenerife Espacio de las Artes - TEA

Santa Cruz is een stad met ambities. Ook op het gebied van de architectuur. Architecten van naam en faam worden geselecteerd om hun bijdrage aan het nieuwe stadsbeeld te leveren. Daartoe behoort ook een gebouw van het vermaarde architectenduo Herzog & de Meuron. Het gaat om het ‘Tenerife Espacio de las Artes – TEA’, een enorm complex dat op een fijnzinnige manier in de omgeving is ingepast. Het vormt een subtiel scharnierpunt tussen de oude en de nieuwe stad: een cultuurgebouw met een museum, een bibliotheek en een fotografiecentrum. Via een voorpleintje kom je in de grote hal en van daaruit kun je de verschillende onderdelen al goed zien. Een monumentale spiltrap zorgt voor de verbinding met de boven- en onderverdieping. Het gebouw lijkt verdiept te zijn aangelegd, maar het gaat in feite om een optimale benutting van het hoogteverschil in het terrein. Het architectonisch meest opmerkelijke van het gebouw zijn de **curieuze betonnen ramen**, waarvan er maar liefst 1.200 zijn in 720 verschillende vormen en maten. Het idee er achter is dat het pixels van een digitale foto zijn waarop de reflectie van de zon op de zee is te zien. Door de gevarieerde lichtinval ontstaat een heel bijzondere sfeer. Bovendien hebben de architecten dit natuurlijke licht op een fraaie wijze weten te combineren met het noodzakelijke kunstlicht: dag- en kunstlicht gaan onopvallend in elkaar over.

23. Segovia, Casa de los Pícos

Sommige gevels knallen er uit. Dat is zeker ook het geval bij het ‘Casa de los Pícos’ in Segovia. De **curieuze stenen gevel** van dit vijftiende-eeuwse pand heeft maar liefst 617 granieten puntstenen [ik heb ze overigens niet nageteld]. Ze zijn keurig in rij op elkaar gestapeld en vormen zo een buitengewoon decoratieve gevel. Het roept herinneringen op aan het ‘Casa de las Conchas’ in Salamanca, waar de gevel is gedecoreerd met schelpen en aan het Diamantenpaleis van Ferrara met een gevel van stenen in de vorm van diamanten. Stenen woonhuisgevels uit de vijftiende eeuw zijn relatief schaars. In die tijd werden huizen en hun gevels veelal uit hout opgetrokken, vandaar dat er ook niet zo veel woonhuizen uit die periode over zijn gebleven. De stenen woonhuizen behoorden toe aan rijke mensen die zich dit konden permitteren: zij waren, zoals de uitdrukking luidt, steenrijk. De panden met een zeldzame stenen gevel uit de late Middeleeuwen staan allemaal op de monumentenlijst. Ook hedendaagse architecten pakken het thema van opvallende gevels in de vorm van puntstenen, schelpen of diamanten op een eigentijdse manier op. Het gaat dan vaak om prefab geveldelen van een bijzondere vorm of met een speciaal motief. Denk bijvoorbeeld aan een gebouw van de architecten Neutelings & Riedijk in Arnhem, de Rozet.

24. Valencia, Baños del Almirante

In het centrum van Valencia is er een gebouwtje dat je vanaf de straat eigenlijk niet kunt zien. Je kunt er ook niet altijd terecht. Een bordje op de deur geeft aan dat het gebouw slechts op een paar weekdays te bezichtigen is en dan ook nog slechts tijdens een paar uren per dag. Toch zou het jammer zijn als je je daardoor laat afschrikken, want een bezoek aan ‘Los Baños del Almirante’ is een meer dan bijzondere ervaring. De oorsprong van dit Arabische badcomplex gaat terug naar de veertiende eeuw. Het badhuis lijkt op een Islamitische hamman, die op haar buurt weer een afgeleide is van de Romeinse thermen. Ook het Arabische badhuis heeft een entreevestibule, een koud bad, een lauw bad en een warm bad. Het is gebouwd in de zogeheten Mudejarstijl, een kunststijl waarin moslim- en christelijke kunstvormen met elkaar zijn verweven. Er wordt gebruik gemaakt van baksteen. Verder zijn de hoefijzervormige bogen kenmerkend voor deze stijl. Voor de interieurdecoratie wordt gebruik gemaakt van stucwerk, keramiek en houten plafonds met inlegwerk. Het badhuis is meerdere malen gerestaureerd. Sinds 2005 is het weer open voor het publiek. Een prachtig detail wordt gevormd door de koepel van het lauw waterbad. Deze heeft namelijk een **curieuze hemel** met open gaten in de vorm van achthoekige sterren. Deze laten het licht van buiten naar binnen stromen en tevens worden daar doorheen de dampen naar buiten afgevoerd.

25. Valencia, Hemisfèric

Euwen lang stroomde de rivier Turia door de stad Valencia. Die stroom kon vreselijk te keer gaan en zo gebeurde het ruim een halve eeuw geleden dat door een overstroming vele mensen verdronken. Dat was het sein om de rivier buiten de stad om te leiden. Het gevolg was wel dat er een droge rivierbedding ontstond. Het gemeentebestuur nam het besluit om het bijna tien kilometer lange gebied in te richten tot domein voor actieve en passieve recreatie. Zo is in de afgelopen decennia een park- en recreatiezone ontstaan die zich als een groen lint door de stad slingert. Op initiatief van de burgemeester is het plan opgevat om een drietal belangrijke cultuurgebouwen in de rivierbedding onder te brengen. De gebouwen zijn ontworpen door de uit Valencia afkomstige architect Santiago Calatrava. Eén van de gebouwen is de ‘Hemisfèric’ [1998], waarin zich een IMAX bioscoop en een planetarium bevinden. Je kunt hier moeilijk de uitdrukking gebruiken dat het gebouw als iets oogt, want het is nu juist een oog. De architect heeft deze metafoor gebruikt om aan te geven dat je in die ruimte een bepaalde kijk op de wereld krijgt: het is een ‘eye of knowledge’. Het **curieus oog** is een halve bol, gelegen in een grote vijver. Als je het gebouw binnenkomt, word je geleid in de richting van een roltrap die je naar de benedenverdieping brengt. Je loopt dan langs translucide glazen wanden die het licht vanuit de vijverpartij diffuus naar de benedengangen leiden.

26. Valencia, Museu de les Ciències Príncipe Felipe

De architect Santiago Calatrava werkt vaak met organische vormen. Het lichaam van een mens of een dier, of de vorm van een rug, een hand of een skelet vormt voor hem de inspiratiebron bij de vormgeving van gebouwen. Dat is heel duidelijk te zien bij een van zijn andere projecten in de droge bedding van de Turia, bij het ‘Museu de las Ciències Príncipe Felipe’. Dit **curieus wetenschapsmuseum** lijkt namelijk op het skelet van een walvis. Het is een groot gebouw dat een dak heeft in de vorm van baleinen. Het museum heeft drie verdiepingen en is van binnen spectaculair door het zicht dat je op veel plaatsen hebt op de constructie van het gebouw. Ben je geïnteresseerd in getallen: het gebouw bestaat uit 20.000 vierkante meter glas, 4.000 panelen, 58.000 kubieke meter beton en 14.000 ton staal. Ook nog een paar getallen over de afmetingen van dit reuze dier: 220 meter lang, 80 meter breed en 55 meter hoog. Niet zonder reden dat de werken van Calatrava wel als megalomaan worden bestempeld. Stel je voor wat er aan transport nodig is geweest om al dat materiaal op zijn plaats te krijgen. Ik denk dat de rivier de Turia gedurende haar hele bestaan niet zo veel kilo’s stenen en grint richting zee heeft vervoerd, als Calatrava voor zijn gebouw nodig had. Een pikant detail: het museum verkeert in zwaar financieel weer. De exploitatiekosten schijnen de pan uit te rijzen!

27. Vitoria Gasteiz, **Ataria**

De aandacht voor ecologische vraagstukken is de laatste decennia enorm toegenomen. Er zijn allerlei acties gevoerd om het milieubesef te vergroten en milieuvriendelijk gedrag te stimuleren, maar de resultaten daarvan laten nog altijd te wensen over. De aarde warmt nog steeds op, de natuurlijke hulpbronnen worden verder opgebruikt, de vervuiling is nog geen halt toegevoerd en de toekomst van onze planeet wordt steeds onzekerder. Ook op het gebied van stedenbouw en architectuur zijn acties ondernomen gericht op duurzame steden en duurzaam bouwen. In elke regio wordt op een eigen manier geprobeerd om de belangstelling voor natuur en milieu te vergroten. In Vitoria-Gasteiz, de hoofdstad van Baskenland, is een speciaal centrum in het leven geroepen, het 'Centro de Interpretación de los humedales de Salburua', gericht op het belang van wadden, biodiversiteit en natuurlijke rijkdom. Door middel van excursies, lessen, cursussen, rondleidingen en exposities probeert men de aandacht voor het bijzondere natuurgebied Salburua te vergroten. Die functie is meteen in de architectuur herkenbaar. Het gebouw dat als informatiecentrum fungeert [2009] werd ontworpen door QVE Arquitectos uit Madrid. Het is een tijdelijk gebouw met een betonnen fundament, met stalen dragers en liggers, met veel hout zowel aan de buiten-, als ook aan de binnenkant. De grote glazen ramen bieden een prachtig uitzicht op de omgeving. Maar het allermooiste punt om van de omliggende natuur te genieten, is ongetwijfeld aan het einde van een gesloten **curieuze catwalk**.

28. Vitoria Gasteiz, **Museo di Archeologia di Álava**

De provincie Álava van Baskenland heeft een eigen archeologisch museum 'Museo di Archeologia di Álava'. Het ligt in de hoofdstad van Baskenland Vitoria Gasteiz. Terwijl archeologische vondsten vaak in de kelderverdieping van oude gebouwen zijn ondergebracht, is hier juist sprake van het tegendeel: de vondsten bevinden zich op de verdiepingen van een nieuwbouw. Dat is een van de bijzonderheden van het door de architect Francisco José Mangado Belouqui ontworpen museum. Het museum ligt een beetje verscholen in de bebouwing. Aan de ene straat zie je plotseling grote ramen met diepe neggen in wanden bedekt met koperstroken. In de straat waar de entree ligt, zie je aan het einde van een binnenplaats een gebouw met een grote glazen gevel, waarvan de glasplaten in koperen profielen zijn geplaatst. Een zeer hoogwaardig materiaal dat de indruk wekt dat er aan geld geen gebrek is. Toch past dat materiaal uitstekend bij de archeologische ambiance die het gebouw wil uitstralen. Via een **curieuze trap** die zich achter de glazen wand bevindt, kom je in de expositieruimten. Deze zijn heel donker met hun bijna zwarte houten vloeren en zwarte plafonds. De objecten staan in de vrije ruimte of in vitrinekasten en hier en daar is een speciaal object aangestraald. Aan de wanden hangen informatieve kaarten en wordt op borden explicatie gegeven. Terwijl het koper aan de buitenkant van het gebouw nog bruin is en zijn natuurlijk patina nog moet krijgen, is het koper aan de binnenkant bewerkt, zodat het daar al een groene kleur heeft.

Karlsbad, Wandelgang
Praag, Atlanten, Dansende Huis

13

Praag, Grand Hotel Europa, Incheba Expo Praha

Tsjechië

Praag, Laterna Magica, Oude Joodse Begraafplaats, Trdelníkverkoop punt

01. Karlsbad, Wandelgang

Karlovy Vary is de Tsjechische naam voor Karlsbad. Zoals de naam al doet vermoeden, gaat het om een badplaats, maar wel een heel bijzondere, namelijk één van de beroemdste en traditierijkste kuuroorden ter wereld. Je ziet het meteen: de stad leeft van de hotels, casino's, restaurants, luxe winkels en andere kuuroordgerelateerde bedrijven. Het straatbeeld wordt bepaald door mensen die al wandelend water drinken uit een vaak rijk beschilderd aardewerk kruikje. De eerste vermelding van Karlsbad als kuuroord stamt al uit het begin van de zestiende eeuw. De stad heeft steeds een grote aantrekkingskracht uitgeoefend op mensen die een heilzame werking verwachten van het water uit de ondergrondse bronnen. Wie er nu rondloopt, kan zich niet aan de indruk onttrekken dat er sprake is van vergane glorie, hoe actief men ook is op het gebied van de restauratie van het cultureel erfgoed. Wie er nu vertoeft, zal er niet direct aan denken dat hier eerder 'de groten der aarde' verbleven, zoals Mozart, Goethe, Kant en Napoleon. In een dergelijk kuuroord is het natuurlijk vooral wandelen, maar ook daar kan het sneeuwen, regenen of kan de zon fel op je hoofd schijnen. Om de invloed van de grillen van het weer te reduceren, zijn er prachtige overdekte wandelgangen gebouwd. Sommige ervan zijn in hout opgetrokken, andere in gietijzer. Vooral deze laatste zijn mooie voorbeelden van staalconstructies die eruit zien als een [curieus berceau](#).

02. Praag, Atlanten

Je komt ze in allerlei steden tegen: mannen- en vrouwenfiguren die entrees, balkons of daken ondersteunen. Het fenomeen van atlanten en kariatiden is van alle tijden en alle plaatsen. Al in de Faraonische cultuur vinden we zulke beelden. In het Antieke Griekenland vind je bij tempels geregeld zuilen in de vorm van mannen- of vrouwenfiguren. Ook de oude Romeinen maakten van dit iconografisch schema gebruik. In de Middeleeuwen werden ze vervangen door beelden die direct met de christelijke godsdienst te maken hadden: Adam en Eva als zuilen, Petrus als zuil of bijvoorbeeld de twaalf apostelen in een reeks van zuilen. Natuurlijk werd in de Renaissance, naar analogie van de Oudheid, dit aloude thema weer uit de kast gehaald. Ook in de periode van de Art Nouveau en de Art Deco werd graag van deze ornamenten gebruik gemaakt. Geloof het of niet, maar tot op vandaag de dag zijn mannen- en vrouwenfiguren een vast onderdeel in de architectuur. Postmoderne architecten nemen dit thema graag in hun ontwerpen op. In een stad als Praag struikel je over de vele [curieuze atlanten](#) die vooral bij de Jugendstilgebouwen te vinden zijn. Zij ondersteunen entrees van gebouwen, stutten balkons of dragen de kroonlijst van een gebouw. Ik heb er een inventarisatie van gemaakt. Ze zijn er in allerlei vormen en gedaanten: alleen, met zijn tweeën, een viertal, met of zonder ontbloot bovenlijf, met een of twee handen dragend, met een glimlach op hun gezicht, maar ook heel chagrijnig kijkend.

03. Praag, Dansende Huis

Als je in Praag een boottocht maakt over de Moldau, dan kan het niet anders of je aandacht wordt getrokken door een wel heel apart gebouw. Het hoekgebouw heeft een bijnaam gekregen en dat is doorgaans een teken dat het omstreden is. Het [curieus kantoorgebouw](#), eigendom van de ING Bank, wordt het 'Dansende Huis' [1996] genoemd. Het gebouw werd ontworpen door de Tsjechische architect Vlado Milunić, samen met de Canadese architect Frank Gehry. Deze laatste kennen veel mensen van het Guggenheimmuseum in Bilbao. Het zal niet verbazen dat dit eigenzinnige kantoorgebouw tot veel discussie aanleiding heeft gegeven. Zelfs de voormalige Tsjechische president Václav Havel, die lange tijd naast de bank woonde, heeft zich er over uitgelaten. Hij had een positief oordeel en hoopte dat het gebouw een bijdrage aan het moderniserende Praag zou leveren. Het bijzondere aan het gebouw is vooral de entree op de hoek die bestaat uit een extravagante glaspartij. Ook de bol boven op het dak geeft het gebouw een excentriek karakter. Het is een zodanig typisch gebouw dat iedereen er een mening over heeft: men vindt het geweldig of maar helemaal niks. Een tussenpositie is vrijwel ondenkbaar.

04. Praag, Grand Hotel Europa

Ook Praag heeft een periode gekend waarin de Jugendstil populair was. Er zijn in de stad nog veel gebouwen te vinden die de kenmerken van deze architectuurstroming hebben. Eén van die gebouwen ligt aan het vermaarde Wenceslausplein. Het plein, eigenlijk een langgerekt park, is genoemd naar Sint Wenceslaus, de patroonheilige van Bohemië. Dit plein heeft om meerdere redenen geschiedenis geschreven. Het is van oudsher de plek van publieke samenkomst voor vieringen en demonstraties. Op het plein bevindt zich een plaquette ter nagedachtenis van Jan Palach, de student die zich in 1969 op het plein in brand stak uit protest tegen het gebrek aan democratie in het destijds communistische Tsjechië. Het Grand Hotel Europa is één van de mooiste voorbeelden van Jugendstil in Praag. Vooral de bloemmotieven, de guirlandes, als ook de gietijzeren hekken en beeldengroep aan de top van de gevel illustreren het rijke decoratieve schema van dit hotel. Je ziet het er bijna niet aan af, maar het gebouw heeft een **curieuze verbouwing** door- gemaakt. Het oorspronkelijke gebouw, dat de naam ‘Aartshertog Stefan’ droeg en ontworpen werd door de architect Belsky, dateert uit 1889. Al kort daarna, tussen 1903 en 1905, werd het door de architecten Bendelmayer, Hübschmann en Letzel ‘gerestyled’ in de taal van de Jugendstil. Hierdoor veranderde het uiterlijk van het gebouw radicaal. Het beeldhouwwerk is van de hand van de kunstenaar Ladislav Saloun.

05. Praag, Incheba Expo Praha

De tamelijk gecompliceerde tocht er naar toe bleek, achteraf gezien, de moeite waard. Het enorme expositieterrein van ongeveer 40 ha, dat tegenwoordig ‘Inchebo Expo Praha’ heet, ligt aan de rand van de stad Praag. Het terrein wordt gebruikt voor handelsbeurzen, tentoonstellingen, als ook voor sociale, culturele en sportevenementen. Bij grote tentoonstellingen wordt het gebied door tienduizenden mensen bezocht. Er is tegenwoordig voor elk wat wils. Naast de expositieruimten zijn er kermisattracties, cafés, restaurants en allerlei andere recreatieve voorzieningen. De geschiedenis van het terrein gaat terug tot 1891, toen daar een grote tentoonstelling werd georganiseerd. De entree tot het gebied wordt nog altijd gevormd door gebouwen die uit deze periode stammen, zoals bijvoorbeeld het ‘Industriepaleis’ met een grote klokkentoren van 51 meter hoog en met twee vleugels, gebouwd in Jugendstil. De huidige verschijningsvorm wordt sterk bepaald door de nieuwe gebouwen die er in de jaren vijftig van de vorige eeuw bij zijn gekomen. Persoonlijk vind ik de expohal met zijn **curieus cassettenplafond** het meest fascinerende gebouw van het complex. De hal is een ware kathedraal: een middenschip met zijbeuken, prachtige zuilen met originele kapitelen en met tongewelven in de zijbeuken. Beeldbepalend is de grootse overkapping met het prachtige kleurschema van bruin en wit.

06. Praag, Laterna Magica

Velen die Praag bezoeken, willen ook een keer een voorstelling bijwonen van de legendarische ‘Laterna Magica’. Je hoeft er de Tsjechische taal niet voor te kennen, want het is een show die bestaat uit multimedia effecten: pantomime, dans, muziek, schaduwspel en fluorescerend licht. Deze kunstuiging werd in 1958 voor het eerst aan het publiek getoond tijdens de Wereldtentoonstelling in Brussel. Het bijwonen van een voorstelling is inderdaad een magische ervaring en dat in een gebouw dat speciaal voor uitvoeringen van dit gezelschap werd gemaakt. Het ligt naast het Nationaal Theater, een gebouw uit de negentiende eeuw, dat in een neorenaissance stijl werd ontworpen. Het nieuwe gebouw [1983] is al weer ruim dertig jaar oud, maar het oogt nog altijd zeer modern. Dit komt vooral door de kubusvorm. De gevels bestaan uit een plint van Cubaanse marmerplaten en een uitkragende bovenbouw bestaande uit ongeveer 4.000 glasbouwstenen. Je ervaart het gebouw als een [curieuze glazen kubus](#). Door het bijzondere materiaalgebruik staat het in schril contrast met de architectuur van de andere gebouwen in de directe omgeving. Het is een ontwerp van de architect Karel Prager, één van de meest vooraanstaande ontwerpers uit de tweede helft van de twintigste eeuw in Tsjechië. Het interieur is ontworpen door Martin Sladký.

07. Praag, Oude Joodse Begraafplaats

We kennen in Nederland een Landelijke Organisatie voor Begraafplaatsen. Een dergelijk type organisatie is er in veel landen. Dat is te begrijpen want begraafplaatsen vormen onderdeel van onze leefomgeving. Het zijn de plekken waar we onze overledenen naar hun laatste rustplaats brengen, waar we naar toe gaan om er een bloemetje bij het graf te leggen of even stil te staan bij wat de betreffende persoon voor ons betekend heeft. Er is tegenwoordig ook een ‘Week van de Begraafplaats’. Dit laatste was voor mij nieuw. De Oude Joodse Begraafplaats in Praag is de oudste nog bestaande Joodse begraafplaats van Europa. De begraafplaats is tegenwoordig niet meer in gebruik. Ze deed vele jaren dienst en wel tussen 1478 en 1786. Tegenwoordig is de begraafplaats onderdeel van het Joods Museum, een terrein waarop ook enkele synagogen gelegen zijn. Niemand weet precies hoeveel mensen er op deze plaats begraven liggen. Dat komt omdat op sommige plaatsen meerdere lagen van graven boven elkaar liggen. De begraafplaats staat vol met [curieuze grafstenen](#), schots en scheef geplaatst, vaak nog met een duidelijke inscriptie. Het zijn naar schatting ongeveer 12.000 grafstenen die op een kleine oppervlakte van één hectare bij elkaar staan. Vermoedelijk liggen er ongeveer 100.000 doden. Op het graf liggen soms stenen die daar gelegd zijn door verwanten of vrienden. Het is het eeuwenoude gebaar waarmee Joden hun doden eren en de herinnering aan hun dierbaren levend houden.

08. Praag, Trdelníkverkooppunt

Het is er niet van gekomen, maar ik had het moeten proberen. ‘Trdelník’ is een traditioneel zoet gebak dat in landen als Oostenrijk, Tsjechië, Slowakije en Hongarije heel populair is. Geen wonder dat er verkooppunten zijn op plekken waar veel toeristen komen. Ook Praag kent dit soort uitbatingen, maar in dit geval is het wel een heel [curieus bouwsel](#). Om geen twijfel te laten bestaan over wat er verkocht wordt, is er aan de kiosk een grote houten rol aangebracht waaromheen de ‘trdelník’ is gedraaid. Inderdaad wordt het zoete deeg om een houten stok gedraaid, wordt dan gegrild en krijgt een toplaag van suiker en walnootmix. Het product en zijn bereiding zijn wettelijk beschermd. Buitenlandse toeristen vergapen zich aan dit holle, in hun ogen typische Tsjechische product. Ze realiseren zich niet dat deze lekkernij vaak in eigen land ook te krijgen is, maar dan onder een andere naam bekend is. In Duitsland bijvoorbeeld kent men het onder de naam ‘Baumkuchen’.

Ekerö, Drottningholm

Malmö, Turning Torso

14

Stockholm, Skogskyrkogården

Stockholm, Vasamuseum

Zweden

01. Ekerö, Drottningholm

In de gemeente Ekerö, net buiten Stockholm, ligt het Zweeds koninklijk domein Drottningholm [letterlijk koninginneneiland]. Het was het eerste Zweedse project dat op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO [1991] werd geplaatst. De koninklijke familie woont tegenwoordig in dit optrekje, omringd door prachtige tuinen. De geschiedenis van de buitenplaats gaat terug tot de zestiende eeuw: een plezierslot wordt gebouwd, brandt af en er komt een nieuw slot. Er wordt een Franse tuin aangelegd en later komt er nog een Engelse tuin bij. Dat alles is nog niet genoeg: er komen nieuwe gebouwen bij, waaronder een slottheater en een Chinees paviljoen. Ik heb een keer een muziekvoorstelling mogen meemaken in dit barokke slottheater. Zijn hoogtepunt beleefde het slot onder Gustaaf III, die zelf voor het theater schreef en zelfs als toneelspeler optrad. Na zijn dood raakte het theater in verval. Het Chinees paviljoen is in Franse rococostijl gebouwd. Er is ook een ander gebouw: een **curieuze tent**. Als je die ziet, vraag je je af wat het eigenlijk is: een geromantiseerde partytent? Nee, het is geen tent van doek en het is ook niet bedoeld voor een feestje. Het zou ook een Ottomaanse legertent kunnen zijn, maar het is in werkelijkheid een uit hout opgetrokken wachthuis. Koning Gustaaf III liet deze curiositeit in 1781 bouwen voor de Koninklijke Wacht. Het kleurrijke gebouw is een illustratief voorbeeld van de belangstelling die er in de negentiende eeuw voor exotische architectuur was.

02. Malmö, Turning Torso

Vanaf de brug over de Sont kun je de **curieuze torso** al zien. Een hoog boven het water uitrijzend gebouw, dat vooral opvalt door de gedraaide vorm. Je zou het kunnen raden. Het is een werk van de Spaanse architect Santiago Calatrava. Ook in de stad Malmö heeft hij een opvallend gebouw weten te realiseren. De 'Turning Torso' [2005], zoals het gebouw officieel heet, is een ware wolkenkrabber aan de Zweedse kant van de Sont, recht tegenover Kopenhagen. Het gebouw is eigendom van de Zweedse woningcorporatie HSB. Het is maar liefst 190 meter hoog en telt 54 verdiepingen. Het curieuze van het gebouw is dat het als het ware om de eigen as draait. Het gaat om een stapeling van negen blokken, die allemaal uit vijf verdiepingen bestaan en ten opzichte van elkaar verdraaid zijn. Zo ontstaat het beeld van een torso. Het hoogste blok is negentig graden gedraaid ten opzichte van het laagste. Het gebouw heeft meerdere functies. Zo zijn de onderste twee blokken bedoeld als kantoorruimten. De bovenste twee verdiepingen van het bovenste blok worden als conferentiecentrum gebruikt. Wil je een prachtig uitzicht hebben over de Sont, dan moet je in een van de appartementen zijn. Er zijn in het gebouw 149 luxeappartementen ondergebracht. Naast de toren bevindt zich een parkeergarage van vijf verdiepingen die via een ondergrondse doorgang met de Turning Torso verbonden is.

03. Stockholm, Skogskyrkogården

Wist u dat de actrice Greta Garbo in Stockholm begraven ligt? Ze ligt op het kerkhof Skogskyrkogården, wat zo veel betekent als Boskerkhof. Het staat op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO. Dat is een beetje vreemd, want het is nog niet zo lang geleden aangelegd, namelijk tussen 1917 en 1940, en wel in de buitenwijk Enskede van Stockholm. Het is destijds ontworpen door de architecten Gunnar Asplund en Sigurd Lewerentz. De reden om het op te nemen op de Lijst van het Werelderfgoed werd als volgt omschreven: ‘Skogskyrkogården is een exceptioneel voorbeeld hoe architectuur en landschap gecombineerd kunnen worden in een kerkhof. Deze creatie heeft grote invloed gehad op het ontwerp van kerkhoven over de hele wereld.’ Daar is geen woord van gelogen. Het is een **curieuze dodenakker** waarbij optimaal gebruik is gemaakt van de natuurlijke gegevenheden van het terrein. Je hebt eerder het idee dat je een natuurpark dan een kerkhof binnen stapt. Het oog wordt aangetrokken door een groot monumentaal kruis dat over de akker waakt. De bij een begraafplaats behorende gebouwen zijn zeer terughoudend vormgegeven: paviljoenachtig, laag en eenvoudig. Dat is anders bij het crematorium [1940]: dat is hoger en forser van maat. De voorhal van het crematorium steunt op een aantal slanke betonnen zuilen. Wil je nadere informatie over de architectuur van de begraafplaats, bezoek dan het Tallumpaviljoen, in het zuidelijke deel van Skogskyrkogården. Daar is een permanente tentoonstelling ingericht over het kerkhof en de beide architecten die het ontworpen hebben.

04. Stockholm, Vasamuseum

Hoe geef je een maritiem museum vorm, zeker als je weet dat daarin een groot historisch pronkstuk van de scheepvaart moet worden ondergebracht? Het antwoord van de Zweedse architecten Göran Månsson en Marianne Dahlbäck was helder: maak een museum dat er als een schip uit ziet. Met dit ontwerp wonnen ze de architectuurprijsvraag voor het ‘Vasamuseum’ [1990]. Het herbergt het enige volledig intact gebleven schip van de zeventiende eeuw, de Vasa. Ooit was dat schip direct na de tewaterlating met bemanning en al gezonken. Het heeft een hele tijd onder water gelegen, maar werd in 1961 toch geborgen. Het werd op een ponton geplaatst en versleept naar een tijdelijke huisvesting op de marinewerf, waar het werd gerestaureerd. De plek diende als tijdelijk museum. Bezoekers konden de conservering volgen vanaf twee galerijen rond de wand waarachter zich het schip bevond. In 1978 was de conservering van het schip voltooid. De wens om een permanent museum voor het schip te bouwen bleef overeind. Als locatie werd het eiland Djurgården gekozen. Zo ontstond daar een museum in de vorm van een **curieus schip** waarvan de drie masten boven een deel van de museumruimte uitsteken. Mede als gevolg van deze vormgeving is het Vasamuseum het drukst bezochte museum in Scandinavië.

Dornach, Goetheanum

Luzern: Kultur- und Kongresszentrum

Zwitserland

01. Bazel, Fondation Beyeler

Het museum voor moderne kunst ‘Fondation Beyeler’ [1997] ligt in Riehen, vlakbij Bazel. Het echtpaar Beyeler bouwde in de loop der jaren een grote kunstcollectie op en wilde die op een passende manier in een museum onderbrengen. Er werd een stichting in het leven geroepen, die plannen uitwerkte voor nieuwbouw. Het museum is uitgegroeid tot een geliefd centrum voor kunstliefhebbers. Je vindt er werk van bekende schilders als Degas, Monet, Van Gogh, Klee, Warhol, Lichtenstein of bijvoorbeeld Bacon. Wat te denken van de waterlelies van Monet, die in een ruimte hangen direct bij de aan het gebouw grenzende vijver. Alleen dat al zou voldoende reden zijn om het museum te bezoeken. Maar er is meer. Ook het gebouw zelf is een attractie. Het langgerekte gebouw is ontworpen door Renzo Piano. Het ligt in een prachtige tuin behorend bij een villa. De aandacht richt zich echter meteen op het **curieus dak** van het museum. Het is gemaakt van glas met daar bovenop een grote reeks lichtgewicht mini sheddaken die ervoor zorgen dat het licht gefilterd in de museumruimten komt. Het glazen dak steekt een stuk uit en zorgt er zo voor dat de zon slechts beperkt in de museumruimten kan komen.

02. Bazel, Schaulager

Het oogt als een grote rechthoekige baal stro. Maar het is een heus depot voor moderne kunst. En dat niet alleen, het is tevens een onderzoeks- en tentoonstellingsruimte. Dit gebouw draagt de naam ‘Schaulager’ [2003]. Het ligt op enige afstand van het centrum van Bazel. Het is ontworpen door de bekende architectengroep Herzog & de Meuron; een groep die het beeld van Bazel en omgeving gedurende de laatste decennia sterk heeft bepaald met vernieuwende hedendaagse architectuur. Het gebouw ziet er aan drie zijden massief en gesloten uit. De vierde, opengewerkte wand oogt in eerste instantie een beetje merkwaardig. Je loopt hier namelijk eerst door een klein huisje met zadeldak om je vervolgens te begeven naar de erachter gelegen entree. De **curieuze gevels** van het gebouw zijn bekleed met uit de bouwput opgegraven puin, gravel en grind. Dat zorgt voor een aardse okerkleur, vandaar dat het bij mij associaties oproept met een gigantische baal stro. In de zijwanden zijn langgerekte perforaties aangebracht, waardoorheen [schaars] daglicht kan toetreden. Het gebouw wordt ook gebruikt als tentoonstellingsruimte. Niet het hele jaar door, maar slechts enkele maanden van het jaar. Het gaat om wisseltentoonstellingen waarbij vooral aandacht is voor het werk van hedendaagse kunstenaars.

03. Dornach, **Goetheanum**

Het 'Goetheanum' in de Zwitserse plaats Dornach is om meerdere redenen bijzonder. Het is ontworpen door een bijzonder persoon, het heeft een bijzondere vorm en het wordt voor een bijzonder doel gebruikt. Om met het laatste te beginnen. Het monumentale gebouw is bedoeld voor theater, conferenties en tentoonstellingen gericht op spiritualiteit. Het werd ontworpen door een bijzonder persoon: Rudolf Steiner, de grondlegger van de antroposofie en schrijver van talrijke publicaties. Hij liet zich sterk inspireren door Goethe, vandaar dat hij dit internationale centrum voor de antroposofie naar hem vernoemde. Het gebouw is ook bijzonder omdat er een **curieuze bouwgeschiedenis** aan vooraf gaat. Het is namelijk het tweede Goetheanum [1928]. Eerder bestond er een geheel van hout gemaakt gebouw. Dit werd echter door brandstichting verwoest. Het huidige, tweede Goetheanum, is helemaal in zichtbeton uitgevoerd. Het is ook bijzonder, omdat het een illustratief voorbeeld is van wat organische architectuur wordt genoemd. Dit is een stroming die mens en natuur als uitgangspunt neemt bij het ontwerp. Het gebouw met zijn piramidale dak komt bij wijze van spreken zo uit de natuur voort; het steekt als een natuurlijke rots uit de bodem. Bij het Goetheanum staan nog enkele gebouwen in dezelfde organische stijl, zoals het ketelhuis, het glashuis en enkele woonhuizen. De grote zaal in het Goetheanum zelf is de plek waar, verspreid over enkele dagen, Goethe's Faust wordt opgevoerd.

04. Luzern, **Kultur- und Kongresszentrum**

Luzern is van oudsher bekend als een charmant Zwitsers stadje aan het Vierwoudstedenmeer. De toeristische topattractie wordt al eeuwen lang gevormd door een houten brug. Deze laatste heeft sinds 1998 een stevige concurrent erbij gekregen in de vorm van een enorm groot, sommigen zeggen groots, 'Kultur- und Kongresszentrum' [KKL]. Het is in mijn ogen een voorbeeld van een **curieuze megalomanie**, want wat te zeggen van het volgende. Het gebouw werd ontworpen door de Franse architectuurvedette Jean Nouvel. Het ligt prominent aan het Vierwoudstedenmeer en gaat daarmee ook een innige relatie aan. Aanvankelijk had hij het voornemen om het gebouw in het water te situeren. Toen bleek dat dit om allerlei redenen niet kon, heeft hij het water maar naar het gebouw gehaald. Het beeld van het gebouw wordt sterk bepaald door een gigantische luifel die wel 45 meter uitsteekt en 20 meter hoog is. Onder die luifel is een soort voorplein ontstaan. De drie hoofdruimten van het centrum zijn uit de opbouw van de gevel goed af te lezen: een concertzaal, een congrescentrum en een kunstmuseum. Deze hoofdruimten zijn aangevuld met conferenzialen, vergaderruimten, restaurant, café, zeebar, lounge en een ondergrondse parkeergarage. Met andere woorden alles wat met cultuur, met congressen en gastronomie te maken heeft, bevindt zich letterlijk en figuurlijk onder één iconisch dak. Het lijkt onwaarschijnlijk, maar dit project heeft Jean Nouvel niet alleen ontworpen in nauwe samenspraak met de opdrachtgever en de gebruikers, maar ook met de bewoners van Luzern.

curiosa

in de architectuur

nader beschouwd

Terugblik op de reis

We zijn aan het einde gekomen van een virtuele architectuurreis door vijftien verschillende Europese landen, waarbij 220 projecten werden bezocht in niet minder dan 118 verschillende steden en dorpen. We hebben vele duizenden kilometers afgelegd; we gingen van land naar land en van plaats naar plaats. U heeft, naar ik hoop, genoten van 'le bonheur d'admirer'. Reiskosten heeft u niet hoeven te betalen, evenmin de kosten voor de denkbeeldige overnachtingen en maaltijden. Zelfs 'Kaffee und Kuchen' en een 'Schnaps' waren gratis. Helaas heeft u de architectuurprojecten niet met eigen ogen kunnen aanschouwen, maar wat niet is, kan nog komen. Hopelijk zijn de koffers al gepakt om de genoemde projecten daadwerkelijk te bezoeken en niet alleen af te gaan op wat ik erover heb gezegd. Vrijwel alle typen gebouwen zijn de revue gepasseerd: woonhuizen, appartementen, villa's, wolkenkrabbers, kerken, synagogen, raadhuisen, restaurants, musea, gerechtsgebouwen, fabrieken, sportcomplexen, zwembaden, universiteiten, stationsgebouwen en noem verder maar op. Alle besproken architectuurprojecten waren op de een of andere manier 'curieus'. Nu eens lag het curieuze in de uitgesproken architectonische vorm, zoals de kubusvorm van de Humboldt-Box in Berlijn of de lusvorm van de uitbreiding van het Ordrupgaard Museum in de buurt van Kopenhagen. Dan weer was het curieuze toe te schrijven aan het materiaalgebruik, zoals de beplating aan de gevel van Suites Avenue in Barcelona of de glazen spiegelende wand van de uitbreiding van het Palais des Beaux-Arts in Lille. Soms hing het curieuze samen met een detail, bijvoorbeeld bij de toneeltoren van de Schouwburg in Haarlem waar glas- en keramiektegels zijn toegepast, of bij een winkelpand in Keulen waar een ijsheer op het dak is geplaatst. Maar het curieuze had ook wel te maken met de wijze waarop het gebouw tot stand is gekomen en de kosten die ermee gepaard gingen, zoals de Gare Liège-Guillemins die het veelvoudige kostte van het oorspronkelijk geplande bedrag. Het curieuze had ook te maken met de functie of de functieverandering van het gebouw, zoals de omvorming van de voormalige Dominicanenkloosterkerk tot boekhandel in Maastricht en bijvoorbeeld de herbestemming van de Völklinger Hütte tot centrum voor natuur en cultuur. Alle projecten waren curieus, maar het ene was wat curieuzer dan het andere. Bij het ene project was het overduidelijk dat het curieus was en bij het andere project duurde het wat langer om erachter te komen wat nu precies het curieuze eraan was. Soms was dat ook niet direct aan de buitenkant van het gebouw te zien, maar moest je wat meer weten van de opdrachtgever, van de architect, van de binnenkant van het gebouw, van het bouwproces, van de bouwkosten of van de gebruikte materialen.

Vragen en antwoorden

Nu we ons koffer uitpakken en alle documentatie voor ons op de denkbeeldige tafel hebben gelegd, is het goed om de curiosa nog eens tegen het licht te houden. Dit doe ik aan de hand van een reeks vragen, waarvan ik in het inleidend hoofdstuk er al enkele heb genoemd. Ik probeer een antwoord te geven op de onderstaande vragen:

- Is het begrip curiosa in de architectuur een strak omlijnd of een diffuus begrip?
- Verandert de opvatting over wat curiosa zijn in de loop der tijd?
- Verschillen de opvattingen per land van wat curiosa in de architectuur zijn?
- Is een gebouw curieus omdat het afwijkt van zijn omgeving?
- Is er een ordening of een classificatie in de curiosa aan te brengen?
- Kunnen we bepaalde typen curiosa van elkaar onderscheiden?
- Als we de curiosa in een typologie kunnen onderbrengen, welk[e] ordeningscriterium of -criteria kunnen we dan hanteren?
- Zijn curiosa in de architectuur typisch iets van de laatste tijd?
- Wie zorgen er eigenlijk voor dat curiosa in de architectuur ontstaan?
- Zijn er architecten die een soort patent hebben op curiosa in de architectuur?
- Zijn er bepaalde typen gebouwen die een gunstige voedingsbodem vormen voor de curiosa?
- Zijn curiosa in de architectuur noodzakelijk of wenselijk?
- Zou niet elk gebouw bij voorkeur curieus moeten zijn?

De rekbaarheid van het begrip

Al tijdens onze reis hebben we ontdekt dat het begrip ‘curiosa in de architectuur’ nogal rekbaar is en dat er veel onder gerangschikt kan worden. Dat hangt samen met het feit dat van het begrip geen eenvoudige en strakke omschrijving is te geven. Daardoor is het begrip een beetje als ‘gummie’, je kunt het naar alle kanten uitrekken. Die rekbaarheid heeft voor- en nadelen. Een nadeel is uiteraard dat daardoor het idee kan ontstaan dat we met een ‘grabbeltonbegrip’ te maken hebben: een vat waar van alles in zit en waar men naar believeen iets uit kan pakken. Daar staat tegenover dat het ook wel een voordeel is als een begrip niet zodanig eng wordt omschreven dat er vrijwel niets meer onder te rangschikken valt. De variatiebreedte van het begrip ‘curiosa’ ligt tussen het verrassende aan de ene en het bizarre aan de andere kant. Daar tussenin bevinden zich begrippen als opvallend, spannend, origineel, bijzonder, markant, merkwaardig, vreemd en raar. In ieder geval heeft het te maken met het afwijken van het alledaagse, van het voor de hand liggende, van het ‘normale’. In dat opzicht zijn de curiosa in de architectuur de ‘vreemde eenden in de bijt’, de ‘deviaties’, de ‘dissonanten’, de ‘normoverschrijdingen’ die opvallen door hun speelsheid, hun originaliteit, hun markante verschijning of door het simpele feit dat ze gewoon ‘merkwaardig’ zijn. Het zijn voorbeelden van architectuuruitingen die aanleiding geven tot

een ‘normendiscussie’: een discussie over wat de heersende architectuurnormen zijn, hoe dwingend die zijn, welke afwijkingen getolereerd worden, hoe normoverschrijdingen worden bestraft met etikettering en stigmatisering en hoe deviatie van het normale zich afspeelt binnen [kleine] tolerantiegrenzen. De discussie wordt vaak toegespitst op wat ‘goede’ en wat ‘slechte’ architectuur is, op beschouwingen over wat wel en wat niet kan en mag in de architectuur. Met andere woorden, het debat gaat over het oorbare en het onoorbare, het fatsoenlijke en het onfatsoenlijke, het gepaste en het ongepaste, het betamelijke en het onbetamelijke.

Curiosa in de tijd

Wat al dan niet als curiosum wordt gezien, varieert in de tijd. In vergelijking met de klassieke architectuur was de gotiek een curiosum. Voor mensen die in de Middeleeuwen leefden, was de wedergeboorte van de klassieke architectuur in de Renaissance een curiosum. De aanhangers van Het Nieuwe Bouwen vonden de architectuur van de Jugendstil maar merkwaardig en soms zelfs verwerpelijk. Geen wonder dat de termen die worden gebruikt om een voorbije cultuurperiode aan te duiden, vaak pejoratief zijn, zoals bijvoorbeeld Barok en Rococo. In iedere cultuurperiode worden de criteria over curiosa in de architectuur bijgesteld en ook nu nog worden ze steeds opnieuw bijgesteld. Door de opkomst van een nieuwe architectuurstijl, door de toepassing van nieuwe constructieprincipes, door het gebruik van nieuwe materialen of door de opkomst van nieuwe functies ontstaan in de architectuur noviteiten die als curieus kunnen worden bestempeld. Eenmaal ingeburgerd, wordt wat eerder als curieus werd gezien, als ‘normaal’ ervaren. Er is dus sprake van een permanente verschuiving van wat als curieus en wat als gewoon wordt gezien. De curiosa die ik in dit boek heb besproken, zullen morgen of overmorgen waarschijnlijk tot de gewoonste zaken van de wereld behoren. Met andere woorden, de houdbaarheidsdatum van curiosa is gelimiteerd. Geen nood, want er dienen zich weer nieuwe curiosa aan.

Curiosa naar land

Ook naar land verschillen de opvattingen over wat curiosa in de architectuur zijn. Vooruitstrevende landen vinden architectuuruitingen niet zo snel curieus, zij laten veel ruimte aan innovatie, verrassing en deviatie. Daar tegenover staat dat in traditioneel ingestelde landen moderne, afwijkende, merkwaardige architectuurprojecten veel eerder als curieus worden aangemerkt. Ik heb mij er zelf op betrappt hoe ik bijvoorbeeld in België de architectuur bekijk vanuit mijn ethnocentrische Nederlandse kijk op architectuur en gebouwde omgeving. Mijn oog valt daar vooral op ‘Belgische toestanden’: gebouwen die absoluut geen rekening houden met de omgeving, waar dak- en goothoogte wisselen als eb en vloed, waar kleur in de architectuur veel gemakkelijker wordt geaccepteerd dan hier, waar stedenbouw eerder uitzondering dan regel is. Daarom vind ik zoveel gebouwen in België curieus. In Duitsland overkomt mij hetzelfde. Mijn oog valt op de zakelijke

Wederopbouwarchitectuur, op de na de Tweede Wereldoorlog herbouwde steden met hun brede verkeersstraten, op de pasteltinten waarmee de gevels van de huizen behandeld zijn, op de brutale cultuurgebouwen uit de zestiger jaren van de vorige eeuw. Heb ik echter een collega uit Frankrijk op bezoek, dan constateer ik dat hij het curieus vindt dat wij zoveel eenvormige woonwijken hebben, dat alles zo netjes in de ruimte geordend is en dat het patrimonium zo goed gerestaureerd en onderhouden is. Elk land heeft zijn eigen 'normaliteitsnormen', zijn eigen standaarden om te bepalen of iets al dan niet curieus is. Het zou interessant [ik haat dit woord] zijn als een Nederlander en bijvoorbeeld een Zwitser een lijstje zouden maken van curieuze gebouwen in Nederland en in Zwitserland en dan deze lijstjes met elkaar zouden vergelijken. Ik ben er zeker van: het zou een curieus resultaat opleveren!

Curiosa naar bevolkingsgroep

Wat voor landen geldt, gaat ook op voor specifieke bevolkingsgroepen. Meer kunstzinnig en progressief ingestelde mensen zullen afwijkende en vernieuwende architectuurprojecten eerder als gewoon en normaal ervaren; terwijl weinig kunstzinnig ingestelde mensen die erg aan traditie hechten, veel sneller iets curieus zullen vinden. Hebben oudere mensen het moeilijker met moderne architectuur dan jongeren? Hebben mensen met een academische of kunstzinnige opleiding meer waardering voor bijzonderheden in de architectuur dan die welke minder daarmee vertrouwd zijn? Is er verschil in opvatting tussen mannen en vrouwen over wat al dan niet curieus is? Speelt partijpolitieke voorkeur een rol bij de 'acceptatiegraad' van curiosa in de architectuur? Heeft een en ander te maken met 'het nest' waaruit je komt? Een precies antwoord op deze vragen is niet mogelijk, daarvoor is [lang leve de dooddoener!] onderzoek nodig.

Curiosa: gebouw versus omgeving

Om een gebouw als curieus te bestempelen, hoeft er geen sprake te zijn van een 'absoluut', maar kan het ook een 'relatief' criterium zijn. Een gebouw kan namelijk als curieus worden gezien omdat het afwijkt van de gebouwen in de omgeving. Het kijkt af van de burens. Het knalt eruit. Het verheft zich boven het andere, maakt zich te zeer ondergeschikt aan het andere of het detoneert gewoon in zijn omgeving. Als het gebouw op een andere plek zou hebben gestaan, dan zou er geen reden zijn geweest om het als een curiosum te zien. Het oordeel over de 'curiositeit' van een gebouw kan dus afhangen van de context, van de omgeving. Een gebouw als zodanig is dan niet curieus, maar een gebouw in een bepaalde setting, in een omgeving die er heel anders uitziet, is dat wel. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan het Rietveld-Schröderhuis in Utrecht dat in zijn context als een curiosum moet worden gezien, maar op zichzelf een '[buiten]gewoon' voorbeeld is van de stroming Het Nieuwe Bouwen in de architectuur.

Typologie van curiosa

Kunnen we de curiosa in de architectuur opsplitsen in verschillende soorten? Kunnen we een classificatie, of misschien wel een typologie van curiosa opstellen? Als dat het geval is, welk[e] criterium [of criteria] moeten we dan hanteren voor de rubricering of voor de typologie? Als ik terugkijk op de door mij besproken curiosa in de architectuur, dan valt het op dat het eigenlijk om vijf hoofdtypen gaat, die te maken hebben met de wezenlijke componenten van de architectuur: wie iets ontwerpt, voor wie iets wordt ontworpen, wat ontworpen wordt, voor welke functie het wordt ontworpen, waar rekening mee wordt gehouden en hoe het ontwerp- en bouwproces verloopt. Het gaat dan om de volgende hoofdtypen:

- De auctor intellectualis [opdrachtgever, architect]
- De architectuur [vorm, constructie, materiaalgebruik en detaillering]
- Het gebruik van het gebouw [functie, functiewijziging]
- De groene aspecten [duurzaamheid] en
- De gang van zaken [proceskant].

Deze vijf hoofdtypen zijn nader te specificeren en zo kom ik uit op tien subtypen. Zo ontstaat de volgende curiosatypologie:

- Opdrachtgevercuriosa
- Architectencuriosa
- Vormcuriosa
- Constructiecuriosa
- Materiaalcuriosa
- Detailcuriosa
- Functiecuriosa
- Functiewijzigingcuriosa
- Duurzaamheidcuriosa
- Procescuriosa

Typen curiosa nader beschouwd

Voor de lezer die de curiosa in de architectuur specifiek wil bekijken vanuit het oogpunt van het type curiosum, heb ik in een appendix een 'curieus overzicht' gemaakt van welke architectuurprojecten onder welk type curiosum vallen. De 220 curiosa in de architectuur zijn in een tabel per type curiosum naar land gegroepeerd. Wat valt daarbij op? Conform de verwachting hebben de meeste curiosa betrekking op de architectuur sec: de vorm, de constructie, de materiaalkeuze en de details. Deze beslaan bijna driekwart van alle curiosa. Dan is er een relatief groot aantal curiosa verbonden met het gebruik van het gebouw: de functie en de functiewijziging. Een aantal andere curiosa heeft te maken met de gang van zaken rondom het project: de proceskant. Voorts is er een klein aantal dat te maken heeft met de opdrachtgever, de architect en de groene aspecten [duurzaamheid]. Het is goed om erop te wijzen dat de rangschikking van een project onder een bepaald type curiosum heeft

plaatsgevonden aan de hand van het mijns inziens meest markante aspect. Vrijwel alle curieuze architectuurprojecten kunnen niet alleen vanwege één enkel markant kenmerk als curieus worden aangemerkt, maar veelal juist ook vanwege de combinatie van de eerder genoemde kenmerken. Het gaat dus vaak niet enkel om de curieuze vorm alleen, maar er is tevens sprake van een curieus materiaalgebruik en bijvoorbeeld een curieus verlopen proces. Gebouwen kunnen dus enkelvoudig, tweevoudig of soms zelfs tienvoudig curieus zijn.

Curiosa in de architectuur: iets van deze tijd?

Ik heb in dit boek, zoals gezegd, de nadruk gelegd op curiosa in de architectuur van de laatste 50 jaar. Ik wees er in het begin al op dat curiosa eigenlijk van alle tijden zijn. Al in de Antieke Oudheid zien we curiosa, waarvan sommige tot op de dag van vandaag ons blijven verrassen of vragen bij ons blijven oproepen. Dat is niet anders voor cultuurperiodes als de Middeleeuwen, Renaissance, Verlichting en de Negentiende Eeuw. De nadruk die ik op de laatste vijftig jaar heb gelegd, kan mogelijk tot een vertekening leiden en suggereren dat de curiosa typisch voor ‘onze tijd’ zijn. Ik denk wel dat er serieuze argumenten aan te voeren zijn om te stellen dat de afgelopen decennia bijzonder gunstig waren voor de ‘productie’ van curiosa in de architectuur. Tot de twintigste eeuw was architectuur namelijk veelal een kwestie van architectuurstijlen die gekopieerd, gevarieerd en ge[her]interpreteerd werden. Het afwijken van architectuurregels [en dogma’s] werd vroeger niet echt op prijs gesteld en ook niet gestimuleerd, vandaar dat architectuurstijlen vaak eeuwen, of minstens decennia lang constant waren. Met de opkomst van de Moderniteit is daar verandering in gekomen en is het kopiëren van bestaande of vroegere stijlen in diskrediet geraakt. Maar in diezelfde periode hebben zich nieuwe ontwikkelingen voorgedaan die hebben geleid tot standaardisering, tot uniformering, tot repeteren en tot stempelen. Zo zijn ‘eentonige’ woonwijken, kantoorgebieden en winkelcentra ontstaan. Het is een beetje de tragiek van de Moderniteit, dat wat ooit zeer nieuw was, door het inspiratieloos kopiëren zo gewoon en bekritiseerd is geworden. Als reactie op de ‘witte’, ‘grijze’ en ‘rode’ ‘kopieermassa’ wordt de laatste jaren meer nadruk gelegd op originaliteit, op innovatie, op afwijking van het bestaande, op het zich onderscheiden, het benadrukken van het bijzondere en van de eigen identiteit. Dit kan worden bereikt door een bewuste productie van curiosa. Zeker de laatste decennia, in de periode van het Postmodernisme, is het populair geworden om iets nieuws, iets afwijkends, iets verrassends te maken. Dit is soms zelfs zo ver doorgeschoten, dat het adagium is geworden: ‘hoe gekker, hoe beter’. We leven immers in een tijd waarin ‘alles kan en alles mag’, een tijd van ‘anything goes’.

Dichotomieën in veelvoud

Curiosa in de architectuur komen niet zo maar uit de lucht vallen. De explosieve groei ervan gedurende de laatste decennia heeft in bredere zin natuurlijk alles te maken met fundamentele veranderingen in onze samenleving. De laatkapitalistische samenleving vertoont zijn laatste stuiptrekkingen. Tekenen van een nieuwe samenleving dienen zich op alle fronten aan. Daarbij lijkt het dat de nieuwe maatschappij positie moet kiezen ten opzichte van een reeks fundamentele kwesties. Daartoe behoren keuzes ten aanzien van verschillende dichotomieën. Niet alleen op ieder van die dichotomieën afzonderlijk, maar juist ook op hun onderlinge combinatie. Welke zijn dan die dichotomieën? Naar mijn mening gaat het om keuzes ten aanzien van:

- Mondiaal versus lokaal: de keuze tussen ‘globalisme’ en ‘localisme’;
- Modern versus traditioneel: de keuze tussen ‘nieuw’ en ‘oud’;
- Grootchalig versus kleinschalig: de keuze tussen ‘big is powerful’ en ‘small is beautiful’;
- Markt versus staat: de keuze tussen ‘the invisible hand’ en ‘the visible hand’;
- Grijs versus groen: de keuze tussen ‘technicisme’ en ‘ecologisme’;
- Centraal versus decentraal: de keuze tussen ‘centrale sturing’ en ‘decentrale sturing’;
- Opgelegd of autonoom: de keuze tussen ‘van buitenaf dwingen’ en ‘zelf doen’.

Architectonische pluriformiteit

Dat zijn niet alleen politiek-maatschappelijke keuzes, maar ook keuzes op het vlak van cultuur, kunst en architectuur. In de overgang van de moderne naar de postmoderne maatschappij staan alle partijen, dus ook architecten, voor de opgave hoe bij concrete projecten een eigen standpunt ten aanzien van genoemde dichotomieën in te nemen, met andere woorden zelf bewuste keuzes te maken. Die standpuntbepaling gebeurt steeds op een contingente manier, afhankelijk van de eisen en wensen van de opdrachtgever, de omvang, aard en complexiteit van de opgave, de specifieke ruimtelijke context en de architectonische ambities. Tegen deze achtergrond is de architectonische pluriformiteit van de laatste decennia niet alleen goed te begrijpen, maar zelfs te zien als het noodzakelijk antwoord op de onduidelijkheden en ongerijmdheden van ‘onze tijd’. Bernard Hulsman en Luuk Kramer [2013] tonen dit overduidelijk aan wat betreft de Nederlandse situatie. In hun boek ‘Double Dutch’ wijzen ze erop dat de Nederlandse architectuur na 1985 heeft geleid tot een enorme pluriformiteit in architectuuruitingen: gebouwen die schraal waren en vandaag de dag zelfs armoedig overkomen, gebouwen die in de ogen van de ene ‘goed’ zijn en in de ogen van de andere ‘fout’, gebouwen die bewust geen rekening houden met de context, gebouwen die zich in de tijd tegendraads gedragen, gebouwen voor de multiculturele samenleving, wilde architectuur, architectuur die zich in zichzelf opsluit, spektakelarchitectuur, ambachtelijke architectuur en nog vele andere uitingen meer.

Weg van de ‘opgelegde’ architectuur

Maatschappelijke ontwikkelingen ook in ‘onze tijd’ kennen hun eigen, moeilijk voorspelbare dynamiek. Die keuzes worden ook niet consequent en eenduidig in één enkele richting door één enkele persoon of instantie gemaakt, maar zeer wisselend en meerduidig, in vele richtingen en door talrijke personen en instanties. Geen wonder dat pluriformiteit in de architectuur de boventoon voert. Er zijn architecten die het Modernisme eigentijds en soms eigengereid herinterpreteren. Er zijn er die de Moderniteit bewust de rug toekeren en een hekel hebben aan de impliciete, aanmatigende dogma’s van deze stroming. Er zijn er die de tegenstelling tussen Modernisme en Postmodernisme als irrelevant beschouwen en ‘gewoon’ hun eigen koers varen. Zij kiezen voor een lokale, contextuele architectuur of voor een mondiale iconische benadering. Zij prefereren een hightech grijze benadering of een softtech groene benadering. Welke keuzes ze ook maken, ze hebben met elkaar één ding gemeen: ze willen weg van een ‘opgelegde’ architectuur, van een door ideologen beheerste architectuurstrijd, weg van de dogmatiek en van wat ‘bon ton’ is. Zij willen gewoon hun eigen weg gaan en ruimte hebben voor bizarre, frivole, speelse, gekke, controversiële, ironische en cynische architectuur. Met andere woorden zij hebben geen moeite met curiosa in de architectuur. Beter nog: zij streven geen curiosa als zodanig na, maar hebben er zeker ook geen moeite mee als anderen iets als curieus kwalificeren. In de ogen van ‘streng-in-de-leer-architecten’ is dit alles verderfelijke ‘ad hoc esthetiek’ van ‘archi-opportunisten’. In de ogen van de ‘dogmavrije’ architecten is het een ‘contingent antwoord’ op de ineenslopende ontwerpwereld waarbij de architectuur weer op zoek moet naar ‘de bron’. Men leze er nog een keer de ‘The Fountainhead’ van Ayn Rand op na.

De productie van curiosa

Tijdens onze architectuurreis is het misschien opgevallen dat curiosa in de architectuur soms de indruk wekken dat ze bewust geproduceerd worden. Opdrachtgevers willen een bijzonder architectuurproject: een gebouw dat aandacht trekt, dat tot de verbeelding spreekt en dat een eigen identiteit heeft. Zij willen iets apart, iets dat opvalt, dat status verschaft, dat hun naam en faam onderstreept of vergroot. Zij willen bewijzen dat ‘ze er zijn’, dat ‘ze ertoe doen’ en dat dit te zien is aan ‘hun gebouw’. Dat is niet anders bij architecten, die uiteraard ook hun eigen vormgevingambities hebben, hun eigen visie op de opgave en hun eigen architectuuropvatting en aanpak. Zij hopen erkenning te krijgen van hun vakbroeders, waardering te oogsten voor hun architectonische kwaliteiten, gebouwen te maken die spraakmakend zijn, zich te onderscheiden van hun collega’s, hun projecten terug te vinden in de architectuurjaarboeken of in de boeken van de soort ‘1001 Gebouwen’. Zeker als er dan ook nog financiers bijkomen, zoals beleggers of ontwikkelaars, die iets op de markt willen brengen dat opvalt, dat aanspreekt en dat beleggingstechnisch als een ‘intelligente investering’ kan worden gezien, dan is daarmee een gunstige voedingsbodem gecreëerd voor de ‘productie van curiosa in de architectuur’. Wanneer een dergelijke ‘curi-

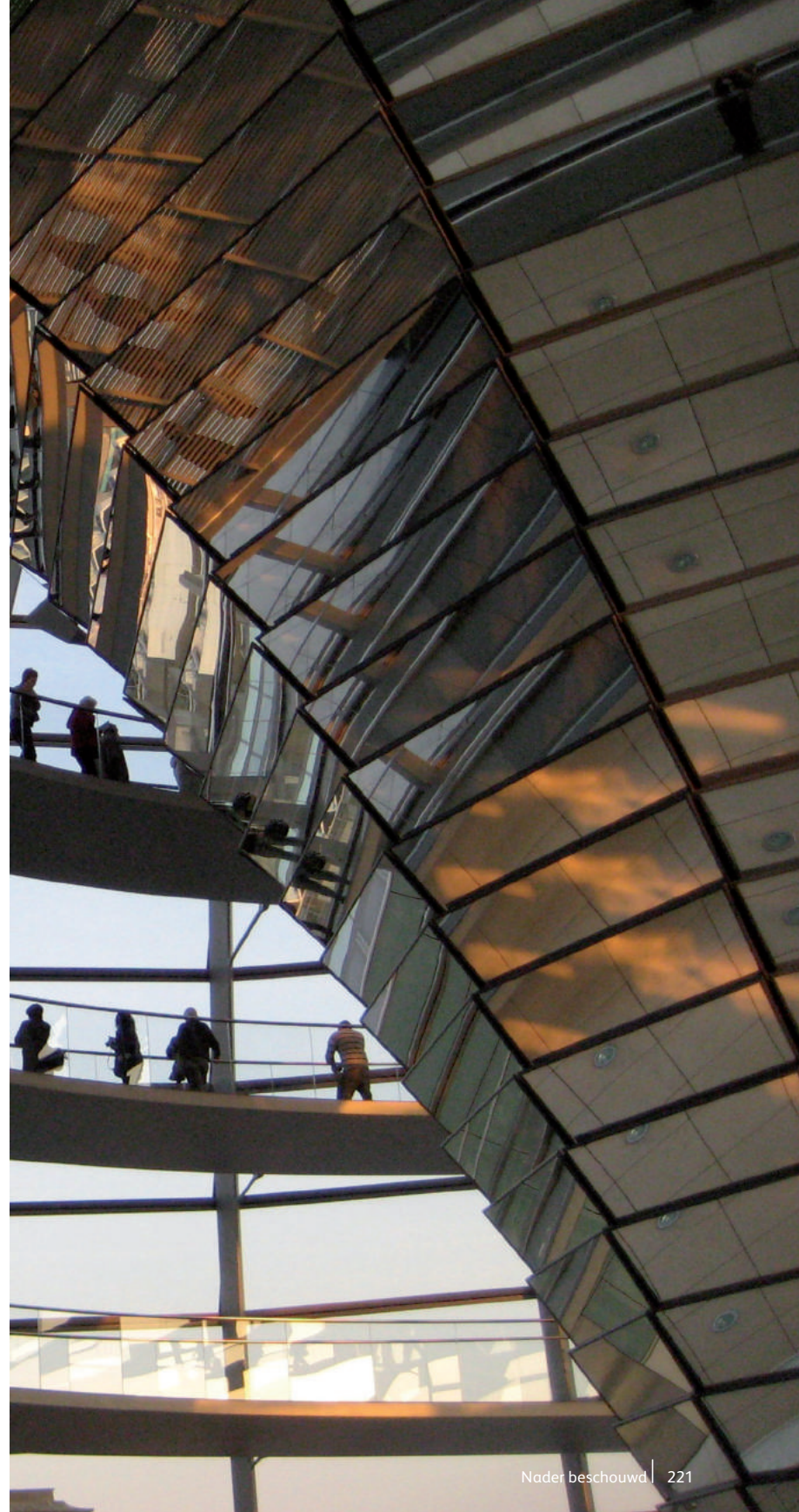
osadriehoek’ [opdrachtgever, architect, financier] zich heeft gevormd, wordt een proces in gang gezet dat vrijwel zeker moet uitmonden in curieuze architectuur. Wouter Jan Verheul heeft in zijn proefschrift ‘Stedelijke iconen; het ontstaan van beeldbepalende projecten tussen betoog en beton’ [2012] rafhjn geanalyseerd wat het lot is van iconische architectuurprojecten die heen en weer geslingerd worden tussen ‘betoog en beton’, tussen ‘retoriek en realisatie’. Hoewel hij het begrip ‘curiosadriehoek’ zelf niet gebruikt, kan wel uit zijn betoog worden afgeleid wat de rol van genoemde drie partijen is bij de slaag- en faalkansen van iconische architectuurprojecten.

Sterarchitecten

Het zal ook niet onopgemerkt zijn gebleven dat onder de behandelde projecten er relatief veel zijn van de hand van hedendaagse sterarchitecten, van vedetten die over de hele wereld worden gevraagd vanwege het feit dat hun architectuur bijzonder, opvallend, attractief en soms zelfs imposant en extravagant is. Ik noem in dit verband Frank Gehry, Santiago Calatrava, Jean Nouvel, Herzog & de Meuron, Rem Koolhaas, Zaha Hadid, David Chipperfield, Peter Zumthor, Daniel Libeskind, CoopHimmelblau, Rudy Ricciotti, Edouard François, Charles Vandenhove, Ben van Berkel, Francine Houben, Winy Maas, Erick van Egeraat, Neutelings & Riedijk en Jo Coenen. Het zijn architecten die spraakmakende architectuur maken, die ontwerpdrif hebben, die opdrachtgevers weten te overtuigen, die hun reputatie inzetten om originele oplossingen te forceren en die soms zelfs de kunst verstaan om extravagantie tot hun handelsmerk te maken. Het lijkt er zelfs op dat deze architecten een soort patent hebben op de productie van curiosa in de architectuur. Geef ze een opdracht en je bent ervan verzekerd dat je een opvallend, een oogstrelend, een bijzonder en soms ook een hoogst merkwaardig gebouw krijgt. Het curieuze zit hem dan niet alleen in de architectonische vorm, maar in feite in alle aspecten van de architectuur: de ligging, de massa, de geleding, de constructie, het materiaalgebruik, de kleuren, de lichtinval, de relatie binnen - buiten en in zo veel andere zaken meer. Met andere woorden vraag een vedette en wees verzekerd van een curieuze architectuur! Let wel, dit laat onverlet dat ook niet-vedetten architectonische curiosa kunnen produceren en dat vedetten soms ontwerpen maken waar het curieuze aan ontbreekt.

Slow architecture

Er zijn tekenen die erop wijzen dat de vedettearchitectuur op zijn retour is en dat de curiosa in de architectuur de komende tijd misschien vanuit een hele andere hoek komen. Er is namelijk mede onder invloed van ‘De crisis’ een nieuwe tendens te bespeuren, te weten de opkomst van wat wel wordt genoemd ‘slow architecture’. Het gaat daarbij om een architectuur die de fundamenteën van de huidige architectuur aantast, waarbij de heersende ‘architectonische praktijken’ ter discussie worden gesteld. Het bouwen moet weg uit de handen van ‘op winst beluste ontwikkelaars’, ‘meedogenloze bankenfinanciers’ en ‘opgefokte vormgevers’ en moet weer terug naar de

‘gewone man [of vrouw]’, naar de kleine particuliere opdrachtgever met een microfinanciering, die zelf tijd en energie in de bouw van zijn woning steekt, die bewust met natuur en milieu omgaat, die gerekend kan worden tot de categorie van mensen die een pleidooi houden voor ‘make your own house’ en ‘make your own city’. Deze ‘slow architecture’ produceert zijn eigen curiosa; curiosa die er anders uit zullen zien dan de extravagante architectuur waarmee we de laatste decennia vertrouwd zijn geraakt. We zijn al enkele voorbeelden daarvan tegen gekomen, zoals het werk van Edouard François in Parijs of dat van Peter Zumthor in Wachendorf.

Typen gebouwen curiosabevorderend?

Een ander opvallend aspect is dat sommige typen gebouwen naar verhouding vaak voorkomen in de categorie van curiosa in de architectuur. Als ik terugkijk op de besproken architectuurprojecten, dan valt het mij op dat er onder de curiosa naar verhouding veel beschermde monumenten zijn, dat er relatief veel projecten zijn die op de Lijst van het Werelderfgoed van UNESCO staan en dat zich daaronder ook veel ‘cultuurgebouwen’ bevinden, zoals musea, kunsthallen, concertzalen en operagebouwen. Achteraf gezien wel begrijpelijk, want monumenten en Werelderfgoed zijn heel bijzondere en opmerkelijke bijdragen aan onze cultuurgeschiedenis, waarvoor overheidsinstanties zich geroepen voelen om die te behouden, te beschermen, te restaureren, in stand te houden en door te geven aan toekomstige generaties. Ook voor cultuurgebouwen is wel een verklaring te geven, namelijk dat in kringen van kunst en cultuur het unieke, het eigene, het bijzondere, het afwijkende juist erg wordt gewaardeerd. Een mediocre gebouw wordt afgewezen, als te weinig spiritueel, te weinig attractief en te voor de hand liggend gezien. Het is mij ook opgevallen dat ik wat meer architectonische curiosa tegen kom in Noord- en West-Europa. Kennelijk is daar sprake van wat meer durf, van meer lef. Curiosa in de architectuur komen in de Zuid-Europese landen relatief minder voor, wat mogelijk te maken heeft met de daar bestaande tradities om terughoudend om te gaan met historisch waardevolle gebouwen en om bij nieuwbouw geen geld te steken in ‘architectonische geintjes’ of ‘geforceerde experimenten’.

Curiosa in de architectuur: wenselijk of noodzakelijk?

Het is misschien een beetje curieus om een boek te schrijven over curiosa in de architectuur, want welk doel wordt daarmee gediend? Wat hebben we er eigenlijk aan? Kunnen we er lessen uit trekken? Kunnen we op basis van de bevindingen een aangename woon- en werkomgeving creëren? Om eerlijk te zijn: een serieus maatschappelijk doel is er niet echt mee gediend, noch vallen er aanbevelingen uit af te leiden die ons leven gelukkiger maken. Toch is het mijns inziens de moeite waard geweest om eens vanuit het perspectief van curiosa naar architectuur te kijken, immers ons leven is even curieus als architectuur curieus is. We vinden het toch ook niet gek, en soms zelfs zeer aangenaam, als we naar de curiosa in ons eigen leven kijken: de opmerke-

lijke, merkwaardige gebeurtenissen die juist kleur en betekenis aan ons leven hebben gegeven. Het is naar mijn mening niet noodzakelijk dat architectuur steeds curieus is, want ook in een niet-curieus huis kun je goed, en misschien zelfs wel beter wonen. In een gewoon kantoor kun je evengoed werken als in een curieus kantoor en je wordt echt niet heiliger van het bijwonen van een dienst in een curieuze kerk dan in een gewone kerk.

Zou niet elk gebouw curieus moeten zijn?

Maar toch is de stelling verdedigbaar dat curiosa in de architectuur echt wel wenselijk zijn, omdat ze als ‘kers op de taart’, als ‘krenten in de pap’ of als ‘cream in the coffee’ net voor iets meer, of iets bijzonders zorgen. Curiosa zijn dan ook niet per se noodzakelijk, maar ze kunnen wel dät toevoegen waardoor architectuur spannend, verrassend, speels en uitdagend wordt, zonder dat ze het karakter krijgen van ‘carnavaleske’, ‘hobbyistische’ architectuur of getuigen van ‘kijk-mij-eens’-architectuur of ‘omineuze architectenmanier-tjes’. Dat vinden veel architecten, opdrachtgevers en financiers kennelijk ook, want de vraag is toch steeds bij al deze partijen, maar ook bij de burger, wat voegt het gebouw nu eigenlijk toe aan wat we al hebben? Curiosa zijn de toegevoegde waarden die ervoor zorgen dat het allemaal net iets leuker, iets spannender, iets uitdagender en iets minder vlak en voor de hand liggend is. Kortom: curiosa zijn niet echt noodzakelijk, maar ze voegen wel iets toe, voor sommigen zelfs datgene waar het in de architectuur ècht om gaat, namelijk creativiteit en innovatie. Je zou kunnen stellen dat architectuur pas interessant wordt, als ze ook curieus is. Maar is niet elk gebouw per definitie curieus? Kijk om je heen en je zult zien dat er veel gebouwen zijn die niet echt opvallen. Daar is niks mis mee, maar echt curieuze gebouwen nodigen uit tot discussie, tot debat en tot een persoonlijke standpuntbepaling en ... dat is al met al toch veel spannender!

curiosa

appendix

in de architectuur

Curieus overzicht van typen curiosa in de architectuur

Ik heb in het slothoofdstuk een typologie opgesteld van curiosa in de architectuur: vijf hoofdtypen en tien subtypen. In bijgevoegde tabel heb ik deze typen gekoppeld aan het land waarin ze voorkomen. De getallen in de cellen van de tabel verwijzen naar de nummers van de projecten. Zo is het mogelijk om te bekijken welk project tot welke type curiosum behoort. In deze appendix geef ik ten behoeve van de lezer die liever de architectuurprojecten vanuit het perspectief van de typen curiosa bekijkt, een overzicht van welke projecten om welke redenen tot het betreffende type curiosum behoren.

Opdrachtgevercuriosa

Opdrachtgevers zijn er in allerlei soorten en maten. Soms hebben ze een heel specifieke achtergrond of ook wel een uitgesproken ambitie. Ze hebben [overheids]gezag, financiële macht of zijn sterk geïnteresseerd in kunst, cultuur en architectuur. Ze willen iets bijzonders realiseren, een bijdrage aan het cultuurklimaat leveren, iets betekenen voor de maatschappij of gewoon iets doen wat ze al lang hadden willen doen. Onder de curiosa zijn prachtige voorbeelden te vinden van projecten waar speciale opdrachtgevers iets bijzonders hebben nagestreefd en ook iets curieus hebben weten te realiseren. Ze hebben er geld, tijd, energie en vooral ook creativiteit in gestopt. Ze hebben contact gezocht met ontwerpers, met kunstenaars en met partijen die iets voor hen zouden kunnen betekenen. Krakers hebben in Kopenhagen op een voormalig militair terrein hun eigen woon- en werkgemeenschap weten op te bouwen [De02]. Een toneelschrijver heeft een fraai woonhuis met binnenplaats laten optrekken [It11]. Een welgestelde kunstminnaar heeft in Darmstadt een kunstenaarskolonie gesticht [Du 09]. Een uitbater heeft in Praag voor zijn handel een speciaal verkooppunt laten bouwen [TsJ08]. Een rijke industriële familie heeft in Essen een woonbuurt gebaseerd op de tuinstadgedachte laten bouwen: Margarethenhöhe [Du12]. Een plaatselijke notabele heeft een gigantische culturele impuls aan de stad Hagen gegeven [Du15]. Al eeuwen geleden nam een koning het initiatief om studentenhuizen in Cambridge van de grond te krijgen; een initiatief dat later door particuliere stichtingen werd overgenomen en nog altijd volop floreert [Eng02]. En ook de overheid neemt soms het initiatief tot iets dat als curieus kan worden gezien. Zo heeft de gemeente Hasselt in België de openbare ruimte op een specifieke manier met kunst willen aankleden [Be04] en heeft de gemeente Helmond een nieuwe wijk gebouwd gebaseerd op een imaginair oud Brabants dorp [Ned11].

Architectencuriosa

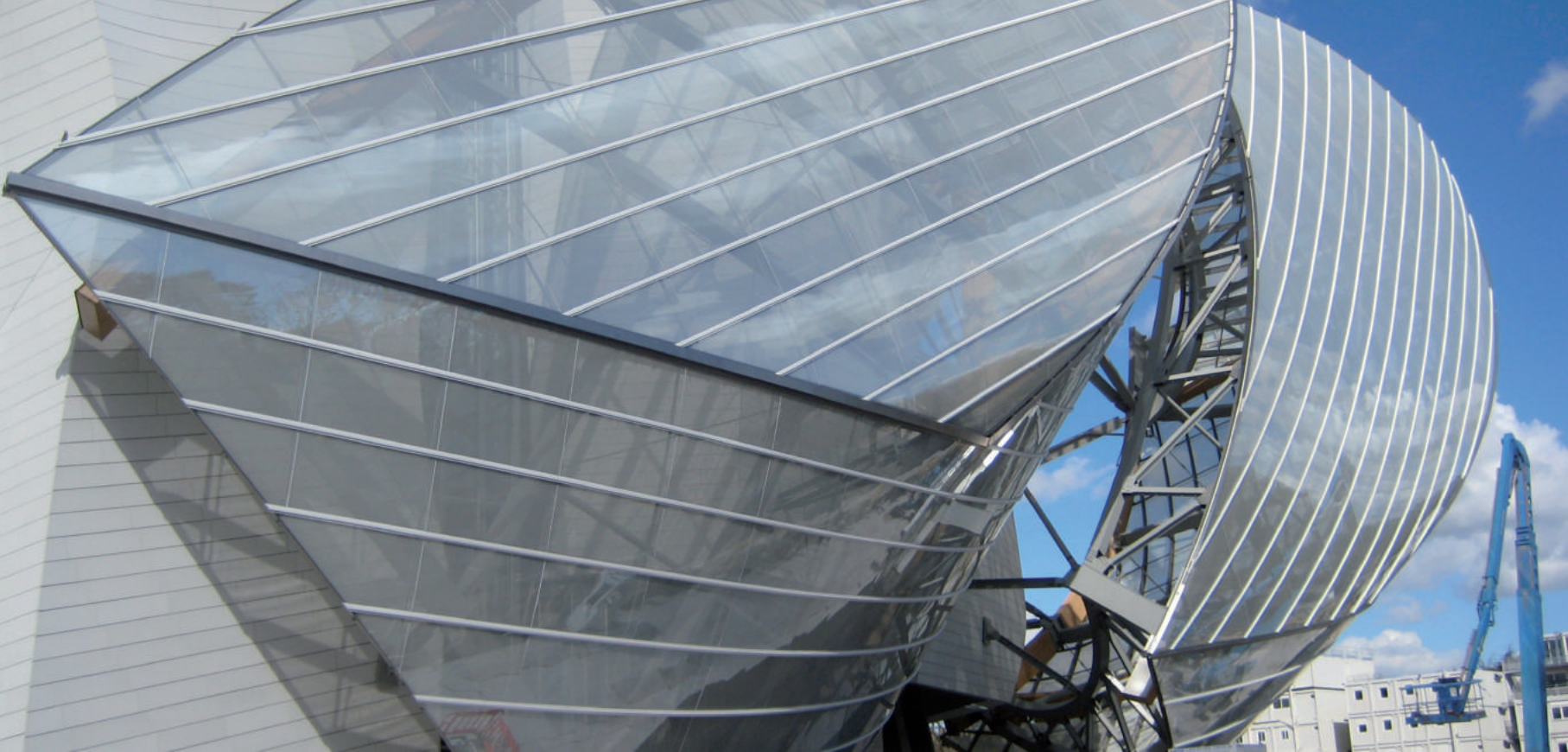
Curiosa in de architectuur zijn uiteraard vooral het resultaat van het werk van architecten. Zij zijn de ontwerpers, de vormgevers van de curiosa, waarbij zij soms sterk gestimuleerd worden door opdrachtgevers die iets speciaals willen. In veel gevallen zoeken opdrachtgevers juist architecten die iets bijzonders kunnen en willen ontwerpen. In dat opzicht zijn vrijwel alle curiosa grotendeels tot het denken en handelen van architecten terug te brengen. Het overgrote deel van de hier besproken curiosa stamt dan ook uit het brein van architecten. In sommige gevallen speelt de architect vooral vanwege zijn achtergrond of zijn opvattingen een meer dan gewone rol. Het curiosum is dan terug te voeren tot de ‘eigenaardigheden’ van de architect. Zo heeft de architect van Joodse afkomst Daniel Libeskind een speciale opdracht gekregen om een museum in Berlijn te ontwerpen voor zijn eigen geloof [Du03]. Dezelfde architect heeft ook de opdracht gekregen om een museumvleugel voor de Joodse kunstenaar Felix Nussbaum te ontwerpen in Osnabrück [Du34]. Een architect met heel specifieke opvattingen over kunst en cultuur, Friedensreich Hundertwasser, heeft een wel heel kleurrijk gebouw ontworpen in Houthem-Sint Gerlach [Ned15];

een gebouw dat uitgaat van de gedachte dat mensen een raamrecht en een boomrecht hebben, en dat ‘eine rechte Linie ein Verbrechen’ is. Ook kan worden geattendeerd op de architect Hans Dom van der Laan, die een kloosterkerk in Lemiers ontwierp gebaseerd op basis van het plastische getal [Ned16], een maatsysteem dat verwantschap heeft met de gulden snede. En wat te zeggen van een door en door katholieke architect, Pierre Cuypers, die beïnvloed door Viollet-le-Duc, één van de meest curieuze kerkrestauraties in Nederland, te weten in Roermond, heeft doorgevoerd [Ned23]. Maar, zoals gezegd, architecten staan in het middelpunt van de creatie van curiosa in de architectuur. Daarbij valt op dat het vooral de ‘vedetten’ zijn die bij die curiosa in de architectuur betrokken zijn. Dat heeft natuurlijk ook te maken met het feit dat architecten juist een vedette worden vanwege het feit dat ze spraakmakende, curieuze architectuur maken. Zij kiezen niet voor het alledaagse, voor het gewone, maar juist voor het opvallende, het bijzondere, het oogstrelende of het merkwaardige ontwerp. Er kan een zekere bias optreden doordat je bij vedetten juist extra alert bent op dit curieuze, op dit merkwaardige en dus geneigd bent om ontwerpen van die architecten eerder te selecteren. Hoe dit ook zij, in het overzicht van curiosa in de architectuur zijn vedetten, zijn ‘starchitecten’, ruim [over]vertegenwoordigd, zoals de met vaste maten en in wit werkende Richard Meier [Lux01], de op spektakelarchitectuur gerichte Frank Gehry [Du17, Sp08, Sp11, Du42], de glazen driehoekman Ming Pei [Lux03], de megalomane Santiago Calatrava [Be13, Sp12, Sp21, Sp25, Sp26, Zwe02], de hightech representant Richard Rogers [Sp13], de zich steeds vernieuwende Jean Nouvel [Fr10, Fr25, Zwi04], het subtiële architectenduo Herzog & de Meuron [Du11, Du26, Sp22, Zwi02], de strak en minimalistisch opererende Stéphane Beel [Be08], de computergestuurde Ben van Berkel [Du37], de moduleman Rafael Moneo [Be07], de speelse Christian de Portzamparc [Be10, Lux04], de postmoderne Charles Vandenbrouve [Be12], de eigengereide Rem Koolhaas [Ned24], de vormverslaafde Zaha Hadid [De07, Fr32, It05, Oos02], de ingetogen Peter Zumthor [Du21, Du40], de kritische Daniel Libeskind [Du03, Du24], de technisch-ecologische Norman Foster [Du05, Eng05, Eng08], de abstraherende David Chipperfield [Du25, It10, Sp16], de unieke oplossing zoekende Francine Houben [Ned20, Ned21], de oorspronkelijke Winy Maas [De03, Ned26, Sp15], de een groot gebaar makende Erick van Egeraat [Ned01, Ned08], de ironiserende Soeters en Van Eldonk [Ned09, Ned10], de vindingrijke Neutelings & Riedijk [Ned13] en bijvoorbeeld de romantische Jo Coenen [Ned17]. Allemaal architecten met hun eigen architectuuropvattingen, hun uitgesproken vormambities en karakteristieke architectuurtaal.

Vormcuriosa

Het ligt in de rede dat de curiosa in de architectuur vooral betrekking hebben op de vorm van het gebouw of het ensemble. Het curieuze zit dan vaak in de radicale, speelse, gedurfde of excentrieke manier van omgaan met geometrische, geomorfologische, organische en man-made hoofdvormen. Het gaat behalve om het spel met de hoofdvorm ook om een specifieke behandeling van de geleiding van de bouwmassa of van de aard en het karakter van de aan- en uitbouwen.

Curieuze geometrische hoofdvormen

Welke varianten vinden we dan onder de curieuze geometrische hoofdvormen? Dat zijn woningen in de vorm van geschakelde kubussen van architect Piet Blom [Ned25], als ook de glazen kubus van het gebouw van Laterna Magica in Praag [Tsj 06]. Tot deze categorie behoort ook het tijdelijke gebouw in de vorm van een dobbelsteen [Du02] bedoeld als informatiebox voor de herbouw van het Berlijnse paleis. Eenzelfde kubusvorm hebben ook de aan elkaar gekoppelde eenheden waaruit het museum van Vasarely [Fr01] in Aix-en-Provence bestaat. Iets soortgelijks kan worden gezegd van de uitbreiding van het kunstmuseum in Villeneuve d’Ascq, dat uit enkele kubussen, plus een doos bestaat [Fr36]. Een rechthoekig gebouw wordt extra curieus als het gedeeltelijk schuin in de grond steekt, zoals dat het geval is bij een gebouw op de universiteitscampus van Groningen [Ned06]. Een variant op een rechthoekig gebouw is de in Kopenhagen aan de Sont gelegen ‘zwarte diamant’, een gebouw bekleed met zwarte natuursteen [De05]. Een diamantachtig uiterlijk heeft ook een in Bilbao gelegen glaspaleis dat letterlijk en figuurlijk uit het straatbeeld springt [Sp06]. Tot de curieuze rechthoekige gebouwen kan ook de studentenhuisvesting in Le Havre worden gerekend, waar wooncontainers voor studenten gestapeld zijn [Fr12]. Behalve curieuze varianten op de rechthoekige vorm, zijn er ook curieuze manieren om met een driehoek om te gaan. Zo is er bijvoorbeeld in Firminy een vrij recent gereed gekomen

kerk van Le Corbusier in de vorm van een piramide [Fr06] en uiteraard kennen we het gebruik van glazen piramides door Ming Pei, zoals bijvoorbeeld bij een museum in Luxemburg [Lux03]. Naast kubus, vierkant en driehoek zijn er ook curieuze variaties op schijven en torens. In Madrid is door MVRDV een woon-schijf gemaakt met een grote uitsparing bedoeld als veranda [Sp15], terwijl we in de sfeer van de torens een soort bewust ‘onafgemaakte’ toren zien, het gebouw van de EU in Straatsburg [Fr33] en in Nijmegen een geknikte toren van het architectenbureau Mecanoo [Ned20]. De torens kunnen bescheiden van hoogte zijn, zoals de uitkragende wolkenkrabber in Milaan [It02], maar ook tamelijk hoog, zoals de ‘telegrafische’ wolkenkrabber in Barcelona [Sp03]. Een curieuze variant op de boog is de triomfboog van het Amerikaans oorlogskerkhof te Thiepval [Fr34].

Curieuze geomorfologische hoofdvormen

Er zijn ook curieuze hoofdvormen die hun inspiratie ontleen aan de geomorfologie, aan het landschap, aan de natuur. Illustratieve voorbeelden daarvan zijn het gebouwencomplex in Le Havre van Oscar Niemeyer, dat bekend staat onder de naam ‘de vulkaan’ [Fr11], het operagebouw in Oslo dat oogt als een ware ijsberg [No01] en een museum in Stuttgart ontworpen door Ben van Berkel in de vorm van een glooiend landschap [Du37].

Curieuze organische hoofdvormen

Architecten gebruiken soms ook organische vormen als inspiratiebron. Een menselijk of dierlijk lichaam, een hoofd, een romp, een rug, een hand of welk ander organisch element dan ook kan de basis vormen voor een curieus ontwerp. Kampioen op dit gebied is de architect Santiago Calatrava die zijn ontwerpen altijd op organische vormen baseert. We zien bijvoorbeeld in Valencia dat hij voor een gebouw het menselijk oog als thema heeft gekozen [Sp25] en in datzelfde Valencia voor een ander gebouw het skelet van een walvis [Sp26]. In Zweden heeft deze architect voor hoogbouw een gedraaide menselijk torso als motief voor het ontwerp genomen [Zwe02]. Je zou kunnen zeggen dat het gebouw Eye in Amsterdam de vorm heeft van een gestrande vis [Ned02], zij het dat de ontwerpers dat niet expliciet als ontwerpmetafoor noemen. Norman Foster heeft bij het Re-gebouw in Londen een spits toelopende toren ontworpen die lijkt op een penis, maar ook deze metafoor vormde niet zijn uitgangspunt [Eng 08].

Curieuze man-made hoofdvormen

Dan zijn er verder curieuze hoofdvormen die een afgeleide zijn van door mensen gemaakte objecten. Zo is er in de buurt van Stockholm een gebouw in de vorm van een tent [Zwe01]. In Lille staat een kantoorkolos, ontworpen door de architect Christian de Portzamparc in de vorm van een laars of een skischoen [Fr17]. Dan is in Worpswede een woonhuis te vinden in de vorm van een kaasstolp [Du43]. In Alphen aan den Rijn heeft het stadhuis de vorm van een grote glazen kas [Ned01]. Ook andere door mensen gemaakte objecten vormen het vertrekpunt voor het ontwerp. Dat is bijvoorbeeld een schip dat de grondgedachte vormt voor een museum in Stockholm [Zwe04] of een reeks van zeilboten die maatgevend zijn geweest voor appartementen in ’s-Hertogenbosch [Ned12]. Behalve deze maritieme thema’s zijn er ook grote ‘vreemde’ menselijke objecten die tot de keuze voor een bepaalde hoofdvorm hebben geleid, zoals een grote boogsculptuur ten behoeve van een springschans in Oostenrijk [Oos02], een reliëfsculptuur die inspireert tot een gevelcompositie in Madrid [Sp16], een samengestelde sculptuur die tot een hotel-restaurant accommodatie in de Riojastreek leidt [Sp11] of een doorbroken sculptuur die een ware folly in Londen oplevert [Eng06]. Het kan ook nog verder gaan door een gebouw als een grote sculptuur te ontwerpen; een sculptuur die associaties oproept met een gelande ufo [Sp21].

Curieuze geleding van de massa

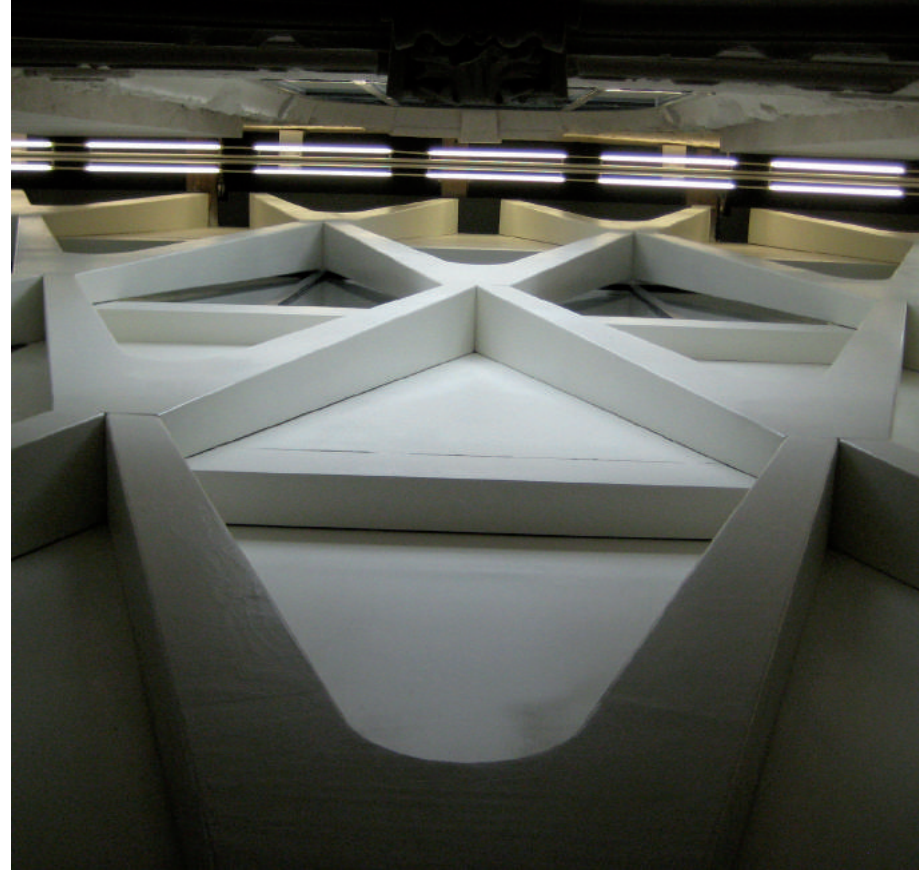
Curieuze vormen ontstaan ook door de massa op een bepaalde manier te geleden. Ook daarvan zijn interessante voorbeelden onder de curiosa te vinden. Zo is bijvoorbeeld het door architect John Hejduk ontworpen woon-gebouw in Groningen op een verrassende manier verticaal geled [Ned07]. In Oostende is een woningcomplex uiterst merkwaardig qua massa geled door een nieuw gemaakte ‘historische’ gevel te koppelen aan een complex van terrasappartementen [Be15]. Het enorme complex ‘De Rotterdam’ van Rem Koolhaas wint aan karakter, speelsheid en architectonische kracht door de totale massa te geleden [Ned24]. Iets soortgelijks is gebeurd in een inbreidingswijk in Londen, waar het totale programma zodanig is geled, dat er een curieuze compositie van ruimtelijke vormen is ontstaan [Eng04].

Curieuze aan- en uitbouwen

Het spelen met de vorm gebeurt niet alleen op het niveau van het totale gebouw, maar ook op onderdelen en dan vooral in de aan- en uitbouwen. De totale compositie kan vanaf het begin al bestaan uit een hoofdvolume met eraan gekoppelde aan- en uitbouwen, maar vaak is het zo dat blijkt dat een gebouw na korte tijd al te klein is voor de functie waarvoor het was bedoeld. Het gevolg is dan dat er aangebouwd wordt, dat er onder de grond bij wordt gebouwd of dat er op het dak een volume wordt toegevoegd. Ook dat levert curieuze vormen op. Illustratieve voorbeelden zijn een annex van een literatuurmuseum in Duitsland waar David Chipperfield een soort autonome neo-neoclassicistische ruimte aan het museumcomplex heeft toegevoegd [Du25]. In de omgeving van Kopenhagen heeft de architecte Zaha Hadid een curieus bouwdeel aan de bestaande museumvilla gekoppeld [De07]. Op de universitaire campus van Leuven heeft de architect Rafael Moneo een curieus wit volume aan een bestaand klooster toegevoegd [Be07]. Boven de grond worden gaanderijen gemaakt om gebouwen met elkaar te verbinden, zoals de gaanderijen in Oostende [Be14]. Ook onder de grond worden oplossingen gezocht zoals bij een kunstmuseum in Frankfurt am Main [Du14]. Ook uitbreidingen in de vorm van belvédères en uitkijkdozen zijn populair, getuige het M-Museum in Leuven [Be08] en het MAXXI in Rome [It05]. De aan- en uitbouwen kunnen ook op een specifieke plek van het gebouw worden aangebracht, bijvoorbeeld door middel van een binnenhof van een conferentieruimte [Du41], het aanbrengen van een ‘uitstekende’ pronkgevel buiten de rooilijn, zoals aan de Champs Elysées te Parijs [Fr23], het aanbrengen van curieuze balkons aan een woningcomplex bij Kopenhagen [De08] of eventueel door het plaatsen van een curieus bouwvolume boven op het dak van een neoclassicistisch gebouw te Zwolle [Ned32].

Constructiecuriosa

Een niet onbelangrijk deel van de curiosa heeft betrekking op de constructie van gebouwen. Daarbij gaat het meestal om de complexiteit of het spectaculaire karakter van de constructie. Daken, overkappingen en overspanningen van utilitaire gebouwen spelen doorgaans een grote rol. Het meest fameuze voorbeeld, dat tot op de dag van vandaag tot de verbeelding spreekt, is het Pantheon te Rome [It06], waarbij in de koepel materialen zijn gebruikt, die naarmate je hoger komt steeds lichter van gewicht worden. Utilitaire gebouwen als luchthavens, stationsgebouwen, tramhaltes en bruggen lenen zich goed voor spectaculaire constructies. Bij de luchthaven van Madrid heeft Richard Rogers een spectaculair modulair systeem toegepast, waardoor de overkapping als een groot woud oogt [Sp13]. Niet minder spectaculair is de overkapping van de perrons van het station te Leuven. Daar oogt de overkapping als een reeks gespannen zeildoeken [Be09]. Zaha Hadid heeft bij een eindstation van een tramlijn in Straatsburg een perronoverkapping van gewapend beton ontworpen, waarbij de overkapping steunt op schots en scheef geplaatste betonnen zuilen [Fr32]. De Hoeg Bröggk in Maastricht bestaat uit een esthetisch aantrekkelijke grote stalen overspanning [Ned17]. De suikersilo's van Halfweg hebben een nieuwe functie gekregen en daarvoor zijn perforaties in de betonnen constructie aangebracht en is de huid bekleed met een schil van aluminiumplaten [Ned09]. Grote in staal vervatte glazen overkappingen zijn te vinden in een utopisch wooncomplex uit de negentiende eeuw in de Franse plaats Guise [Fr17]. Aan het Plaça de les Glòries in Barcelona is recent een nieuwe overkapping aangebracht boven een open markt [Sp01]. In Wenen is een hoekpand gebouwd, het Haas Haus, waarvan de constructie van de gevel door de toegepaste uitsparingen een hoofdstuk op zich is [Oos03]. Wil je een curieuze dakopbouw zien met een extravagante constructie, dan kun je altijd goed terecht bij het werk van de architectengroep CoopHimmelblau. Een op deze architectuur geïnspireerde dakopbouw is in Keulen te vinden [Du19]. Originele constructies zijn ook te vinden bij openbare gebouwen, zoals musea, Paleizen van Justitie, winkelcentra en sportcomplexen. Het Beyeler Museum in Bazel heeft een speciale dakconstructie ontworpen door Renzo Piano gericht op het diffuus binnenlaten van het licht [Zwi01]. In Berlijn is in het Sony Center een buitengewoon complexe tentdakconstructie gemaakt, die elke liefhebber van constructies in zwijm doet vallen. Norman Foster heeft het hof van het British Museum voorzien van een imposante glazen overkapping [Eng05]. Soms is ook het gebouw in zijn geheel een constructief paradepaardje. Dat geldt bijvoorbeeld voor het Vitra Museum in Weil am Rhein, waar Frank Gehry een golvende betonconstructie heeft gerealiseerd [Du42] of in het Centre Pompidou Metz waar door middel van een enorme houten constructie een tot de verbeelding sprekende

overkapping is gerealiseerd [Fr21]. In het Paleis van Justitie te Antwerpen heeft Richard Rogers de gerechtshalen voorzien van fraaie in glas uitgevoerde schaaldaken [Be01]. Op de Kirchberg in Luxemburg is ten behoeve van de Hypo Vereinsbank door Atelier 5 een kantoorgebouw gemaakt met een spits toelopende gevel, waarvan de constructie een boeiende uitdaging was [Lux02]. Soms zijn de constructies specifiek afgestemd op omgevingseisen, zoals het horecadeel van het Strandbad van Mannheim dat door de ligging aan de rivier vanwege periodieke overstromingen op een grote stalen raster geplaatst moest worden [Du23]. Wie aan dakconstructies in de architectuur denkt, zal zijn gedachten ongetwijfeld laten uitgaan naar het Olympiapark van München waar door Günther Behnisch en Frei Otto & Partners fantastische gekoppelde tentdaken zijn gemaakt [Du30].

Materiaalcuriosa

Architectuur is het vertalen van een idee in concrete vormen. Om iets vorm te geven is materiaal noodzakelijk. Dat kan materiaal zijn dat uit de directe omgeving komt en als het ware voor het oprapen ligt, maar het kan ook speciaal ervoor gemaakt materiaal zijn dat vooraf de nodige bewerkingen vereist.

Hout, natuursteen en baksteen

In de architectuur wordt veelvuldig gebruik gemaakt van hout als bouw materiaal. Soms bestaat het hele gebouw uit hout, zoals dat het geval is bij de staafkerken in Scandinavië, bijvoorbeeld de staafkerk van Gol, die naar het openluchtmuseum van Oslo is verplaatst [No02]. In Dachau is bij het entree- en informatiegebouw Douglasshout gebruikt voor de op stammen lijkende steunen [Du08]. Het gebruik van natuursteen, vooral marmer, was in de Antieke Oudheid voor de bouw van tempels en openbare gebouwen de gewoonste zaak van de wereld. Later heeft het gebruik van natuursteen plaats gemaakt voor goedkopere bouwmaterialen, zoals baksteen. Dat neemt niet weg dat in alle cultuurperioden gebruik werd en wordt gemaakt van natuursteen en soms zelfs heel kostbare natuursteen. Denk bijvoorbeeld aan de beeldengroep de Tetrarchen aan de San Marcokerk in Venetië, die in porfier is uitgevoerd [It12] of aan de bekleding van de gevels van het Finlandiahuis in Helsinki met marmerplaten [Fi01]. Het uitbundige gebruik van baksteen

vinden we bij de Grundtvigskerk in Kopenhagen waar behalve de kerk, ook de hele directe omgeving in baksteen is uitgevoerd [De04]. De fabricage van keramiektegels kent een lange geschiedenis. Desvres in Noord-Frankrijk is één van de vermaarde productiecentra. Er is daar zelfs een museum voor keramiektegels, waarbij het museum zelf helemaal bekleed is met deze tegels [Fr05]. Niet alleen tegels, maar ook andere elementen kunnen van keramiek zijn. In een museum in München zijn de gevels bekleed met polychrome keramiekstaven [Du27].

Beton en staal

Sedert de uitvinding van beton en staal in de negentiende eeuw worden deze materialen veelvuldig in de bouw toegepast. Het zijn tegenwoordig eigenlijk de bouwmaterialen bij uitstek. De architect Mendelsohn gebruikte gewapend beton bij de bouw van de Einsteinstoren in Potsdam [Du36]. In Triëst is bij het museum, gewijd aan het vroegere oorlogswerkkamp, bewust beton gebruikt om de hardheid van de plek symbolisch te articuleren [It08]. In Mannheim zijn betonnen zuilen gebruikt om een evangelisch gemeenschaps- huis van de omgeving af te bakenen en om een hof te omsluiten [Du24]. In de Schaulager gelegen in de buurt van Bazel hebben Herzog & de Meuron de wanden gemaakt van een mengsel van puin, gravel en grint dat vrij kwam bij het uitgraven van de bouwput [Zwi02].

Glas

De laatste jaren is glas een heel populair bouw materiaal. De ontwikkeling op het gebied van de glastechniek maakt het mogelijk om grote glasplaten te produceren met uitstekende eigenschappen op het gebied van de akoestische en thermische isolatie. Ook om esthetische redenen wordt glas tegenwoordig veelvuldig in de bouw toegepast. In Hamburg is een curieus kantoorgebouw opgetrokken als een heus glaspaleis [Du16]. In Trier is aan de Viehmarkt boven de archeologische opgravingen van het thermencomplex een glazen kubus gemaakt door de architect Oswald Ungers [Du38]. Het museum voor moderne kunst in Nürnberg is voorzien van een grote gebogen glasmafakade [Du32]. De nieuwbouw bij het Palais des Beaux-Arts in Lille is voorzien van een glazen huid [Fr16]. Het stationsgebouw van Straatsburg is uitgebreid met een atrium dat in glas is uitgevoerd [Fr31]. Wie kent niet de glazen koepel die door Norman Foster bovenop het Rijksdaggebouw in Berlijn werd geplaatst [Du05]?

Kunststof en aluminium

De ontwikkeling van nieuwe materialen maakt het mogelijk om specifieke accenten in de architectuur van een gebouw aan te brengen. Zo hebben Herzog & de Meuron bijvoorbeeld gebruik gemaakt van kunststof luchtkussens, waarmee ze de Arena, de grote voetbaltempel in München hebben bekleed [Du26]. In Graz is voor het dak van het Kunsthaus gebruik gemaakt van semitransparante panelen van acrylglas, een transparante thermoplastische kunststof [Oos01]. In Nijmegen is door het architectenbureau AGS voor de gevel van het ROC een aluminiumbeplating gebruikt [Ned19].

Detailcuriosa

Het begrip detail wordt hier in brede zin gebruikt. Het gaat niet alleen om architectonische details in de zin van profielen of verbindingen, maar om alles wat als een onderdeel van of verbonden met het gebouw kan worden gezien, zoals deuren, hallen, vloeren, plafonds, gewelven, trappen, vensters, muurdecoraties en dergelijke. Het gaat ook om beelden, versieringen of kleurgebruik in, aan of op gebouwen, als ook om de curieuze beleving van een gebouw.

Beelden

Wanneer je door Utrecht loopt en je bent in de buurt van de Domkerk, dan kun je verrast worden door een mooie trompe l'oeil die doet vermoeden dat je direct de kerk in kijkt [Ned28]. Toen Marseille in 2013 Culturele Hoofdstad van Europa was, werd tijdens de restauratie van een belangrijk gebouw in het centrum van de stad een wel heel bijzondere trompe l'oeil op een doek aan de gevel aangebracht [Fr18]. Je had de indruk dat Marseille er een nieuwe boulevard bij had gekregen. Beelden vormen soms een integraal onderdeel van de architectuur van een gebouw. In Palermo staat een stadspoort die versierd is met atlanten [It03]. In Utrecht zijn het kariatiden die als siermo-

tief worden gebruikt bij de voormalige Winkel van Sinkel [Ned29]. Bij de entree van gebouwen worden wel sculpturen geplaatst om te benadrukken waar je het gebouw moet binnen gaan. Dat is bijvoorbeeld het geval bij het Ashmolean Museum in Oxford [Eng10], waar het om sculpturen van belangrijke beeldhouwers gaat, maar die geen onderdeel van het ontwerp vormden. Dat is anders bij het stationsgebouw van Helsinki waar de beelden onderdeel van het ontwerp zijn, zowel in de vormgeving als in het materiaalgebruik [Fi04].

Deuren en entrees

Gebouwen zijn er om gebruikt te worden. Dit betekent dat er deuren en entrees moeten zijn waardoor gebruikers in de omsloten ruimte kunnen treden. Architecten kunnen daarbij gebruik maken van eenvoudige openingen in de muren, maar ze kunnen de entree ook extra accent geven. In de Herz Jesu kerk in München heeft de architect de toegang tot de kerk op een heel bijzondere manier vorm gegeven door over de volle omvang van de voorgevel twee immense deuren aan te brengen en daarbinnen weer kleinere deuren voor het dagelijks gebruik [Du28]. Een deur wordt soms versierd. Dat geldt zeker voor openbare gebouwen en gebouwen met een speciale functie. De Ohel Jakob Synagoge in München is versierd met Hebreeuwse letters die verwijzen naar de Tien Geboden [Du29]. Soms heeft een klein element een bijzondere verwijzende functie, zoals in het stadhuis van Osnabrück waar de deurklink is voorzien van het opschrift ‘Friede 1648’, verwijzend naar het toenmalige Vredesverdrag. In de plaats Herford heeft Frank Gehry het MARTa Museum voorzien van een opvallende golvende entree [Du17]. Bij het kantmuseum in Calais is de entree, en in feite de hele glaspartij van de voorgevel, voorzien van prints die bestaan uit kopieën van weefpatronen, de zogeheten Jacquardkartons [Fr03].

Binnenruimten

In Kopenhagen wordt de entree van de Nationale Bank extra benadrukt door een imposante entreehal met een monumentale spiltrap [De06]. Wanneer een energiecentrale tot museum wordt omgetoverd, zoals dat met het Tate Modern in Londen het geval is, dan heb je automatisch te maken met grote ruimtes. Direct na binnenkomst sta je in een immens grote hal [Eng09]. De plafonds van de ruimten zijn soms heel rijk gedecoreerd. Dat is van oudsher het geval in de sacrale architectuur. Vooral kerken kennen vaak prachtige gewelven. Dat geldt zeker voor het King’s College in Cambridge met zijn imposante waaiergewelven [Eng03]. In de ruimten komt licht door middel van openingen in de wanden. Die vensters kunnen klein, dan wel groot zijn; heel simpel, maar ook vol symboliek. Een voorbeeld van de laatste zijn de curieuze ramen in het Joods Museum in Berlijn van de hand van Daniel Libeskind [Du03]. Zeker in woonpanden, zoals villa’s en herenhuizen, zijn rijk gemeubileerde kamers te vinden met hier en daar een ‘cosy corner’. Dit is bijvoorbeeld het geval in een buitenhuis op enige afstand van Helsinki, waar een architectengroep samenwoonde en er een gezellig onderkomen van maakte [Fi02]. De verbinding tussen de verdiepingen in een pand vindt doorgaans

plaats door middel van trappen. Deze lenen zich er in het algemeen erg goed voor om er architectonisch iets bijzonders van te maken. Dat zien we heel duidelijk bij een trappenpartij in een vroegere graanopslagplaats in Duisburg die tot museum is omgetoverd. Door gebruik te maken van zichtbeton in een okerachtige kleur is een plastisch geheel ontstaan [Du11]. Er zijn natuurlijk ook andere manieren om verdiepingen met elkaar te verbinden, zoals door middel van een hellingbaan. Dit principe heeft Rem Koolhaas consequent toegepast bij de Nederlandse Ambassade in Berlijn [Du04]. Op de verdieping kunnen onderdelen van een gebouwencomplex met elkaar worden verbonden met behulp van een wandelgang. Dat is bijvoorbeeld gebeurd bij de herbestemming van een kuuroordcomplex tot museum in Kleef [Du22].

Versieringen

Panden kunnen aan de binnen- en de buitenkant heel sober zijn, maar natuurlijk ook heel rijk gedecoreerd en aandacht vragend. Op Sicilië, in de plaats Syracuse, is iets bijzonders aan de hand met een kerk. Oorspronkelijk was dit gebouw een antieke tempel. De zuilen van de tempel zijn bewaard gebleven en in de kerk opgenomen, waar ze nu als een curieuze decoratie worden beleefd, maar nog altijd een constructieve betekenis hebben [It07]. Bij de bouw van het gemeentehuis van Tynaarlo is om decoratieve, maar vooral ook om functionele redenen gewerkt met grote uitkragingen van de verdiepingsvloeren [Ned27]. In Marseille heeft de architect Rudy Ricciotti het door hem ontworpen museum voorzien van een soort voile van betonnen bouwelementen in een koraalmotief en dat over het museum heen gedrapeerd [Fr19]. Nog curieuzer zijn de blauwgroen en turquoise porseleinen ornamenten en het gezeefdrukt glas die zijn aangebracht op de toneeltoren van de gerestaureerde en uitgebreide schouwburg van Haarlem [Ned08]. De versieringen aan de binnenkant van een gebouw zijn in een aantal gevallen van een buitengewone schoonheid. Dat geldt zeker voor kerken, kloosterkerken en parochiekerken, maar ook voor synagogen, moskeeën en andere sacrale bouwwerken. Een voorbeeld van zo’n rijke interieurversiering is de apsis van de Basilica di Sant’Apollinare in Classe in Ravenna. In een prachtig mozaïektafereel zijn Christus en de twaalf apostelen in de vorm van schaapjes uitgebeeld [It04]. Hoewel zuilen primair een constructieve functie hebben, kunnen ze door hun aantal, vorm of kleur ook als decoratie worden gezien. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de Philharmonie van Luxemburg waar architect Christian de Portzamparc een ‘lichtspel’ heeft gecreëerd met een grote reeks zuilen [Lux04].

Kunst

Decoraties aan en in een gebouw kunnen meer dan alleen een versiering zijn, ze kunnen zelfs als ware kunst worden gezien. Soms worden ook kunstenaars gevraagd om die versieringen te ontwerpen. Zo is bijvoorbeeld bij het Konzerthaus in Duisburg een reusachtige cello op een gevel aangebracht en is op de gevel ernaast een notenbalk geschilderd [Du10]. Ook op het dak van een gebouw kunnen kunstwerken worden aangebracht. Dat heeft Sjoerd Soeters bijvoorbeeld in Heerenveen gedaan waar hij op de hoeken van bouw-

bruik op de glaswanden van het Instituut voor Beeld en Geluid in Hilversum [Ned13]. Kleuren worden niet alleen bij glas gebruikt, maar ook bij het schilderen van de gevels. Zo zijn de muren van appartementen in Lille van een vrolijke groene kleur voorzien [Fr15] of worden gevels kleurrijk geschilderd, dan wel met glas-, respectievelijk kunststofplaten toegerust, zoals in een buitenwijk van Parijs [Fr28].

Funcțiecuriosa

Gebouwen kunnen allerlei functies hebben. Vaak is bij gebouwen meteen af te lezen welke functie erin ondergebracht is. Maar de laatste tijd worden er steeds meer ‘neutrale’ gebouwen gerealiseerd; gebouwen die niet zodanig specifiek voor een bepaalde functie zijn gemaakt, dat bij verlies van die functie het gebouw moeilijk voor andere doeleinden te gebruiken is. Functies zijn natuurlijk sterk gekoppeld aan waar mensen behoefte aan hebben. Iedere maatschappij heeft zo zijn eigen behoeften. Dit impliceert dat de functies van gebouwen variëren naar tijd en plaats. Sommige functies lijken in alle culturen voor te komen; andere zijn heel erg gekoppeld aan de fase van ontwikkeling van de maatschappij.

Kerken en kapellen

In elke cultuur vinden we gebouwen met een sacrale functie: kerken, kapellen, synagogen, moskeeën, godentempels. Soms gaat het om gebouwen die om de een of andere manier apart, zeg curieus zijn. Wat bijvoorbeeld te zeggen van een wederopbouwkerk in Le Havre, waarvan de toren ook de functie van vuurtoren heeft [Fr09]. Niet alleen in Frankrijk, maar zeker ook in Duitsland werden door het oorlogsgeweld veel kerken met de grond gelijk gemaakt. Zo bleef in Keulen slechts een ruïne over van een kerk die gewijd was aan de Heilige Kolomba. Peter Zumthor heeft op de resten van de kerk een museum voor sacrale kunst gebouwd en op die manier ruïne en nieuwbouw op een verrassende manier geïntegreerd [Du21]. De Tweede Wereldoorlog heeft veel slachtoffers geëist, zeker onder militairen. In Cambridge bevindt zich een Amerikaans militair kerkhof, waarop een gedenkkapel is gebouwd met imposante wandversieringen en medaillons in de ramen [Eng01]. De zo-even genoemde architect Peter Zumthor kreeg een bijzonder verzoek van een plaatselijke boer voor de bouw van een kapel midden in het landelijk gebied bij het dorpje Wachendorf. Voor dit gebouwtje ontwikkelde hij een specifiek constructieprocedé door gebruik te maken van het verassen van boomstammen [Du40]. In Borgloon is een kunstobject in een weide geplaatst dat vooral tot doel heeft om ons te herinneren aan de ontkerkelijking en aan het verdwijnen van kerken en kapellen [Be02].

Huisvesting

Het overgrote deel van de gebouwen heeft een woonfunctie: voor gezinnen, hele families, paartjes en alleenstaanden. De woningen liggen in de buitenwijken, in de suburbs, maar ook in de historische binnenstad of in de gordel

van woonbuurten om de binnenstad heen. Ze zijn er in allerlei soorten en maten: voor rijken, voor mensen met een modaal inkomen, maar ook voor armlastigen die van een woonsubsidie afhankelijk zijn. De glorieuze en potserlijke onderkomens van een kleine inkomenselite steken schril af tegen de povere onderkomens van mensen die al tevreden moeten zijn met een eenvoudig golfplaten dak boven hun hoofd. In Venetië bewoonde de toneelschrijver Goldoni een herenhuis met een markante binnenplaats [It11]. Die binnenplaats was voor individueel gebruik. In Luik restaureerde architect Charles Vandenhove een aantal historische panden en bouwde er enkele nieuwe appartementen bij, waardoor een bijzondere binnenplaats ontstond, ingericht met symbolen van de antieke culturen [Be12]. Het is niet duidelijk of het op hoge stelten staande gebouw in Colmar ook daadwerkelijk de functie van woning heeft. Het lijkt er wel op, want het bouwwerk oogt als een hut in een boom [Fr04]. Architect Rob Krier heeft in Bilbao een woningbouwcomplex gerealiseerd dat aan de buitenkant is versierd met talrijke beelden. Het is een typisch voorbeeld van postmoderne architectuur, waarbij hij eigentijdse atlanten en kariatiden op de gevels heeft aangebracht [Sp05].

Werken en winkelen

Met de opkomst van de dienstensamenleving is het aantal kantoren enorm toegenomen. Er werden in veel steden massaal kantoorgebouwen gerealiseerd: voor banken, handelskantoren, notarissen, advocaten, onderzoeksbureaus, adviesbureaus enzovoort. Zo veel zelfs dat tegenwoordig een gigantisch overschot is ontstaan als gevolg van de terugloop in deze dienstverlenende sectoren. Desondanks worden toch nog nieuwe kantoren gebouwd, zoals ‘het dansende gebouw’ in Praag naar een ontwerp van architect Frank Gehry [Tsj03]. Wat voor kantoren geldt, kan ook worden gezegd van winkels. Door de opkomst van het kopen via internet hebben talrijke winkels en vooral winkelketens het zeer moeilijk. Winkels komen leeg te staan en soms zijn er hele straten die een troosteloze aanblik bieden. Dat is niet het geval wanneer het om een bijzondere locatie met een markante ambiance gaat, zoals bijvoorbeeld in de fameuze Victor Emmanuel II passage van Milaan [It01]. Ook wordt op een eigentijdse manier gestalte gegeven aan de markthandel. In Rotterdam is door het architectenbureau MVRDV een heuse markthal ontworpen met in de ‘schil’ van de gevelwanden luxe appartementen [Ned26].

Cultuur

In maatschappijen met een gemiddeld hoog opleidingsniveau van haar bevolking is veelal een grote behoefte aan cultuurvoorzieningen. Daarbij gaat het om theaters, schouwburgen, bibliotheken, concertzalen, musea, galerieën en bijvoorbeeld poppodia. Soms wordt dit extra gestimuleerd door initiatieven als de aanwijzing tot Culturele Hoofdstad van Europa of door steden via beleidsinitiatieven te doen uitgroeien tot cultuur- of kunstcentra. Toen Marseille werd aangewezen als Culturele Hoofdstad van Europa 2013 richtte de stad een infopaviljoen op bij de haven om bewoners en bezoekers over het cultuurprogramma te informeren. Na afloop van dit eve-

nement werd het tijdelijke gebouw gedemonteerd [Fr 20]. Ten behoeve van informatieverstrekking over de aanpassingen van de infrastructuur van een stad is het soms nodig om daarvoor een speciaal informatiegebouw neer te zetten. Dat is in Karlsruhe gebeurd, waarbij wel het voornemen is om dit paviljoen later voor een cultureel doel te gebruiken [Du18]. Het geschreven woord, vastgelegd in boeken, is sinds de uitvinding van de boekdrukkunst hèt medium bij uitstek voor cultuuroverdracht. Mensen kunnen boeken zelf aanschaffen, maar ze kunnen ook gebruik maken van een bibliotheek en daar boeken lenen. Voor wetenschappelijke studie waren [en zijn] gespecialiseerde bibliotheken van groot belang. Geen wonder dat vroege voorbeelden van bibliotheken zijn ondergebracht in monumentale gebouwen die gezag en waardigheid uitstralen. Een illustratief voorbeeld daarvan is de Bodleian Library in Oxford met een collectie van ongeveer elf miljoen boeken [Eng11]. In Münster is een nieuwe stadsbibliotheek gebouwd, waarin rekening werd gehouden met een aantal markante objecten in de directe omgeving en de erbij horende zichtlijnen [Du31]. Tegenwoordig gaat het niet meer alleen om boeken, maar ook om andere informatiedragers, waaronder beeld- en geluidsdragers zoals dvd’s en cd’s. Dit is de reden dat tegenwoordig bibliotheken worden uitgebreid tot mediatheken. Dat zien we bijvoorbeeld in Troyes waar zelfs een oude kloosterbibliotheek fysiek onderdak heeft gekregen binnen een moderne mediatheek [Fr35]. Door de opkomst van e-books, e-readers en in het algemeen internet met zijn digitale informatie komen al die gebouwen met hun functie onder druk te staan. Ze moeten zich opnieuw

uitvinden. Als er een functie is die gedurende de afgelopen decennia enorm gegroeid is, dan is het wel de museumfunctie. Over de hele wereld, maar zeker ook in Europa en meer specifiek in Nederland, zijn veel nieuwe musea gebouwd of bestaande musea uitgebreid. Ik noem een paar voorbeelden. In Xanten is op de restanten van een thermencomplex uit de Romeinse periode een archeologisch museum gebouwd [Du44], terwijl in Osnabrück aan het bestaande museum een nieuwe vleugel is toegevoegd speciaal gewijd aan de kunst van Felix Nussbaum [Du34]. Soms kan een bestaand gebouw een cultuurfunctie krijgen, zoals bijvoorbeeld in Luik waar het voormalige Art Deco zwembad herbestemd is tot een ‘Cité Miroir’, een expositie- en conferentieoord voor de multiculturele samenleving [Be11]. Al in de jaren dertig van de vorige eeuw werd in Kopenhagen in samenhang met de bouw van luxewoningen het Bellevuetheater gerealiseerd op basis van plannen van architect Arne Jacobsen. Het dak ervan kan open worden geschoven, waardoor de bezoekers de zee kunnen horen en ruiken [De01]. Wetenschap en cultuur ontmoeten elkaar in congrescentra, waar een ware industrie van ontmoeting op niveau is ontstaan. Zeker wanneer congressen worden gehouden in fraaie steden en in prachtige gebouwen is er reden te meer om deze bij te wonen, zoals bijvoorbeeld te constateren valt in het door Jean Nouvel ontworpen Kultur- und Kongresszentrum in Luzern [Zwi04].

Recreatie

We zeggen dat de moderne maatschappij een vrijetijdsmaatschappij is, maar nog nooit hebben mensen het zo druk gehad met hun werk en met al hun afspraken. Een deel van de drukte hangt echter samen met wellness en fitness, vroeger aangeduid als vrijetijdsbesteding en nu vaak gezien als verplicht om je conditie en welzijn op peil te houden. Wat thermen waren in de Romeinse periode werden zwembaden in de moderne cultuur. Een fraai voorbeeld daarvan is het Stadtbad in de plaats Chemnitz, dat overigens geregeld in restauratie is of een onderhoudsbeurt moet ondergaan [Du07]. Architect Jean Nouvel ontwierp in Le Havre een belevingszwembad waar de mens volledig tot rust kan komen, althans als de mozaïektegels niet van de muren vallen [Fr10]. Je kunt je ook gewoon ontspannen door een park te bezoeken en daar te wandelen. Zeker als dat park voorzien is van beelden, wat zeg ik honderden beelden, dan is dat een extra attractie, zoals we in het Vigeland-Anleg in Oslo kunnen ervaren [No04].

Verkeer en vervoer

Bepaalde bouwwerken hebben een functie ten behoeve van het verkeer en vervoer. Het gaat vaak om heel functionele, ingenieursgebouwen zoals staties, bruggen en parkeergarages. Soms krijgt een straat een heel bijzondere en diepe betekenis, zoals dat het geval is in Neurenberg waar een ‘Strasse der Menschenrechte’ is aangelegd met een poort en 27 witte betonnen zuilen. Op elke zuil is één van de artikelen van de Verklaring van de Rechten van de Mens gegraveerd [Du33]. Al aan het einde van de negentiende eeuw werd in Bilbao door een leerling van Gustav Eiffel een oeververbinding ge-

maakt in de vorm van een gondelbrug: twee stalen pylonen met elkaar verbonden door een grote ligger. Aan stalen draden hangt een gondel voor het vervoer van personen en later ook voor auto’s [Sp10]. Na de vernielingen van de Eerste Wereldoorlog is in Lens een nieuw stationsgebouw gerealiseerd in Art Deco-stijl, waarbij het gebouw de vorm heeft van een locomotief [Fr13]. Parkeergarages zijn vaak weinig aantrekkelijke gebouwen. Soms zijn ze zelfs erg ontsierend. Maar er is sprake van een nieuwe trend. Men probeert dit type gebouw visueel aantrekkelijker te maken. Wanneer dat gebeurt in combinatie met beginselen van duurzaamheid, dan kan het resultaat zeer bevredigend zijn, zoals we kunnen zien bij een parking in Metz [Fr22].

Horeca

Horeca is het brede begrip voor alles wat te maken heeft met cafés, restaurants, hotels, bistro’s of andere uitbatingen in de sfeer van voedsel, drank en overnachting. Ook ten aanzien van deze functie zijn curieuze gebouwen te noemen. Wat bijvoorbeeld te denken van een kiosk dat zo klein is als klein maar kan zijn en dat toch zijn functie als bar aan het strand uitstekend vervult. Het is een kwestie van openen van de luiken en de handel kan beginnen, zoals in Malaga [Sp17]. Wil je ergens eten dan kan dat natuurlijk in een chique restaurant of op een eenvoudige manier bij McDonald’s, maar je kunt ook kiezen voor een efemeer gebouw dat onder de naam ‘Les Grandes

Tables’ de indruk wil wekken dat het met de plek waar het staat wel goed zal komen in de toekomst, zoals in Boulogne-Billancourt bij Parijs [Fr24]. Wil je de nacht in een hotel doorbrengen, dan kan dat uiteraard in allerlei soorten hotels: duur of goedkoop, standaard ingericht volgens de Ibis- of Mercure-formule, of design-ingericht door een interieurarchitect. Als je naar Zaanstad gaat, kun je daar de nacht doorbrengen in een hotel waarvan de gevels bekleed zijn met de kleurrijke houten gevels van Zaanse boerderijen en huizen [Ned31].

Begraafplaatsen

Terreinen kunnen aangewezen zijn tot begraafplaats. Elke godsdienst kent zijn eigen rituelen ten aanzien van de wijze van omgaan met menselijke stofelijke resten. In sommige godsdiensten wordt voor verbranding gekozen, in andere voor het begraven. Joodse kerkhoven kennen vaak een wirwar van grafstenen als gevolg van het feit dat volgens hun godsdienst graven niet geruimd mogen worden. In Praag vinden we daarvan een illustratief voorbeeld [Tsj07]. Een ‘moderne’ begraafplaats zien we in Stockholm waar op basis van plannen van de architecten Gunnar Asplund en Sigurd Lewerentz een ware dodenakker is aangelegd, later aangevuld met een crematorium [Zwe03].

Funcnieuwijzigingcuriosa

Gebouwen ondergaan gedurende hun leven vaker een funcnieuwijziging. Je zou kunnen zeggen dat elk gebouw dat vijftig jaar of ouder is al een of meerdere funcnieuveranderingen heeft ondergaan. In dat opzicht is er niets nieuws onder de zon. Alleen de laatste jaren neemt funcnieuwijziging een grote vlucht als gevolg van het feit dat gebouwen die in het industrietijdperk een belangrijke rol speelden hun functie hebben verloren. Het vinden van een nieuwe bestemming voor grote en veelal voor een specifieke functie ontworpen gebouwen is niet eenvoudig. Als het om een gerespecteerd monument met ruime gebruiksmogelijkheden gaat, is een nieuwe bestemming wel te vinden, zoals voor een gebouw van de vermaarde architect Christopher Wren waarvan de functie aanvankelijk vooral een universitaire was en dat nu wordt gebruikt als theater [Eng12]. Dat ligt een stuk moeilijker wanneer het om fabrieksgebouwen of fabrieksterreinen gaat. In Helsinki heeft het dan ook heel wat tijd en moeite gekost alvorens de kabelfabriek Kaapeli een nieuwe bestemming kreeg [Fi03]. Hetzelfde kan worden gezegd van een voormalige lucifersfabriek in Aix-en-Provence die tot bibliotheek werd omgetoverd [Fr02]. De voormalige opslaghallen in de haven van Le Havre konden onlangs worden hergebruikt door er een winkel- en uitgangscentrum in te realiseren [Fr08]. Nog veel moeilijker is de opgave wanneer het hele gebied betreft, zoals de oude industriegebieden van het Ruhrgebied, Saarland en bijvoorbeeld Nord-Pas de Calais. In het Ruhrgebied heeft men, mede onder invloed van de aanwijzing tot Culturele Hoofdstad van Europa 2010, het hele gebied groots en intensief aangepakt. Men heeft de thema’s natuur en cultuur als motto gekozen voor de herbestemming van gebouwen en terreinen die met de kolen- en staalindustrie waren verbonden [Du13]. Iets soortgelijks heeft men in Saarland gedaan door ook daar de Völklinger Hütte een natuur- en cultuurbestemming te geven [Du39]. Badhuizen en zwembaden uit vroegere tijden hebben hier en daar een bijzondere nieuwe functie gekregen. Zo is in Roubaix het voormalige badhuis en zwembad herbestemd tot museum [Fr30]. In Parijs is een voormalig Art Deco zwembad opgekocht door de fameuze winkelketen Hermès, die de ruimte op een bijzondere wijze nieuw vorm heeft gegeven [Fr26]. Ook een ogenschijnlijk banaal infrastructureel element als een spoorlijn kan nieuw leven worden ingeblazen door het een bestemming te geven als wandel- en recreatietraject, zoals dat is gebeurd bij de Promenade Plantée in Parijs [Fr27].

Duurzaamheidcuriosa

‘Sustainable development’ is het begrip dat de afgelopen decennia een hoge vlucht heeft genomen. Sedert het verschijnen van het rapport ‘Our common future’ in 1987 is het één van de meest gebruikte beleidstermen geworden. Het begrip is echter multi-interpretabel en men kan er dus van alles onder verstaan. Op het gebied van het bouwen wordt gesproken van duurzaam bouwen, van duurzame materialen, van energiereductie, van energiezuinige gebouwen en van CO2-neutrale gebouwen. Een aantal curiosa in de architec-

tuur heeft een duidelijk verband met duurzaamheid. In San Sebastian is in een park een informatiecentrum in het talud gebouwd, waardoor een gras-overdekte ruimte is ontstaan [Sp19]. In Parijs heeft de architect Jean Nouvel bij het Musée du Quai Branly een vegetatiegevel toegepast [Fr25] en de architect Edouard François heeft in dezelfde stad de zogeheten Tower Flower ontworpen met op de terrassen van de appartementen betonnen bakken gevuld met riet [Fr29]. In de Baskische hoofdstad Vitoria Gasteiz is een natuurcentrum gebouwd, waarbij natuurlijke materialen een belangrijke rol spelen [Sp27]. Hetzelfde kan worden gezegd van de gevel van een museum in Oudeschild op Texel waar het architectenbureau Mecanoo gebruik heeft gemaakt van gerecycled hout [Ned21]. Heel consequent zijn ecologische beginselen toegepast door Bjarne Mastenbroek bij de bouw van de Posbank, een natuurpaviljoen op De Veluwe [Ned22].

Procescuriosa

In de architectuur verloopt niet altijd alles volgens plan, evenmin als dat in alle andere sectoren van de maatschappij het geval is. Processen kennen hun eigen curieuze logica. Soms duurt de aanloop langer dan gedacht, stukt het verzamelen van de gelden voor de bouw, worden tijdslimieten overschreden, komt de bouw om welke reden dan ook stil te liggen, rijzen de kosten de pan uit of soms blijft een gebouw zelfs onaf doordat de opdrachtgever, dan wel aannemer failliet gaat. Geen enkel bouwproces verloopt exact volgens planning. De architect Alfredo de Gregorio spreekt dan ook van een proces dat op een bevalling lijkt, zoals hij dat ook heeft ervaren bij het ontwerp en de bouw van het Gallo-Romeins museum in Tongeren [Be16]. Soms is het proces van het tot stand komen van een gebouw heel bizar. Zo werd het oorspronkelijke Goetheanum in Dornach door brand verwoest en werd op dezelfde plek een nieuw betonnen gebouw neergezet waar het oude gebouw geheel in had gekund [Zwi03]. Niet alle gebouwen worden voor de eeuwigheid ontworpen. Sommige worden bewust voor een korte levensduur gebouwd, omdat men denkt dat het gebouw in de toekomst niet langer nodig zal zijn. Maar achteraf kan blijken dat het wenselijk is om een dergelijk gebouw toch te behouden vanuit een oogpunt van monumentenzorg, zoals dat het geval is met De Zonnestraal in Hilversum [Ned14]. Daardoor is er aan de geschiedenis van het gebouw een hoofdstuk toegevoegd. In een enkel geval gaat het om een proces waarbij tijdelijkheid en eeuwigheid met elkaar wedijveren. Zo werd een tijdelijke frietkot omgezet in een meer permanente huisvesting, terwijl juist die permanente huisvesting een doorn in het oog werd van stedelijke planners, zoals we in Kortrijk hebben kunnen zien [Be06]. Aan het behoud van een pand gaat vaak een hele strijd vooraf. Zo dreigde het Cauchiehuis in Brussel door verkoop en sloop te verdwijnen en kon het op het laatste moment voor ondergang worden behoed [Be03]. Het had ook niet veel gescheeld of belangrijk industrieel erfgoed was onder de slopershamer verdwenen. Als niet een architect zich ten volle had ingezet om dit te behou-

den en het een nieuwe bestemming te geven, dan was het complex met de grond gelijk gemaakt. Nu is men in de Borinage heel gelukkig dat Le Grand Hornu een nieuwe [museale] bestemming heeft gekregen [Be05]. In Berlijn is rondom het Holocaustmonument over alles gestreden wat maar denkbaar is: de plaats, de vorm, het materiaal en aan wie het gedenkteken op te dragen; een lang en soms pijnlijk proces [Du01]. In het kader van de decentralisatie van de cultuur in Frankrijk werd besloten om een dependance van het Louvre ergens in de regio te situeren. Het departement Nord-Pas de Calais opteerde hiervoor en uiteindelijk werd de gemeente Lens gekozen als vestigingsplaats van het museum [Fr14]. Uiteraard is het proces van tot stand komen van een architectuurproject niet los te zien van geldkwesties. Zo is er rondom de bouw van het Hergé Museum in Louvain-la-Neuve een uitgebreide discussie geweest over welke partij, welke financiële bijdrage zou moeten leveren [Be10]. De bouw van het station Liège-Guillemins heeft een veelvoud gekost van het oorspronkelijk begrote bedrag. Bovendien is de bouwtijd bijna het dubbele geweest van wat men aanvankelijk had gedacht [Be13].

Literatuur

Architectural theory; from the Renaissance to the present, Köln, 2003.
Barbieri, S.U. & L. van Duin [red.], Honderd jaar Nederlandse architectuur, 1901-2000; tendenzen, hoogtepunten, Nijmegen, 1999.
Benevolo, L., Die Stadt in der europäischen Geschichte, München, 1999.
Botton, de, A., De architectuur van het geluk, Amsterdam, 2006.
Braunfels, W., Abendländische Stadtbaukunst, Köln, 1976.
Brunt, L., Stad, Amsterdam, 1996.
Buch, J., Een eeuw Nederlandse architectuur 1880-1990, Rotterdam, 1993.
Calvino, I., De onzichtbare steden, Amsterdam, 2003.
Camp, P., Gebouwen met een ziel; het belang van gebouwen voor organisaties en mensen, Amsterdam, 2003.
Castells, M., La quèstion urbaine, Paris, 1968.
Corbusier, Le, Urbanisme, Paris, 1980.
Doevendans, K. & R. Stolzenburg, Stad en samenleving, Groningen, 2000.
Eaton, R., Die ideale Stadt; von der Antike bis zur Gegenwart, Berlin, 2003.
Erftemeijer, A., Het oor van Vincent; merkwaardige feiten uit de kunstgeschiedenis, Haarlem, 2011.
Fischer, J. & H. Delitz [Hg.], Die Architektur der Gesellschaft; Theorien für die Architektursoziologie, Bielefeld, 2009.
Florida, R., Cities and the creative class, London, 2005.
Frampton, K., Moderne architectuur; een kritische geschiedenis, Nijmegen, 1988.
Glancey, J., De architectuur van de twintigste eeuw, Bussum, 2000.
Hall, P., Cities of tomorrow; an intellectual history of urban planning and design in the twentieth century, Hoboken, 2002.
Hollis, L., Cities are good for you; the genius of the metropolis, London, 2013.
Hospers, G.J., Citymarketing in perspectief, Lelystad, 2009.
Hospers, G.J., Verheul, W.J. en F.W.M. Boekema [eds.], Citymarketing voorbij de hype: ontwikkelingen, analyse en strategie, Den Haag, 2011.
Hulsman, B. en L. Kramer, Double Dutch; Nederlandse architectuur na 1985, Rotterdam, 2013.
Ibelings, H., Nederlandse architectuur van de twintigste eeuw, Rotterdam, 1995.
Ibelings, H., Nederlandse stedenbouw van de twintigste eeuw, Rotterdam, 1999.
Ibelings, H., Onmoderne architectuur; hedendaags traditionalisme in Nederland, Rotterdam, 2004.
Ibelings, H., Europese architectuur vanaf 1890, Amsterdam, 2011.
Jacobs, J., The death and life of great American cities, New York, 1961.
Jencks, Ch., The Story of Post-Modernism; Five Deacades oft he Ironic,

Iconic and Critical in Architecture, London, 2011.
Jones, D. [red.], Architectuur in het juiste perspectief, Kerkdriel, 2014.
Kiesow, G., Gesamtkunstwerk; die Stadt, Bonn, 1999.
Kleijn, K. e.a., Nederlandse bouwkunst; een geschiedenis van tien eeuwen architectuur, Alphen aan den Rijn, 2004.
Klerk, de, L.A., Op zoek naar de ideale stad, Deventer, 1980.
Koolhaas, R., S, M, L, XL, New York, 1995.
Kostof, S., The city shaped; urban patterns and meanings through history, London, 2006.
Küker, W., Das Ego des Architekten, Salzburg, 2010.
Lefavre, L. & A. Tzonis, De oorsprong van de moderne architectuur; een geschiedenis in documenten, Nijmegen, 1984.
Melvin, J., Architectuur begrijpen; inzicht krijgen in de belangrijkste architectuurstromingen, Kerkdriel, 2006.
Metz, T., Pret! Leisure en landschap, Rotterdam, 2002.
Meurs, P., De moderne historische stad, Rotterdam, 2000.
Mommaas, H., Moderniteit: vrijetijd en de stad, Utrecht, 1993.
Mumford, L., The city in history, Middlesex, 1961.
Nederlands Architectuur Instituut, Nederlandse architectuur in 250 topstukken, Rotterdam, 2012.
Nelissen, N.J.M. e.a., Architect en ideologie, Nijmegen, 1972.
Nelissen, N.J.M., Grondbeginselen van de sociale ecologie, Utrecht, 1972.
Nelissen, N.J.M., De stad; een inleiding tot de urbane sociologie, Deventer, 1974.
Nelissen, N.J.M., Monument en samenleving, Maastricht, 1974.
Nelissen, N.J.M. & C.L.F.M. de Vocht, Monument en binnenstad, Maastricht, 1976.
Nelissen, N.J.M. & C.L.F.M. de Vocht, Monument en landelijk gebied, Maastricht, 1978.
Nelissen, N.J.M. & H. Priemus, Vernieuwing van het woon- en leefmilieu; een maatschappelijke uitdaging, Nijmegen, 1979.
Nelissen, N.J.M., Urban renewal participation experiments; heralds of a new local democracy, Maastricht, 1982.
Nelissen, N.J.M., De opkomst van de postindustriële stad, in: Europese Stadsvernieuwing, 1985, 3+4, p. 13-22.
Nelissen, N.J.M. [red.], De stad van de toekomst; tussen crisis en renaissance, Zeist, 1988.
Nelissen, N.J.M. [red.], Stedenstrijd; beschouwingen over inter- en intra-urbane rivaliteit, Zeist, 1989.
Nelissen, N.J.M. e.a., Herbestemming van grote monumenten, 's-Hertogenbosch, 1999.
Nelissen, N.J.M., Monumentenzorg in de praktijk, Amsterdam, 2000.

Nelissen, N.J.M., Oog voor architectuur in Europa; een 'petit tour' door de geschiedenis, Nijmegen, 2001.
Nelissen, N.J.M., Strijd om architectuur in Europa; een 'kleine mars' door de geschiedenis, Nijmegen, 2003.
Nelissen, N.J.M., Hart voor architectuur in Europa; een 'kleine tocht' door de geschiedenis, Nijmegen, 2006.
Nelissen, N.J.M., Geloof in de toekomst! Strategisch Plan voor het religieus Erfgoed, Heeswijk-Dinther, 2008.
Nelissen, N.J.M. & Fl. ten Cate, Mooi Europa; ruimtelijke kwaliteitszorg in Europa, Amsterdam, 2009.
Nelissen, N.J.M. Maastricht: inzetten op ruimtelijke kwaliteit; een hartenkreet, Maastricht, 2012.
Nelissen, N.J.M., Op zoek naar de hemel op aarde; stadsidealen door de eeuwen heen, Lanaken, 2013.
Neubauer, H. & K. Wachten [hersg.], Städtebau, Architektur, Das 20.Jahrhundert, Potsdam, 2010.
Pevsner, N., Europese architectuur, Rotterdam, 1975.
Pevsner, N., Honour, H. & J. Fleming, Lexikon der Weltarchitektur, München, 1992.
Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, Toekomst van de stad; essays, Den Haag, 2012.
Rand, A., De eeuwige bron; the Fountainhead, Amsterdam, 2012.
René Daniëls; stedenbouwer in hart en nieren, Maastricht, 2010.
Rijksgebouwendienst, Welstand op een nieuwe leest, Den Haag, 1998.
Risebero, B., Architectuur; vijftien eeuwen bouwkunst van de westerse beschaving, Amsterdam, 1981.
Rossi, A., The architecture of the city, London, 1984.
Rotterdam, van, M., Werelderfgoed van Nederland, Hilversum, 2014.
Rottier, H., Het verleden van steden; 4.000 jaar bouwen en verbouwen in Europa, Leuven, 2004.
Schneider, P., Berlijn; biografie van een nieuwe stad, Amsterdam, 2014.
Smith, P.D., City; a guidebook fort he urban age, London, 2012.
Taverne, E., Nederland stedenland; continuïteit en vernieuwing, Rotterdam, 2012.
Verheul, W.J., Stedelijke iconen; het ontstaan van beeldbepalende projecten tussen betoog en beton, Den Haag, 2012.
Watkin, D., De westerse architectuur; een geschiedenis, Nijmegen, 1994.
Watson, P., Ideeën; de geschiedenis van het menselijk denken, Utrecht, 2005.

Verantwoording

Ik herinner mij de tijd nog heel goed dat het verzamelen van gegevens over gebouwen en de ontwerpers ervan een heel tijdrovende en complexe opgave was. Je moest terugvallen op boeken die aan een bepaald gebouw gewijd waren, op monografieën van architecten, op encyclopedieën, op boeken over de geschiedenis van de architectuur en op artikelen in [wetenschappelijke] tijdschriften. Je kon dan uiteraard gebruik maken van je eigen bibliotheek, maar als je niet over de betreffende publicatie beschikte, moest je naar de bibliotheek om daar een boek te lenen of ter plekke te raadplegen. Soms waren de boeken die je wilde raadplegen daar helaas niet aanwezig, met als gevolg dat ze van elders moesten komen, wat vaak veel tijdverlies veroorzaakte. De gegevens die je uit die boeken en artikelen kon halen, waren niet altijd toereikend, vandaar dat er gecorrespondeerd moest worden met de auteurs en met architecten die aan de projecten hadden gewerkt. Soms kon ook informatie worden ingewonnen bij collega's. Dat was de werkwijze in de tijd van 'de oude bronraadpleging'. Hoe anders is dat nu in het tijdperk van 'de nieuwe bronraadpleging'. Via internet kun je direct beschikken over een gigantische hoeveelheid gegevens. Typ één of enkele woorden in die betrekking hebben op waar je iets over wilt weten en het aantal hits loopt meteen al in de [tien]duizenden. Dat geldt niet alleen voor de 'woordinformatie', maar ook voor de 'beeldinformatie' en de 'kaartinformatie'. Je wordt met andere woorden overstelpt met data, afbeeldingen en locatiegegevens. Veel informatie is te krijgen via 'Wikipedia'; tegenwoordig een onmisbare bron om iets snel te weten te komen. Op je i-phone, op je i-pad of op je laptop kun je meteen over de gewenste gegevens beschikken. Uiteraard heb ik ook gebruik gemaakt van het systeem van 'de nieuwe bronraadpleging'. De betrouwbaarheid van die informatie is uiteraard afhankelijk van de kwaliteit van de bron. Die is wat betreft een aantal bronnen, zoals Wikipedia en Wikimedia, aanzienlijk verbeterd. Bovendien kun je door 'cross checking' de data onderling controleren. Dit betekent dat bij het schrijven van een boek de eigen inbreng op een andere manier gestalte krijgt. Die eigen inbreng moet tegenwoordig vooral komen van de originaliteit van de onderwerpkeuze, het bijzondere perspectief van waaruit iets wordt bekeken of de persoonlijke interpretatie van gegevens. Ik heb gekozen voor een specifieke invalshoek, namelijk 'curiosa in de architectuur'. Ik bekijk die vanuit een wat breder maatschappelijk perspectief en beschrijf, analyseer en interpreteer ze vanuit mijn persoonlijke beleving.

Het beeldmateriaal bestaat geheel uit foto's die ik zelf heb gemaakt tijdens mijn vele studiereizen gedurende de afgelopen decennia [met uitzondering van de foto's over Oostenrijk]. Foto van auteur: Hugo Thomassen [voorwoord en omslag].

Verschenen van dezelfde auteur

Oog voor Architectuur in Europa

Een 'petit tour' door de geschiedenis

Het boek 'Oog voor Architectuur in Europa' is een ware invitatie tot het goed kijken naar, én het actief beleven van architectuur. Het gaat om meer dan gebouwen op zich. Er wordt aandacht gevraagd voor 'gecontextualiseerde architectuur', dat wil zeggen voor gebouwen in hun omgeving tegen de achtergrond van tijd en plaats waarin ze tot stand zijn gekomen, zich hebben ontwikkeld en momenteel functioneren. Er worden vijftientwintig architectuurprojecten besproken verspreid over Europa en over de verschillende periodes van onze Westerse cultuurgeschiedenis. Om architectuur beter te leren bekijken en begrijpen, wordt een 'octogoon' ontwikkeld. Aan de hand daarvan kan iedereen gericht architectuur beleven en leren waarderen. Voorts wordt een wegwijzer gepresenteerd met vijftientwintig regels om gebouwen in hun omgeving beter te bekijken en begrijpen.

Strijd om Architectuur in Europa

Een 'kleine mars' door de geschiedenis

Het boek 'Strijd om Architectuur in Europa' verhaalt over de strijd die met architectuur gepaard gaat. Het behandelt vijftientwintig architectuurprojecten verspreid over de verschillende periodes van onze Europese cultuurgeschiedenis. Het geeft de lezer inzicht in hoe een project is ontstaan, welke zaken 'uitgevochten' moesten worden en welke conflicten daarbij hebben gespeeld en soms nog spelen. De auteur heeft hiertoe een hulpmiddel ontwikkeld: de 'strijdoctogoon'. Dit helpt bij het ordenen en typeren van de vele strijdpunten die bij architectuurprojecten in het geding zijn. De projecten worden geplaatst tegen de achtergrond van de tijd waarin ze zijn ontstaan en worden tevens bekeken in het kader van de bredere ruimtelijke structuur van stad en land waarvan ze deel vormen.

Hart voor Architectuur in Europa

Een 'kleine tocht' door de geschiedenis

Het boek 'Hart voor Architectuur in Europa' behandelt allerlei opgaven waarvoor architecten zich zien geplaatst. Er worden vijftientwintig architectuurprojecten besproken en geanalyseerd die typologisch van een uiteenlopend karakter zijn: het ontwerpen van een kerk, kapel, moskee, museum, bibliotheek, gemaal, villa, weekendhuis, concertzaal, arbeiderswoning, enzovoort. Het boek geeft de lezer inzicht in hoe een architect de opgave heeft opgepakt en hoe hij geprobeerd heeft op een passende manier de opgave te beantwoorden. Centraal is de gedachte dat een architectuurproject slaagt wanneer opdrachtgever, ontwerper en alle betrokkenen met hart en ziel aan de opgave werken. Om welke 'hartzaken' het gaat, is samengevat in een 'hartoctogoon'. Dit helpt bij het ordenen en typeren van de vele aspecten die bij een architectuuropgave een rol spelen.

Maastricht, een hartenkreet
Inzetten op ruimtelijke kwaliteit

‘... verplichte literatuur voor iedereen die Maastricht een warm hart toedraagt ...’

Op zoek naar de hemel op aarde
Stadsidealen door de eeuwen heen

Zolang steden bestaan, wordt gedacht over ‘de ideale stad’. Maar wat is ‘de ideale stad’? Welke stadsidealen zijn er zoal uitgedacht? Wie waren de opstellers ervan? Hoe zien die ideale steden eruit? Zijn ze ook gerealiseerd? Wat is het lot van deze ideaalsteden? Is wat als ideaal werd gezien, uiteindelijk een nachtmerrie gebleken? Hebben we tegenwoordig nog wel behoefte aan stadsidealen? De auteur neemt ons mee op een tocht door de geschiedenis. Daarbij brengen we een bezoek aan talrijke steden en stadsdelen verspreid over de aardbol en maken we ‘en passant’ kennis met het gedachtegoed van bekende en minder bekende filosofen, stedenbouwers, architecten, planologen, sociologen en sociale hervormers, die een ding gemeen hebben, namelijk de wens om de hemel op aarde te realiseren. Zo krijgen we inzicht in het bonte palet van stadsidealen met allemaal hun eigen naam en hun eigen [denk]beelden. Kunnen we hieruit lering trekken voor een wereld die in toenemende mate uit [groot]steden zal bestaan?

Foto's: wat en waar?

De foto's in de hoofdstukken 1 t/m 15 zijn voorzien van informatie over het wat en waar. De overige hoofdstukken bevatten foto's ter verlevendiging van de tekst. Het gaat om:

p 2-3	Winkelunits te Monte Carlo [Monaco]
p 12-13	Museum aan de Stroom [MAS] te Antwerpen [B]
p 14-15	Plein 1944 te Nijmegen
p 16-17	Boven: Belastingkantoor te Apeldoorn
p 16-17	Onder: Dak van hotel te Monte Carlo [Monaco]
p 18-19	De Timmerfabriek te Maastricht
p 20-21	Object of Hope van Zvika Kantor te Maastricht
p 22-23	Gouvernement te Maastricht
p 24	Stade Jean Bouin in Boulogne-Billancourt te Parijs [F]
p 25	Kunstobject te Barcelona [Sp]
p 26-27	Studentenunits op Campus De Uithof te Utrecht
p 210-211	Fondation Louis Vuitton te Parijs [F]
p 212-213	Erzbissschöfliches Museum Kolumba te Keulen [D]
p 214-215	Artothèque te Bergen [B]
p 216-217	Voorzieningenhart 'De Klif' te Lent-Nijmegen
p 218-219	Fondation Louis Vuitton te Parijs [F]
p 220-221	Koepel Reichtagsgebäude te Berlijn [D]
p 222-223	LLW-Museum für Kunst und Kultur te Münster [D]
p 226-227	Winkelcentrum Beaugrénelle te Parijs [F]
p 228-229	Jardin d'Acclimatation te Parijs [F]
p 232-233	Les Berges de Seine te Parijs [F]
p 234-235	Fondation Louis Vuitton te Parijs [F]
p 236	Woonzorgcentrum Lenculenhof te Maastricht
p 237	Artothèque te Bergen [B]
p 238	Ohel Jacobsynagoge te München [D]
p 238-239	Philharmonie te Parijs [F]
p 240-241	Kunstobject van Bořek Šípek in Grote Looiersstraat te Maastricht
p 242	Gemeentemuseum te 's-Gravenhage
p 243	Neue Synagoge in Oranienburger Strasse te Berlijn [D]
p 244-245	Kunstmuseum Pablo Picasso te Münster [D]
p 246-247	MUCEM te Marseille [F]
p 248-249	De Minnaert op Campus De Uithof te Utrecht
p 252-253	Grotiusgebouw op Campus Heyendaal te Nijmegen
p 258-259	Passerelle Solférino te Parijs [F]
p 262-263	Hermès, Rue de Sèvres te Parijs [F]

Colofon

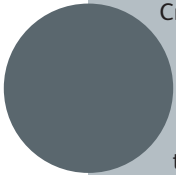
uitgegeven door:	Prof. dr. Nico Nelissen
auteur:	Prof. dr. Nico Nelissen
vormgeving omslag en lay-out:	Jack Jamar Graphic Design, Maastricht
druk:	Pietermans Drukkerij Lanaken
illustraties, fotografie:	Prof. dr. Nico Nelissen
©	2015, Prof. dr. Nico Nelissen
eerste druk:	november 2015
ISBN/EAN	978-90-807857-4-8

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever en auteur hebben ernaar gestreefd de rechten van de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever richten.

Contribuanten

Lijst van personen en instanties die de uitgave van dit boek
[mede] mogelijk hebben gemaakt

3W real estate
Ad en Trees Verbeek
Alliance Française, section Nimègue
Allin1Mediaservice, Weurt
Architectenbureau Jo van de Staay, Maastricht
Arena Consulting
Croes Bouwtechnisch Ingenieursbureau
Croonen architecten Nijmegen
De Gemeenschap Nijmegen
Diana en Ike, fanclub
Dorp, Stad & Land, advisering ruimtelijke kwaliteit
drs. Fernand Jadoul, honorair consul van Luxemburg,
tevens doyen Corps Consulaire à Maastricht
Eduard Disch, Maastricht
Federatie Ruimtelijke Kwaliteit
Fondsenbeheer Nederland
Forum Consulting
Frank Willems Architecten bna, Nijmegen
Frans Stoop TOS architecture
Gelders Genootschap
Harry W.H. Welters, em. hoogleraar EUR
HOVO Nijmegen
Hylkema Consultants
Jip van Benthem
John Hogenboom, vriend TOPOS
K+ Adviesgroep bv: Eerlijke Duurzaamheid Duurt 't Langst
Libau, adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit in Groningen en Drenthe
Mandy Nelissen JEM Yoga
Martin Hagreis, stadsontwerper gemeente Oss
MIJN HUIS en ik
MooiSticht
Museum Het Valkhof, Nijmegen
P.L.van Wijnsberge Jr. Handels Ingenieur Hasselt Burgerlijk Ingenieur Gent
Pieter Oosterhout Buro voor Architectuur BNA b.v.
Probusclub de Meerwijk, Nijmegen
René Persoon, Hotel Mabi
SATIJNplus Architecten www.satijnplus.nl
Sloven Architectuur
SoetersVanEldonk-architecten
Stichting Culturele Activiteiten Molenhoek [CAM] te Molenhoek
TOPOS Architectuurcentrum Maastricht
Universitair Vastgoed Bedrijf, Radboud Universiteit
Vereniging Oud-Utrecht
Verfürden Management en Advies
Weebers Vastgoed Advocaten N.V. te Eindhoven
WINCKERS BouwConsult, Maastricht